

Pilot stuurvariabelen waterkwaliteit en ecologie

Op zoek naar ecologische stuurvariabelen in lijnvormige
wateren van het Waterschap Rivierenland

Natuur
Water

Herman van Dam

Pilot stuurvariabelen waterkwaliteit en ecologie

Op zoek naar ecologische stuurvariabelen in lijnvormige wateren van het Waterschap Rivierenland

in opdracht van	Waterschap Rivierenland	
auteurs	Dr. H. van Dam	
namens opdrachtgever	B. Prudon	
rapportnummer	code opdrachtgever	status
AWN 907	200928232	Definitief
datum	20 september 2010	

Referaat

H. van Dam (2010): Pilot stuurvariabelen waterkwaliteit en ecologie: op zoek naar ecologische stuurvariabelen in lijnvormige wateren van het Waterschap Rivierenland. In opdracht van: Waterschap Rivierenland. Herman van Dam, Adviseur Water en Natuur. Amsterdam. Rapport 907. 127p.

De belangrijkste stuurvariabelen voor waterkwaliteit, water- en oeverplanten en fytoplankton van de watergangen in het gebied van het Waterschap Rivierenland zijn inzichtelijk gemaakt. Resultaten van fysisch-chemische en fytoplanktonbemonsteringen en vegetatieopnamen uit 2006 – 2008 van 155 locaties in 31 oppervlaktewaterlichamen zijn geanalyseerd. Naar breedte en grondsoort worden negen typen onderscheiden, waarvan de brede kleikanalen het meest algemeen zijn.

Het grootste deel van het gebied wordt intensief door de landbouw gebruikt en ontvangt kwelwater van omringende hogere gronden en uit de rivieren. Via kanalen en sloten – met steile oevers – wordt in de zomer rivierwater ingelaten. Het waterpeil is in het groeiseizoen gemiddeld 2 dm hoger dan daarbuiten (tegennatuurlijk). In de veengebieden komen o.a. door de aanvoer van sulfaatrijk rivierwater nutriënten uit de bodem vrij. De zomergemiddelde concentraties totaal-fosfaat zijn gemiddeld 0,30 mg/l in de veekanalen en 0,03 – 0,14 mg/l in de overige kanalen. Verschillen in grondsoort en afmetingen van het water zijn voor de vegetatie van groter belang dan verschillen in concentraties van nutriënten.

De algemeenste soorten water- en oeverplanten zijn kenmerkend voor (zeer) voedselrijke omgeving en zijn goed bestand tegen de intensieve schoning (2 – 5 x per jaar). De steile kanten geven weinig ruimte voor de ontwikkeling van een diverse oeverzone, waarop zich ruigtkruiden ontwikkelen doordat het maaisel blijft liggen. De kwaliteit van de vegetatie is mede daardoor ontoereikend.

In het fytoplankton zijn de hoeveelheden veel geringer dan op grond van de nutriëntenconcentraties verwacht mag worden. Daardoor scoort het fytoplankton op de deelmaatlat voor chlorofyl op 80% van de locaties voldoende. De milieumomstandigheden zijn waarschijnlijk te dynamisch voor ontwikkeling van blauwwierenbloei. Wel kunnen planktonsoorten met zweefpharen, vooral cryptofyten, zich goed ontwikkelen. Er zijn geen fytoplanktonsoorten gevonden die een relatie met het ingelaten rivierwater aangeven.

Trefwoorden: Gelderland, Zuid-Holland, Betuwe, sloten, kanalen, ordinatie, chemie, hydromorfologie, onderhoud, macrofyten, macrofauna, waterplanten, oeverplanten, fytoplankton

Leeswijzer

De samenvatting vermeldt de belangrijkste resultaten en conclusies, in onderlinge samenhang.

Na de inleiding volgen in de hoofdstukken 2-4 de beschrijvingen van het gebied, de bemonsteringslocaties, de hydromorfologie, het landgebruik en het onderhoud. De fysische en chemische variabelen komen in hoofdstuk 5 aan de orde en de biologische kwaliteitselementen in de hoofdstukken 6 en 7.

Bijna elk afzonderlijk hoofdstuk heeft aparte secties met beschrijvingen van de methoden en de resultaten en een samenvatting.

Inhoud

Samenvatting	1
1. Inleiding	3
2. Gebied en locaties	5
2.1. Landschap.....	5
2.2. Bodem, grondwater, gebruik.....	6
2.3. Oppervlaktewater.....	7
2.4. Watertypen en locaties.....	8
2.5. Samenvatting.....	10
3. Hydro(morfo)logie	13
3.1. Hydromorfologie.....	13
3.2. Hydrologie.....	14
3.3. Samenvatting.....	18
4. Landgebruik en onderhoud	21
4.1. Grondgebruik.....	21
4.2. Onderhoud.....	22
4.3. Samenvatting.....	24
5. Fysische en chemische toestand	25
5.1. Selectie.....	25
5.2. Methoden.....	26
5.3. Kwaliteit van de waarnemingen.....	28
5.4. Resultaten.....	29
5.5. Samenvatting.....	33

6.	Water- en oeverplanten	35
6.1.	Methoden	35
6.2.	Resultaten	43
6.3.	Samenvatting en conclusies	61
7.	Fytoplankton	65
7.1.	Methoden	65
7.2.	Resultaten	68
7.3.	Samenvatting	75
8.	Synthese	77
9.	Dankwoord	85
10.	Literatuur	87
	Bijlagen	91
Bijlage 2.1.	Locaties en kwaliteitselementen	93
Bijlage 2.2	Aantal locaties per type en waterlichaam.....	97
Bijlage 3.1	Hydrologie, hydromorfologie, omgeving, landschap, onderhoud.....	99
Bijlage 3.2	EGV-IR diagrammen	103
Bijlage 5.1.	Jaargemiddelden fysische en chemische metingen.....	105
Bijlage 5.2	Typegemiddelden fysische en chemische metingen.....	109
Bijlage 5.3	Jaargemiddelden fysische en chemische metingen per type.....	111
Bijlage 6.1	Soortenlijst macrofyten.....	113
Bijlage 6.2	Relatie groeivormen en onderhoud	117
Bijlage 6.3	Scores soorten en opnamen ordinatie macrofyten.....	119
Bijlage 6.4	Centroiden en correlaties milieuvariabelen ordinatie macrofyten	123
Bijlage 7.1	Determinatieliteratuur fytoplankton	125
Bijlage 7.2	Gemiddelde fytoplanktonhoeveelheden	127

Samenvatting

Het Waterschap Rivierenland is verantwoordelijk voor de waterbeheersing in het gebied tussen de grote rivieren. Om te kunnen beoordelen welke maatregelen het meest effectief zijn voor verbetering van de ecologische waterkwaliteit worden in dit rapport de belangrijkste stuurvariabelen voor waterkwaliteit, water- en oeverplanten en fytoplankton van de talrijke watergangen in het gebied inzichtelijk gemaakt.

Voor het onderzoek zijn uit 31 oppervlaktewaterlichamen 155 locaties in lijnvormige oppervlaktewateren geselecteerd, die in 2006, 2007 en 2008 zijn onderzocht. Ze zijn naar hun breedte en grondsoort verdeeld in negen typen, waarvan de brede kleikanalen het meest algemeen zijn. Op 103 locaties zijn gedurende een of meer jaren regelmatig monsters genomen voor fysische en chemische analyse (lichtklimaat, nutriënten, zuurstofhuishouding, macro-ionen, zware metalen) en chlorofyl-a. Op 153 locaties zijn in totaal 168 vegetatieopnamen gemaakt. Op 16 locaties zijn 68 fytoplanktonmonsters genomen voor analyse van de soortensamenstelling.

Het grootste deel van het gebied wordt intensief door de landbouw gebruikt. Daarnaast zijn er stedelijke kernen en veel dorpen. De oppervlakte aan natuurgebieden is zeer gering. De bodem bestaat grotendeels uit klei, in het oostelijk en westelijk deel zijn respectievelijk ook zand en veen aanwezig. Het gebied ontvangt kwelwater van de omringende hogere gronden en uit de rivieren.

De waterhuishouding is goed afgestemd op de eisen van de landbouw. Via een uitgebreid stelsel van kanalen en sloten – met meestal steile oevers – wordt in de zomer water uit de grote rivieren ingelaten en in de winter wordt water naar de rivieren uitgemalen. Daarbij is het waterpeil in het groeiseizoen gemiddeld 2 dm hoger dan daarbuiten (tegennatuurlijk). Om voldoende doorstroming te handhaven wordt de water- en oevervegetatie twee tot vijf maal per jaar gemaaid.

De wateren zijn van nature al voedselrijk, maar in de veengebieden komen nog eens extra nutriënten uit de bodem vrij door de aanvoer van sulfaatrijk rivierwater, wat o.a. leidt tot extra algengroei en een verslechtering van de zuurstofhuishouding. De zomergemiddelde concentraties totaal-fosfaat zijn gemiddeld 0,30 mg/l in de veenkanalen en 0,03 – 0,14 mg/l in de overige kanalen. In de winter zijn deze concentraties

wat lager. Totaal-stikstof is in de zomer (2,3 mg/l) juist lager dan in de winter (4,0 mg/l), door denitrificatie.

De meest voorkomende soorten water- en oeverplanten (smalle waterpest, grof hoornblad, sterrenkroos, liesgras, riet, scherpe zegge, grote egelskop, gele lis, rietgras, waterzuring) zijn kenmerkend voor (zeer) voedselrijke omgeving en zijn goed bestand tegen de intensieve schoning van de watergangen. De steile kanten geven weinig ruimte voor de ontwikkeling van een diverse oeverzone. Doordat het bij de schoning gemaakte organische materiaal niet wordt verwijderd ontwikkelen zich ruigtkruiden (grote brandnetel, harig wilgenroosje) op de oevers.

De kwaliteit van de vegetatie is ontoereikend, vooral door de slechte ontwikkeling van de drijvende waterplanten en de overbegroeiing. In wateren die met de maaiboot worden geschoond ontwikkelen de ondergedoken waterplanten en de andere groeivormen zich slechter dan in wateren waar de maaikorf en klepelmaaier worden gebruikt.

Voor de soortensamenstelling lijken de verschillen in onderhoud in het gebied niet van grote betekenis. Verschillen in grondsoort en afmetingen van het water zijn voor de vegetatie van groter belang dan verschillen in concentraties van nutriënten.

In het fytoplankton zijn de algenhoeveelheden veel geringer dan op grond van de nutriëntenconcentraties verwacht mag worden. Daardoor scoort het fytoplankton op de deelmaatlat voor chlorofyl op 80% van de locaties voldoende. De milieuomstandigheden zoals watertemperatuur, zuurgraad en verblijftijd zijn waarschijnlijk te dynamisch voor ontwikkeling van blauwwierenbloei. Wel kunnen planktonsoorten met zweepharen, vooral cryptofyten, zich goed ontwikkelen, doordat ze steeds actief het voor hen meest geschikte deel van de waterkolom kunnen opzoeken. Er zijn geen fytoplanktonsoorten gevonden die een relatie met het ingelaten rivierwater aangeven.

I. Inleiding

Het Waterschap Rivierenland is verantwoordelijk voor de waterbeheersing in het gebied tussen de Rijn/ Lek en de Maas, vanaf de Duitse grens in het oosten tot aan de Alblasserwaard en de Biesbosch in het westen. Verreweg het grootste deel van het oppervlaktewater bevindt zich in stilstaande of langzaam stromende lijnvormige wateren, zoals sloten en kanalen.

Eén van de kerntaken van Waterschap Rivierenland is het waarborgen van een goede waterkwaliteit. Om de waterkwaliteit te kunnen beoordelen wordt wateren onderzocht en getoetst. Vanuit de Kaderrichtlijn Water moet de waterkwaliteit voldoen aan het Goed Ecologisch Potentieel (GEP). Indien de waterkwaliteit de gewenste norm niet haalt worden maatregelen getroffen. Om te kunnen beoordelen welke maatregelen het meest effectief zijn, is inzicht noodzakelijk in de processen en variabelen die invloed hebben op de kwalitatieve ontwikkeling van wateren.

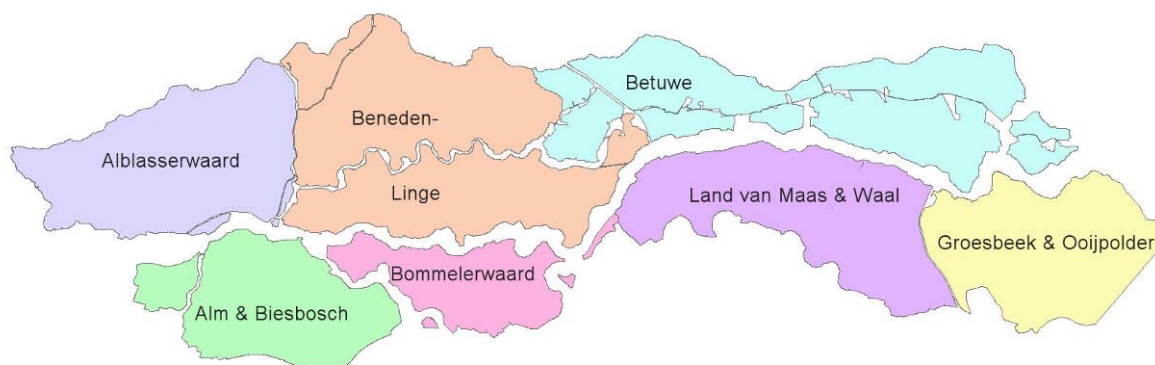
De doelstelling van dit pilotproject is het (statistisch onderbouwd) inzichtelijk maken van de belangrijkste stuurvariabelen voor waterkwaliteit en ecologie in sloten en kanalen.

2. Gebied en locaties

2.1. Landschap

Het gebied van het waterschap Rivierenland is circa 2100 km² groot en omvat het gebied tussen de grote rivieren als aangegeven in Figuur 2.1. Er zijn verschillende landschappen: in het oosten de pleistocene stuwwal bij Nijmegen met een overgangszone via Groesbeek naar de lager gelegen Ooijpolder. Meer naar het westen liggen zowel ten noorden als ten zuiden van de Waal de karakteristieke rivierlandschappen, met oeverwallen (stroomruggen) en komgronden. Deze vinden we in de Betuwe, de Beneden-Linge, het Land van Maas en Waal en de Bommelerwaard. Door de Betuwe en Beneden-Linge stroomt de Linge. In het westen van het beheergebied ligt ten noorden van de Waal het gebied van de Alblasserwaard. Ten zuiden van de Waal ligt het gebied van Alm en Biesbosch (Waterschap Rivierenland 2007).

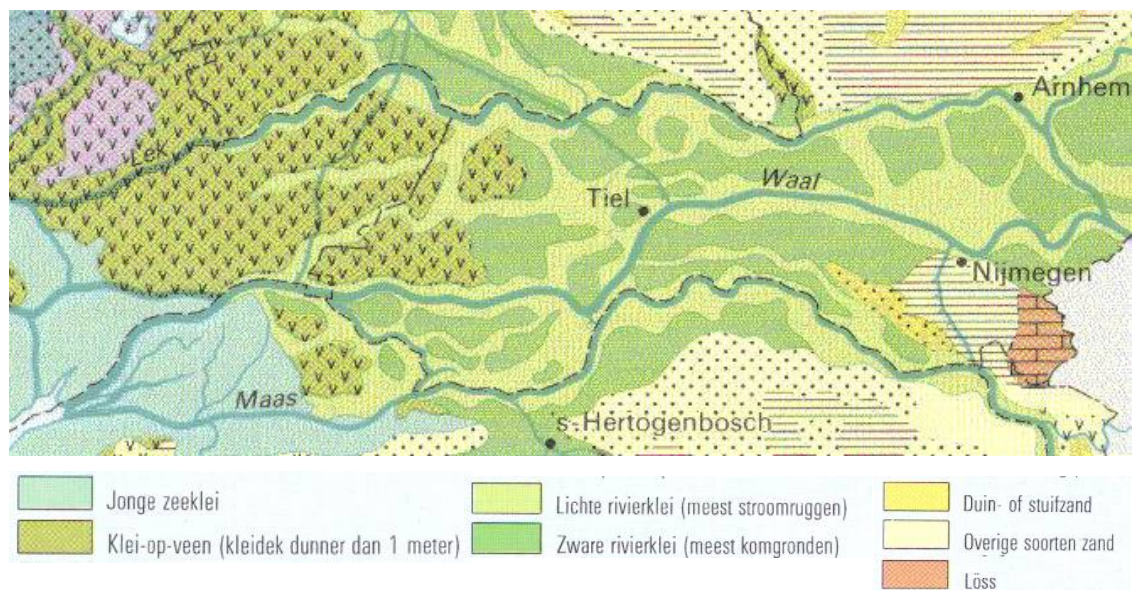

Figuur 2.1 Deelstroomgebieden (Waterschap Rivierenland 2007).

2.2. Bodem, grondwater, gebruik

Bodem

In de bodemgesteldheid is een gradiënt van oost naar west zichtbaar (Figuur 2.2). De stuwwal van Nijmegen is zandig, maar aan de oppervlakte ligt plaatselijk löss. Naar het westen toe waaiert het zand aan de oppervlakte uit tot in het land van Maas en Waal. Langs de oevers van de rivieren komen op de stroomruggen zandige kleigronden (zavel) voor, verderaf zijn de door de rivieren aangevoerde fijne kleideeltjes bezonken, waar ze de zware komgronden vormen. Meer naar het westen, met name in de Alblasserwaard heeft zich op de klei veen afgezet. In dit gebied, maar vooral in Alm en Biesbosch bestaat de bodem ook uit jonge zeeklei.

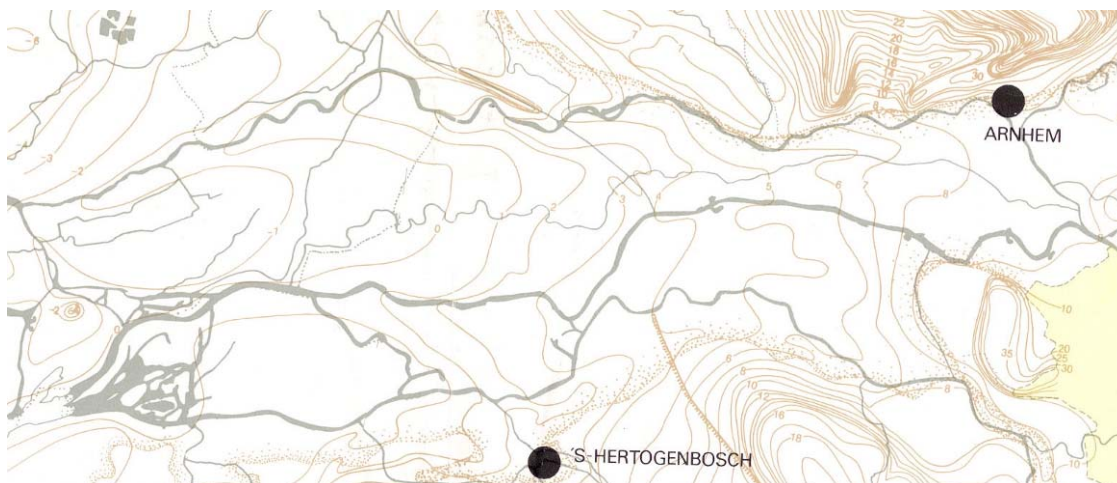
Toevoegingen: vvvv; tussen 0 en 80cm diepte grotendeels veenachtig materiaal; strepen: podzolen; hokjes: brikgronden (ingespoelde fijne kleideeltjes); stippeltjes: humusrijke bovenlaag.

Figuur 2.2. Globale bodemkaart (Wolters-Noordhoff 1995)

Grondwater

De isohypsen (lijnen van gelijke stijghoogte) van het ondiepe grondwater zijn aangegeven in Figuur 2.3. Het patroon van de isohypsen van het diepe grondwater komt hier vrijwel mee overeen (Roelofs e.a. 1982). De stroomrichting van het grondwater staat loodrecht op de richting van de isohypsen. Waar het verhang van het grondwater groot is staan de isohypsen dicht op elkaar en is de stroomsnelheid van het grondwater relatief groot. Waar de isohypsen verder van elkaar liggen is de stroomsnelheid van het grondwater lager.

De stuwwal bij Nijmegen is een infiltratiegebied. De rest van het beheersgebied is van nature grotendeels kwelgebied. Nabij de stuwwallen van Nijmegen en de Veluwe is de regionale kwel het sterkst. Daarnaast wordt het ondiepe grondwatersysteem sterk gestuurd door de rivieren. In de winter treedt in grote delen kwel op en in de zomer zijgt het oppervlaktewater weg. Het beheer van het oppervlaktewater heeft grote invloed op de kwelintensiteit. De intensiteit van kwel en wegzijging wordt sterk beïnvloed door de aanwezigheid van zandbanen en de on-

Figuur 2.3. Isohypskaart van het ondiepe grondwater. De getallen bij de lijnen zijn hoogten in meters boven NAP (Roelofs e.a. 1982).

Gebruiksfuncties

dergrond in delen van het gebied (Waterschap Rivierenland 2007). Ten slotte is er lokale kwel vanuit de stroomruggen naar de komgronden.

Wat betreft het landgebruik domineert stedelijk gebruik, grasland en bouwland. Op de hoger gelegen oeverwallen komt veelal fruitteelt voor. In het oostelijk deel van de Betuwe zijn de boomgaarden de laatste jaren steeds meer vervangen door boomkwekerijen. Voor de Bommelerwaard is glastuinbouw karakteristiek en voor Alm en Biesbosch akkerbouw.

Grote stedelijke kernen zijn Nijmegen en Arnhem in het oosten van het gebied, Tiel in de Betuwe, Culemborg, Leerdam, Gorinchem, Geldermalsen en Vianen in Beneden-Linge, Zaltbommel in de Bommelerwaard en Alblasserdam, Sliedrecht, Papendrecht en Hardinxveld-Giesendam in de Alblasserwaard.

2.3. Oppervlaktewater

Voeding

Op veel plaatsen in het gebied kan, al of niet door middel van gemalen, water uit de grote rivieren worden ingelaten (vooral in de zomer) of daarop worden geloosd (vooral in de winter). Via restanten van oude rivierlopen, kreken en gegraven watergangen (kanalen, sloten) vindt het watertransport plaats.

Belasting

In het beheergebied liggen diverse bronnen die het watersysteem belasten met nutriënten, zware metalen en overige verontreinigende stoffen, bijvoorbeeld inlaatwater, uit- en afspoeling vanuit de landbouw, rioolwaterzuiveringsinstallaties (RWZI's), overstorten, industriële lozingen en atmosferische depositie. Inlaatwater, uit- en afspoeling vanuit de landbouw en RWZI's zijn de belangrijkste bronnen voor nutriënten en zware metalen (Waterschap Rivierenland 2007).

Oppervlaktewaterlichamen

Voor de regulering van de waterhuishouding is het beheergebied opgedeeld in deelstroomgebieden, afwateringsgebieden en peilgebieden. De deelstroomgebieden (Figuur 2.1) zijn hydrologische eenheden waarbinnen een specifiek waterbeheer wordt gevoerd. Ten behoeve van de Ka-

het type regionaal kanaal is toegekend en omgekeerd. Deze indeling is voor dit onderzoek niet toegepast.

Om een ecologisch zinnigere typenindeling te maken en om verwarring met de door het waterschap gebruikte indeling te voorkomen is niet aan elke locatie een KRW-type toegekend volgens de indelingen uit de meest recente maatlatten voor natuurlijke typen (Van der Molen & Pot 2007) en sloten en kanalen (Evers 2007), maar een type volgens de indelingen van de Ebeo-systemen (Ecologische beoordelingssystemen) uit Franken e.a. (2006). Bij deze laatste indeling is bij de kanalen nog extra onderscheid gemaakt tussen smalle en brede typen, met dezelfde grens (15 m) die in de KRW-typologie tussen regionale en grote kanalen wordt gehanteerd.

Voor de toekenning van de typen is alleen uitgegaan van de gegevens over de breedte van het water, omdat de opgegeven dieptes de dieptes op 1 m uit de oever zijn en niet de gemiddelde dieptes, zoals vereist. Er is vanuit gegaan dat alle wateren gemiddeld minder dan 3 m diep zijn, met uitzondering van het Merwedekanaal. Voor de bodemgegevens zijn in het algemeen de door het waterschap verstrekte gegevens gebruikt. Voor enkele gebieden met mengvormen zijn op de grondsoortenkaart van Nederland (www.edugis.nl) nog enkele mutaties in de oorspronkelijke gegevens aangebracht. Het betreft enkele locaties in gebieden met zeer gevarieerde bodemgesteldheid, zoals de 'Sloten Citters'. Dit gebied staat bij het waterschap te boek als 'zwak gebufferde sloten (M2)' te boek, maar de alkaliniteit (bicarbonaatconcentratie) voldoet daar volgens de huidige metingen (nog) niet aan.

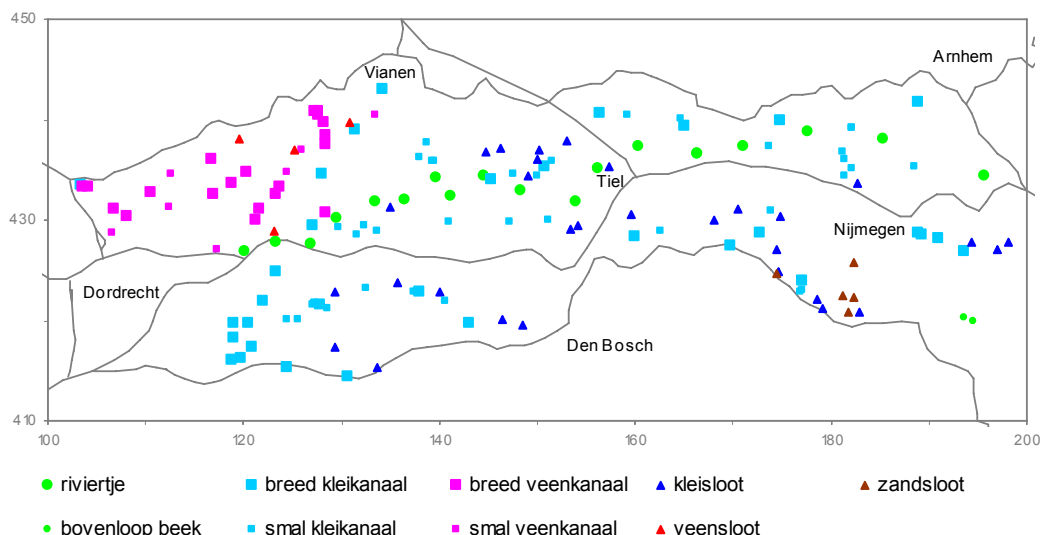
De onderscheiden typen zijn vermeld in Tabel 2.1

Locaties

Bijlage 2.1 bevat een lijst van alle 155 onderzochte locaties. Bijlage 2.2 bevat een tabel van de aantallen locaties per type en per waterlichaam. De verspreiding van de typen is ook aangegeven in Figuur 2.5. Er is een duidelijke regionale verspreiding van de typen. Zo zijn de bovenlopen van beken beperkt tot het zuidoosten van het gebied en laagveenwateren tot het noordwestelijk deel. De brede kleikanalen vormen het meest algemene type. Ook de andere kleitypen (smalle kanalen en sloten) zijn zeer algemeen, in overeenstemming met de aard van de ondergrond.

Tabel 2.1 Omschrijving van de watertypen en het aantal locaties daarvan.

			KRW-type oorspronkelijk											
			M1a	M2	M3	M6a	M7b	M10	M27	R4	R5	R6	R8	Alle
						gr., ondiepe kan. z. scheepvrt	groot, diep kan. m. scheepvrt	laagveenvaart	laagveenplas	bovenloop beek	middenloop/benedenl. beek	riviertje	zoet getijdenwater	
Afk.	Ebeo-type (aangepast)	breedte (m)	zoete, gebufferde sloot	zwak gebufferde sloot	gebufferd regionaal kanaal									
BB	bovenloop beek	< 2								2				2
RI	riviertje	> 8				9	2					8		19
Ks	smal kleikanaal	10 - 20	7	2	20	7								36
Kb	breed kleikanaal	20 - 75	2	1	9	2	4	1			4		9	32
Vs	smal veenkanaal	10 - 20			1			6						7
Vb	breed veenkanaal	20 - 75			1			18	1					20
SZ	zandsloot	< 10		4	1									5
SK	kleisloot	< 10	7	5	12	2					3		1	30
SV	veensloot	< 10			1			3						4
Alle		< 75	16	12	45	20	6	28	1	2	7	8	10	155

Figuur 2.5. Verspreiding van de watertypen in het onderzoekgebied.

Van de typen op zandondergrond komen alleen enkele bovenlopen en sloten aan de flanken van de Nijmeegse stuwwal voor. De locaties van het type riviertje betreffen de Beneden Linge.

2.5. Samenvatting

Het gebied van het Waterschap Rivierenland wordt omsloten door de rivieren Nederrijn/Lek en Maas/Merwede. Midden er doorheen stromen de Waal en de Linge. De bodem bestaat grotendeels uit kalk- en voedselrijke klei, maar aan de oostkant is er de (matig) voedselarme en kalkarme zand en löss van de Nijmeegse stuwwal en in het westen een veenpakket (Alblasserwaard) en jonge zeeklei (Alm en Biesbosch). Vlak langs de rivieren bevinden zich de stroomruggen met grovere, zavelige afzettingen en verderaf de komgronden, met fijnere afzettingen (zwarte klei).

Er is van oorsprong veel kwel in het gebied, op regionale schaal van de hoge zandgronden op de Veluwe en in mindere mate Noord-Brabant, op meer lokale schaal vanuit de grote rivieren (vooral in de winter) en vanuit de stroomruggen naar de komgronden.

Het gebied wordt intensief door de mens gebruikt: naast gras- en akkerland, zijn vooral de boomgaarden kenmerkend voor het gebied. Daarnaast zijn er grote en veel kleinere stedelijke kernen, zoals Arnhem, Nijmegen, Tiel en Zaltbommel. Er zijn weinig natuurgebieden.

De menselijke activiteiten belasten het oppervlaktewater met nutriënten, die via uit- en afspoeling van landbouwgrond en effluent van rioolwaterzuiveringsinstallaties in het oppervlaktewater komen. Daarnaast komen er nutriënten in het gebied door de inlaat van Rijn- en Maaswater, vooral in de zomer.

Voor dit onderzoek zijn door het waterschap 155 locaties geselecteerd in 31 oppervlaktewaterlichamen. Ze zijn onder te verdelen in negen ty-

pen: twee typen stromende wateren (bovenlopen van beken en het riviertje de Linge), smalle en brede kleikanalen, smalle en brede veenkanalen en zand- klei- en veensloten. Bijna tweederde van de locaties behoort tot de kleitypen, vooral kanalen.

NL_09_03_02 (Beken Groesbeek) Drulse Beek

NL_09_30_04 (Weteringen Ooijpolder) 't Meertje (breed kleikanaal)

3. Hydro(morfo)logie

3.1. Hydromorfologie

Dimensies

De gegevens omtrent de afmetingen van het stroomgebied en de locaties zijn vermeld in Bijlage 3.1 en samengevat in Tabel 3.1. De gegevens hierin spreken voor zich.

Aard van de oever

In Tabel 3.2 zijn de eigenschappen van de oever per locatie samengevat. Opvallend zijn de hoge percentages van de steile oevers (helling > 45°) en de geringe percentages plasbermen en flauwe oevers. Bij de soort van de oever is de overwegende oeversoort per locatie aangegeven. Vooral in het riviertje (Linge), de veenkanalen en –sloten zijn de percentages beschoeide oevers met 25 tot 39% hoog.

Tabel 3.1. Lengte en oppervlakte van de waterlichamen en afmetingen van de locaties per watertype. Slibd. = slibdikte op 1m uit de oever. Ook de diepte is op 1m uit de oever gemeten.

type	aantal	gemiddelden					minima			maxima		
		lengte (km)	opp. (ha)	breedte (m)	diepte (dm)	slibd. (dm)	breedte (m)	diepte (dm)	slibd. (dm)	breedte (m)	diepte (dm)	slibd. (dm)
bovenloop beek	2	6.5	5	1.3	1.8	0.1	1	1.5	0.0	1.5	2.0	0.2
riviertje	19	40.8	120	45.2	13.6	1.4	20	3.0	0.0	80	40.0	5.0
smal kleikanaal	36	36.8	52	13.0	5.9	0.7	10	2.0	0.0	18	12.0	7.0
breed kleikanaal	32	26.3	56	33.5	8.3	0.8	20	2.5	0.0	75	20.0	10.0
smal veenkanaal	7	27.9	90	13.1	6.1	1.0	10	4.0	0.1	17	9.0	4.0
breed veenkanaal	20	21.5	70	37.8	10.2	2.7	20	5.5	0.0	75	25.0	10.0
zandsloot	5	24.7	35	3.5	3.1	0.2	1	0.8	0.0	7	5.0	0.5
kleisloot	30	25.8	38	5.9	5.3	0.8	1.5	1.5	0.1	9	10.0	2.0
veensloot	4	41.1	146	7.5	5.3	1.4	5	0.0	0.2	9	10.0	2.5
alle	155	29.9	64	22.4	7.6	1.1	1	0.0	0.0	80	40.0	10.0

Tabel 3.2. Helling en soort van de oevers (percentage locaties) en het aantal kunstwerken per waterlichaam.

type	aan- tal	helling oever			soort oever			aantal kunstwerken in waterlichaam					
		plas- berm	flauw	steil	natuur- vriend.	aarde	be- schoeid	voor vis passeerbaar			totaal		
								gem.	min.	max.	gem.	min.	max.
bovenloop beek	2	0	0	100	0	100	0	1.00	1	1	3.00	3	3
riviertje	19	11	0	89	22	39	39	0.42	0	2	6.79	0	25
smal kleikanaal	36	8	6	86	8	86	6	0.08	0	3	11.00	0	25
breed kleikanaal	32	6	16	78	10	74	16	0.22	0	3	6.06	0	25
smal veenkanaal	7	0	0	100	0	71	29	0.00	0	0	3.71	1	6
breed veenkanaal	20	0	5	95	0	70	30	0.05	0	1	1.85	0	6
zandsloot	5	0	20	80	20	80	0	0.00	0	0	5.20	4	10
kleisloot	30	0	7	93	3	93	3	0.10	0	1	7.50	1	25
veensloot	4	0	0	100	0	75	25	0.00	0	0	4.00	4	4
alle	155	5	7	88	8	76	16	0.15	0	3	6.81	0	25

Kunstwerken

Het aantal kunstwerken (vooral stuwen en stuwten) per waterlichaam bedraagt gemiddeld 6,8, waarvan er slechts 0,15 (2,2%) voor vissen passeerbaar is (Tabel 3.2). Er is geen enkel waterlichaam zonder barrières voor vismigratie.

3.2. Hydrologie

3.2.1. Peilschommelingen

De fluctuaties van de waterstand zijn vermeld in Tabel 3.3. De fluctuaties zijn afgeleid van de streefpeilen uit de actuele peilbesluiten.

Opvallend zijn de grote fluctuaties (maximaal 13 dm) in de brede veenkanalen. Ook in de smalle veenkanalen en veensloten zijn de fluctuaties relatief groot. In de meeste wateren is een omgekeerd peilbeheer, dat wil zeggen dat de waterstanden in de zomer hoog worden gehouden en in de winter juist laag. Veel organismen zijn daaraan niet goed aangepast. In de bovenlopen van de beken is geen enkele fluctuatie van de waterstand gemeten, waarschijnlijk doordat de locaties vlak boven stuwten zijn gesitueerd. In de zandsloten zijn de fluctuaties (maximaal 2 dm) relatief gering.

3.2.2. Waterinlaat

De gemiddelde afstand van de locaties tot de rivieren (inclusief de Linde) bedraagt slechts 2 km en maximaal 5,1 km (Tabel 3.3). De meeste locaties zullen dus beïnvloed worden door toevoer van kwel- en/of oppervlaktewater uit de rivieren. Door het waterschap is een kwalitatieve inschatting gemaakt van de beïnvloeding van de locaties, waarvan de resultaten zijn vermeld in Bijlage 3.1 en samengevat in Tabel 3.3. Tevens is daarin de herkomst van het inlaatwater vermeld.

Tabel 3.3. Peilschommelingen, afstand tot de rivier en beïnvloeding door waterinlaat.

type	aan-tal	fluctuatie (dm)			afst. rivier (km)			waterinlaat (% locaties)				herkomst inlaatwater (% locaties)				
		gem.	min.	max.	gem.	min.	max.	geen	weinig	matig	veel	Rijn	Lek	Maas	Maas/Waal	geen inlaat
bovenloop beek	2	0,0	0,0	0,0	4,6	4,5	4,7	100	-	-	-	-	-	-	-	100
riviertje	19	1,1	0,0	3,0	1,2	0,0	4,0	47	11	21	21	89	11	-	-	-
smal kleikanaal	36	1,6	0,0	4,0	2,5	0,5	5,1	75	11	3	11	67	-	28	-	6
breed kleikanaal	32	1,7	0,0	6,5	1,4	0,0	3,2	47	16	6	31	19	16	44	6	16
smal veenkanaal	7	3,3	0,5	7,5	2,3	1,1	4,3	57	14	29	-	-	100	-	-	-
breed veenkanaal	20	4,7	0,0	13,0	2,4	0,0	5,1	20	20	20	40	-	100	-	-	-
zandsloot	5	0,4	0,0	2,0	2,0	0,8	3,0	80	-	20	-	-	-	-	20	80
kleisloot	30	1,6	0,0	3,5	2,3	0,4	3,8	70	17	13	-	37	-	37	3	23
veensloot	4	2,5	0,5	7,5	1,5	0,8	3,1	75	25	-	-	-	100	-	-	-
alle	155	2,0	0,0	13,0	2,0	0,0	5,1	57	14	12	17	37	25	23	3	13

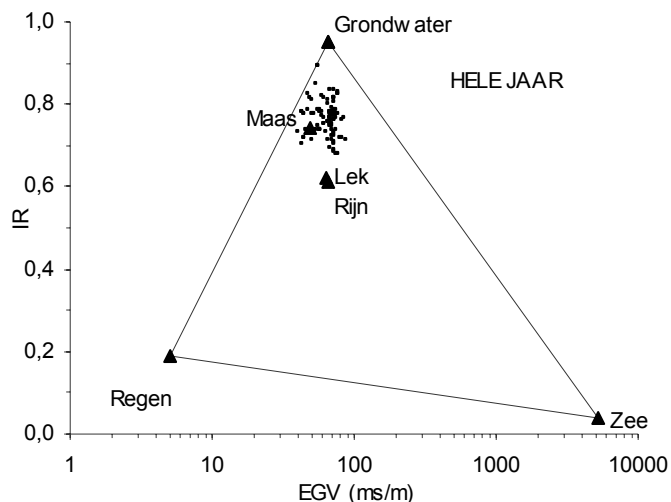
De bovenlopen van de beken worden niet door het ingelaten rivierwater beïnvloed en ook in de zand- en veensloten is er maar weinig invloed van aangevoerd water. Daarentegen is er veel beïnvloeding (40%) in de brede veenkanalen en de brede kleikanalen (31%). Ruim de helft van de locaties wordt beïnvloed door water uit het Rijn-Waal-Leksysteem; in de veenwateren geldt dit zelfs voor alle locaties. Ongeveer een kwart heeft inlaat van Maaswater en op 13% van de locaties is geen waterinlaat. Dat zijn vooral wateren in de zandgebieden en enkele kleisloten en -kanalen.

Ook de veranderingen van chemische samenstelling van het water geeft informatie over de beïnvloeding door rivierwater, zowel via oppervlaktewater als door kwel. Dat kan zichtbaar gemaakt worden in de zogenaamde EGV-IR diagrammen van Van Wirdum (1980, 1991). Hierin wordt de Ionic Ratio ($IR = Ca/[Ca + Cl]$) uitgezet tegen het elektrisch geleidingsvermogen¹. In zeewater is het aandeel van de chloride-ionen veel hoger dan dat van de calciumionen, terwijl het geleidingsvermogen (de ionensterkte) hoog is. In regenwater (verdampt zeewater) is het geleidingsvermogen laag en het aandeel van de chloride-ionen relatief nog steeds hoog, waardoor ook de IR laag is. In gerijpt grondwater is door ionenuitwisselingsprocessen en oplossing van gesteenten het aandeel van calcium veel hoger en het geleidingsvermogen intermediair.

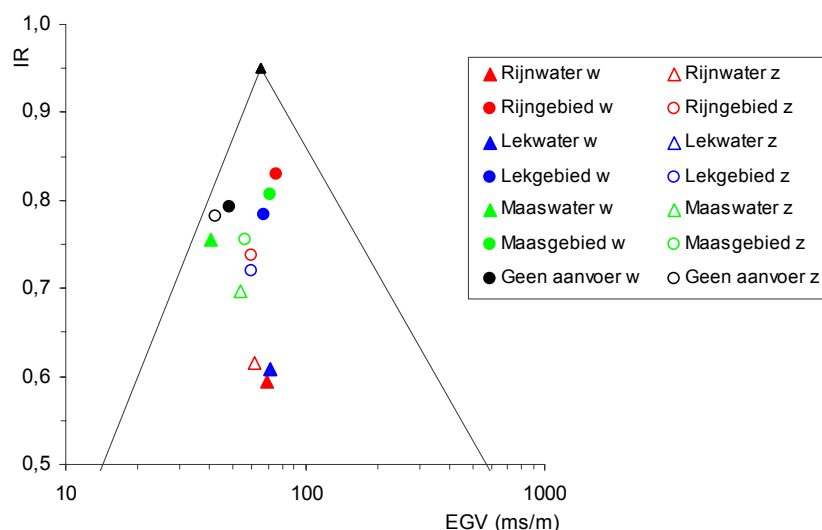
De gemiddelde waarden van EGV en IR in de zomer en winterkwartalen in het tijdvak 2006-2008 voor de ongeveer 100 locaties met geschikte waarnemingen zijn uitgezet in Figuur 3.1. Daarin zijn ook de waarden voor de Rijn bij Lobith, de Lek bij Nieuwegein en de Maas bij Keizersveer over hetzelfde tijdvak (RIWA 2007-2009, www.riwa-maas.org, Rijkswaterstaat) vermeld. In Bijlage 3.2 is een deel van dit diagram uitvergroot en is een uitsplitsing gemaakt naar winter- en zomermaanden en zijn de locaties onderscheiden naar de herkomst van het grond- en oppervlaktewater waarmee ze worden gevoed. De gemiddelden zijn aangegeven in Figuur 3.2

De macro-ionensamenstelling van het water in het gebied ligt tussen die van gerijpt grondwater en rivierwater. De Maas lijkt meer op gerijpt grondwater dan Rijn en Lek. De Rijn heeft in de winter een hoger chlo-

¹ De concentraties van calcium en chloride worden hierbij uitgedrukt in ionenequivalenten.

Figuur 3.1 EGV-IR diagram van de gemiddelde samenstelling van het oppervlaktewater van alle 102 locaties met beschikbare gegevens over het hele jaar in het tijdvak 2005 – 2008. De driehoekjes geven de referenties (gemiddelden) aan voor verschillende watertypen.

Figuur 3.2 EGV-IR diagrammen van de gemiddelde samenstelling van het oppervlaktewater in winter (januari – maart) en zomer (juli – september) over de periode 2006-2008. De samenstelling van het rivierwater is met driehoekjes en dat van de gemiddelden van de afzonderlijke locaties in de verschillende beïnvloedingsgebieden met rondjes aangegeven. Gesloten symbolen: winter, open symbolen: zomer). De symbolen voor de samenstelling van het Lekwater in winter en zomer vallen over elkaar.

ridegehalte en geleidbaarheid dan in de zomer (minder gletsjersmeltwater), in de regenrivier Maas is dit andersom. In de zomer lijken Rijn- en Maaswater daarom meer op elkaar dan in de winter. Zoals te verwachten vallen de posities voor Rijn en Lek vrijwel samen.

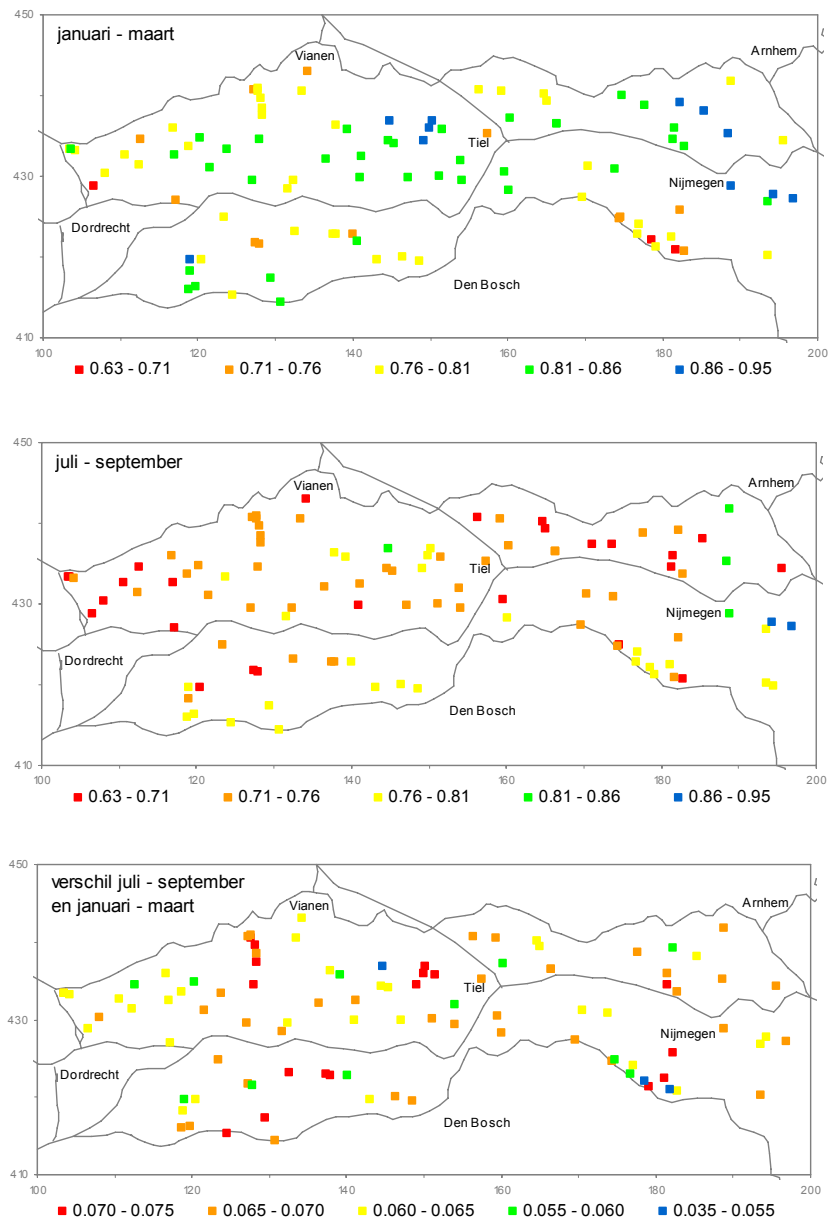
De positie van de locaties zonder aanvoer van rivierwater zijn in winter en zomer gemiddeld ongeveer gelijk. Op de overige locaties is het water 's zomers minder grondwaterachtig dan 's winters. Het grootst is de verandering op de door Rijnwater beïnvloede locaties. Het minst is deze op de door Maaswater beïnvloede locaties, hoewel de macro-ionensamenstelling hier in de zomer wat opschuift in de richting van regenwater. De verandering van de IR is dus een goede indicator voor de beïnvloeding door inlaatwater.

In Tabel 3.4 zijn de gemiddelden van IR en EGV en het verschil tussen de winter- en zomermaanden uitgesplitst naar watertype. In de bovenloop van de Leigraaf, waar geen water wordt ingelaten, is er nauwelijks verschil in de IR en het EGV. Ook in de zandsloten op de flanken van de Nijmeegse stuwwal is er weinig verschil tussen winter en zomer, hoewel het EGV hier in de zomer iets toeneemt (indamping). In het riviertje de Linge zijn de verschillen tussen winter en zomer het grootst. In de zomer voert de Linge veel Rijnwater aan, terwijl deze in de winter juist veel gebiedseigen water afvoert. In de smalle kanalen is het verschil in IR tussen winter en zomer groter dan in de brede kanalen. De brede kanalen worden waarschijnlijk een groot deel van het water beïnvloed door inlaatwater van de rivieren. Vooral in de kleikanalen en kleisloten zijn de verschillen in EGV tussen zomer en winter relatief groot.

Tabel 3.4. Gemiddelde waarden van Ionic Ratio en elektrisch geleidingsvermogen over het jaar en in de zomer- en winterperiode in het tijdvak 2005 – 2008. Verschil is het verschil tussen winter en zomer.

type	aantal	Ionic Ratio				elektr. geleidingsverm. (mS/m)			
		jaar	jan-mrt	jul-sep	verschil	jaar	jan-mrt	jul-sep	verschil
bovenloop beek	1	0.78	0.78	0.78	0.008	50	48	48	-0.3
riviertje	10	0.76	0.83	0.72	0.110	69	76	62	13.4
smal kleikanaal	19	0.77	0.82	0.74	0.076	66	72	59	13.8
breed kleikanaal	24	0.78	0.81	0.75	0.054	62	67	55	12.0
smal veenkanaal	5	0.70	0.76	0.68	0.075	68	72	65	6.7
breed veenkanaal	16	0.74	0.79	0.73	0.057	63	65	58	7.3
zandsloot	4	0.74	0.74	0.74	-0.006	44	45	41	3.4
kleisloot	19	0.78	0.82	0.77	0.051	60	68	52	16.0
alle	98	0.76	0.81	0.74	0.062	63	68	56	11.8

De regionale spreiding van de IR-waarden en de verschillen tussen zomer en winter is uitgezet in Figuur 3.3. In de winter is de IR het hoogst in enkele beken en wateringen langs de Nijmeegse stuwwal en op een aantal locaties in de Overbetuwe en het waterlichaam Lek en Linge. In de Overbetuwe is er mogelijk sprake van diepe kwel, gedreven door de stuwwallen op de Veluwe. In de zomer is de IR in vrijwel het hele gebied lager dan in de winter: alleen vlakbij de Nijmeegse stuwwal zijn nog enkele locaties met hoge IR-waarden. De verschillen tussen winter en zomer zijn ook tamelijk gelijk over het gebied verdeeld, al lijken deze in de Zouweboezem en het waterlichaam Lek en Linge wat groter te zijn dan in de rest van het gebied.

Figuur 3.3 Verspreiding van de IR-waarden in de winter- en zomermaanden en de verschillen daartussen.

3.3. Samenvatting

De breedtes van de onderzochte locaties lopen uiteen van 1 m in bovenlopen van beken tot 80 meter in de Linge en brede kleikanalen. De dieptes, op maximaal 1 m uit de oever variëren van enkele decimeters in de beken tot enkele meters in de brede kleikanalen en de Linge. Bijna 90% van de oevers is steil en 16% van de oevers is beschoeid. In alle waterlichamen bevinden zich barrières voor vismigratie.

Gemiddeld bedraagt de fluctuatie van het waterpeil 2 dm, maar vooral in de veenkanalen en –sloten zijn de fluctuaties veel groter, tot bijna een halve meter. In veel wateren is het zomerpeil hoger dan het winterpeil, wat tegennatuurlijk is.

Gemiddeld liggen de locaties op 2 km afstand van een rivier, zodat ze meestal worden beïnvloed door kwel- en/of of inlaatwater uit de rivieren. De macro-ionensamenstelling van het oppervlaktewater vertoont de meeste overeenkomst met gerijpt grondwater, maar vooral in de zomer is er een verschuiving naar het (ingelaten) rivierwater, het meest in de Linge en de kleislotten en –kanalen en het minst in wateren nabij de Nij-meegse stuwwal.

NL_09_17_04 (Linge en Kanalen Nederbetuwe) Linge

NL_09_13_06 (Kanalen Tielerwaarden) Marijkegraaf (smal kleikanaal)

4. Landgebruik en onderhoud

4.1. Grondgebruik

Door de waterbeheerder zijn op de locaties steeds de meest voorkomende landgebruiksvormen op de aangrenzende oever genoteerd. Met de gegevens uit het geografisch informatiesysteem zijn door de waterbeheerder per waterlichaam de oppervlakten van de meest voorkomende landgebruiksvormen berekend. De resultaten per locatie zijn weergegeven in Bijlage 3.1 en samengevat in de Tabellen 4.1 en 4.2.

In het hele gebied is bijna de helft van alle grond (49%) grenzend aan de oppervlaktewaterlichamen als grasland in gebruik. De hoogste percentages zijn in de veengebieden te vinden. Bijna 18% van het areaal is in gebruik als akkerland, waarvan maïs bijna een derde uitmaakt. Vooral in het zandgebied komt veel maïs voor, maar de onderzochte locaties grenzen hier niet aan maïsakkers. Onder de overige gewassen, vooral in het kleigebied zijn granen, bieten en aardappelen belangrijk. De boomgaarden maken 6% van het grondgebied uit en locaties en ze komen

Tabel 4.1 Gemiddelde hoeveelheden van de voornaamste landgebruiksvormen in de waterlichamen en bij de locaties

type	aantal	landgebruik in waterlichaam (% grondoppervlakte)							aangrenzend landgebruik (% locaties)						
		gras-land	mais-akker	overig gewas	boomgaard	bos	stedelijk	overig	gras-land	mais-akker	overig gewas	boomgaard	bos	natuur	overig
bovenloop beek	2	23	7	9	1	19	23	18	50	-	-	-	-	-	50
riviertje	19	48	5	11	10	-	9	17	47	5	5	5	5	5	26
smal kleikanaal	36	45	6	15	7	1	9	16	64	6	14	6	-	-	11
breed kleikanaal	32	39	7	21	4	3	11	16	41	3	13	3	19	-	22
smal veenkanaal	7	72	1	1	1	-	10	15	57	-	-	-	14	-	29
breed veenkanaal	20	68	2	2	3	-	9	15	50	-	-	-	5	5	40
zandsloot	5	44	9	10	4	5	13	15	80	-	-	-	-	-	20
kleisloot	30	44	7	13	5	3	11	16	50	20	13	3	7	3	3
veensloot	4	70	1	2	2	-	10	15	25	25	-	-	-	-	50
alle	155	49	5	12	6	2	10	16	52	7	9	3	7	2	20

vooral voor in het kleigebied voor. De totale hoeveelheid bos is met 2% van de oppervlakte van de waterlichamen gering, maar vooral langs de brede kleikanalen en smalle veenkanalen grenzen nogal wat locaties aan bos. Ruim een kwart van het grondgebied is niet in gebruik als agrarisch gebied of natuurgebied, maar heeft andere functies.

Op de meeste locaties is de mate van beschaduwing en de structuur van de begroeiing op het land naast de locaties genoteerd. De resultaten zijn per locatie vermeld in Bijlage 3.1 en samengevat in Tabel 4.2. Gemiddeld zijn deze gegevens bekend van bijna driekwart van de locaties, maar vooral uit het veengebied ontbreken deze gegevens; bij de veensloten zelfs geheel. Op 66% van de locaties is de onmiddellijke omgeving onbegroeid of zijn er alleen lage kruiden. Daardoor is er hier ook weinig schaduw. Langs de Linge en de kleikanalen staat hier en daar bos langs de oevers, maar dat geeft niet veel schaduw.

Tabel 4.2 Beschaduwing en begroeiingstypen rond de onderzoeklocaties.

type	aan-tal	beschaduwing (% locaties)						begroeiing (% locaties)			
		licht	licht-matig	matig	matig-sterk	bijna geheel	onbekend	onbegroeid	kruiden	kruiden en bomen	onbekend
bovenloop beek	2	-	100	-	-	-	-	-	100	-	-
riviertje	19	11	37	11	-	-	42	16	32	11	42
smal kleikanaal	36	22	44	-	3	6	25	6	64	6	25
breed kleikanaal	32	13	69	-	-	-	19	3	66	9	22
smal veenkanaal	7	-	57	-	-	-	43	14	43	-	43
breed veenkanaal	20	5	70	-	-	-	25	10	65	-	25
zandsloot	5	60	-	-	20	-	20	-	80	-	20
kleisloot	30	10	53	-	10	-	27	-	73	-	27
veensloot	4	-	-	-	-	-	100	-	-	-	100
alle	155	14	52	1	3	1	28	6	61	5	29

4.2. Onderhoud

Binnen het gebied van het Waterschap Rivierenland zijn de volgende onderhoudsmethoden in gebruik.

- varen (nat profiel en natte oever)²;
- natuurvriendelijk, maaaien;
- maaikorf (droge en natte oever);
- klepelen en niet afvoeren (droge oever).

Bij de natuurvriendelijke methode wordt het verwijderde materiaal altijd afgevoerd en bij de maaikorf slechts in twee gevallen. In de meeste gevallen blijft het afgesneden organische materiaal achter op de locaties, op het droge deel van de oevers en niet in het water.

De beschikbare gegevens omtrent de toegepaste methode en de frequentie zijn per locatie vermeld in Bijlage 3.1 en samengevat in Tabel 4.2. Van veel locaties zijn de gegevens onbekend, vooral over de frequentie.

² Hierbij wordt zowel geveegd als geknipt, waarbij vegen schadelijker voor de vegetatie is dan knippen. Omdat er in de gegevens geen onderscheid is tussen beide methoden kunnen de effecten ervan ook niet uit elkaar worden gehouden.

Tabel 4.3 Onderhoudsgegevens van de onderzoeklocaties. De frequentiegegevens betreffen het aantal malen per seizoen dat er organisch materiaal wordt verwijderd.

type	aantal	methode (% locaties)						frequentie (% locaties)					periode (% locaties)				
		varen	natuur-vriendelijk	maai-korf	klepel	afvoeren	onbekend	1 x	2 x	3 x	5 x	onbekend	voorjaar	zomer	nazomer	herfst	voorjaar en zomer
bovenloop beek	2	-	-	100	100	-	-	-	100	-	-	-	100	100	-	100	-
riviertje	19	42	5	-	-	-	53	-	11	-	-	89	21	100	37	100	53
smal kleikanaal	36	72	-	17	14	3	8	-	50	8	14	28	19	100	42	100	44
breed kleikanaal	32	56	9	6	9	-	28	9	13	6	22	50	31	100	25	100	13
smal veenkanaal	7	43	-	-	-	-	57	-	-	14	-	86	-	100	-	100	-
breed veenkanaal	20	5	-	-	-	-	95	-	-	5	-	95	-	100	-	100	-
zandsloot	5	-	-	80	80	-	20	-	40	40	-	20	100	100	100	100	-
kleisloot	30	37	-	43	30	-	20	7	43	10	10	30	43	100	37	100	43
veensloot	4	75	-	-	-	-	25	-	-	-	-	100	-	100	-	100	-
alle	155	45	3	17	15	1	34	3	26	8	10	53	26	100	30	100	28

De meest voorkomende methode betreft het varen met de maaiboot (45% van de locaties). De droge oevers worden ongeveer evenveel geschoond met de maaikorf als met de klepelaar, maar veel gegevens ontbreken, vooral in het veengebied. In de veengebieden van de Alblasserwaard en de Vijheerenlanden wordt door het waterschap alleen het nat profiel onderhouden. Vrijwel alle wateren waarvan gegevens bekend zijn worden ten minste twee maal per seizoen geschoond, in het kleigebied tot wel vijf maal. Dit zal een zeer ingrijpende invloed op de ontwikkeling van de vegetatie en de daarmee geassocieerde fauna hebben.

Het onderhoudsplan van de wateren in het gebied is weergegeven in Tabel 4.4. In Bijlage 3.1 is per locatie aangegeven in welk onderhoudsdistrict deze gelegen is. De gegevens hierover zijn samengevat in de laatste kolommen van Tabel 4.3.

De gegevens van de onderhoudsperioden komen niet helemaal overeen met die van de frequentie. Volgens de deeltabel perioden zijn er bijvoorbeeld in de bovenlopen van de beken drie schoningsmomenten, maar in de deeltabel frequentie zijn er maar twee vermeld. In elk geval worden volgens het plan alle wateren zowel in de zomer als in de herfst geschoond en rond een kwart van de wateren ook nog een of meer malen in voorjaar en/of nazomer.

Tabel 4.4. Onderhoudsschema van de wateren in het rivierengebied. V = voorjaar, Z = zomer, N = nazomer, H = herfst, J = voorjaar en zomer.

District	Gebied		Periode I		Periode II		Periode III		Periode IV		Bepaald in
	Omschrijving	Afk.	van - tot	seiz.	van - tot	seiz.	van - tot	seiz.	van - tot	seiz.	
West	Alm en Biesbosch	AB	1/6 - 15/7	Z	15/8 - 1/12	H					2006
West	Alblasserwaard	AW	1/6 - 15/7	Z	15/8 - 1/12	H					2006
Midden	Bommelerwaard	BO	15/3 - 1/8	J	15/9 - 1/9	Z	15/8 - 15/10	H			2007
Midden	Lek en Linge	LL	15/3 - 1/8	J	15/7 - 1/9	Z	15/8 - 15/10	H			2007
Midden	Tiel	TI	15/3 - 1/8	J	15/7 - 1/9	Z	15/8 - 15/10	H			2007
Oost	Maas en Waal	MW	15/5 - 1/7	V	1/7 - 1/8	Z	1/8 - 16/8	N	1/9 - 1/11	H	
Oost	Nederbetuwe	NB	15/5 - 1/7	V	1/7 - 1/8	Z	15/8 - 30/9*	N	1/9 - 15/10	H	2008
Oost	Overbetuwe	OV	4/6 - 20/7	Z	1/8 - 30/9	N	3/9 - 16/10	H			2008
Oost	Rijk van Nijmegen	RN	15/5 - 1/7	V	28/7 - 8/8	Z	1/9 - 15/10	H			2008

4.3. Samenvatting

Gemiddeld is ongeveer de helft van het land in de waterlichamen in gebruik als grasland, in de veengebieden is dat bijna driekwart. Maïs bezet gemiddeld 5%, maar bij de zandsloten bijna het dubbele. Nog eens 12% is in gebruik voor de teelt van overige landbouwgewassen. Vrijwel alle locaties waarvan daarover gegevens bekend zijn, liggen in een open landschap en zijn niet tot licht beschaduwd.

Van een derde van de locaties is de onderhoudsmethode onbekend. Over het algemeen is het onderhoud zeer intensief. Meestal wordt de vegetatie in het natte profiel en de natte oever kort gehouden met de maaiboot, ten minste twee maal (meestal in zomer en herfst), maar soms tot vijf maal per jaar (dan ook al in het voorjaar). Vooral in de zand- en kleislotten wordt gebruik gemaakt van de maaikorf (droge en natte oever) of de klepelmaaier (droge oever). Vrijwel nooit wordt het materiaal afgevoerd. Dat is alleen het geval op enkele locaties met natuurvriendelijke oevers.

NL_09_I I_04 (Kanalen Lek en Linge) Nieuwe Graaf (smal kleikanaal)

5. Fysische en chemische toestand

5.1. Selectie

Algemene variabelen

Uit beschikbare fysische en chemische gegevens is een selectie gemaakt van variabelen die frequent zijn gemeten en die mogelijk een naar verhouding groot deel van de variatie in de levensgemeenschappen bepalen. Deze zijn vermeld in Tabel 5.1, samen met het aantal waarnemingen en de meest voorkomende detectiedrempels.

De algemene variabelen omvatten waterdiepte, temperatuur, pH, kleur, chlorofyl-a, doorzicht en zwevende stof. De laatste drie variabelen zeggen iets over de vertroebeling van het water. Deze wordt veroorzaakt door planktongroei en de aanwezigheid van in het water zwevend organisch en anorganisch materiaal. Naast de mate van eutrofiëring geeft deze maat ook aan of er waterplanten kunnen groeien. Indien de zichtdiepte slechts enkele decimeters bedraagt en het licht de bodem niet bereikt zal dit niet het geval zijn.

De hoeveelheid chlorofyl-a is een maat voor de hoeveelheid plantaardig plankton en geeft aan tot hoever de rijkdom aan voedingsstoffen (nutriënten) daadwerkelijk omgezet wordt in biomassa.

Van doorzicht en chlorofyl-a zijn voornamelijk de zomergemiddelden (april-september) gebruikt voor verdere verwerking.

Nutriënten

Variabelen gerelateerd aan nutriënten zijn ammonium, nitraat, nitriet, Kjeldahl- en totaal stikstof, ortho- en totaal-fosfaat. Anorganische fosfor- en stikstofverbindingen zijn de belangrijkste voedingsstoffen voor de groei van algen en overige waterplanten. Globaal genomen komen zij in algen voor in de verhouding van 16 atomen stikstof op 1 atoom fosfor, maar er is hierin een grote variatie.

In het algemeen kan worden gesteld dat bij N/P-verhouding boven ongeveer 30 de hoeveelheid fosfor een grens stelt aan de hoeveelheid geproduceerd plantaardig materiaal en bij een N/P-verhouding lager dan 5 à 10 de hoeveelheid stikstof beperkend is (Reynolds 2006). Macrofyten hebben in het algemeen in verhouding een twee maal zo grote behoefte aan stikstof als planktonalgen (Loeb e.a. 2009). In overeenstemming met de gangbare praktijk (Vierde Nota Waterhuishouding, NW4 1998) zijn alleen de zomerwaarnemingen (april-september) van de nutriënten voor de berekening van gemiddelden gebruikt.

Zuurstofhuishouding

Van de zuurstofhuishouding zijn het zuurstofgehalte en het biochemisch zuurstofverbruik (5 dagen) bepaald. Ook het gehalte aan totaal organische koolstof rekenen we hiertoe. Het zuurstofgehalte is van grote betekenis voor de soortensamenstelling van de levensgemeenschappen, met name de macrofauna. Bijzondere soorten insecten, zoals sommige soorten steenvliegen, libellen, eendagsvliegen (haften), kokerjuffers en kevers komen vooral voor in zuurstofrijke wateren, terwijl veel soorten slakken, rode muggenlarven en wormen juist lage zuurstofgehalten tolereren. Als maat hiervoor zijn jaargemiddelden genomen.

Macro-ionen

Een goede maatstaf voor het totale gehalte aan macro-ionen is het elektrisch geleidingsvermogen. De belangrijkste anionen zijn bicarbonaat, carbonaat, chloride en sulfaat. De belangrijkste kationen zijn natrium, magnesium, kalium, calcium en ijzer.

Chloride en calcium zijn in het gebied een belangrijke indicator voor de herkomst van het water. Deze variabelen zijn o.a. gebruikt voor de berekening van de Ionic Ratio (§ 3.2.2). Regenwater is relatief rijk aan natrium en chloride en grondwater is relatief rijk aan calcium en magnesium. Kalium is nog een noodzakelijk element voor de plantengroei, maar verkeert zelden in het minimum.

Sulfaat, dat vaak door inlaat van oppervlaktewater wordt aangevoerd, wordt in zuurstofarm milieu vaak gereduceerd tot waterstofsulfide (H_2S), dat al bij lagere concentraties toxisch is voor waterorganismen. Waterstofsulfide wordt in het sediment vastgelegd als ijzersulfide. Bij onvoldoende beschikbaarheid van ijzer kunnen de hieraan gebonden fosfaten vrij komen en bijdragen tot eutrofiëring. Ook de toevoer van bicarbonaat (alkaliniteit) kan bijdragen aan het vrijkomen van fosfaten uit het sediment (zie bijvoorbeeld Jaarsma e.a. 2008).

Zware metalen

Van de zware metalen zijn bepalingen verricht van chroom, nikkel, koper, zink, cadmium en lood. Al deze metalen zijn in hogere concentraties giftig voor waterorganismen (De Nijs e.a. 2008)

5.2. Methoden

Veldbepalingen en monstername

Grotere wateren, zijn vanaf bruggen bemonsterd en kleine wateren vanaf de oever of bij duikers/bruggen. Doorzicht is gemeten met de schijf van Secchi (NEN 6606).

De monsters zijn steeds op ca 3 dm diepte genomen. Zuurstof is met een zuurstofmeter in het veld gemeten (NEN 5814).

Voor de overige bepalingen zijn de monsters op de dag van monsternamen getransporteerd naar het laboratorium van het waterschap.

Laboratoriumonderzoek

De bepalingen zijn verricht volgens de tussen haakjes geplaatste voorschriften: chlorofyl (NEN 6520), biochemisch zuurstofverbruik (NEN-EN 1899-2), totaal organische koolstof (NEN 1484), bicarbonaat en carbonaat (eigen methode), orthofosfaat (NEN-EN-ISO 10304-1), totaal-fosfaat (NEN-ISO-25681-2), ammonium-stikstof (NEN-EN-ISO 14911), Kjeldahl-stikstof (NEN 6646 12), nitriet- en nitraat-stikstof (NEN 13395), chloride (NEN-EN-ISO 15682), sulfaat (NEN 6654), en, natrium, kalium, calcium en magnesium (NEN-EN-ISO 14911), ijzer, chroom, nikkel, koper, zink, lood en cadmium (NEN-EN-ISO 17294-2).

Voorbewerkingen berekeningen

Eerst werden de namen van de variabelen in de uitvoer van het waterschapslaboratorium geüniformeerd. Daarbij werd 'chlorofyl a' gelijkgesteld aan 'chlorofyl-a'.

Dubbele monsters in uitvoer

In de uitdraai van de database bevonden zich 3189 monsters. In 147 gevallen was er sprake van dubbele monsters, die identiek waren of maar zeer marginale verschillen vertoonden. De dubbelen werden verwijderd, evenals een dubbele serie van 27 monsters waarin alleen zware metalen waren bepaald. Hierdoor resteerden nog 3015 monsters.

Detectielimieten

Bij de meeste fysische en chemische gegevens komen waarnemingen beneden de detectielimiet en, vooral voor doorzicht, boven de waterdiepte ter plekke voor. Alle waarden beneden de detectiegrens zijn vóór het berekenen van de (rekenkundige) jaar- of zomergemiddelden per locatie per periode gesteld op de helft van de detectiegrens, zoals dat in Nederland vaak gebeurt (CIW 2001).

De waarden van het doorzicht boven de waterdiepte ter plekke van het monsterpunt zijn min of meer arbitrair gesteld op 150% van de opgegeven waarde, vóór het berekenen van de gemiddelden per locatie.

Uitschieters

Per variabele zijn de monsters gerangschikt van lage naar hoge waarden om uitschieters te identificeren. Daarna zijn de monsters per locatie per datum gerangschikt om de context van de uitschieters individueel te bekijken. Op grond hiervan is besloten hoe hier mee om te gaan.

De drie waarden van zwevende stof groter dan 10^6 werden verwijderd, evenals een temperatuurmeting met de waarde $50\text{ }^{\circ}\text{C}$ en 141 weinig informatieve temperatuurmetingen met de waarde $< 100\text{ }^{\circ}\text{C}$. Bij in totaal 17 waarnemingen van bicarbonaat, carbonaat, chlorofyl-a, doorzicht, orthofosfaat, nikkel en sulfaat is een decimale correctie aangebracht. Extreem hoge waarden van één waarneming van orthofosfaat, drie waarnemingen van totaal-fosfaat en negen waarnemingen van ijzer zijn niet gecorrigeerd omdat ze goed in de context pasten.

Stikstofcomponenten

In de database zijn voor vrijwel alle locaties en monsterdata waarden voor totaal-stikstof vermeld. Voor 32 monsters was dat niet het geval en werd totaal-stikstof berekend uit de som van Kjeldahl-, nitriet- en nitraat-stikstof. De concentraties van totaal-stikstof zoals die door het laboratorium zijn opgegeven en zijn berekend uit de som van Kjeldahl-, nitriet- en nitraat-stikstof zijn vrijwel identiek ($r = 0,9996$).

Transformatie

Voor elke variabele is voor alle rekenkundige gemiddelden per periode en locatie nagegaan in hoeverre deze ongeveer normaal verdeeld zijn. Daartoe is het quotiënt berekend van het gemiddelde en de mediaan van deze gemiddelden. Als deze groter is dan ongeveer 1,1 is de betreffende variabele logaritmisch getransformeerd vóór het uitvoeren van verdere berekeningen en daarna weer terug getransformeerd. Effectief betekent dat van dergelijke variabelen meetkundige gemiddelden zijn berekend. Na logaritmische transformatie waren de betreffende variabelen bij benadering wel normaal verdeeld.

Toetsingen

Verschillen van de waarden van variabelen tussen onderzoeksjaren zijn getoetst variantie-analyse (ANOVA One-Way) in Excel. Van enkele variabelen is nagegaan of deze voldoen aan de Goede Ecologische Toestand (GET) of het Goed Ecologisch Potentieel (GEP), waarbij gebruik is gemaakt van de toetswaarden uit Evers e.a. (2007) en Ministeries V&W, VROM en LNV (2009). Hierbij is geen rekening gehouden met eigen normen van het Waterschap Rivierenland, die voor een aantal waterlichamen lager zijn dan de landelijke normen.

5.3. Kwaliteit van de waarnemingen

In Tabel 5.1 zijn de aantallen metingen boven de detectiegrenzen van de waterdiepte en het doorzicht en beneden de detectiegrenzen van de overige variabelen weergegeven.

Van veel variabelen liggen alle waarnemingen boven de (soms variabele) detectiegrenzen. De detectiegrenzen hebben daar geen invloed op de gemiddelden.

Bij totaal-stikstof is opgegeven dat 33% van de waarnemingen beneden de detectiegrenzen ligt. Dat betekent dat ten minste één van de componenten niet detecteerbaar is. Het betreft in tweederde van de gevallen nitriet, waarvan de concentraties meestal verwaarloosbaar zijn in vergelijking met die van nitraat- en Kjeldahl-stikstof. Dat betekent dat nog maar 4-8% van de waarnemingen van totaal-stikstof beneden de detectiegrenzen voor Kjeldahl- of nitraat-stikstof ligt.

Ruim 82% van de metingen van orthofosfaat ligt beneden de detectiegrenzen en de gemiddelden hiervan zijn daardoor niet erg betrouwbaar, evenals die van carbonaat.

Bij de zware metalen, in het bijzonder chroom, zink en lood liggen de detectiegrenzen dicht bij de gemiddelde concentraties.

Een wat grotere invloed op de gemiddelden kan worden verwacht bij chlorofyl-a, waar de meest voorkomende detectiegrens (4 µg/l) bijna 25% van het gemiddelde (16 µg/l) bedraagt. Het doorzicht is in ruim 17% van de monsters groter dan de waterdiepte.

Tabel 5.1. Percentage van de locaties met metingen beneden of boven de detectielimieten van verschillende variabelen en de gemiddelde waarden van deze variabelen over alle metingen.

Groep Variabele	Een- heid	Talrijkste detectie- grens	% metin- gen	Aantal metin- gen	Gemid- delde	Groep Variabele	Een- heid	Talrijkste detectie- grens	% metin- gen	Aantal metin- gen	Gemid- delde
<i>Algemeen</i>						<i>Macro-ionen</i>					
Diepte	m	0,05	5	2871	1,2	Elektr. gel. verm.	mS/m		0	2993	63
Temperatuur	°C		0	2824	12,6	Bicarbonaat	mmol/l		0	3013	3,9
Chlorofyl-a	ug/l	4	30	2913	16	Carbonaat	mmol/l	0,01	90	3014	0,06
Doorzicht	m	>0.1 - >0.5	4,0	2898	0,67	Chloride	mg/l		0	3014	45
Doorzicht	m	>0.5 - >1	9,7	2898	0,67	Sulfaat	mg/l		0	3014	53
Doorzicht	m	>1 - >2	3,3	2898	0,67	Natrium	mg/l		0	2594	30
Doorzicht	m	>2 - >5	0,03	2898	0,67	Kalium	mg/l	1	0,27	2594	5,1
Kleur	-		0	3012	0,35	Calcium	mg/l		0	2594	82
Zwevend stof	mg/l	2	9	2750	14	Magnesium	mg/l		0	2595	10
pH	-		0	3014	7,7	IJzer	mg/l	0,01	0,15	1992	1,0
<i>Nutriënten</i>						<i>Zware metalen</i>					
Ammoniumstikstof	mg/l	0,05, 0,1	18	3015	0,28	Chroom	ug/l	1	85	2014	0,66
Nitraat-stikstof	mg/l	0,05	8	3015	1,6	Nikkel	ug/l	2	1	2014	3,4
Nitriet-stikstof	mg/l	0,01, 0,1	21	3015	0,04	Koper	ug/l	1	12	2026	2,1
Kjeldahistikstof	mg/l	0,5	4	3015	1,4	Zink	ug/l	5	44	2026	6,7
Totaal stikstof	mg/l	0,5	33	3015	3,1	Lood	ug/l	1	69	2014	1,0
Orthofosfaat-fosfor	mg/l	0,05	82	3014	0,05	Cadmium	ug/l	0,01, 0,05	14	2014	0,04
Totaal-fosfaat-fosfor	mg/l	0,05	9	3015	0,15						
<i>Zuurstofhuishouding</i>											
Bioch. zuurstofverbr.	mg/l	<1	15	2997	2,6						
Tot. organ. koolstof	mg/l		0	1132	9,8						
Zuurstof	mg/l	0,05	0	3010	8,6						
Zuurstofverzadiging	%	1	0	3002	80						

5.4. Resultaten

5.4.1. Gemiddelden per watertype en geografische verspreiding

In Bijlage 5.1 zijn voor alle locaties de gemiddelde waarden van de maandelijkse metingen in ten minste één bemonsteringsjaar vermeld. De gemiddelde waarden per type zijn vermeld in Bijlage 5.2, samen met enkele eenvoudige toetsingen aan grenswaarden voor MEP's, GEP's en MTR-waarden. De belangrijkste resultaten hiervan zijn weergegeven in Tabel 5.2. Daar er geen waarnemingen uit veensloten zijn gedaan ontbreken deze in de tabel.

In grote trekken is er een goede overeenstemming tussen het (ingelaten) water uit de Rijn, Lek en Maas en de samenstelling van het water in de sloten en kanalen in het kleigebied, inclusief het riviertje (de Linge).

Het gemiddelde doorzicht in de meeste watertypen komt goed overeen met dat van het ingelaten Rijnwater. Het geringe doorzicht in de beken heeft te maken met de geringe waterdiepte (bodembeding). Het doorzicht wordt o.a. bepaald door de hoeveelheid chlorofyl en de hoeveelheid zwevende stof. Ondanks de vrij hoge hoeveelheid hiervan in de smalle veenkanalen is het doorzicht hier toch nog vrij hoog.

Tabel 5.2 Jaargemiddelde waarden van geselecteerde fysische en chemische variabelen en chlorofyl-*a* voor de onderscheiden watertypen en de Rijn. **vet** = overschrijding GET/GEP, *cursief** = voldoet aan GET/GEP.³

watertype	Aantal		licht			nutriënten						oxidatie-reductie			
	locaties		*chlo- rofyl (µg/l)	*door- zicht (m)	zwev. stof (mg/l)	stikstof				fosfaat		N/P† (at/at)	sul- faat (mg/l)	zuur- stof† (%)	ijzer (mg/l)
	ijzer (n)	overig (n)				NH4 ..... (mg N/l)	NO3 (mg N/l)	org.	tot.†	ortho .. (mg P/l)	tot.† ..				
Afgedamde Maas bij Poederoijent†	1	1	9,7	-	4,4	0,09	2,73	0,7	3,1	0,04	0,04	196	53	92	0,2
Maas bij Keizersveert†	1	1	5,0	1,67	10,9	0,11	3,40	0,5	3,8	0,10	0,17	48	47	86	0,7
Rijn bij Lobith‡	1	1	-	0,68	16,5	0,05	2,73	0,4	2,7	0,04	0,14	43	58	89	0,7
Rijn bij Lobith§	1	1	5,3	0,68	18,1	0,05	2,72	0,5	3,3	0,07	0,13	57	59	95	0,7
Lek bij Nieuwegein‡	1	1	-	0,40	30,6	0,06	2,70	0,6	3,0	0,05	0,13	51	58	79	1,2
bovenloop beek	0	2	3,8	0,25	10,6	0,03	3,88	0,6	4,6*	<0,05	0,03*	371	88	66*	-
zandsloot	3	4	27,4	0,65	16,0	0,15	3,57	1,1	4,3	<0,05	0,12*	169	85	55*	2,7
kleisloot	14	19	14,6	0,65	16,1	0,23	2,20	1,0	2,7	0,05	0,14*	92	84	50*	1,4
smal kleikanaal	15	21	14,7	0,71	17,1	0,29	1,43	1,0	2,1*	<0,05	0,13*	67	92	49*	1,0
breed kleikanaal	22	26	20,8	0,60	12,4	0,29	1,48	1,0	2,3*	<0,05	0,12*	68	89	47*	1,0
riviertje	10	10	12,4	0,66	14,2	0,19	1,74	0,8	2,4*	<0,05	0,11*	64	91	53*	0,6
smal veenkanaal	3	5	33,3	0,72	15,1	0,60	0,67	1,8	2,8*	0,07	0,30	39	69	53*	1,0
breed veenkanaal	10	16	22,4	0,68	11,5	0,35	0,51	1,8	2,3*	0,09	0,29	34	59	64*	0,9
alle typen (excl. Maas, Rijn, Lek)	77	103	18,3	0,65	14,3	0,28	1,57	1,1	2,5*	0,05	0,16	68	83	52*	1,1

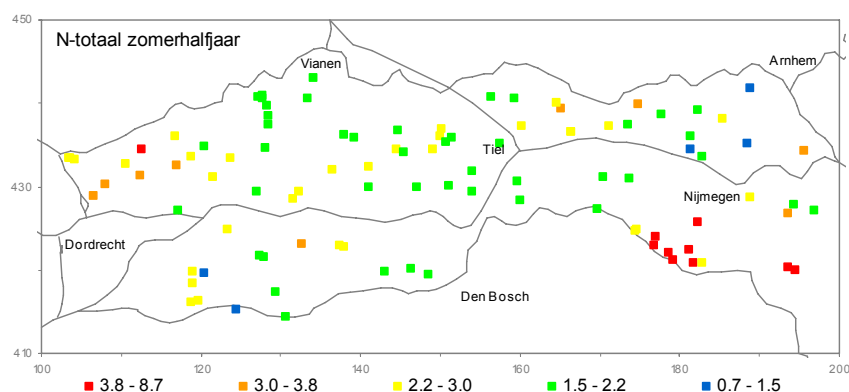
† = zomergemiddelden, ‡ = jaargemiddelden 2006-2008 (www.rwa-maas.org en RIWA-Maas ongepubl.), § = jaargemiddelden 2006-2008 (RIWA 2007-2009),
!! = jaargemiddelden 2006-2008 (metingen Rijkswaterstaat), ! = innamepunt Brakel

De totale hoeveelheid stikstof is in de meeste watertypen gemiddeld hoog: in de beken en zandsloten worden de landelijke grenswaarden voor respectievelijk GET en GEP overschreden. Ook in de veenkanalen is het stikstofgehalte relatief hoog (Figuur 5.1). In deze kanalen komt relatief veel stikstof in organisch gebonden vorm voor, terwijl in de zand- en kleiwatervruchten de minerale fractie, vooral van nitraat, overheeft. In de wateren op zandgrond, zowel de beken als sloten, komen hoge concentraties nitraat voor.

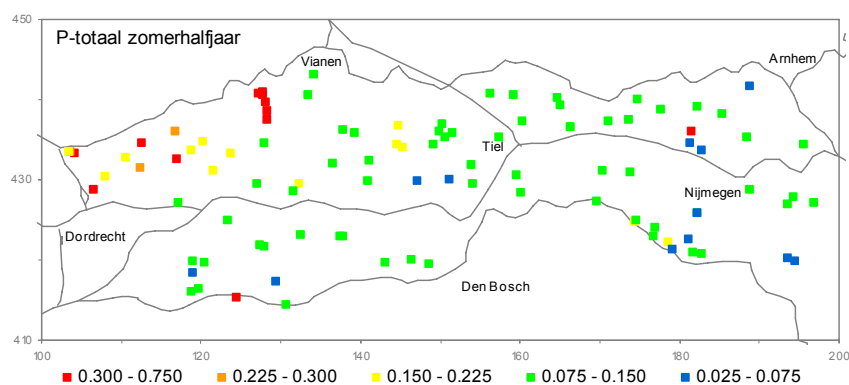
De concentraties van het voor algen en waterplanten opneembare ortho-fosfaat zijn heel vaak te laag om gedetecteerd te worden en zijn daarmee lager dan in het ingelaten rivierwater. De oorzaak hiervan ligt waarschijnlijk in de betrekkelijk hoge ijzerconcentraties (rond 0,8 mg/l) in het gebied. Met ijzer vormt fosfaat onoplosbare complexen, maar in zuurstofarm milieu verdringen de sulfiden het fosfaat weer uit deze complexen, waardoor het weer opneembaar wordt door de primaire producenten. Ondanks de eveneens hoge sulfaatconcentraties lijkt deze verdringing van fosfaat maar in beperkte mate plaats te vinden. De vastlegging van fosfaat wordt uiteraard ook bevorderd door de voortdurende toevoer (in elk geval in de winter) van ijzerrijk grondwater. In de veenkanalen zijn zowel de concentraties van ortho- en totaal fosfaat aanzienlijk hoger dan in de klei- en zandwateren (zie ook Figuur 5.2). Hierbij spelen waarschijnlijk zowel de hogere achtergrondbelasting in veengebieden en de afbraak van veen een rol (Griffioen e.a. 2010).

Door de hoge nitraatconcentraties en de lage fosfaatconcentraties in de beken en zandsloten zijn de N/P-verhoudingen (op atomaire basis) hier zeer hoog, wat erop duidt dat de plantengroei hier vooral door fosfaat wordt beperkt. In de overige wateren varieert de N/P-verhouding in het

³ De meetlocatie in de Afgedamde Maas bij Poederoijen is het inlaatpunt van het Waterbedrijf Dunea, op ca 8 km van de hoofdstroom. In de Afgedamde Maas is de fosfaatconcentratie laag door ijzerdosering.

Figuur 5.1. Verdeling van de concentraties van totaal stikstof (mg N/l) in het gebied.

Figuur 5.2. Verdeling van de concentraties van totaal fosfaat (mg P/l) in het gebied.

Seizoensveranderingen

zomerhalfjaar gemiddeld tussen 34 en 92, wat ook aangeeft dat er meestal sprake zal zijn van fosfaatbeperking.

In de periode januari-maart is de voeding door kwel van grond- en rivierwater en de netto-neerslag het grootst. In de maanden juli-september zijn deze invloeden het geringst en is de toevoer van rivierwater het grootst. Bovendien is in de zomerperiode de snelheid van biochemische processen als sulfaatreductie en (de)nitrificatie het grootst.

Het doorzicht is in de zomer groter dan in de winter, niet alleen doordat het gehalte aan zwevend stof in de winter hoger is dan in de zomer, maar ook door de hogere chlorofylconcentraties in de winter dan in de zomer (Tabel 5.3). Dit wordt veroorzaakt door chlorofylpieken, die al in maart voorkomen. Dat is waarschijnlijk een gevolg van het uitrijden van mest in februari en maart en verhoging van de nutriëntenconcentraties in het oppervlaktewater door sterke afspoeling en ondiepe drainage in deze periode.

De gemiddelde concentraties van minerale stikstof zijn in de zomer 60% lager dan in de winter, o.a. door denitrificatie (De Klein 2008). De concentraties totaal fosfaat zijn in de meeste wateren in de zomer een kleine 20% lager dan in de winter, maar in de veenkanalen zijn ze in de zomer juist twee maal zo hoog als in de winter. Dit laatste heeft waar-

Tabel 5.3. Gemiddelde waarden van geselecteerde fysische en chemische variabelen en chlorofyl voor de onderscheiden watertypen in de winter (januari – maart) en de zomer (juli – september) over de jaren 2006 – 2009. Het aantal locaties met waarnemingen is voor ijzer minder dan voor de overige variabelen.

periode	Aantal locaties		licht			nutriënten								oxidatie-reductie		
			chlorofyl	doorzicht	zweev. stof	stikstof				fosfaat				N/P	sulfaat	zuurstof
	ijzer	overig				NH4	NO3	org.	tot.	ortho*	tot.	N/P	faat			
watertype	(n)	(n)	(µg/l)	(m)	(mg/l)	.....	(mg N/l)	.....	.....	..	(mg P/l)	..	(at/at)	(mg/l)	(%)	(mg/l)
<i>januari - maart</i>																
bovenloop beek	0	1	3	0.23	6.9	0.04	4.3	0.4	4.7	0.03	0.03	419	64	79		
zandsloot	3	4	16	0.67	11.5	0.18	5.8	1.1	7.1	0.03	0.12	223	56	80	1.0	
kleisloot	14	19	17	0.54	16.4	0.26	3.9	1.1	5.3	0.05	0.18	122	52	82	1.7	
smal kleikanaal	15	20	11	0.49	22.1	0.43	2.1	1.0	3.6	0.03	0.19	62	52	83	1.6	
breed kleikanaal	21	24	14	0.53	14.1	0.36	2.3	1.0	3.7	0.03	0.14	77	51	85	1.4	
riviertje	9	11	7	0.59	13.5	0.27	2.3	0.8	3.4	0.03	0.13	67	54	89	0.8	
smal veenkanaal	3	5	48	0.45	18.9	0.60	1.1	1.9	3.6	0.03	0.22	47	68	73	1.4	
breed veenkanaal	10	16	49	0.58	15.1	0.37	1.0	1.9	3.3	0.04	0.16	51	84	88	1.3	
alle	75	100	21	0.54	16.3	0.35	2.5	1.2	4.0	0.03	0.16	85	58	84	1.4	
<i>juli - september</i>																
bovenloop beek	0	1	2	0.19	3.3	0.05	4.1	0.7	4.8	0.03	0.03	427	69	95		
zandsloot	2	4	31	0.57	25.6	0.10	2.3	1.1	3.5	0.04	0.16	145	53	77	0.7	
kleisloot	14	19	11	0.67	12.9	0.17	1.1	0.9	2.3	0.04	0.14	61	47	71	2.0	
smal kleikanaal	15	20	11	0.80	12.0	0.14	0.7	1.0	1.9	0.05	0.10	58	48	84	0.7	
breed kleikanaal	22	24	20	0.72	10.0	0.14	0.9	1.0	2.0	0.12	0.12	53	42	79	0.7	
riviertje	9	11	7	0.78	12.8	0.11	1.5	0.7	2.4	0.15	0.10	74	51	88	0.4	
smal veenkanaal	3	5	20	0.68	11.8	0.35	1.2	1.8	3.3	0.03	0.41	34	36	44	0.7	
breed veenkanaal	10	16	20	0.65	8.5	0.22	0.3	1.8	2.3	0.05	0.37	24	38	49	0.6	
alle	76	100	15	0.71	11.7	0.16	1.0	1.1	2.3	0.07	0.17	59	45	73	0.9	

schijnlijk te maken met de lage zuurstofgehalten en de intensieve sulfaatreductieprocessen. Samen met de afname van de ijzerconcentratie zorgen deze voor een verhoogde fosfaatbeschikbaarheid.

5.4.2. Verschillen tussen jaren

Op 58 locaties in verschillende watertypen zijn maandelijks monsters genomen in elk van de drie jaren 2006 – 2008. Voor elke variabele is voor elke locatie een gemiddelde waarde voor elk onderzoeksjaar berekend. Vervolgens zijn de verschillen tussen de jaren per type en voor alle vijf typen met waarnemingen en voor alle typen bij elkaar getoetst. Alle resultaten zijn vermeld in Bijlage 5.3 en Tabel 5.4 geeft hieruit een selectie.

De gemiddelde temperatuur en neerslag te De Bilt zijn eveneens opgenomen in Tabel 5.4. De jaren 2006-2008 zijn stuk voor stuk record-warme jaren, zoals ze sinds het begin van de waarnemingen in 1706 nog niet of nauwelijks zijn voorgekomen. In 2006 was de neerslag iets hoger dan normaal, 2007 was zeer nat en 2008 nat.

Statistisch gezien zijn er verschillen tussen de verschillende onderzoek-jaren, met name in de watertemperatuur. De verschillen in de watertemperatuur correleren niet heel goed met die in de luchttemperatuur. Tussen de fosfaat- en stikstoffracties in de verschillende jaren zijn geen significante verschillen. Het biochemisch zuurstofverbruik heeft een minimum in 2007. De concentraties van chroom, koper en zink lijken af te nemen. Mogelijk is er enige toename van cadmium. In verband met het grote aantal waarnemingen van chroom, zink en cadmium is reserve ten aanzien van de resultaten vereist. Waarschijnlijk hebben de verschillen

Tabel 5.4. Jaargemiddelde waarden van fysische en chemische variabelen en chlorofyl van 58 locaties uit zandsloten, kleislotten, kleikanalen en de Linge van 2006 tot en met 2008. De gemiddelde luchttemperatuur (normale waarde 9.8 °C) en neerslag (normale waarde 797 mm) zijn ontleend aan www.knmi.nl. **vet***** = zeer significante verschillen ($p < 0,001$) tussen de drie jaren, onderstreept* = zwak significante verschillen ($p < 0,05$).

variabele	eenh.	2006	2007	2008	variabele	eenh.	2006	2007	2008
Diepte	m	1,20	1,14	1,13	Elektrisch gel. vermogen	mS/m	63	64	63
Temperatuur	°C	13,7	12,4	11,6 ***	Ionic Ratio	-	0,78 ^d	0,78	0,78
Chlorofyl-a	µg/l	14,8	11,3	13,8	Bicarbonaat	mmol/l	3,7	3,9	3,9
Doorzicht	m	0,58	0,64	0,65	Carbonaat	mmol/l	0,07	0,05	0,05
Zwevende stof	mg/l	13,9	14,7	14,7	Chloride	mg/l	<u>47</u>	<u>42</u>	<u>42 *</u>
pH	-	<u>7,7</u>	<u>7,6</u>	<u>7,7 *</u>	Sulfaat	mg/l	49	47	49
Ammonium	mg N/l	0,24	0,27	0,27	Natrium	mg/l	27 ^d	28	30
Nitraat	mg N/l	1,71	2,06	1,70	Kalium	mg/l	5 ^d	5	5
Nitriet	mg N/l	0,042	0,043	0,036	Calcium	mg/l	85 ^d	85	86
Kjeldahl stikstof	mg N/l	1,3	1,1	1,2	Magnesium	mg/l	<u>10^d</u>	<u>10</u>	<u>11 *</u>
Totaal stikstof	mg N/l	3,0	3,2	2,9	IJzer	mg/l	0,9 ^f	0,9 ^e	0,9 ^g
Orthofosfaat	mg P/l	0,04	0,04	0,03	Chroom	µg/l	1,0^f	0,6^e	0,5^g ***
Totaal fosfaat	mg P/l	0,11	0,14	0,15	Nikkel	µg/l	3,0 ^f	3,1 ^e	3,1 ^g
N/P	-	84	81	72	Koper	µg/l	<u>2,2^f</u>	<u>2,1^e</u>	<u>1,8^g *</u>
Bioch. zuurstofverbr. (5 dg)	mg/l	2,6	2,0	2,5 ***	Zink	µg/l	<u>7,7^f</u>	<u>5,8^e</u>	<u>5,5^g ***</u>
Zuurstof	mg/l	9,1	8,8	9,2	Lood	µg/l	<u>0,9^f</u>	<u>0,7^e</u>	<u>0,8^g *</u>
Zuurstofverzadiging	%	<u>87</u>	<u>82</u>	<u>84 *</u>	Cadmium	µg/l	<u>0,03^f</u>	<u>0,03^e</u>	<u>0,04^g *</u>
					Luchttemperatuur De Bilt	°C	11,2	11,2	10,6
					Neerslag De Bilt	mm	807	951	881

in de fysische en chemische omgeving tussen de verschillende jaren weinig consequenties voor de levensgemeenschappen.

5.5. Samenvatting

Op 103 van de 155 locaties zijn een of meer jaren maandelijks metingen van fysische en chemische variabelen. Het betreft variabelen die betrekking hebben op de hoeveelheid licht die voor plantengroei beschikbaar is (o.a. doorzicht en zwevende stof), voedingsstoffen (diverse stikstof- en fosfaatfracties) en oxidatie-reductievariabelen, zoals sulfaat, ijzer en zuurstof. De laatste zijn zowel van direct belang voor de fauna als indirect voor de plantengroei, daar ze van belang zijn voor de beschikbaarheid van voedingsstoffen. Daarnaast is chlorofyl-a gemeten, als maat voor de hoeveelheid fytoplankton. Chlorofyl neemt ook licht voor de groei van hogere planten en macro-algen weg.

In veensloten zijn geen waarnemingen gedaan. In grote trekken is er een goede overeenstemming tussen het (ingelaten) rivierwater en de samenstelling van het oppervlaktewater in het kleigebied. In de meeste watertypen is de totale hoeveelheid stikstof hoog: in de beken en zandsloten worden de landelijke grenswaarden voor respectievelijk GET (Goede Ecologische Toestand) en GEP (Goed Ecologisch Potentieel) overschreden.

De concentraties van het voor algen en waterplanten opneembare orthofosfaat zijn heel vaak te laag om gedetecteerd te worden en zijn daarmee lager dan in het ingelaten rivierwater. De oorzaak hiervan ligt waarschijnlijk in de betrekkelijk hoge ijzerconcentraties in het gebied. Met ijzer vormt fosfaat onoplosbare complexen, maar in zuurstofarm

milieu verdringen de sulfiden het fosfaat weer uit deze complexen, waardoor het weer opneembaar wordt door de primaire producenten.

In de veenkanalen zijn zowel de concentraties van ortho- en totaal-fosfaat aanzienlijk hoger dan in de klei- en zandwateren. Hier spelen de vaak hoge achtergrondbelasting in veengebieden en de afbraak van veen een rol. Het fosfaat wordt eerst in de onderwaterbodem vastgelegd, maar komt weer vrij bij de vaak lage zuurstofgehalten en intensieve sulfaatreductieprocessen in deze wateren. In de meeste wateren is sprake van fosfaatbeperking.

Het doorzicht van de meeste wateren is in de zomer (juli-september) groter dan in de winter, terwijl ook de chlorofylconcentraties in de winter (januari-maart) hoger zijn dan in de zomer, doordat er in maart al hoge chlorofylconcentraties kunnen zijn, door uit- en afspoeling van meststoffen. Zoals verwacht zijn de concentraties van minerale stikstof in de zomer lager dan in de winter, door een hogere snelheid van denitrificatie in de zomer.

Op 58 locaties zijn bepalingen verricht in elk van de drie onderzoeksjaren. Dit waren elk zeer warme jaren, met normale tot bovengemiddelde hoeveelheden neerslag. De gemeten watertemperaturen correleren niet heel goed met de verschillen in luchttemperatuur. Waarschijnlijk hebben de (geringe) verschillen tussen de verschillende jaren weinig consequenties voor de levensgemeenschappen.

NL_09_18_03 (Linge en Kanalen Overbetuwe) Eldense Zeeg (smal kleikanaal)

6. Water- en oeverplanten

6.1. Methoden

6.1.1. Veldonderzoek

Van de water- en oeverplanten (macrofyten) werden opnamen gemaakt in de jaren 2006-2008. Er zijn in beginsel aparte opnamen gemaakt van het open water en de natte oever. Hierbij is de natte oever het deel van de oever dat ligt tussen de hoogste en laagste waterstand. De zones zijn in de praktijk vaak lastig vast te stellen, mede door het onnatuurlijke peilregiem.

Als de opname van de natte oever ontbreekt, kan het zijn dat er wel een opname van de droge oever is gemaakt. In die gevallen is de natte oeverzone nauwelijks onderscheidbaar geweest en is de oever als geheel opgenomen. Wanneer er alleen een wateropname is gemaakt, dan zitten daar de natte oeversoorten ook in. Ook in die gevallen was het apart onderscheiden van een natte oever niet goed mogelijk. Dat is vooral in 2006 het geval geweest. In 2007 en 2008 is dan meestal een natte oever van 0,1 of 0,2 m opgenomen. De oever is steeds eenzijdig opgenomen, waarbij de best ontwikkelde zijde is gekozen (watergangen smaller dan 2 m zijn tweezijdig opgenomen). De wateropname beslaat meestal de gehele breedte van de watergang, maar in bredere watergangen soms maar de helft hiervan. Soms is in bredere watergangen een boot gebruikt en beslaat de opname wel de gehele breedte. In 2006 zijn trajecten van ongeveer 50 m lengte opgenomen, in 2007 en 2008 trajecten van 100m.

Soortensamenstelling

Bij het opnemen van de vegetatie (oever en water) zijn de water en oeverplanten genoteerd die nodig zijn voor de verschillende STOWA-

toetsen. Als uitgangspunt is de lijst van water- en oeverplanten uit Bijlage 1c van het stadswaterensysteem genomen (STOWA 2001), aangevuld met enkele exoten die zich pas recent in de wateren van het rivierenland hebben gevestigd, zoals parelvederkruid (*Myriophyllum aquaticum*), grote waternavel (*Hydrocotyle ranunculoides*) en dwergkroos (*Lemna minuta*). Daarnaast zijn ook de zittende zannichellia (*Zannichellia palustris* subsp. *palustris*) en niet tot op de soort gedetermineerde waterlelies (*Nymphaea* spec.) toegevoegd aan de STOWA-lijst.

Er is tijdens de opname geen onderscheid gemaakt tussen oever en waterplanten. ‘Droge soorten’, zoals witbol (*Holcus lanatus*), die niet in de lijst staan, zijn niet consequent genoteerd. Maar de brandnetel (*Urtica dioica*), die niet in de lijst staat, is waarschijnlijk wel consequent genoteerd.

Voor het determineren van de soorten hogere planten en varens is gebruik gemaakt van Van der Meijden (2005). Voor hierin opgenomen soorten waarvan de namen recent zijn veranderd zijn de in de STOWA-systemen vermelde oudere namen gebruikt.

De sterrenkroossoorten zijn steeds genoteerd als gewoon sterrenkroos (*Callitriche palustris*), maar het is niet uitgesloten dat er ook nog andere soorten van dit geslacht in de opnamen voorkomen. De determinaties van gewoon kransblad (*Chara vulgaris*), buigzaam glanswier (*Nitella flexilis*), stomp fonteinkruid (*Potamogeton obtusifolius*) en puntig fonteinkruid (*P. mucronatus*) zijn niet absoluut betrouwbaar, maar in de meeste gevallen waarschijnlijk wel goed.

Bij het maken van de opname is voor de schatting van de aantallen gebruik gemaakt van een variant van de Tansley-schaal, zoals weergegeven in Tabel 6.1.

Tabel 6.1. De gebruikte Tansley-schaal en transformaties daarvan.

Code	Betekenis	Omschrijving	Transformaties		
			Nominaal	QB-wat	%
s	sporadic	1 plant	1	1	1
r	rare	2 tot 5 exemplaren	1	1	1
lo	local occasional	op 25 tot 50% van het traject af en toe een plant	1	1	1
o	occasional	af en toe een plant	2	1	2
lf	local frequent	op 25 tot 50% van het traject regelmatig voorkomend (iedere 2 meter een plant)	3	1	3
f	frequent	regelmatig voorkomend (iedere 2 meter een plant)	4	2	8
la	local abundant	op 25 tot 50% van het traject, een duidelijke bedekker	5	2	9
a	abundant	een duidelijke bedekker	6	2	15
lc	local co-dominant	op 25 tot 50% van het traject >25% bedekkend; met andere veel voorkomende soorten	6	2	16
ld	local dominant	op 25 tot 50% van het traject >50% bedekkend	7	3	22
c	co-dominant	>25% bedekkend; met andere veel voorkomende soorten	8	3	30
d	dominant	>50% bedekkend	9	3	60

De opnamen zijn gemaakt in de periode van half mei tot eind oktober, in 2006 vooral van juni tot in september, in 2007 vooral vanaf medio mei tot in juli en in 2008 vooral in mei en juni.

Groeivormen (lagen)

De verschillende groeivormen (lagen) van waterplanten zijn aanpassingen om groeibeperkende (limiterende milieufactoren) het hoofd te bieden. In zoete wateren zijn dit met name waterdiepte (fluctuaties), licht en koolstof. Planten met groene delen boven de waterspiegel hebben in principe voldoende licht en koolstof (uit de lucht), maar moeten sterk in

de lengte groeien om de waterkolom te overbruggen en steunweefsel aanleggen om boven water te groeien. Ondergedoken waterplanten daarentegen, krijgen te weinig licht als het water troebel wordt, terwijl koolstof snel beperkend wordt door concurrentie met andere assimilerende organismen.

De verhouding tussen de verschillende groeivormen weerspiegelt daarom de voedselrijkdom, hydromorfologie en het successiestadium van een watersysteem. Veranderingen veroorzaakt door pressoren, zoals kanalisatie, peilregulering, waterverharding en eutrofiëring, hebben invloed op deze verhouding. Anderzijds hebben groeivormen een sterke invloed op het functioneren van het ecosysteem, doordat er functionele verschillen zijn, bijvoorbeeld als habitat en schuilplaats voor andere organismen en invloed op biochemische processen (Van den Berg e.a. 2004).

De onderscheiden groeivormen zijn vermeld in Tabel 6.2. Van elke groeivorm, behalve de oeverplanten, is in het veld het percentage bedekking geschat.

Tabel 6.2 Indeling van groeivormen (lagen) van water- en oeverplanten ('SNEFKO-variabelen') volgens Van den Berg e.a. 2004).

Afk.	Groeivorm	Omschrijving	Voorbeelden
S	Submers	Ondergedoken waterplanten die de waterkolom geheel of gedeeltelijk kunnen opvullen	Waterpest, sterrenkroos, schedefonteinkruid, grof hoornblad, groot blaasjeskruid, puntkroos
N	Drijfbladeren	Wortelende waterplanten met op het water drijvende bladeren	Gele plomp, waterlelie, veenwortel, kikkerbeet, rivierfonteinkruid
E	Emers	Boven het wateroppervlak uitstekende planten, beneden het gemiddelde laagwaterpeil wortelend in open water	Riet, pijlkruid, lidsteng, grote waterweegbree, liesgras, kleine lisdodde
F	Draadwier/flab	Drijvende of ondergedoken met het blote oog zichtbare algen ('floating algae beds')	Darmwier (<i>Enteromorpha</i>)
K	Kroos	Drijvende plantjes die nauwelijks structuur onder de waterspiegel vormen, en een aaneengesloten dek kunnen vormen	Klein kroos, bultkroos, veelwortelig kroos, kroosvaren
O	Oeverplanten	Begroeiing in de oeverzone, doorgaans tussen de gemiddeld laagste en gemiddeld hoogste waterlijn	Rietgras, gele lis, wolfspoot, waterzuring, valeriaan, harig wilgenroosje

6.1.2. Voorbewerking

Administratieve correcties

In dit onderzoek zijn alle opnamen van het water, de natte en de droge oeverzones betrokken. De oude meetpuntnummers werden omgezet naar de recente, in dit rapport gebruikte locatienummers. Daarbij bleek zowel aan de oude meetpunten MNB0003 en NL09_10_01 het recente locatienummer NL09_25_03 te zijn toegekend. Na vergelijking van de topografische coördinaten werd de ene opname van meetpunt MNB00003 geschrapt. Er werden geen verschrijvingen of andere fouten in soortnamen geconstateerd.

Optellen opnamen uit verschillende zones

Eerst zijn de Tansley-codes van de taxa vertaald naar bedekkingspercentages, volgens Tabel 6.1. Als er van een locatie alleen een wateropname is, is dit percentage genomen. Als er aparte opnamen voor de waterzone en de natte oever zijn gemaakt is, daarvan een gemiddeld percentage genomen, gewogen naar de breedten van de beide zones, zoals die door de opdrachtgever zijn verstrekt. Van vier locaties waren wel natte oevers opgenomen, maar komen er geen waterplanten voor. Ook

hier is de procentuele abundantie van de taxa gewogen naar het aandeel van de water- en de natte oeverzone.

De opnamen uit de droge oeverzone zijn niet verder verwerkt, gezien de minder directe relatie met waterkwaliteits- en hydrologische variabelen.⁴

Niet consequent opgenomen soorten

In de ruwe soortenlijst van 228 taxa komen 64 taxa voor die niet consequent zijn opgenomen. Deze zijn bij de verdere verwerking buiten beschouwing gebleven. Het zijn in hoofdzaak landplanten, maar het gaat ook om enkele water- en moerasplanten, zoals watergras, rijstgras en bastaardpaardenstaart, die soms over het hoofd gezien kunnen zijn. Ook moeraswalstro en ruw walstro zijn niet consequent genoteerd. Er zijn ook enkele soorten bij, zoals fioringras, grote en geknikte vossenstaart en kruipende boterbloem, die weliswaar geen echte moerasplanten zijn, maar wel vaak in natte oevers zijn te vinden en in het gebied algemeen zijn.

Taxonomische homogenisering

De naamgeving van de vaatplanten volgt de Standaardlijst van de Nederlandse flora (Tamis 2003), die van de mossen en levermossen Siebel & During (2006) en die van de kranswieren www.kranswieren.nl.

Bij de draadwieren is het darmwier (*Enteromorpha*) in het veld van de overige draadwieren onderscheiden. In de bestanden van het Waterschap wordt de aanduiding 'Wierflab' gebruikt voor drijvende draadalg en de aanduiding '*Vaucheria species*' voor de ondergedoken draadalg. Deze beide categorieën zijn samengenomen en worden in het vervolg aangeduid als 'Flab'.

Bultkroos en klein kroos zijn in het veld niet altijd van elkaar te onderscheiden. Daarom zijn deze samengevoegd en worden verder aangeduid als 'gemengd kroos'. Daarbij is ook dwergkroos gerekend, dat pas in 2008 als zodanig is onderscheiden, nadat er gericht naar is gezocht.

Één waarneming (lage abundantie) van een ongedetermineerde waterlelie werd bij de witte waterlelie gevoegd, die in dezelfde opname voorkomt en algemeen is in het gebied. Eveneens werd een enkele waarneming van een niet nader gedetermineerd watervorkje bij het gewoon watervorkje gevoegd.

Een enkele waarneming van de wateraardbei is niet bij de verwerking betrokken. Het gaat om een onwaarschijnlijke vondst, die mogelijk betrekking heeft op een tuin- of siervijverplant.

Een waarneming van *Carex 'distans'* blijkt bij nader inzien betrekking te hebben op *Carex disticha* (tweerijige zegge) en is daartoe gerekend.

⁴ Wel kan de vegetatie van de droge oever invloed hebben op de waterkwaliteit: het klepelen en niet afvoeren en de daarop volgende mineralisatie leidt uitspoeling van nutriënten naar het oppervlaktewater en tot verruiging van de oever. Dit wordt in de analyse verderop meegenomen door de factor 'begroeiing oever'.

6.1.3. Verwerking

Voor de univariate verwerking is gekozen voor groeivormenspectra, en Ecologische KwaliteitsRatio's (EKR) volgens de vigerende maatlatten voor de KRW.

Groeivormen – berekening

Alle aangetroffen soorten zijn in één of meer van groeivormen ingedeeld (kolom 'Laag' in Bijlage 6.1). Dat is niet eenvoudig, want dezelfde soort kan meerdere groeivormen hebben, bijvoorbeeld riet, een van de meest algemene soort in het gebied. De planten die altijd in het water staan behoren tot de emergente zone en de planten die altijd droge voeten hebben staan in de oeverzone. Daarbij is gebruik gemaakt gegevens uit Pot (2001), Van der Molen & Pot (200&), Van Dam & Wanink (2007), Van Dam (2009) en Preston & Croft (1997). Daarbij werden wij ten volle geconfronteerd met de verzuchtingen van de laatste auteurs⁵. Veel planten, die in de conceptmaatlatten van Van der Molen (2004) als oeverplanten worden genoemd voldoen eigenlijk niet aan de definitie in Tabel 6.2, zoals moerasandoorn en grote brandnetel, die toch meestal boven de waterlijn wortelen (Pot 2001).

Sommige veel voorkomende soorten, zoals mannagras, zijn in wezen oeverplanten, maar komen vaak ook als waterplant voor. Mannagras groeit behalve op de oever ook in dieper water en vormt dan bladen die geheel onder water blijven of alleen aan de top drijven (Pot 2001).

Naast de in deze tabel vermelde groeivormen zijn ook nog landplanten onderscheiden, zoals zwarte els, diverse soorten wilgen, kleeftkruid, gewone engelwortel en echte koekoeksbloem.

Voor elke groeivorm (laag) is de bedekking berekend door de bedekkingspercentages van de soorten binnen die groeivorm op te tellen. Wanneer plantensoorten en/of lagen in het veld over elkaar heen vallen kan de totale bedekking meer dan 100% zijn.

Als maat voor het verschil tussen de berekende en gemeten bedekking van de groeivormen van waterplanten is de 'Root mean squared error of prediction' (RMSEP) genomen (Wallach & Goffinet 1989). Deze maat voor het voorspellend vermogen en is gelijk aan de wortel van het gemiddelde van het kwadraat van de verschillen tussen de berekende en waargenomen bedekkingen. Hoe kleiner de RMSEP, hoe beter het voorspellend vermogen.

KRW-maatlatten

De scores op de desbetreffende KRW-maatlatten zijn berekend met het programma QBwat versie 4.17 (Pot 2008). De gebruikte maatlatten zijn die van Van der Molen & Pot (2007) voor de natuurlijke typen en die van Evers e.a. (2007) voor de sloten en kanalen.

Voor de abundanties van de soorten zijn de berekende bedekkingspercentages gebruikt. Het programma vraagt om de abundanties om te zetten naar drie klassen. Daarvoor geven Van den Berg e.a. (2004) een

⁵ Aquatic vascular plants form an ecological rather than a taxonomic group, and cannot be defined with any degree of precision. The boundary between the land and the water fluctuates from day to day, season to season and year to year. The difficulties of definition are compounded by the fact that many species are adapted to their life in the boundary zone, where predictable or unpredictable changes in water-level reduce the competition from larger but more specialized terrestrial or aquatic plants.

schaal, maar hier komen de codes s en ld uit Tabel 6.1 niet voor. Er zijn daarom totaalscores uitgerekend met verschillende grenswaarden: enerzijds 5 en 20 en anderzijds 10 en 50. De verschillen tussen beide methode zijn minimaal: in 70% van de gevallen is er geen verschil, in 27% van de gevallen is het verschil 0,001-0,049 en in 3% van de gevallen 0,050-0,095 EKR-eenheden. Er is gekozen voor de schaal uit Tabel 6.1.

Voor de groeivormen zijn gemeten bedekkingspercentages gebruikt. De oeverbegroeiing is alleen relevant in de stromende wateren van de typen R4, R5 en R6 en de laagveenplas (M27). In het laatste geval betreft het begroeiing die wordt gedomineerd door riet, kleine lisdodde, mattenbies en andere moerassoorten. Hiervoor is het berekende percentage van de oeverbegroeiing gebruikt. Voor de genoemde typen van stromende wateren is het percentage van de oeverzone in het hele waterlichaam dat wordt begrensd door bos van belang. Dit is geschat vanaf de topografische kaarten met schaal 1 : 25 000.

Ordinatie

Achtergrond

Om inzicht te krijgen in de verschillen in soortensamenstelling van de locaties en de veranderingen daarin in de loop der tijd, is gebruik gemaakt van ordinatie, een multivariate statistische methode.

Men kan zich een n-dimensionale vectorruimte voorstellen waarin een vegetatieopname wordt weergegeven als een punt, met als coördinaten de hoeveelheid van elk van de n soorten op n assen van deze vectorruimte. Alle opnamen samen vormen dan een meer of minder grillige puntenwolk.

Door het analyseprogramma wordt nu een eerste as door deze ruimte berekend, waarop de punten van de opnamen als punten worden geprojecteerd, op een zodanige manier dat de door deze as verklaarde variatie zo groot mogelijk is. Daarna wordt, loodrecht op de eerste as, een tweede as berekend, die zo goed mogelijk de resterende variatie verklaart. Samen vormen de twee assen een plat vlak, waarin de opnamen worden geprojecteerd. Zo kunnen ook derde, vierde, etc. assen worden berekend. De posities van de opnamen op de assen worden weergegeven met scores. Vervolgens wordt door het programma ook berekend wat het belang is van de verschillende soorten op deze assen: iedere soort krijgt een score op elke as. Ook voor de soorten kunnen de scores op de eerste twee assen in een plat vlak worden weergegeven.

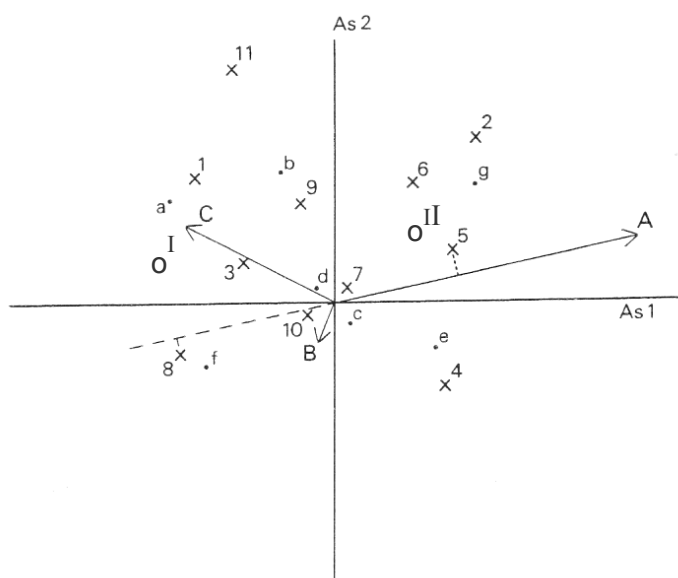
De gezamenlijke grafische voorstellingen van de scores van opnamen en soorten worden 'biplot' genoemd: er is uit af te leiden welke soorten in welke monsters belangrijk zijn. Figuur 6.1 geeft een voorbeeld voor een 'detrended' correspondentie-analyse (DCA).

In de opnamen 7 en 10 komen alleen gewone soorten voor. Deze liggen daarom dicht bij de oorsprong van het assenstelsel in Figuur 6.1. De gewone soorten (c en d) hebben hun optimum in het centrum van het diagram of zijn wijd verspreid en zijn daardoor onafhankelijk van de assen⁶. Soortenarme opnamen of opnamen met een afwijkende soorten-samenstelling liggen ver van de oorsprong (bijvoorbeeld nr. 11).

De correlaties van kwantitatieve milieuvariabelen (A, B en C) zijn als een punt in het assenstelsel afgebeeld en in Figuur 6.1 door een lijn met

⁶ N.B. Dit geldt voor correspondentie-analyse (DCA), bij principale componenten-analyse (PCA) liggen de meest voorkomende soorten juist ver van de oorsprong!

de oorsprong verbonden. Stelt men zich deze lijn voor als een pijl met de basis in de oorsprong van het assenstelsel, dan wijst de pijl in de richting van de sterkste toename van de invloed van de betrokken milieuvariabele in het diagram. Hoe langer de pijl, hoe groter de invloed van de betrokken variabele. De waarde van een belangrijke variabele voor een opname wordt gevisualiseerd door de loodrechte projectie van de opnamen (bijvoorbeeld 5) op de pijl of de denkbeeldige voortzetting daarvan naar beide zijden (bijvoorbeeld 8). Om de diagrammen in dit rapport niet te ingewikkeld te maken zijn de lijnen achterwege gelaten en alleen de punten van de pijlen aangegeven.

Figuur 6.1. Voorbeeld van een ordinatiediagram. Op de assen zijn de scores van de opnamen (x), aangeduid met nummers, en de soorten (.), aangeduid met kleine letters, uitgezet. De kwantitatieve milieuvariabelen (aangeduid met hoofdletters) zijn als pijlen en de kwalitatieve milieuvariabelen zijn als rondjes weergegeven.

Kwalitatieve milieuvariabelen (I en II) worden afgebeeld als centroïden. Die worden bepaald door de gemiddelden van de scores van de opnamen waarin de betreffende variabele voorkomt.

Uit de grafiek kan worden afgelezen dat milieuvariabele A voor opname 5 erg belangrijk is en dat de soorten e en g er veel in zullen voorkomen. De soort a is in dit monster minder belangrijk. Ook komt de gewone soort c er waarschijnlijk nog veel in voor.

Soorten vertonen ten opzichte van milieufactoren meestal een unimodale respons: dat wil zeggen dat de soort maximaal voorkomt bij zijn optimum. Hoe verder de omstandigheden van het optimum zijn verwijderd, hoe minder de soort voorkomt. Bij een relatief korte milieugradient is de respons van de soort (schijnbaar) lineair. In dit geval is hoofdcomponentenanalyse (principale componentenanalyse of PCA) de meest geschikte ordinatiemethode. Bij een langere milieugradient (grote variatie in habitats) is 'detrended correspondence analysis' (DCA) een geschikte analysemethode. Ter Braak & Šmilauer (2002) geven als grens tussen een lange en een korte gradient 4 SD aan, maar Van Katwijk & Ter Braak (2003) leggen de grens bij 2 SD. Wij hebben de grens bij ca 3 SD gelegd.

Voorafgaande aan de berekeningen zijn de procentuele hoeveelheden van de soorten weer teruggebracht naar de nominale schaal van Tabel 6.17. De berekeningen zijn uitgevoerd met het programma Canoco 4.5 (Ter Braak & Šmilauer 2002). Er is grotendeels gewerkt met de standaardinstellingen, behalve dat er steeds is gekozen voor de optie 'downweighting of rare species'. Door deze optie wordt het belang van soorten die maar in enkele opnamen voorkomen verminderd.

Voor de ordinaties zijn alleen de water- en oeverplanten gebruikt: de landplanten zijn dus niet meegenomen. Verder zijn soorten die slechts in een of twee opnamen zijn aangetroffen buiten beschouwing gelaten.

Er zijn drie ordinaties uitgevoerd: één voor alle opnamen samen, één voor de opnamen uit de kleislotten en –kanalen (inclusief de Linge) en één voor de veensloten en –kanalen. Er zijn onvoldoende opnamen voor een aparte ordinatie voor de wateren op zandgrond (beken en sloten).

Correlaties met omgevingsvariabelen

Binnen het programmapakket Canoco bestaat de mogelijkheid om de ordinatie zo uit te voeren dat de assen van de soortensamenstelling een zo hoog mogelijke correlatie hebben met de gemeten omgevingsvariabelen (z.g. canonische correspondentieanalyse of CCA). Daartoe moeten de omgevingsvariabelen wel voor alle opnamen bekend zijn.

Omdat dit laatste niet het geval is, zijn steeds product-moment-correlatiecoëfficiënten berekend tussen de scores van de opnamen op de eerste vier assen enerzijds en het jaar van opname en de beschikbare kwantitatieve hydromorfologische, landschappelijke, fysische en chemische gegevens anderzijds.

Behalve correlaties van de eerste vier assen met de gebruikelijke jaar- en zomergemiddelden van de fysische en chemische variabelen zijn ook correlaties met de gemiddelden van de metingen in het eerste (winter) en derde (zomer) kwartaal berekend, om enigszins recht te doen aan de grote variatie in de seizoenen. Om een indruk te krijgen van de betekenis van de grootte van de variaties voor de verspreiding van de macrofyten zijn ook nog de correlaties tussen de assen en de verschillen tussen de metingen van het winter en zomerkwartaal en ook die tussen de assen en de quotiënten van de winter- en zomermetingen berekend.

Bij scheve verdelingen zijn de milieuvariabelen eerst logaritmisch getransformeerd. De significanties van de gevonden correlaties zijn getoetst (Pearson & Hartley 1966). Deze significanties hebben meer een oriënterende dan een absolute betekenis, daar ze betrekking hebben op de verschillen in de scores van de opnamen per as van de ordinatie en niet op de positie van de opnamen in hun totaliteit.

Verder zijn de correlaties van de assen met de bedekkingspercentages van de verschillende groeivormen (lagen) en de voorkomende aantallen soorten berekend en getoetst.

Interpretatie

De meest voorkomende soorten liggen bij DCA in de buurt van de oorsprong, de minder algemene soorten aan de rand van het diagram.

---

⁷ Dit is vooral van belang voor de taxa waarin soorten bij elkaar zijn opgeteld (zoals voor gemengd kroos). Voor de overige taxa worden in feite de in het veld opgenomen nominale abundanties gebruikt.

Voor de weergave in de ordinatie-diagrammen zijn steeds de twee meest informatieve assen gekozen. Dat zijn, behalve steeds de eerste as, een andere as, die een zo groot mogelijke correlatie heeft met de gekozen hydromorfologische, chemische en fysische variabelen.

De resultaten van de ordinaties worden gepresenteerd in diagrammen met daarin de rangschikking van de (groepen van) opnamen en de belangrijkste (groepen van) soorten. In aparte diagrammen worden de correlaties met milieuvariabelen aangegeven. Voor de interpretatie kunnen deze diagrammen over elkaar heen gedacht worden. Daardoor wordt duidelijk bij welke groepen van opnamen en soorten de waarden van de betreffende milieuvariabelen horen.

Om de resultaten overzichtelijk weer te kunnen geven zijn de bij de ordinatie van alle opnamen gebruikte soorten ingedeeld in 13 ecologische groepen, waarbij de groeivorm, voedselrijkdom en beschikbaarheid van vocht (voor de oeverplanten) als criteria zijn gebruikt. Voor de toekenning van de soorten aan de groepen is gebruik gemaakt van de ecologische opmerkingen van Weeda e.a. (1985-1994), Ellenberg e.a. (2001) en Pot (2001). Het blijkt moeilijk te zijn om de soorten eenduidig aan deze groepen toe te kennen, zodat deze enigszins arbitrair is, zoals eigenlijk bij elke indeling van water- en moerasplanten het geval is.

6.2. Resultaten

6.2.1. Opnamen

In totaal zijn er 153 locaties met 168 opnamen van macrofyten (Bijlage 2.1). Tabel 6.3 geeft een overzicht van de verdeling over de jaren en maanden. De meeste opnamen zijn gemaakt in het jaar 2007. De meest voorkomende maand is juni (57 opnamen), in de andere voorjaars- en zomermaanden zijn steeds 22 – 35 opnamen gemaakt. In 2006 zijn vier opnamen in oktober gemaakt. Voor de verdere verwerking zijn deze bij september van dat jaar gerekend. Op 15 locaties in verschillende typen zijn opnamen in twee verschillende jaren gemaakt.

Tabel 6.3 Aantallen opnamen per periode per watertype voor de water- en oeverplanten.

Type	2006						2007					2008				2006	2007	2008	2006-8
	mei	jun	jul	aug	sep	okt	mei	jun	jul	aug	sep	mei	jun	jul	aug				
bovenloop beek												2						2	
zandsloot					5		1									5	1	6	
kleisloot	1	3		2	8		8	4	2	1		1	2	2		14	15	34	
smal kleikanaal		3			7		2	6	8	4			8	1		10	20	39	
breed kleikanaal		5		3	6		4	9	2			1	3	1	2	14	15	36	
riviertje							1	8	8				1	1			17	19	
veensloot					1		2	1								1	3	4	
smal veenkanaal						2	1	1	1	2						2	5	7	
breed veenkanaal		1			2	2	3	2		5	6					5	16	21	
alle typen	1	12	0	5	29	4	22	31	21	12	6	4	14	2	5	51	92	168	

6.2.2. Samenstelling groeivormen

De verdeling van de groeivormen over de watertypen is vermeld in Tabel 6.4. Behalve de in het veld opgenomen percentages zijn ook de percentages vermeld, zoals die zijn berekend als de som van de procentuele abundanties van de afzonderlijke soorten, uitgesplitst naar groeivorm, voor alle waterplanten samen, voor de oever- en landplanten en voor alle planten.

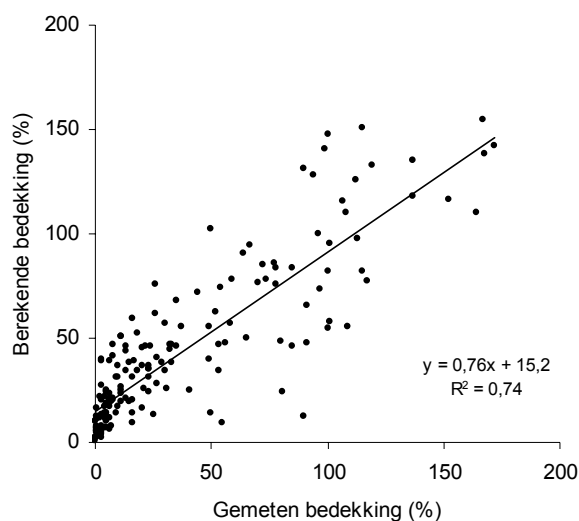
Tabel 6.4 Gemiddelde en totale bedekkingspercentages van groeivormen (lagen).

		zandgrond		kleigrond				veengrond			alle grondsoorten			alle breedten				alle gronds. en breedten
		be-ken	slo-ten	slo-ten	smal kan.	breed kan.	Lin-ge	slo-ten	smal kan.	breed kan.	zand	klei	veen	sloot, beek	smal kan.	breed kan.	Linge	
	aantal locaties	2	5	30	36	31	18	4	7	20	7	115	31	41	43	51	18	153
groeivorm	aantal opnamen	2	6	34	40	35	19	4	7	21	8	128	32	46	47	56	19	168
ondergedoken planten		18	44	32	19	3	5	26	5	3	38	16	6	33	17	3	5	15
flab		1	4	21	13	3	5	7	11	1	3	11	4	16	12	2	5	9
drijvende planten		0	2	3	5	3	2	11	15	13	2	3	13	4	6	7	2	5
kroos		0	4	9	2	1	2	14	8	2	3	4	5	8	3	2	2	4
emerse planten		35	12	4	2	4	1	6	8	7	18	3	7	7	3	5	1	5
gemeten bedekking waterplanten		53	66	69	40	14	15	63	47	26	63	37	35	67	41	19	15	38
berekende bedekking waterplanten		11	58	67	48	23	23	56	58	47	47	42	50	62	49	32	23	44
berek. bed. oever- en landplanten		2	7	2	3	5	5	3	2	17	6	3	12	3	3	9	5	5
berekende bedekking alle planten		13	66	69	51	27	28	59	60	64	52	46	62	65	52	41	28	49

De correlatie tussen de gemeten en berekende bedekking is groot, maar lage bedekkingen in het veld worden bij de berekening overschat en hoge bedekkingen in het veld worden bij de berekening juist onderschat (Figuur 6.2). De RMSEP bedraagt 19,1 %.

De gemiddelde gemeten en berekende bedekking van de waterplanten komt in het algemeen goed overeen, behalve voor de beken, waarvan slechts twee opnamen beschikbaar zijn.

De bedekking van de waterplanten neemt binnen elke grondsoort af met toenemende breedte van het water. Dat komt vooral door de ondergedoken waterplanten, die zich in de luwere kleine wateren (sloten) het best ontwikkelen. Ook flab en kroos ontwikkelen zich in de sloten en smalle

Figuur 6.2 Relatie tussen de in het veld gemeten en de op basis van de soorten-samenstelling berekende bedekking van de waterplanten

kanalen beter dan in de brede kanalen en de Linge. De drijfslaag is het grootst in de smalle en brede kanalen. Voor de emerse planten lijken de dimensies weinig uit te maken. De bedekking van oever- en landplanten is het hoogst in de brede kanalen.

Daarnaast zijn er verschillen tussen klei en veen. Op klei hebben de ondergedoken planten en flab duidelijk een grotere bedekking dan op veen en voor de drijvende planten is dat net omgekeerd. De bedekking van de oever- en landplanten is op het veen duidelijk hoger dan op de klei. Door het geringe aantal wateren op zandgrond zijn eventuele verschillen met klei en veen moeilijk na te gaan.

De relatie tussen de groeivormensamenstelling en het onderhoud is vermeld in Bijlage 6.2 en samengevat in Tabel 6.5. Alleen van de onderhoudsmethoden 'varen en niet afvoeren' (var) en 'maaikorf en klepelen en niet afvoeren' (mak) zijn er voldoende opnamen om uitspraken te kunnen doen over de samenhang tussen de methoden en de hoeveelheid van de verschillende groeivormen. Heel duidelijk is dat bij de methode mak de bedekking van de submerse laag hoger is dan bij de methode var, wat ook in de lijn der verwachting ligt. Bij de methode mak is overigens de bedekking van alle lagen (dus ook de oeverplanten) hoger dan bij de methode var, wat niet meteen voor de hand ligt. Van wateren op zand- en veenondergrond zijn nauwelijks voldoende gegevens over het onderhoud bekend om betrouwbare uitspraken over te kunnen doen. Het lijkt alsof kroos en andere drijfbladplanten in verhouding veel voorkomen in veensloten die varende geschoond worden. Kroos komt ook veel voor langs Linge-oeveren met natuurvriendelijk onderhoud.

De gemiddelde procentuele hoeveelheid van alle groeivormen samen is het hoogst in wateren die drie maal per jaar worden geschoond. Maar oorzaak en gevolg zijn hier natuurlijk volstrekt onduidelijk. Voor de bedekking van de kleisloten lijkt het niet veel uit te maken of ze nu twee of drie maal per jaar worden geschoond, maar het aantal opnamen dat drie maal 's jaars worden geschoond is eigenlijk te gering voor solide uitspraken hierover.

Tabel 6.5 Relatie tussen groeivormensamenstelling en onderhoud. Weergegeven zijn het aantal opnamen per onderhoudsvorm en onderhoudsfrequentie (aantal maaibeurten per jaar) per watertype en het gemiddelde bedekkingspercentage van de verschillende groeivormen daarin. Afv. = maaikorf en afvoeren, nvm = natuurvriendelijk, maaien en afvoeren, mak = maaikorf en klepelen en niet afvoeren, var = varen en niet afvoeren, vkl = varen en klepelen en niet afvoeren.

	Methode						Frequentie				
	afv	nvm	mak	var	vkl	alle	1	2	3	5	alle
aantal opnamen	1	5	31	73	4	114	6	47	13	15	81
submers	70	2	32	13	2	18	16	23	33	8	21
flab	1	18	16	8	1	10	0	12	15	9	11
kroos	1	4	3	4	1	3	2	5	2	1	3
drijfblad	1	1	4	4	4	4	4	4	2	8	4
emers	1	1	6	4	3	4	2	4	4	6	4
oever	5	6	3	2	1	3	2	2	3	3	2
landplanten	1	1	0	0	0	0	0	0	0	1	0
alle lagen	74	26	62	33	10	40	23	47	55	33	44

6.2.3. Soortensamenstelling

Na taxonomische homogenisering en verwijdering van niet-consequent gedetermineerde soorten zijn in totaal 157 soorten aangetroffen, die zijn vermeld in Bijlage 6.2. Hierin zijn ook de toegekende groeivormen van de soorten vermeld, naast de frequenties in (groepen van) watertypen en de totale berekende gemiddelde procentuele hoeveelheid. Tabel 6.6 geeft hiervan een samenvatting. Hierin zijn alle soorten ondergedoken waterplanten, kroos, flab en drijvende waterplanten vermeld die ten minste in één watertype een frequentie van minimaal 10% bereiken. Per groeivorm zijn de soorten zodanig gerangschikt dat een zo goed mogelijke diagonaalstructuur ontstaat.

Van de emerse en oeverplanten zijn de soorten vermeld die ten minste in één watertype een frequentie van minimaal 45% bereiken.

Algemene waterplanten

Vrijwel alle aangetroffen soorten zijn in Nederland vrij algemeen tot zeer algemeen en kenmerkend voor (zeer) voedselrijke wateren en oevers. De meest voorkomende ondergedoken waterplant is smalle waterpest, die in de helft van de opnamen voorkomt en daarin een gemiddelde bedekking van 6,6% bereikt. Andere veel voorkomende ondergedoken soorten zijn grof hoornblad en sterrenkroos. Deze soorten zijn goed bestand tegen schonen met een veegboot. Dat is met de fonteinkruiden minder het geval (Pot 2001).

Ook flab komt zeer veel voor. Met een gemiddelde bedekking van 7,1% is dat de meest abundante 'soort'. De verschillende kleine kroossoorten komen in driekwart van de opnamen voor en zijn goed voor 3,3% bedekking. Van de drijvende waterplanten is de gele plomp in meer dan de helft van de opnamen aanwezig, waarin 4,6% van het wateroppervlak wordt bedekt. Deze soort is goed bestand tegen schonen met de maaiboot (Pot 2001). Veenwortel is in bijna de helft van de opnamen aanwezig. Kikkerbeet komt eveneens vrij veel voor, maar wordt daarbij slechts zelden begeleid door de krabbenscheer. Het water is daarvoor waarschijnlijk te rijk aan sulfaat. De laatste soort kan daardoor bij inlaat van rivierwater acuut afsterven (Roelofs 1991).

Algemene emerse en oeverplanten

Van de emerse waterplanten komt liesgras in driekwart van de opnamen voor. De soort is kenmerkend voor zeer voedselrijke wateren en goed bestand tegen meerdere malen per jaar maaien (Pot 1991). Ook riet (frequentie 52%) en grote egelskop (43%) zijn zeer algemeen. Een drietal zeggesoorten is zeer algemeen. Scherpe zegge (54%) groeit vooral langs voedsel- en vooral basenrijk water. 'Stukken met scherpe zegge worden vaak afgewisseld met stukken waarin liesgras of rietgras domineert. Als riet wordt verstikt door te veel aanspoelsel en ophoping van eigen bladafval kan scherpe zegge de dominantie soms overnemen' (Pot 2001). Hoge cyperzegge (22%) is een pioniersoort van natte, voedselrijke bodem, meestal humeus en zuurstofloos, waardoor deze ook veel ammoniak en waterstofsulfide kan bevatten. Moeraszegge (18%) is een soort van voedselrijke, maar vooral basenrijke wateren en moerassige laagten, die af en toe onder water lopen (Pot 2001).

De emerse waterplanten duiden dus op voedselrijke omstandigheden, met ophoping van organisch materiaal, waarbij toxische verbindingen als ammoniak en waterstofsulfide vrijkomen.

Tabel 6.6 Frequentiepercentages van de meest algemene plantensoorten per (groep) van watertype(n). In de laatste kolom is de berekende gemiddelde procentuele bedekking voor alle opnamen vermeld. De drie hoogste frequenties zijn voor elke soort onderstreept.

	zandgrond		kleigrond				veengrond			alle breedten			alle grondsoorten				alle gronds.		
	be- ken	slo- ten	slo- ten	smal kan.	breed kan.	Lin- ge	slo- ten	smal kan.	breed kan.	zand	klei	veen	beek, sloot	smal kan.	breed kan.	Lin- ge	en breedten freq. abund.		
aantal locaties	2	5	30	36	31	18	4	7	20	7	115	31	41	43	51	18	153	153	
aantal opnamen	2	6	34	40	35	19	4	7	21	8	128	32	46	47	56	19	168	168	
groeivorm	11	20	19	23	19	21	27	23	24	18	20	24	19	23	21	21	21	21	wetenschappelijke
soort bed. waterpl. (%)	11	58	67	48	23	23	56	58	47	47	42	50	62	49	32	23	44	43,9	naam
Ondergedoken waterplanten																			
Naaldwaterbies	-	17	3	3	-	-	-	-	-	13	2	-	4	2	-	-	2	0,06	Eleocharis acicularis
Paarbladig fonteinkruid	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	3	2	-	-	-	1	0,01	Groenlandia densa
Glanzig fonteinkruid	-	-	24	5	3	-	-	-	-	-	9	-	17	4	2	-	7	0,16	Potamogeton lucens
Tenger fonteinkruid	-	17	12	15	-	-	-	-	5	13	8	3	11	13	2	-	7	0,14	Potamogeton pusillus
Aarvederkruid	-	-	9	13	-	-	-	-	-	-	6	-	7	11	-	-	5	0,22	Myriophyllum spicatum
Kransblad	-	-	3	13	-	-	-	-	-	-	5	-	2	11	-	-	4	0,05	Chara spec.
Gekroesd fonteinkruid	-	-	12	3	6	5	-	-	-	-	6	-	9	2	4	5	5	0,14	Potamogeton crispus
(Gewoon) sterrenkroos	100	83	35	58	29	42	75	29	24	88	41	34	48	53	27	42	42	1,66	Callitriche cf. platycarpa
Smalle waterpest	50	67	71	65	43	32	75	14	14	63	55	25	70	57	32	32	49	6,57	Elodea nuttallii
Haarfonteinkruid	-	-	24	20	3	-	-	-	14	-	13	3	17	19	2	-	11	0,28	Potamogeton trichoides
Schedefonteinkruid	-	17	18	33	17	21	50	57	-	13	23	19	20	36	11	21	21	1,51	Potamogeton pectinatus
Grof hoornblad	-	17	56	58	31	37	75	71	48	13	47	56	50	60	38	37	47	2,59	Ceratophyllum demersum
Zittende zannichellia	-	-	6	5	-	-	-	-	14	-	2	6	4	6	-	-	3	0,19	Zannichellia palustris ssp. pal.
Groot blaasjeskruid	-	-	9	10	9	-	25	14	29	-	8	25	9	11	16	-	11	0,23	Utricularia vulgaris
Puntkroos	-	-	15	13	11	11	100	71	48	-	13	59	20	21	25	11	21	0,65	Lemna trisulca
Stomp fonteinkruid	-	-	-	3	-	-	-	-	10	-	1	6	-	2	4	-	2	0,10	Potamogeton obtusifolius
Kroos																			
Gemengd kroos	-	83	91	80	69	53	100	86	86	63	76	88	87	81	75	53	77	3,33	Lemna gibba, minor, minuta
Veelwortelig kroos	-	50	82	58	43	26	75	71	48	38	55	59	74	60	45	26	55	1,56	Spirodela polyrrhiza
Gewoon watervorkje	-	17	6	13	6	-	25	14	10	13	7	13	9	13	7	-	8	0,18	Riccia fluitans
Grote kroosvaren	-	-	6	13	3	21	50	57	29	-	9	38	9	19	13	21	14	0,59	Azolla filiculoides
Wortelloos kroos	-	-	-	-	-	-	-	29	-	-	-	6	-	4	-	-	1	0,02	Wolffia arrhiza
Flab																			
Darmwier	-	-	18	30	14	11	25	-	-	-	20	3	15	26	9	11	15	0,50	Enteromorpha spec.
Overig flab	50	33	53	58	17	21	100	29	14	38	39	31	54	53	16	21	38	7,09	Overig flab
Drijvende waterplanten																			
Drijvend fonteinkruid	-	17	-	-	-	-	-	-	-	13	-	-	2	-	-	-	1	0,01	Potamogeton natans
Mannagras	100	50	18	25	14	16	25	14	5	63	19	9	26	23	11	16	19	0,46	Glyceria fluitans
Rivierfonteinkruid	-	-	12	8	6	11	-	-	-	-	9	-	9	6	4	11	7	0,08	Potamogeton nodosus
Veenwortel	50	33	62	58	43	37	50	57	14	38	52	28	57	57	32	37	46	0,39	Persicaria amphibia
Kikkerbeet	-	-	29	43	17	16	75	57	24	-	28	38	28	45	20	16	29	0,40	Hydrocharis morsus-ranae
Gele plomp	-	17	26	53	60	84	75	86	95	13	52	94	28	57	73	84	58	4,65	Nuphar lutea
Witte waterlelie	-	-	-	8	3	11	50	14	52	-	5	44	4	9	21	11	12	0,57	Nymphaea alba
Grote waternavel	-	-	3	-	-	-	-	14	24	-	1	19	2	2	9	-	4	0,03	Hydrocotyle ranunculoides
Krabbenscheer	-	-	-	-	-	-	-	-	19	-	-	13	-	-	7	-	2	0,04	Stratiotes aloides
Emerse waterplanten																			
Lidsteng	50	-	-	-	-	-	-	-	-	13	-	-	2	-	-	-	1	0,00	Hippuris vulgaris
Kleine egelskop	-	67	3	8	3	5	-	-	-	50	5	-	11	6	2	5	6	0,36	Spartanium emersum
Grote waterweegbree	50	67	15	25	9	11	25	-	10	63	16	9	24	21	9	11	17	0,15	Alisma plantago-aquatica
Pijlkruid	-	-	38	45	14	16	-	29	5	-	30	9	28	43	11	16	25	0,39	Sagittaria sagittifolia
Grote egelskop	50	17	47	30	49	47	25	29	62	25	41	53	41	30	54	47	43	0,68	Spartanium erectum
Liesgras	-	83	85	88	71	63	75	86	52	63	78	66	80	87	64	63	75	1,98	Glyceria maxima
Scherpe zegge*	-	17	53	58	69	68	50	29	38	13	60	41	46	53	57	68	54	0,51	Carex acuta*
Hoge cyperzegge	-	17	9	33	20	11	75	14	33	13	20	34	15	30	25	11	22	0,10	Carex pseudocyperus
Riet	-	33	32	35	74	53	25	57	95	25	48	78	30	38	82	53	52	3,28	Phragmites australis
Moeraszegge	-	-	9	20	14	16	25	14	48	-	15	38	9	19	27	16	18	0,19	Carex acutiformis
Kleine lisdodde	-	-	-	-	14	21	-	-	48	-	7	31	-	-	27	21	11	0,27	Typha angustifolia
Oeverplanten																			
Moerasrolklaver	-	50	9	10	-	-	-	-	-	38	5	-	13	9	-	-	6	0,03	Lotus pedunculatus
Beekpunge	100	-	6	13	9	11	25	-	10	25	9	9	11	11	9	11	10	0,04	Veronica beccabunga
Slanke waterkers	50	-	6	15	17	26	-	14	-	13	15	3	7	15	11	26	13	0,11	Rorippa microphylla
Moerasvergeet-mij-nietje	50	67	21	30	40	42	-	43	43	63	32	38	26	32	41	42	35	0,19	Myosotis scorpioides
Grote brandnetel	50	33	47	48	49	26	25	57	24	38	44	34	43	49	39	26	42	0,19	Urtica dioica
Watermunt	50	-	3	8	20	42	-	14	24	13	15	19	4	9	21	42	15	0,09	Mentha aquatica
Rietgras	-	83	62	68	40	37	75	57	5	63	53	28	63	66	27	37	49	0,35	Phalaris arundinacea
Pitrus	-	67	29	38	20	26	50	57	5	50	29	22	35	40	14	26	29	0,10	Juncus effusus
Grote kattenstaart	50	33	32	15	43	37	25	43	52	38	30	47	33	19	46	37	34	0,12	Lythrum salicaria
Echte valeriaan	-	-	44	30	43	32	50	-	14	-	37	19	37	26	32	32	32	0,11	Valeriana officinalis
Gewone smeerwortel	-	33	41	43	34	16	50	43	19	25	35	31	39	43	29	16	34	0,05	Symphlytum officinale
Gele lis	50	33	35	68	57	68	75	71	76	38	55	78	39	68	64	68	59	0,35	Iris pseudacorus
Harig wilgenroosje	-	33	24	35	57	58	75	14	43	25	41	41	28	32	52	58	40	0,20	Epilobium hirsutum
Moerasspirea	-	-	38	40	31	26	50	29	33	-	35	34	33	38	32	26	33	0,09	Filipendula ulmaria
Wolfspoot	-	33	21	45	46	63	75	71	62	25	41	66	26	49	52	63	45	0,19	Lycopus europaeus
Waterzuring	-	17	21	53	54	68	75	71	57	13	47	63	24	55	55	68	48	0,28	Rumex hydrolapathum
Blauw glidkruid	-	-	9	28	11	32	50	57	10	-	19	25	11	32	11	32	19	0,06	Scutellaria galericulata
Gele waterkers	-	-	6	3	31	42	25	43	71	-	17	59	7	9	46	42	24	0,29	Rorippa amphibia
Bitterzoet	-	-	-	5	17	32	-	14	62	-	11	44	-	6	34	32	17	0,15	Solanum dulcamara
Moerasandoorn	-	-	3	5	17	26	-	43	67	-	11	53	2	11	36	26	18	0,14	Stachys palustris

*wellicht een enkele maal verward met moeraszegge (*C. acutiformis*)

De meest algemene oeverplant, de gele lis (59%), heeft een brede ecologische amplitude, en komt in sloten en kanalen veel voor op plaatsen met een onder water steil aflopende oevers, waar de concurrentiekracht van bijvoorbeeld riet is verminderd. (Weeda e.a. 1985-1994, Pot 2001).

Ook kalmoes (9%) is zo'n soort van steile oevers, die in het gebied voorkomt langs brede veen- en kleikanalen en de Linge, wat overeenstemt met de voorkeur voor kanalen (Weeda e.a. 1985-1994).

Vrijwel alle andere soorten oeverplanten uit Tabel 6.6 zijn kenmerkend voor pioniersituaties, zoals slanke waterkers en beekpunge (Tamis e.a. 2003), maar meer nog betreft het ruigtkruiden, die zich goed ontwikkelen waar (aangespoeld of afgemaaid) organisch materiaal zich ophoopt. De meest uitgesproken voorbeelden hiervan zijn de grote brandnetel (42%) en harig wilgenroosje (40%). Koninginnekruid, dat ook vaak in dergelijke omstandigheden voorkomt, is hier minder algemeen (7%), maar ruigtkruiden als rietgras (49%) en moerasspirea (33%) doen het wel goed.

Soorten die kenmerkend zijn voor slootkanten en natte, niet te sterk bemeste en niet gescheurde graslanden, zoals de echte koekoeksbloem (2%) en de dotterbloem (4%) komen (nog?) maar sporadisch voor; de laatste soort nog het meest langs enkele brede veenkanalen. De pinksterbloem, die een wat hoger bemestingsniveau verdraagt, komt in 19% van de opnamen voor (Weeda e.a. 1985-1994, Pot 2001).

Relatie met grondsoort

Er is een duidelijke relatie tussen het voorkomen van de planten en de grondsoort (Tabel 6.6). Als we de wateren op zandgrond, wegens het geringe aantal opnamen, even buiten beschouwing laten komen sommige soorten vrijwel exclusief op kleiondergrond voor, zoals glanzig, tener en gekroesd fonteinkruid en aarvederkruid. Soorten als puntkroos, grote kroosvaren, gele plomp en witte waterlelie komen wel in wateren op kleigrond voor, maar zijn toch frequenter in de veenwateren. Bij de emerse en de oeverplanten is de binding aan een bepaalde grondsoort minder, hoewel soorten als riet, moeraszegge, kleine lisdodde, gele lis en moerasandoorn frequenter zijn op veen dan op klei. Voor bijvoorbeeld pijlkruid, scherpe zegge en rietgras is dit net andersom.

Relatie met breedte

Er is een negatieve relatie tussen de breedte en de frequentie van de meest soorten ondergedoken en drijvende waterplanten, kroos en flab. Veel van deze soorten geven de voorkeur aan beschutting tegen wind en te sterke waterbeweging. Sterrenkroos en grof hoornblad doen het in de smalle kanalen iets beter dan in de sloten en beken en komen ook in de bredere kanalen en de Linge nog veel voor. Het voorkomen van puntkroos is weinig afhankelijk van de breedte; alleen in de Linge komt de soort wat minder voor. Het watervorkje lijkt een optimum te hebben in smalle kanalen, terwijl de grote kroosvaren minder frequent is in de smalste wateren. De frequentie van gele plomp en meer nog van de witte waterlelie neemt toe met de breedte (Tabel 6.6).

Van de emerse en oeverplanten zijn er soorten waarvan de frequentie afneemt met toenemende breedte, zoals kleine egelskop en moerasrolklaver, maar van veel soorten is de frequentie onafhankelijk van de breedte (o.a. beekpunge, pitrus, valeriaan, moerasspirea en blauw glidkruid) of neemt de frequentie zelfs toe met de breedte, bijvoorbeeld bij scherpe zegge, riet, kleine lisdodde, moerasvergeet-mij-nietje, watermunt, harig wilgenroosje, wolfsfoot en waterzuring.

Bijzondere soorten

De meest belangrijke, voor Nederland bijzondere soort, is rivierfonteinkruid, dat elf maal is gevonden, ook in binnendijkse wateren. Volgens Mennema e.a. (1980) zou de soort uitsluitend buitendijks voorkomen. Inmiddels is de soort ook bekend van Limburgse kanalen en het IJssel-

meergebied (Weeda e.a. 1985-1994, Pot 2001, Van der Meijden 2005, www.waarneming.nl).

Andere minder algemene soorten zijn stomp fonteinkruid, puntig fonteinkruid en paarbladig fonteinkruid. Stomp fonteinkruid is een soort van mineraalarm, helder water, op de flanken van hogere zandgronden, maar niet bij kalkrijke kwel (Pot 2001). De vindplaatsen in brede veenkanalen (Zouweboezem) stemmen hier niet erg goed mee overeen. Puntig fonteinkruid komt volgens Pot (2001) in allerlei watertypen voor.

Paarbladig fonteinkruid is in de opnamen van dit project slechts in één kleisluit aangetroffen, maar komt verder wel veel in kwelgebieden van de Over(betuwe) voor (B. Prudon, pers. med.). Het zwaartepunt van de verspreiding in Nederland ligt juist in het rivierengebied (Mennema e.a. 1985, Van der Meijden 2005). Volgens Pot (2001) is het een plant van zeer hard en min of meer voedselrijk, maar fosfaatarm water, vaak in kwelgebieden of op zand- en rivierkleibodem met een dunne sliblaag.

Een min of meer toevallig aanwezige vrij zeldzame soort is de ruwe iep langs een kleisluit. Opmerkelijk is ook het groot moerasscherm, die zowel op klei als veen is gevonden en kenmerkend is voor kalkrijk, voedselrijk water. De soort is algemeen in het laagveengebied, maar zeldzamer in het rivierengebied (Pot 2001, Van der Meijden 2005).

Exoten

Als betrekkelijk recente invasieve exoten zijn de grote waternavel (in een kleisluit en enkele veenkanalen) en parelvederkruid (in een kleikanal) en vooral de grote kroosvaren (in alle klei- en vooral veenwateren) gevonden. Deze soorten staan op de zwarte lijst van woekerende exotische waterplanten (Zonderwijk 2008).

6.2.4. Aantal soorten

Tabel 6.7 geeft een overzicht van de aantallen soorten, uitgesplitst naar groeivorm, grondsoort en breedte van het water. Gemiddeld zijn er 21 soorten per opname, maar op veen is het aantal (24) hoger dan op klei (20). In de smalle kanalen is het aantal soorten met gemiddeld 23 wat hoger dan in de overige breedteklassen (19-21). De ondergedoken planten zijn het soortenrijkst in de veensloten (4) en nemen daar in aantal sterk af met de breedte. Op klei zijn de smalle kanalen het rijkst aan

Tabel 6.7 Gemiddeld aantal soorten per groeivorm (laag).

	zandgrond		kleigrond				veengrond			alle breedten			alle grondsoorten				alle
	be-	slo-	slo-	smal	breed	Lin-	slo-	smal	breed	zand	klei	veen	beek,	smal	breed	Lin-	gronds. en
	ken	ten	ten	kan.	kan.	ge	ten	kan.	kan.				sloot	kan.	kan.	ge	breedten
aantal locaties	2	5	30	36	31	18	4	7	20	7	115	31	41	43	51	18	153
aantal opnamen	2	6	34	40	35	19	4	7	21	8	128	32	46	47	56	19	168
ondergedoken planten	1,5	2,2	3,1	3,5	1,5	1,6	4,0	2,9	1,8	2,0	2,5	2,3	3,0	3,4	1,6	1,6	2,5
flab	0,5	0,3	0,7	0,9	0,3	0,3	1,3	0,3	0,1	0,4	0,6	0,3	0,7	0,8	0,2	0,3	0,5
drijvende waterplanten	1,5	1,2	1,6	2,0	1,5	1,7	2,8	2,4	2,4	1,3	1,7	2,4	1,6	2,1	1,8	1,7	1,8
kroos	-	1,5	1,9	1,7	1,2	1,0	2,5	2,6	1,7	1,1	1,5	2,0	1,8	1,8	1,4	1,0	1,6
emerse planten	<u>2,0</u>	<u>3,8</u>	<u>3,5</u>	<u>4,5</u>	<u>4,3</u>	<u>4,3</u>	<u>4,0</u>	<u>4,4</u>	<u>6,1</u>	<u>3,4</u>	<u>4,1</u>	<u>5,5</u>	<u>3,5</u>	<u>4,5</u>	<u>5,0</u>	<u>4,3</u>	<u>4,4</u>
subtotaal waterplanten	5,5	9,0	10,7	12,5	8,8	8,9	14,5	12,6	12,1	8,1	10,5	12,5	10,6	12,5	10,0	8,9	10,7
oeverplanten	<u>4,0</u>	<u>8,3</u>	<u>6,1</u>	<u>7,9</u>	<u>8,0</u>	<u>9,0</u>	<u>9,5</u>	<u>8,9</u>	<u>9,4</u>	<u>7,3</u>	<u>7,6</u>	<u>9,3</u>	<u>6,6</u>	<u>8,1</u>	<u>8,5</u>	<u>9,0</u>	<u>7,9</u>
subtotaal water- en oeverplanten	9,5	17,3	16,8	20,5	16,7	17,9	24,0	21,4	21,5	15,4	18,1	21,8	17,2	20,6	18,5	17,9	18,6
landplanten	-	1,7	0,6	0,8	1,2	1,3	2,0	0,7	1,5	1,3	1,0	1,4	0,9	0,8	1,3	1,3	1,0
totaal aantal soorten	11,0	20,3	18,7	22,7	19,1	20,4	27,0	23,3	24,0	18,0	20,3	24,3	19,3	22,8	20,9	20,4	20,9

ondergedoken soorten. Het veen is ook rijker aan soorten kroos, drijvende en emerse planten dan de klei. De soortenrijkdom van de oeverplanten neemt duidelijk toe met de breedte: van 7 in de beken en sloten tot 9 in de Linge. Het aantal soorten landplanten (niet consequent opgenomen) is in de brede kanalen en de Linge met 1,3 iets hoger dan in de smallere wateren (0,8-0,9).

6.2.5. KRW-scores

De berekende scores op de KRW-maatlatten zijn samengevat in Tabel 6.8. Sommige groeivormen zijn voor sommige watertypen of situaties niet relevant. De EKR voor de soortensamenstelling is met een gemiddelde waarde van 0,31 (op een schaal van 0 tot 1) erg laag. Gedeeltelijk zal dit het gevolg zijn van de gebiedsspecifieke omstandigheden, maar ook speelt een rol dat voor een goede monitoring van de macrofyten ongeveer zes opnamen per waterlichaam nodig zijn⁸. Hier is de beoordeling steeds voor één opname uitgevoerd, waardoor de beoordeling systematisch te laag is. Voor de maatlat van de groeivormen speelt het waarschijnlijk minder een rol dat de monitoring te beperkt is. Met een gemiddelde van 0,25 is de score deelmaatlat groeivormen (lagen) nog geringer dan die voor de soortensamenstelling. Alleen in de beken en zandsloten scoort de soortensamenstelling lager dan die voor de groeivormen (de zandsloten zijn eigenlijk zwak gebufferde sloten, die nu sterk gebufferd en geëutrofiëerd zijn). De subdeelmaatlaten flab en kroos scoren, in de gevallen waar deze relevant zijn, vaak goed of zeer goed. De oevervegetatie scoort altijd slecht, behalve in de beken en brede kleikanalen, die respectievelijk matig en ontoereikend scoren. Dat impliceert dat de onvoldoende structuurvariatie in de oever een nog belangrijker stressor is dan eutrofiëring, die vooral een overmatige ontwikkeling van flab en kroos veroorzaakt.

Tabel 6.8 Gemiddelde KRW-scores per watertype. n = aantal opnamen per type voor de kolommen totaal – submers. Voor de kolommen drijvend – oever is het aantal locaties tussen haakjes achter de gemiddelden vermeld. S = aantal relevante soorten waterplanten in beoordeling. Lagen = groeivormen. **Rood** = slecht, **oranje** = ontoereikend, **geel** = matig, **groen** = goed, **blauw** = zeer goed.

Type	n	klasse	totaal	soorten	lagen	submers	drijvend	emers	flab	kroos	oever	S
beken	2	2,0	0,35	0,24	0,45	0,50			1,00	1,00	0,40 (2)	5,0
zandsloten	6	2,0	0,31	0,14	0,47	0,67	0,09 (6)	0,75 (4)	-	0,73 (4)	-	3,8
kleisloten	34	1,9	0,28	0,24	0,31	0,58	0,08 (29)	0,25 (13)	0,53 (4)	0,61 (17)	0,00 (5)	7,6
smalle kleikanalen	39	1,8	0,29	0,33	0,25	0,38	0,14 (39)	0,27 (10)	-	0,59 (10)	-	10,2
brede kleikanalen	36	1,9	0,28	0,34	0,22	0,29	0,09 (23)	0,28 (4)	1,00 (4)	0,83 (8)	0,28 (13)	9,0
Linge	19	1,9	0,28	0,43	0,14	0,16	0,13 (19)	0,09 (8)	1,00 (8)	1,00 (8)	0,08 (8)	11,4
veensloten	4	2,0	0,31	0,31	0,31	0,40	0,22 (4)	0,26 (3)	-	-	-	10,0
smalle veenkanalen	7	2,0	0,26	0,25	0,27	0,17	0,29 (7)	0,33 (6)	-	-	-	9,1
brede veenkanalen	21	1,8	0,26	0,34	0,18	0,07	0,23 (20)	0,27 (19)	-	-	0,05 (1)	11,2
alle typen	168	1,9	0,28	0,31	0,25	0,34	0,14 (147)	0,28 (67)	0,89 (18)	0,73 (48)	0,18 (29)	9,3

⁸ In een aantal gevallen zijn er ook wel zes of meer opnamen per waterlichaam, maar vaak gaat het dan om verschillende KRW-watertypen, waardoor aggregatie niet goed mogelijk is.

6.2.6. Ordinaties

Overzichtsgegevens ordinatie alle opnamen

In totaal zijn er 97 soorten die in drie of meer opnamen voorkomen en gebruikt zijn voor de ordinatie van alle 168 opnamen. Deze soorten zorgen voor 99% van de totale bedekking, die 48% bedraagt.

De efficiëntie van de DCA (indirecte correspondentieanalyse) van alle opnamen is samengevat in Tabel 6.9. De lengte van de gradiënt geeft aan dat we hier meer met een unimodale dan een lineaire respons van de soorten hebben te maken, zodat DCA een geschikt model is voor de analyse van de gegevens. De variatie in de soortensamenstelling is betrekkelijk groot, zodat de eerste as maar 10,9 % en de tweede as slechts 5,5% van de variatie verklaart. De hoeveelheid verklaarde variantie neemt voor elke volgende as dan nog steeds verder af.

Tabel 6.9 Karakteristieken van de DCA van alle 168 opnamen van de macrofyten.

Kenmerk	As 1	As 2	As 3	As 4	Totaal
Eigenwaarde	0,38	0,19	0,12	0,11	3,47
Gradiëntlengte	3,54	2,73	2,23	1,79	3,54
Variantie in soortensamenst. (cumul. %)	10,9	16,4	19,8	22,8	100,0

De scores van de soorten en monsters zijn weergegeven in de diagrammen van Bijlage 6.3. Om deze onoverzichtelijke diagrammen te vereenvoudigen zijn de soorten en opnamen in groepen samengevoegd. Voor de soorten is gebruik gemaakt van de indeling in Tabel 6.10. De score

Tabel 6.10 Indeling van de bij de ordinatie gebruikte soorten in ecologische groepen. De getallen geven de gewichten van de soorten aan.

Submers, matig voedselrijk	Drijvend, zeer voedselrijk	Natte oever, voedselrijk
0,7 Groot blaasjeskruid	1,0 Gele plomp	1,0 Moerasvergeet-mij-nietje
0,6 Haarfonteinkruid	1,0 Veenwortel	1,0 Grote kattenstaart
0,3 Kransblad	0,9 Mannagras	1,0 Pitrus
	0,5 Rivierfonteinkruid	1,0 Watermunt
Submers, voedselrijk	0,4 Grote waternavel	1,0 Blauw glidkruid
1,0 Smalle waterpest		1,0 Valse voszegge
1,0 (Gewoon) sterrenkroos	Emers, voedselrijk	1,0 Pinksterbloem
1,0 Puntkroos	1,0 Riet	0,6 Penningkruid
0,4 Glanzig fonteinkruid	1,0 Scherpe zegge	0,6 Tweerijige zegge
0,3 Doorgroeid fonteinkruid	1,0 Moeraszegge	0,5 Zompur
	1,0 Hoge cyperzegge	0,5 Moerasrolklaver
Submers, zeer voedselrijk	0,4 Gewone waterbies	0,5 Grote wederik
1,0 Grof hoornblad	0,3 Kleine egelskop	0,5 Blaartrekkende boterbloem
1,0 Schedefonteinkruid	0,3 Stijve zegge	0,4 Melkeppe
0,5 Tenger fonteinkruid	0,3 Pluimzegge	0,4 Gewone dotterbloem
0,3 Gekroesd fonteinkruid	0,2 Grote watereppe	0,3 Platte rus
0,3 Aarvederkruid	0,2 Holpijp	0,3 Egelboterbloem
0,2 Zittende zannichellia	Emers, zeer voedselrijk	0,3 Greppelrus
	1,0 Liesgras	0,3 Beklierde basterdwederik
Flab	1,0 Grote egelskop	0,3 Poelruit
1,0 Darmwier	1,0 Pijlkruid	0,2 Rietzwenkgras
1,0 Flab overig	1,0 Lidrus	
	1,0 Grote waterweegbree	Oever, ruigten
Kroos	1,0 Grote lisdodde	1,0 Rietgras
1,0 Gemengd kroos	1,0 Oeverzegge	1,0 Gele lis
1,0 Veelwortelig kroos	0,8 Zwanenbloem	1,0 Waterzuring
0,9 Grote kroosvaren	0,8 Waterpeper	1,0 Harig wilgenroosje
0,5 Gewoon watervorkje	0,7 Kleine lisdodde	1,0 Wolfspoot
	0,7 Kalmoes	1,0 Grote brandnetel
Drijvend, matig voedselrijk	0,4 Heen	1,0 Bitterzoet
0,2 Krabbenscheer	0,3 Kleine watereppe	1,0 Moerasandoorn
	0,2 Mattenbies	1,0 Echte valeriaan
Drijvend, voedselrijk	Oever, voedselrijk	1,0 Haagwinde
1,0 Kikkerbeet	1,0 Gele waterkers	1,0 Moerasspirea
0,5 Witte waterlelie	0,9 Beekpunge	1,0 Gewone smeewortel
0,3 Watergentiaan	0,8 Slanke waterkers	1,0 Zwart landzaad
	0,5 Rode waterereprijs	0,6 Veerdelig tandzaad
		0,5 Viltige basterdwederik
		0,4 Knikkend tandzaad
		0,4 Koninginnenkruid
		0,3 Tandzaad

van elke ecologische groep op een as is gelijk aan de gewogen gemiddelden van de scores van de soorten, waarbij het gewicht van de soorten in de ordinatie (Tabel 6.1) als wegingsfactor is gebruikt. Algemene soorten tellen daardoor zwaarder mee dan zeldzame soorten.

Overzichtsgegevens ordinaties klei- en veensloten

Voor de ordinatie van de wateren op kleigrond zijn 128 opnamen gebruikt, met 90 soorten die in ten minste drie opnamen zijn aangetroffen. De belangrijkste resultaten zijn samengevat in Tabel 6.11. Om alleen de belangrijkste verbanden weer te geven is hier een vrij strikte significantiegrens ($p \leq 0,01$) aangehouden.

Voor de ordinatie van de wateren op veengrond zijn 32 opnamen gebruikt, met 65 soorten die in ten minste drie opnamen zijn aangetroffen. De belangrijkste resultaten zijn samengevat in Tabel 6.12. Om alleen de belangrijkste verbanden weer te geven, is hier een vrij strikte significantiegrens ($p \leq 0,01$) aangehouden.

Belangrijkste variatie

De gewogen gemiddelde scores van de soortengroepen op de eerste twee assen van de ordinatie van alle opnamen zijn uitgezet in Figuur 6.3A. Hierin is een duidelijke gradiënt van drijvende en ondergedoken (submerse) waterplanten van linksboven, naar de drogere emerse- en oeverplanten naar rechtsonder te zien. De differentiatie die binnen de lagen gemaakt is naar voedselrijkdom levert in voor de ondergedoken waterplanten niet veel extra informatie op.

In Bijlage 6.3 zijn de centroïden van de kwalitatieve milieuv variabelen op de eerste vier assen en de correlatiecoëfficiënten van de kwantitatieve milieuv variabelen op de eerste vier assen van de ordinatie vermeld, met de resultaten van de significantietoetsen. De belangrijkste resultaten uit de bijlage zijn uitgezet in de Figuren 6.3 – 6.5. Hierin zijn alleen de scores van de opnamen op de eerste twee assen gebruikt, omdat deze veel significante correlaties hebben met de omgeving. Bij de derde en vierde as is dat in veel mindere mate het geval.

Tabel 6.11. Samenvatting van de ordinatie van 128 opnamen uit lijnvormige wateren op kleigrond. Een cijfer achter de naam van een variabele geeft het kwartaal aan (1 = winter, 3 = zomer). Zware metalen zijn bepaald bij 45 – 63 opnamen, overige fysische en chemische variabelen bij 75 – 83 opnamen, andere variabelen bij alle opnamen.

As (var. %)	Variabelen	Significant negatieve correlaties ($p \leq 0,01$)	Significant positieve correlaties ($p \leq 0,01$)
As 1 (10,1%)	milieu	Beschoeiing, Oppervlakte waterlichaam, Breedte, Diepte, Lood3, Cadmium1, Koper1,3	Aarden oever, Afstand tot rivier, Peilverschil, Doorzicht3, Nitraat1
	onderhoud	Varen (niet afvoeren)	Maaien en klepelen (niet afvoeren)
	macrofyten	EKR-soorten, Abundantie land- en oeverplanten, Aantal soorten emerse, oever- en landplanten	EKR-lagen, EKR-submerse laag, Totale abundantie planten, Abundantie flab en submerse laag, Aantal soorten submers, Aantal soorten flab, Aantal soorten kroos
As 2 (5,1%)	milieu	-	pH1, Temperatuur3
	macrofyten	Aantal soorten en abundantie oeverplanten, Totaal aantal soorten	-
As 3 (3,8%)	milieu	%Boomgaarden in waterlichaam, Breedte, pH1, Chloride1, EGV3, Magnesium3	%Mais en %Loofbos in waterlichaam, Nitraat1
	macrofyten		Aantal soorten krooslaag, EKR-submers
As 4 (3,2%)	milieu	-	Natuurvriendelijke oever, Kalium1, Nitriet1, BZV51, Sulfaat3
	macrofyten	Totaal aantal soorten, Aantal soorten oever-, emerse en landplanten, Aantal soorten flab	Abundantie emerse planten

Tabel 6.12. Samenvatting van de ordinatie van 32 opnamen uit lijnvormige wateren op veengrond. Een cijfer achter de naam van een variabele geeft het kwartaal aan (1 = winter, 3 = zomer). Zware metalen bij 8 opnamen, overige fysische en chemische variabelen bij 13 - 18 opnamen, andere variabelen bij alle opnamen.

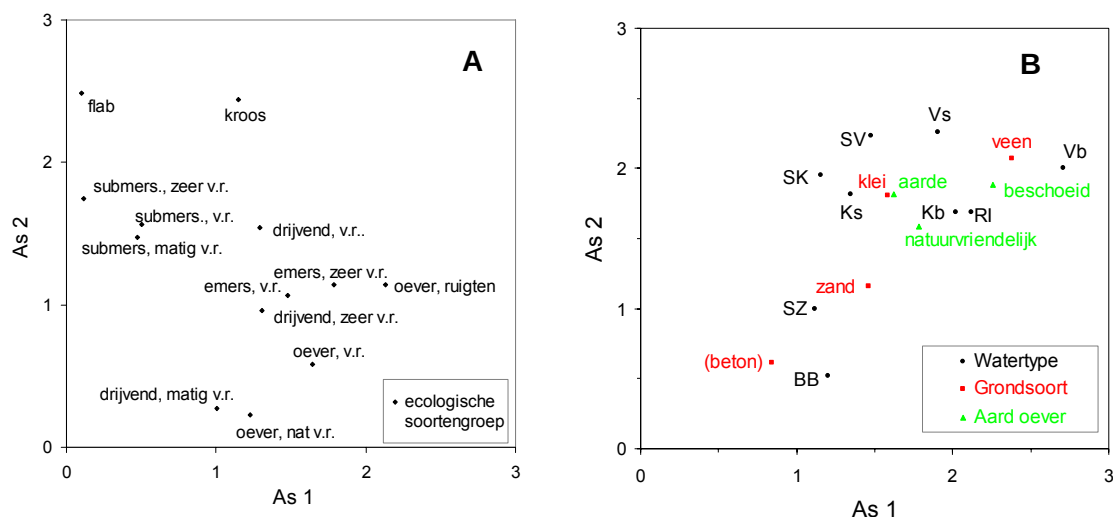
As (var. %)	Variabelen	Significant negatieve correlaties ($p \leq 0,05$)	Significant positieve correlaties ($p \leq 0,05$)
As 1 (18,9%)	milieu	Diepte1, Oppervlakte waterlichaam, Zwevende stof3, Bicarbonaat3, Chloride3, Calcium3, Magnesium3, EGV3, Ammonium1, Organische stikstof3	Inlaat oppervlaktewater, Slibdikte, Breedte, Temperatuur1
	macrofyten	-	Begroeiing oever, Abundantie en aantal soorten oeverplanten en landplanten, Aantal soorten emerse planten
As 2 (6,5%)	milieu	Diepte, Peilverschil, Carbonaat, Cadmium3	Chlorofyl1
	macrofyten	-	Totaal aantal plantensoorten (vooral oever- en landplanten)
As 3 (4,6%)	milieu	-	-
	macrofyten	Abundantie submerse planten, EKR-soorten	Abundantie flab
As 4 (3,4%)	milieu	-	Chloride3, Kalium1, Ortho-fosfaat1, Org. + anorg. stikstof1,3, Koper1
	macrofyten	Aantal soorten flab, Begroeiing oever, EKR-lagen, EKR-totaal, Abundantie totaal, Abundantie submerse planten, Abundantie flab	Aantal soorten krooslaag

De centroïden van de verschillende watertypen, grondsoorten en aard van de oever zijn vermeld in Figuur 6.3B. De ‘grondsoort’ beton komt maar in een enkel geval voor, in het zandgebied linksonder, met zandsloten en bovenlopen van beken. Van linksonder naar rechtsboven is een gradiënt van (smallere) wateren in het zandgebied (sloten, beken) via de smalle en brede wateren in het kleigebied (let op de verwantschap van het riviertje de Linge met de brede kleikanalen), naar de brede veenkanalen, die niet zelden zijn beschoeid. De doorgaans van nature steviger oevers in het kleigebied zijn minder vaak beschoeid. Slechts enkele wateren hebben een natuurvriendelijke oever. De soortensamenstelling daarvan is niet erg afwijkend van de overige brede kleikanalen. De rangschikking van de watertypen van linksonder naar rechtsboven komt goed overeen met die in het gebied van oost naar west.

Van 15 locaties zijn opnamen in twee verschillende jaren gemaakt. In het algemeen liggen de opnamen van dezelfde locatie dicht bij elkaar. Op de eerste as is het gemiddelde verschil tussen de scores uit verschillende jaren 0,33 met een standaardafwijking van 0,19 en op de tweede as bedragen deze kenmerken respectievelijk 0,14 en 0,11.

Kwaliteit

Figuur 6.4A geeft wat betreft de groeivormen deels dezelfde informatie als Figuur 6.3A, maar hier zijn de EKR en de aantallen soorten per groeivorm aan toegevoegd. Links in het figuur is de score op de deelmaatlat EKR-lagen (groeivormen) van de opnamen in verhouding hoog, door de aanwezigheid van ondergedoken waterplanten, maar rechts in de figuur juist laag. Hier is wel de EKR voor de soortensamenstelling wat hoger dan links in het figuur. Het eindresultaat is voor de EKR dat deze geen significante correlaties heeft met de eerste twee assen. Voor het aantal soorten is de situatie ongeveer vergelijkbaar: de ondergedoken soorten zijn het talrijkst in de linkerhelft van het diagram en de aan oevers gebonden soorten zijn juist rechts het best vertegenwoordigd.

Figuur 6.3. Ordinatie water- en oeverplanten. **A.** (Gewogen) gemiddelde scores van de ecologische soortengroepen uit Tabel 6.1 (v.r. = voedselrijk). **B.** Centroiden van watertypen (volgens Tabel 2.1), grondsoorten en aard van de oever.

Ook in de ordinatie van de kleiwateren afzonderlijk (Tabel 6.11) is er al op de eerste as een duidelijk verschil tussen de EKR-soorten en de EKR-lagen. De EKR-soorten wordt vooral bepaald door de abundantie en het aantal soorten langs de oever en op het land, terwijl de EKR-lagen hier vooral door het aantal soorten en de abundantie van waterplanten wordt bepaald.

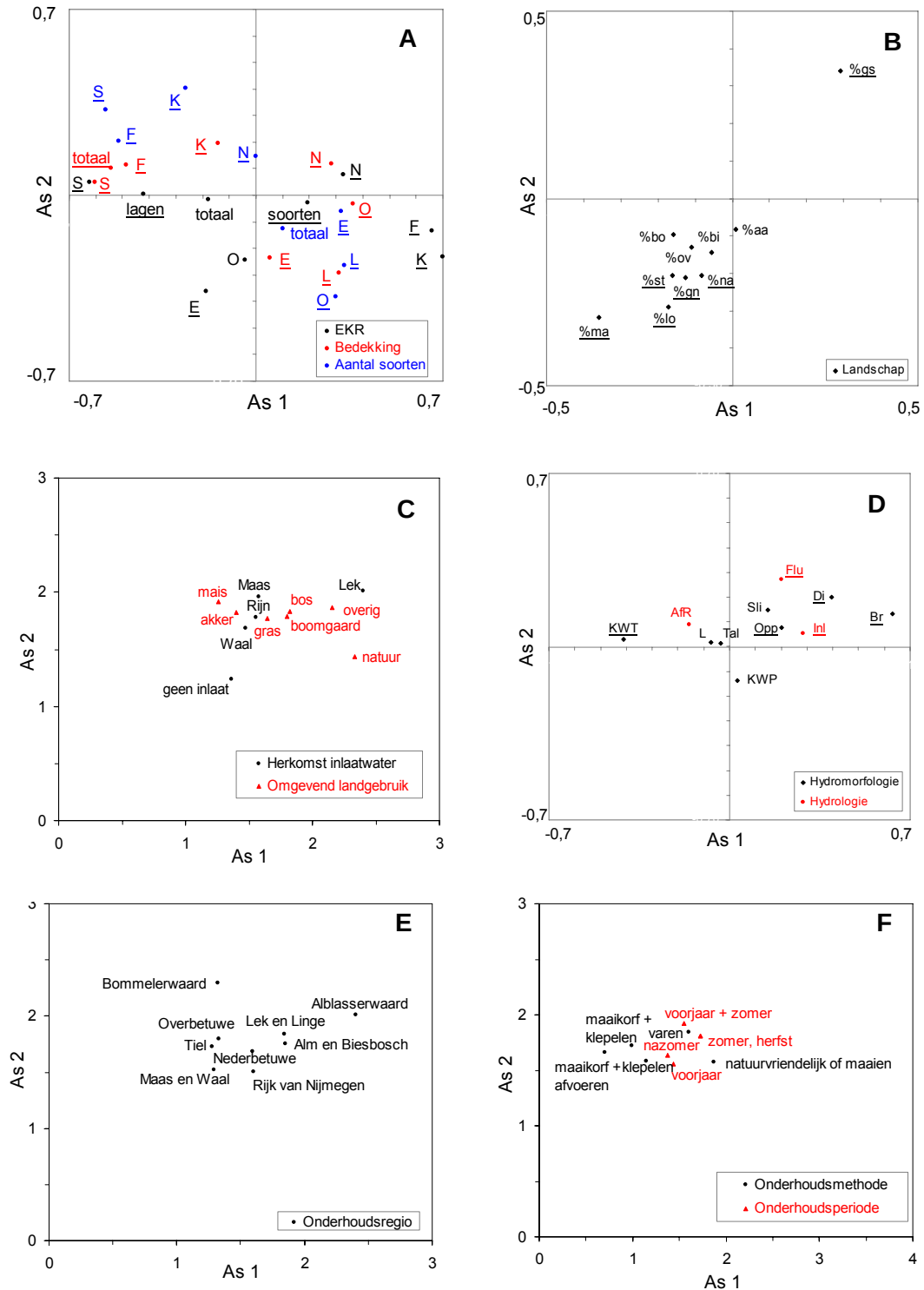
In de veenwateren (Tabel 6.12) scoort de begroeiingsdichtheid van de oever en de abundantie en aantal van aan oevers gebonden soorten hoog op de eerste as (er zijn hier dus 'ruige' oevers). In deze ordinatie komt de EKR zelf pas op de vierde ordinatie-as aan de orde.

Landschap en bodemgebruik

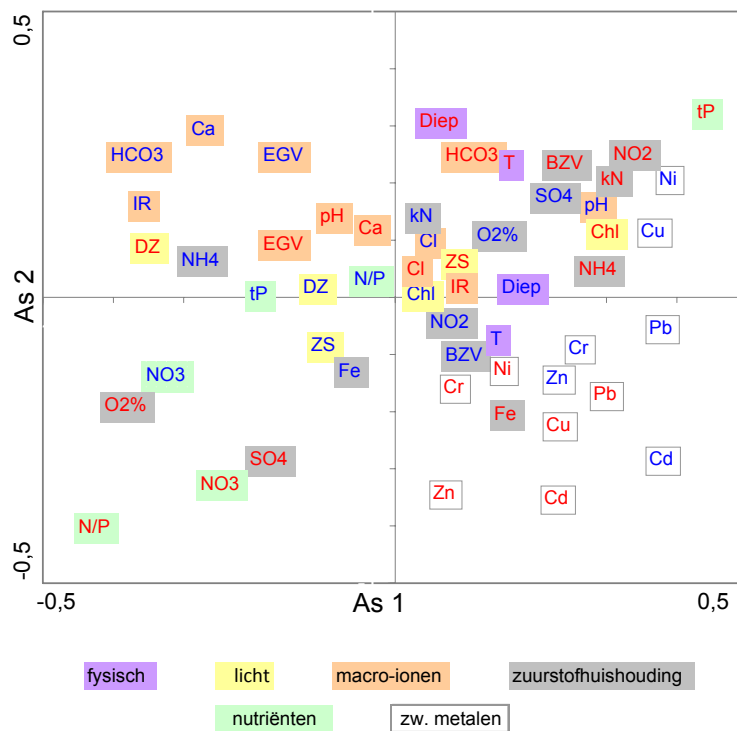
De Figuren 6.4B en C maken het verband met het bodemgebruik in het waterlichaam en de onmiddellijke omgeving van de waarnemingspunten duidelijk. De opnamen met hoge percentages gras of maïs in het waterlichaam liggen diametraal tegenover elkaar (zand- vs. veengebied). In het midden van het diagram is er sprake van gemengd bodemgebruik (diverse landbouwgewassen, boomgaard, stedelijk en natuurgebied). De correlaties met het bodemgebruik in de onmiddellijke omgeving vertoont een wat ander beeld dan dat in het waterlichaam.

Omdat het bodemgebruik op korte afstand vaak sterke verschillen vertoont valt en de betreffende wateren meestal water bevatten dat afkomstig is uit een groter gebied valt ook geen nauwe correlatie tussen de plantengemeenschappen en het bodemgebruik van het terrein ernaast vertoont.

In de figuren zijn de correlaties met de mate van beschaduwing en de begroeiing van de oever niet aangegeven. Deze variabelen hebben in hun algemeenheid geen significante correlaties met de samenstelling van de plantengemeenschappen (Bijlage 6.4).

Figuur 6.4 Verbanden tussen omgevingsvariabelen en scores van de opnamen op de eerste twee assen van de ordinatie van de water- en oeverplanten. Significante ($p < 0,05$) correlaties onderstrept. **A.** Correlaties van kwaliteitsmaten en bedekking vegetatielagen (L = landplanten, voor overige afkortingen zie Tabel 6.2). **B.** Correlaties met het bodemgebruik in het waterlichaam volgens afkortingen uit Bijlage 3.1. **C.** Centroiden van herkomst inlaatwater en omgevend landgebruik. **D.** Correlatie met hydro(morfo)logische variabelen volgens afkortingen uit Bijlage 3.1. **E.** Centroiden van onderhoudsregio's. **F.** Centroiden van onderhoudsmethoden en -perioden.

Figuur 6.5 Correlaties tussen chlorofyl, fysische en chemische variabelen en de eerste twee assen van de ordinatorie van de water- en oeverplanten. Blauw = eerste kwartaal (winter), rood = derde kwartaal (zomer). Sommige variabelen zijn logaritmisch getransformeerd (zie Bijlage 6.1). Afkortingen in Bijlage 5.1.

Uit de diagrammen blijkt geen duidelijke invloed van de hoeveelheid boomgaarden in het waterlichaam op de planten, het percentage boomgaarden is negatief gecorreleerd met de vierde as, terwijl de EKR-scores voor de deelmaatlaten groeivormen en soortensamenstelling positief gecorreleerd zijn met deze as (Bijlage 6.4). Dat zou op een negatieve invloed van boomgaarden op de water- en oeverplanten wijzen.

In de afzonderlijke ordinatie van de kleiwateren hebben bodemgebruiksvormen significante correlaties met de derde as. Het percentage boomgaarden in het waterlichaam is negatief met deze as gecorreleerd; de percentages maïs en loofbos juist positief, evenals het aantal soorten in de krooslaag en de EKR van de submerse waterplanten. In de ordinatie van de veenwateren zijn geen significante relaties met het bodemgebruik.

Hydro(morfo)logie

Figuur 6.4C geeft ook de herkomst van het inlaatwater aan. In het zandgebied (linksonder in het diagram) is er vaak geen inlaat, terwijl er in het veengebied (rechtsboven) voornamelijk Lekwater wordt ingelaten. Uit Figuur 6.4D blijkt bovendien dat er hier relatief veel water wordt ingelaten en dat de fluctuaties van het waterpeil hier groot zijn. Aan de linkerzijde van het diagram is de invloed van inlaatwater minder groot, wat ook zou kunnen blijken uit de (overigens niet-significante) correlatie van de eerste as met de afstand tot de rivier. In het middengebied van het diagram vindt inlaat van Maas-, Rijn- of Waalwater plaats.

Uit dit figuur blijkt ook dat de afmetingen van het water (zeer) sterk en significant gecorreleerd zijn met de eerste as van de ordinatie. De steil-

heid van het talud heeft, tegen de verwachting in, geen invloed op de samenstelling van de vegetatie (ook niet op de hogere assen). Ook de lengte heeft, conform de verwachting, geen invloed op de begroeiing. Enigszins verrassend, en vooralsnog zonder duidelijke oorzaak, is de significant negatieve correlatie van het totaal aantal kunstwerken in het waterlichaam met de eerste as.

In de ordinatie van de kleiwateren (Tabel 6.11) is de eerste as significant negatief gecorreleerd met de aanwezigheid van beschoeiing, de breedte en de diepte van het water en positief met de aanwezigheid van een aarden oever, de afstand tot de rivier en het peilverschil tussen zomer en winter (dat gaat samen met de hoeveelheid en aantallen van diverse groepen waterplanten). De hydromorfologie is hier dus de belangrijkste verklarende variabele.

Ook in de ordinatie van de veenwateren (Tabel 6.12) komt de belangrijke betekenis van de hydromorfologie naar voren: de diepte in het eerste kwartaal is negatief met de eerste as gecorreleerd, terwijl de inlaat van oppervlaktewater (overal Lekwater), slibdikte en breedte positief met de eerste as zijn gecorreleerd. Dat gaat samen met ruige oevers. Het peilverschil is hier significant negatief gecorreleerd met de scores van de opnamen op de tweede as.

Chlorofyl, fysische en chemische variabelen

De correlaties van chlorofyl, fysische en chemische variabelen met de ordinatieassen zijn vermeld in Bijlage 6.4. Van vrijwel alle gemeten variabelen zijn de correlaties van de assen met de verschillen tussen winter- en zomerwaarden van de betreffende omgevingsvariabelen significant ($p < 0,05$). Daarom zijn in Figuur 6.5 de correlaties van de eerste twee assen met de zomer- en winterwaarden vermeld.

Diepte en watertemperatuur

In Figuur 6.4B is de correlatie tussen de gemiddelde waterdiepte over het hele jaar (Di) en de ordinatie-assen uitgezet. Deze ligt ongeveer midden tussen de correlaties met de zomer- en winterwaarden van Figuur 6.5. De winterwaarden (laag peil in het veengebied) zijn vooral met de eerste as gecorreleerd, de zomerwaarden (hoog peil in het veengebied) zijn vooral met de tweede as gecorreleerd. In de diepere wateren is de temperatuur hoger dan in de ondiepere wateren.

Ook in de afzonderlijke ordinaties voor klei- en veenwateren is de diepte steeds een belangrijke verklarende variabele. De wintertemperatuur is in de veenwateren positief met de eerste as gecorreleerd.

Licht

Voor de ondergedoken waterplanten kan licht een beperkende groeifactor zijn. In dit verband is het doorzicht (DZ) van belang, dat o.a. bepaald wordt door de hoeveelheid chlorofyl (Chl) en zwevende stof (ZS). Het doorzicht scoort 's-winters en nog meer 's-zomers laag op de eerste as, zodat de groei van ondergedoken waterplanten juist in de linkerzijde van het diagram het grootst kan zijn, zoals ook blijkt uit Figuur 6.3A. Een hoog doorzicht gaat meestal gepaard met lage waarden voor zwevende stof en chlorofyl, zoals ook blijkt uit Figuur 6.5.

In de ordinatie van de kleiwateren is het doorzicht in de zomer positief met de eerste as gecorreleerd. Er zijn dan relatief veel ondergedoken waterplanten. In de ordinatie van de veenwateren is het gehalte aan zwevende stof in de zomer negatief gecorreleerd met de eerste as en chlorofyl in de winter positief met de tweede as.

Macro-ionen

In Figuur 6.5 zijn calcium, waterstofbicarbonaat en chloride als macro-ionen beschouwd, evenals het elektrisch geleidingsvermogen (EGV), de Ionic Ratio (IR) en de zuurgraad (pH), die in belangrijke mate door de concentraties van de genoemde ionen worden bepaald. Sulfaat en ammonium, ook vaak belangrijk als macro-ionen, worden bij de zuurstofhuishouding besproken, terwijl nitraat bij de nutriënten ter sprake komt.

In de winter scoort bicarbonaat, een essentiële koolstofbron voor veel ondergedoken waterplanten, samen met calcium en de Ionic Ratio hoog in de linkerbovenhoek van het diagram, waar ook de meeste ondergedoken waterplanten, maar ook kroos en flab, voorkomen. In de zomer is er een totaal andere situatie: dan is bicarbonaat verschoven naar de rechterbovenhoek van het diagram, staat calcium dicht bij de tweede as en de Ionic Ratio staat iets rechts van het midden. Deze veranderingen zullen deels veroorzaakt zijn door inlaat van rivierwater (met een lagere IR), door opname van bicarbonaat door de waterplanten, maar ook door het vrijkomen van bicarbonaat bij sulfaatreductie.

In de ordinatie van de kleiwateren is er voor pH in de winter met de tweede as een positief en met de derde as een negatief verband. Op de derde as scoren ook chloride, geleidingsvermogen en magnesium negatief.

In de ordinatie van de veenwateren is er al op de eerste as een negatief verband met de zomerconcentraties van diverse macro-ionen in het derde kwartaal

Zuurstofhuishouding

Vanwege de sterke correlatie van de zuurstofconcentratie met het zuurstofverzadigingspercentage is in Figuur 6.5 alleen het laatste uitgezet. Verder zijn het biochemisch zuurstofverbruik (BZV), nitriet, ammonium, Kjeldahl-stikstof (sterk gecorreleerd met organisch gebonden stikstof), sulfaat en ijzer hier tot de zuurstofhuishouding gerekend. Nitraat, ook van belang voor de zuurstofhuishouding, is tot de nutriënten gerekend.

In de zomersituatie worden de hoogste zuurstof- en sulfaatconcentraties linksonder in het diagram gevonden: de laagste concentraties dus rechts boven, vooral in de veenwateren. Hier heersen sterk reductieve omstandigheden, waardoor het BZV hoog is. Door de afbraak van organisch materiaal zijn hier hoge concentraties van Kjeldahl-stikstof, nitriet en ammonium. De relatief hoge temperatuur in deze diepere wateren heeft een sterk stimulerende invloed op de afbraak van het organisch materiaal, o.a. door denitrificatie. Sulfaat is hier laag door intensieve sulfaatreductie, waarbij veel bicarbonaat vrijkomt. Door hoge concentraties van giftige stoffen als sulfiden en vrij ammoniak is dit is een ongunstig milieu voor waterplanten.

In de winter is de situatie in de rechterbovenhoek van het diagram heel anders, dan zijn er door de lagere waterstand meer oxidatieve omstandigheden, waarbij sulfiden worden geoxideerd en sulfaat ontstaat.

De ophoping van organisch materiaal en vervolgens weer de mineralisatie daarvan is een gunstige omgeving voor de ruigtkruiden, die zich vooral op de locaties aan de rechterzijde van het diagram ontwikkelen.

In de afzonderlijke ordinaties van de klei- en veenwateren spelen de indicatoren van de zuurstofhuishouding een minder prominente rol. In

de kleiwateren zijn er pas op de vierde as significante verbanden; voor nitriet en het biochemisch zuurstofverbruik in de winter en sulfaat in de zomer. In de veenwateren is er op de eerste as een significant negatieve correlatie met ammonium in de winter en met organisch gebonden stikstof in de zomer.

Nutriënten

Tot de nutriënten behoort behalve totaal-fosfaat vooral ook orthofosfaat, dat wel is gemeten, maar niet in Figuur 6.5 is weergegeven, omdat de correlaties met de ordinatie-assen sterk lijken op die van totaal-fosfaat. Uiteraard behoren ook de anorganische stikstofverbindingen tot de nutriënten. Hiervan wordt nitraat in het algemeen beter dan ammonium door planten opgenomen.

Het sulfide dat 's zomers vrijkomt op de locaties in de rechterbovenhoek van de ordinatiediagrammen verdrijft het fosfaat uit ijzerfosfaat-verbindingen, waardoor (zwarte) ijzersulfiden neerslaan en totaal-fosfaat in de waterlaag hoge concentraties bereikt, gepaard gaande met een in verhouding lage N/P-ratio. Verder speelt mee dat de N/P-ratio in de zandsloten veel hoger is dan in andere watertypen (Tabel 5.2). In de winter zijn de concentraties van totaal-fosfaat het hoogst aan de linkerzijde van het diagram.

In de afzonderlijke ordinatie van de kleiwateren (Tabel 6.11) spelen de nutriënten slechts een ondergeschikte rol, hoewel er positieve correlaties zijn tussen de winterconcentratie van nitraat op de eerste as. Kennelijk zijn de nutriënten in het kleigebied zo overvloedig aanwezig dat ze niet meer differentiërend zijn voor de groei van water- en oeverplanten.

Ook in het veengebied lijken de nutriënten door hun overmaat van secundair belang voor de differentiatie in de plantengroei van de onderzochte oppervlaktewateren. Op de eerste as is er een significant negatieve correlatie met het winterammonium. Pas op de vierde as zijn er positieve correlaties tussen (de winterconcentratie van) ortho-fosfaat en anorganische stikstofverbindingen. Die bevorderen het aantal soorten in de krooslaag en verminderen de EKR en de abundantie van o.a. submerse planten.

Overigens is het maar beperkt mogelijk om conclusies te trekken uit de concentraties van nutriënten in de waterlaag voor de groei van waterplanten, omdat vooral wortelende (emerse en submerse) waterplanten voedingsstoffen uit de waterbodem opnemen.

Zware metalen

De zware metalen (chromium, nikkel, koper, zink, cadmium en lood) scoren hoog aan de rechterzijde van het diagram. In de zomer scoren ze globaal gezien lager op de tweede as dan in de winter. In de rechterbenedenhoek van de ordinatie komen eigenlijk geen waterplanten voor. Hier ontwikkelen ruigtkruiden als koninginnenkruid en knikkend tandzaad zich optimaal.

In de afzonderlijke ordinatie van de kleiwateren is er op de eerste as een significant negatieve correlatie met de concentratie van lood in de zomer, van cadmium in de winter en koper in beide jaargetijden. In de ordinatie van de veenwateren heeft cadmium in de zomer een negatieve correlatie met de tweede as.

Het is moeilijk om hier conclusies aan te verbinden, want over de gevoeligheid van veel soorten planten voor zware metalen is weinig bekend. De Nijs e.a. (2008) geven een overzicht van de risico's van toxi-

sche stoffen in Nederlandse oppervlaktewateren. De maximaal gemeten concentraties van koper en zink in het rivierenland liggen, afhankelijk van het seizoen, elk afzonderlijk op 20 – 40% van het niveau waarop bij chronische blootstelling bij organismen in het algemeen vergiftigingsverschijnselen kunnen optreden. Bij de overige metalen liggen de concentraties op 1 – 7 % van dit niveau. Omdat toxische effecten van verschillende metalen additief zijn is het daarom zeker niet uitgesloten dat de zware metalen invloed hebben op het voorkomen van water- en oeverplanten. Complicerend is dat de toxiciteit afhankelijk is van verschillende factoren, zoals de aanwezigheid van oplosbaar organisch materiaal en de alkaliniteit (Zwolsman e.a. 2007).

Onderhoud

De centroïden van de onderhoudsregio's (Figuur 6.4E) komen ongeveer overeen met de rangschikking van de bodem- en watertypen in Figuur 6.3B. Het Rijk van Nijmegen is een duidelijke uitzondering. Vanwege de zandige bodem van een deel van dit gebied zou men verwachten dat dit meer in de linkeronderhoek had gelegen. Mogelijk wordt dit verklaard door verschillen in schoningsmethoden, maar het is door het ontbreken van veel gegevens hiervoor moeilijk om daar goede uitspraken over te doen. Ook de Bommelerwaard heeft enigszins een uitzonderingspositie.

De centroïden van de verschillende intensieve onderhoudsmethoden, zoals maaien met de maaikorf of maaiboot en klepelen (bijna altijd zonder afvoeren van het materiaal) liggen allemaal in de linkershelft van het diagram (Figuur 6.4F). Het mildere onderhoud van natuurvriendelijke oevers ligt meer naar rechts. Ondanks het intensieve onderhoud van veel wateren kan zich vaak nog een in verhouding structuurrijke watervegetatie ontwikkelen (Figuur 6.4A). Dat lijkt wel op de oude boerenwijsheid 'snoeien doet groeien', maar voor de soortenrijkdom gaat dat niet op. Uit het tijdstip van onderhoud vallen geen duidelijke conclusies te trekken. Volgens Bijlage 6.4 heeft de onderhoudsfrequentie geen invloed op de verschillen tussen de opnamen op de eerste drie assen van de ordinatie. Op de vierde as scoort de onderhoudsfrequentie positief, evenals de EKR.

Bij de afzonderlijke ordinatie van de kleiwateren heeft de methode 'Varen en niet afvoeren' een significant negatieve correlatie met de eerste as en de methode 'Maaien en klepelen, niet afvoeren' een significant positieve correlatie met deze as. Dat zal natuurlijk met de afmetingen van de wateren samenhangen, maar er is toch ook een duidelijke samenhang met de vegetatie. In wateren waarin varen de meest voorkomende onderhoudsmethode is, ontwikkelen de oeverplanten zich het best en waar veel gemaaid en geklepeld wordt zijn het juist de waterplanten die zich het best ontwikkelen (Tabel 6.11). De vierde as vertoont een relatie met de aanwezigheid van natuurvriendelijke oevers. Voor de veenwateren zijn er maar van zeven opnames gegevens over het onderhoud.

Vanwege het grote aantal ontbrekende gegevens omtrent het onderhoud is het moeilijk om goede conclusies te trekken over de invloed daarvan op de samenstelling van de water- en oevervegetatie. Verder vertonen de ontwikkeling van de vegetatie en het onderhoud een wisselwerking: het onderhoud wordt vaak gestuurd door de vegetatieontwikkeling.

6.3. Samenvatting en conclusies

	In totaal zijn er 153 locaties met 168 opnamen van macrofyten, vooral uit 2007, maar ook uit 2006 en 2008. Hiervan zijn 128 opnamen uit sloten en kanalen op kleigrond (inclusief de Linge), 32 opnamen uit veen-sloten –en kanalen. Doordat er slechts acht opnamen uit beken en zand-sloten zijn is het moeilijk om over deze groep conclusies te trekken.
Soorten	Na taxonomische homogenisering zijn 158 soorten aangetroffen. Vrijwel alle aangetroffen soorten zijn in Nederland vrij algemeen tot zeer algemeen en kenmerkend voor (zeer) voedselrijke wateren en oevers. De meest voorkomende ondergedoken waterplanten zijn smalle waterpest, grof hoornblad en sterrenkroos. Deze zijn goed bestand tegen schonen met een veegboot. Ook flab is zeer algemeen en abundant. Kleine kroossoorten zijn bijna overal aanwezig en de gele plomp - goed bestand tegen schonen met de maaiboot - is de meest voorkomende drijvende waterplant. De belangrijkste bijzondere soort is het rivierfonteinkruid, dat in elf opnamen is gevonden. In een kleikanaal is een enkele maal parelvederkruid, een invasieve exoot, gevonden. Een andere invasieve exoot, de grote waternavel, is wat vaker gezien. De emerse waterplanten duiden op voedselrijke omstandigheden, met ophoping van organisch materiaal, waarbij toxische verbindingen als ammoniak en waterstofsulfide vrijkomen. De meest algemene soort hiervan is liesgras, goed bestand tegen frequent maaien. De algemeenste oeverplant is gele lis, die in vaak in sloten en kanalen met onder water steil aflopende oevers voorkomt. Ook ruigtkruiden als grote brandnetel en harig wilgenroosje zijn algemeen. Ze hebben een voorkeur voor plekken waar aangespoeld of afgemaaid organisch materiaal zich ophoopt. Soorten die kenmerkend zijn voor minder sterk bemeste waterkanten, zoals de dotterbloem, komen maar sporadisch voor.
Kwaliteit (EKR)	De gemiddelde EKR wijst met een waarde van 0,31 per opname op een ontoereikende waterkwaliteit. Als er, zoals dat volgens de KRW-methode zou moeten, scores van aggregaten van zes opnamen per waterlichaam berekend zouden kunnen worden, zou de kwaliteit wel beter, maar ten hoogste matig zijn. Met een gemiddelde van 0,28 is de score op de deelmaatlat groeivormen (lagen) nog geringer dan die op de deelmaatlat voor de soortensamenstelling. De oevervegetatie scoort altijd slecht. De onvoldoende structuurvariatie in de oever is een nog belangrijker stressor dan eutrofiëring, die vooral een overmatige ontwikkeling van flab en kroos veroorzaakt. De deelmaatlaten voor de groeivormen en de soortensamenstelling geven heel verschillende informatie. In het gebied geeft de deelmaatlat voor de soortensamenstelling, die hier voornamelijk door emerse en oeverplanten wordt bepaald, meestal een gunstiger beeld van de waterkwaliteit van de deelmaatlat voor de groeivormen, die voornamelijk door de waterplanten wordt bepaald.
Hydromorfologie	<i>Dimensies</i> De breedte en diepte van het water behoren in het gebied tot de belangrijkste milieuvariabelen voor de verspreiding van water- en oeverplanten.

Het totale aantal soorten water- en oeverplanten is gemiddeld het hoogst in de smalle kanalen (21). In de andere breedteklassen zijn er gemiddeld 17-18 soorten water- en oeverplanten.

Voor de bedekking van de ondergedoken waterplanten, maar ook die van flab en kroos, neemt binnen elke grondsoort (klei, veen, zand) af met toenemende breedte van het water. Sterrenkroos en grof hoornblad doen het ook in de bredere kanalen nog goed. De drijfslaag (gele plomp, witte waterlelie) is best ontwikkeld in de smalle en brede kanalen.

Voor de emerse planten lijken de dimensies weinig uit te maken. Het aantal soorten en de bedekking van oever- en landplanten, zoals scherpe zegge, moerasvergeet-mij-nietje en waterzuring, is het hoogst in de brede kanalen.

Er kan geen relatie worden vastgesteld tussen de helling van het talud en de plantengroei.

Waterpeil

In het gebied is op veel plaatsen het zomerpeil hoger dan het winterpeil, tegen de natuurlijke variatie in. Hoewel dit naar verwachting overal in het gebied invloed zal hebben op de plantengemeenschappen is er bij de statistische analyse alleen een negatieve correlatie tussen het peilver-schil en de score op de tweede ordinatie-as van de veenwateren. Op deze as scoort het aantal plantensoorten juist positief.

Waterinlaat

De invloed van waterinlaat is vooral in de veenwateren goed aantoonbaar. Locatie met veel waterinlaat hebben vaak dichter begroeide (rui-gere) oevers en een dikkere sliblaag, wat ongunstig is voor veel waterplanten.

Grondsoort

Het gemiddeld aantal soorten per opname is op veen (24) wat hoger dan op klei (20). Op klei hebben de ondergedoken planten en flab een grotere bedekking dan op veen en voor de drijvende planten is dat net omgekeerd. Glanzig, tener en gekroesd fonteinkruid en aarvederkruid komen vrijwel exclusief op kleiondergrond voor. Puntkroos, grote kroosvaren, gele plomp en witte waterlelie zijn in de veenwateren frequenter dan op klei.

De bedekking van de oever- en landplanten is op het veen hoger dan op de klei. Bijvoorbeeld riet, moeraszegge en gele lis zijn frequenter op veen dan op klei en voor pijlkruid en scherpe zegge is dat net andersom.

Bodemgebruik

Op korte afstand vertoont het bodemgebruik soms grote verschillen, terwijl de sloten en kanalen in contact staan met een groter gebied. Daardoor is de invloed van het gebruik van het aangrenzende perceel op de plantengroei van het water meestal niet direct aantoonbaar. Wel zijn er relaties met het bodemgebruik in het waterlichaam, ook al is deze indirect. In de kleiwateren zou de aanwezigheid van veel boomgaarden enige negatieve invloed op de EKR kunnen hebben. Veel maïs zou dan weer positief uitpakken, maar dat gaat dan weer gepaard met relatief veel loofbos.

Begroeiing oevers

In de veenwateren scoort een dichte begroeiing van de oever, met hoge kruiden, hoog op de eerste ordinatie-as, samen met o.a. inlaat van oppervlaktewater en slibdikte. De aanwezigheid van een ruige oevervegetatie lijkt hier eerder gevolg dan oorzaak.

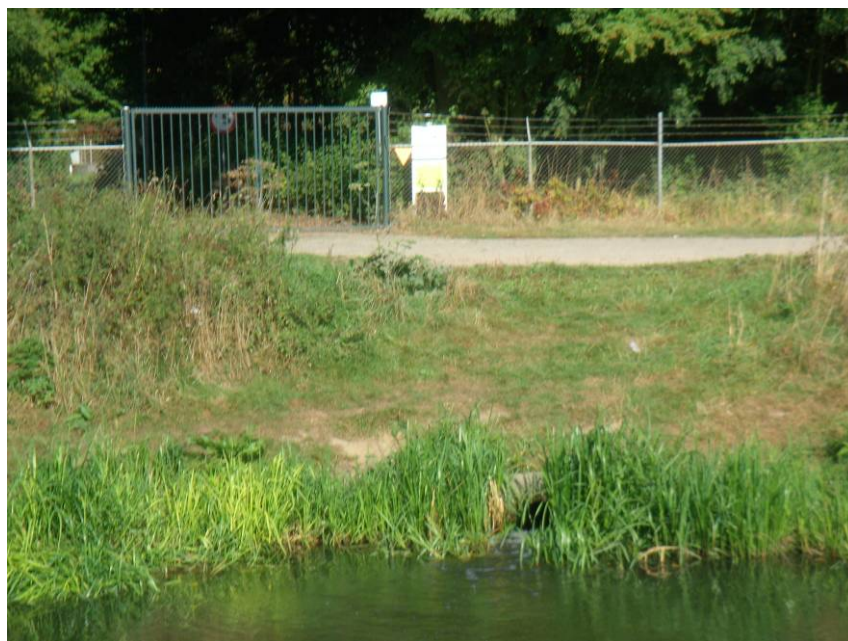
Temperatuur	De temperatuur neemt toe met de waterdiepte. Een hogere temperatuur kan voor de plantengroei van belang zijn door een sneller verloop van biogeochemische (afbraak)processen, zoals sulfaatreductie en denitrificatie.
Licht	Ondergedoken waterplanten hebben voldoende licht nodig om te kunnen groeien. In de wateren op kleigrond gaan hogere waarden voor het doorzicht vaak samen met meer ondergedoken waterplanten.
Macro-ionen	Bicarbonaat en EGV zijn sterk gecorreleerd met de eerste as van de ordinatie van alle opnamen. Ondergedoken waterplanten ontwikkelen zich het beste op locaties met hoge winterbicarbonaatgehalten. Vooral in de veenwateren is er op de eerste as van de ordinatie een sterk verband met de macro-ionen. Hier geldt: hoe hoger de concentraties van macro-ionen, hoe minder plantensoorten.
Zuurstofhuishouding	Er zijn grote verschillen in de zuurstofhuishouding van klei- en veenwateren. Bij lage zuurstofgehalten kunnen er voor planten toxische concentraties optreden van gereduceerde stikstof- en zwavelverbindingen, zoals ammoniak en waterstofsulfide. Verder ontstaan bij lage zuurstofgehalten ijzersulfiden, waardoor fosfaat uit ijzerfosfaten wordt vrijgemaakt. Hierdoor ontstaat (interne) eutrofiëring. Door de hoge gehalten aan afbreekbaar organisch materiaal treden deze verschijnselen meer op in veen- dan in kleiwateren, waardoor de veenwateren veel hogere fosfaatconcentraties hebben dan de kleiwateren.
Nutriënten	De verschillen in concentraties van fosfaten en anorganische stikstofverbindingen tussen klei- en veenwateren zijn ongetwijfeld voor een deel de oorzaak van verschillen in plantengroei in de wateren van beide grondsoorten. De concentraties van nutriënten zijn meestal hoog genoeg voor de groei voor water- en oeverplanten. Binnen de kleiwateren zijn er geen significante correlaties tussen de soortensamenstelling van de planten en de fosfaatconcentraties gevonden, hoewel fosfor gezien de hoge stikstofconcentraties toch beperkend is voor de plantengroei. Binnen de veenwateren is alleen een positieve correlatie tussen de vierde ordinatie-as (verklaart slechts 3,4% van de variatie in soortensamenstelling) gevonden, wat samengaat met een stijging van het aantal soorten in de krooslaag. Binnen de kleiwateren heeft nitraat een positief verband met de eerste en derde ordinatie assen, wat o.a. samengaat met de EKR op de deelmaatlat voor de ondergedoken waterplanten. Bij de veenwateren is er voor stikstof alleen een negatieve correlatie tussen de eerste as en het winterammoniumgehalte.
Zware metalen	Over de relaties tussen het voorkomen van water- en oeverplanten en zware metalen is niet veel bekend, waardoor het moeilijk is om iets te zeggen over de betekenis van de gevonden relaties. Bij de kleiwateren zijn er negatieve correlaties tussen lood, cadmium en koper op de eerste ordinatie-as, samengaan met een hogere score van de EKR op de deelmaatlat soortensamenstelling. Bij de veenwateren scoren hogere cadmiumgehalten in de zomer laag op de tweede ordinatie-as, tegovergesteld aan het aantal plantensoorten.
Onderhoud	Ondanks het intensieve onderhoud van veel wateren ontwikkelt zich vaak nog een in verhouding structuurrijke vegetatie. De meest algemene soorten water- en oeverplanten in het gebied zijn goed bestand tegen schoning. Uit de beschikbare gegevens kan alleen maar een zeer ondergeschikte rol van de onderhoudsfrequentie worden vastgesteld, maar dat zegt niet

veel als alle wateren ten minste twee maal per jaar en soms vier maal per jaar worden geschoond.

In de wateren op kleigrond gaat varen met de maaiboot samen te gaan met een betere ontwikkeling van de oevervegetatie en maaien en klepelen met een betere ontwikkeling van de oevervegetatie. Over de invloed van verschillende onderhoudsmethoden valt verder niet veel te zeggen, omdat deze ook tamelijk uniform zijn (meestal maaien met de maaikorf en/of klepelen, zonder afvoer in/bij smallere wateren en varen met de maaiboot, zonder afvoer in bredere wateren). Veel gegevens over het onderhoud zijn onbekend, terwijl verder de effecten van de maaimethoden lastig zijn te kwantificeren en wisselwerking met de vegetatie vertonen: onderhoud is vaak gestuurd door vegetatieontwikkeling.

Kort gezegd:

De meest voorkomende soorten water- en oeverplanten zijn kenmerkend voor (zeer) voedselrijke omgeving en zijn goed bestand tegen de intensieve schoning van de watergangen. De steile kanten geven weinig ruimte voor de ontwikkeling van een diverse oeverzone. Doordat het bij de schoning gemaaid organisch materiaal niet wordt verwijderd ontwikkelen zich ruigtkruiden op de oevers. De kwaliteit van de vegetatie is ontoereikend, vooral door de slechte ontwikkeling van de drijvende waterplanten en de oeverbegroeiing. In wateren die met de maaiboot worden geschoond ontwikkelen de ondergedoken waterplanten en de andere groeivormen zich slechter dan in wateren waar de maaikorf en klepelmaaier worden gebruikt. Voor de soortensamenstelling lijken de verschillen in onderhoud in het gebied niet van grote betekenis. Verschillen in grondsoort en afmetingen van het water zijn voor de vegetatie van groter belang dan verschillen in concentraties van nutriënten.

NL_09_07_02 (Kanalen Bloemers) Effluentlozing RWZI Bergharen in de Nieuwe Wetering (breed kleikanaal)

7. Fytoplankton

Het fytoplankton bestaat uit de vrij in het water zwevende, aan het wateroppervlak hangende of daarop drijvende, microscopische algen. Dat zijn ééncellige, plantaardige organismen, die al of niet in kolonies zijn verenigd. In dit eigenlijke fytoplankton bevinden zich ook vaak losgeslagen cellen van algen die hun eigenlijke habitat hebben op de bodem of aangehecht aan vaste substraten, zoals waterplanten, het zogenaamde tychoplankton.

De afzonderlijke individuen zijn met het blote oog niet zichtbaar, maar massale hoeveelheden daarvan ('planktonbloei') zijn dat wel. Afhankelijk van de betreffende soorten geven zij dan een groene (groenwieren), bruine (kiezelwieren of diatomeeën) of blauwgroene ('blauwwieren') kleur aan het water. Overigens ontbreekt bij de 'blauwwieren' de celkern, waardoor het eigenlijk bacteriën zijn. Een meer correcte aanduiding is daarom 'cyanobacteriën'. Omdat hun vorm en functie goed aansluit op de overige groepen uit het fytoplankton worden ze vaak als algen (synoniem van wieren) beschouwd, hetgeen in het vervolg ook zal gebeuren.

7.1. Methoden

7.1.1. Veld- en laboratoriumonderzoek

De bemonstering en analyse van het chlorofyl-*a*-gehalte is simultaan met die van de waterchemie uitgevoerd (zie § 5.2).

Voor de bemonstering van het fytoplankton is in beginsel de methode van het ecologisch beoordelingssysteem voor kanalen (STOWA 1994) gevolgd.

Voor het bepalen van de hoeveelheden van de soorten zijn op elke monsterdatum per locatie op twee plaatsen aan weerszijden van het kanaal op vijf verschillende diepten, gelijkelijk verdeeld tussen oppervlakte en bodemdiepte, monsters genomen van 1 l. Na menging is hiervan een monster van 1 l genomen, dat is gefixeerd met enkele milliliters lugol. Indien de determinatie lang op zich liet wachten is nagefixeerd met formaline (40%). Na twee weken bezinken in een cuvet is een deel van het materiaal bekeken met een omkeermicroscop bij een vergroting van 400 – 600 x met helderveldbelichting.

Er is tenminste gedetermineerd tot het niveau van geslacht, zoals dat voor de toepassing van het Ebeo-systeem nodig is (Bijlage 4 in STOWA 1994), maar vaak is tot op de soort verder gedetermineerd. De gebruikte determinatieliteratuur is vermeld in Bijlage 7.1.

Van elk monster zijn steeds ongeveer 200 individuen geteld. Een individu uit kan bestaan uit één cel of een kolonie van cellen, zoals een draad. Na de telling is het preparaat nog doorzocht op soorten die niet in de telling zijn gevonden: die zijn gescoord als één individu.

Uit de volumina van het monster voor en na concentreren, de hoeveelheid van de in de cuvet gebrachte vloeistof, het aantal getelde beeldvelden, de oppervlakten van het beeldveld en het cuvet en het aantal getelde individuen is het aantal individuen per milliliter berekend (NEN 2006).

7.1.2. Verwerking

Chlorofyl-a

Van de chlorofylconcentraties zijn per locatie zomergemiddelden berekend over alle jaren met beschikbare gegevens. Toetsingen zijn uitgevoerd met de KRW-typen uit Bijlage 2.1 op de landelijke maatlaten voor sloten en kanalen (Evers e.a. 2007). Voor KRW-typen zonder fytoplanktonmaatlat (M1a, M02, R05, R06 en R08) is de maatlat voor M03 (gebufferde regionale kanalen) gebruikt. De verschillen tussen de gebruikte chlorofylmaatlaten van de typen M03, M6a, M10 en M27 zijn slechts gering. De verhoudingen tussen N en P en N en chlorofyl-a zijn berekend na afrek van inerte fractie van 0,67 mg/l N (Portielje & Van der Molen 1998).

Administratieve correcties soortenlijsten

De ruwe totaalijst omvat 300 taxa, geschreven in hoofdletters. De namen werden omgezet naar de gebruikelijke schrijfwijze, met alleen de eerste letter als hoofdletter. Bij 15 taxa waren auteursnamen vermeld, die in verband met de vergelijkbaarheid werden verwijderd. Bij drie taxa zijn onderstrepen omgezet naar koppeltekens (bijvoorbeeld *Anabaena flos_aquae* → *Anabaena flos-aquae*), de afgekorte naam *Scenedesmus quadr.* werd omgezet naar *Scenedesmus quadricauda* en enkele overbodige punten achter taxonnamen werden verwijderd.

Bij deze correcties bleken enkele van de taxa synoniemen te zijn. Die zijn dan samengevoegd.

De monsters van twee locaties met verschillend nummer bleken identiek te zijn. Na navraag van het juiste nummer werden die van de onjuiste locatie uit het bestand verwijderd.

Taxonomische correcties

Zes taxa zijn oorspronkelijk gedetermineerd als *Synedra*'s. Deze zijn overgebracht naar *Fragilaria*, waarbij *F. acus* als een vorm van *F. ulna* is beschouwd. De gebruikte namen zijn omgezet naar de meest recente versie van de TWN-lijst, maar bij de verdere verwerking moest daarvan gedeeltelijk worden afgeweken wegens incompatibiliteit met de door het waterschapslaboratorium gebruikte taxonomische indeling (zie laatste kolom van Bijlage 7.2).

Na het toepassen van de administratieve en taxonomische correcties resteerde een lijst van 297 taxa.

Vergelijkbaar maken van de tellingen

Bij het verwerken van de gegevens bleek dat in veel monsters de opgegeven aantallen individuen per milliliter tot een factor 1000 hoger zijn dan op grond van expertise en de gemeten chlorofylgehalten kan worden verwacht. Na terugkoppeling met het laboratorium bleek dat er waarschijnlijk decimale en mogelijk ook andere fouten bij de omrekening van de getelde aantallen naar dichtheden zijn gemaakt.

Daarom zijn de opgegeven absolute dichtheden omgerekend naar procentuele hoeveelheden per monster. Daartoe zijn uit elk monster eerst de taxa verwijderd met de laagste dichtheid. Dat zijn er in verreweg de meeste gevallen meer dan één per monster. Het zijn de taxa die alleen buiten de tellingen zijn gevonden en oorspronkelijk met een aanwezigheid van één individu zijn gescoord, zoals blijkt uit een enkele steekproefsgewijze vergelijking met de oorspronkelijke laboratoriumgegevens. De gezamenlijke hoeveelheid van alle taxa in het monster is vervolgens op 100% gesteld en het aandeel van elk taxon hieraan is berekend.

Omdat in vrij veel monsters niet tot op de soort is gedetermineerd zijn de hoeveelheden per geslacht (genus) berekend. De geslachten zijn daarbij ingedeeld in hoofd- en subgroepen, zoals vermeld in Tabel 7.1. De indeling is ontleend aan Christensen (1980-1994) en de meest recente versie van de TWN-nomenclatuur voor fytoplankton en diatomeeën.

Tabel 7.1. Indeling van fytoplankton volgens Christensen (1980-1994) en TWN (mei 2010).

Afk.	Hoofdgroep	Subgroep
BC	Blauwwieren	Chroococcales
BN	Blauwwieren	Nostocales
BO	Blauwwieren	Oscillatoriales
GC	Groenwieren	Chlorococcales
GO	Groenwieren	Overig (vooral Volvocales)
SI	Groenwieren	Sieralgen
OO	Oogwieren	
CR	Cryptofyten	
PA	Pantserwieren	
CH	Goudwieren	
DI	Diversen	vooral kleurloze flagellaten
KC	Kiezelwieren	Centricaten
KZ	Kiezelwieren	Planktonische pennaten
KP	Kiezelwieren	Benthische pennaten

Correlaties

Voor het berekenen van product-moment-correlatiecoëfficiënten is gebruik gemaakt van de betreffende functie in Excel. Ze zijn getoetst met de daaruit afgeleide toetsingsgrootte aan een t-verdeling (www.kennisbasisstatistiek.net).

7.2. Resultaten

7.2.1. Chlorofyl-a en groeilimitatie

De zomergemiddelden per watertype zijn weergegeven in Tabel 7.2, samen met de nutriëntenconcentraties en de EKR-waarden. In Tabel 7.3 is voor een beperkt aantal locaties ook de chlorofylconcentratie voor de afzonderlijke jaren vermeld. De zomergemiddelde chlorofyl-a-concentraties kunnen van jaar tot jaar zeer sterk verschillen. Vaak is er één kwaliteitsklasse verschil. In de Alblas is het verschil zelfs twee klassen.

De tN:tP-verhoudingen liggen ruim boven de verhouding van de Redfield-ratio van ongeveer 16, zoals die geldt voor planktonalgen, wat wijst op fosfaatbeperking van de algengroei, als er al sprake is van beperking van de algengroei door nutriënten (Redfield 1958). De verhoudingen Chl-a/tN en Chl-a/tP liggen in alle watertypen zeer ruim lager dan de 95-percentielen in Nederlandse meren (respectievelijk 60 en 750 volgens Portielje & Van der Molen 1998). Dat betekent dat er veel minder fytoplanktonbiomassa aanwezig is dan de nutriëntenconcentraties zouden toestaan. Kennelijk wordt de hoeveelheid algen beperkt door andere factoren dan nutriënten, zoals licht, verblijftijd of begrazing door zoöplankton.

In Tabel 7.4 is zijn per type en kwaliteitsniveau de aantallen locaties en de gemiddelde concentraties van totaal-fosfaat en totaal-stikstof vermeld. Van de 102 locaties met beschikbare metingen behalen er 10 het MEP, terwijl nog eens 69 locaties voldoen aan het GEP op de landelijke deelmaatlaten voor chlorofyl-a. De gemiddelde concentratie van P-totaal neemt duidelijk toe met afnemende kwaliteit, hoewel er nauwe-

Tabel 7.2 Zomergemiddelden voor alle jaren van chlorofyl-a, nutriënten en EKR op de deelmaatlat fytoplankton per watertype.

Type	Aantal locaties	Chl-a (µg/l)	tN (mg/l)	tP (mg/l)	N/P at/at	Chl-a/tN (µg/mg)	Chl-a/tP (µg/mg)	EKR
Beken	2	4	4,6	0,03	364	1	117	-
Zandsloten	4	27	4,3	0,12	184	12	161	0,68
Smalle kleikanalen	20	15	2,0	0,12	59	13	143	0,71
Kleislotten	19	15	2,7	0,14	78	9	133	0,71
Brede kleikanalen	25	21	2,3	0,12	59	20	202	0,64
Linge	11	12	2,4	0,11	63	8	118	0,74
Smalle veenkanalen	5	33	2,8	0,30	36	18	146	0,55
Brede veenkanalen	16	22	2,3	0,29	29	14	85	0,64
Alle typen	102	18	2,5	0,15	68	14	144	0,68

Tabel 7.3. Zomergemiddelde chlorofyl-a-concentraties ($\mu\text{g/l}$) in 2006 – 2008 en aantal monsters voor soortensamenstelling van fytoplankton per locatie per maand in 2006. In kleur zijn de KRW-klassen onderscheiden na toetsing volgens de KRW-watertypen uit Bijlage 2.1. **Blauw** = voldoet aan MEP, **Groen** = voldoet aan GEP, **geel** = matig, **oranje** = ontoereikend, **rood** = slecht. Voor de met * aangegeven locaties zijn geen KRW-fytoplanktonmaatlaten beschikbaar en is de maatlat voor type M03 (gebufferde regionale kanalen) gebruikt. De getallen zijn hier grijs gedrukt en de toetsresultaten zijn flets weergegeven.

Type Loc. Omschrijving	Zomergemiddelde Chl-a				Aantal monsters per maand (2006)						
	'06	'07	'08	'06-'08	mei	jun	jul	aug	sep	okt	alle
Zandsloot											
23_08 Nifrikse Wetering*	88	73	103	89	1	1	1	3	1		7
Kleislotten											
09_01 Van Heemstrawetering	15	7	27	18	1						1
23_09 Zeedijkse Leigraaf*	44	6	14	24		1	1	1	2	1	6
Smalle kleikanalen											
10_02 Afwateringskanaal Altena	24	15	17	20		1					1
22_01 Kanaal naar van Dam van Brakel*	10	8	10	9			1				1
Brede kleikanalen											
02_01 Wijde Alm	12	26	20	19		2	1	1	2	1	7
08_02 Welse Wetering	16	15	12	14	1						1
10_03 Afwateringskanaal Altena	26	21	38	28		1					1
12_02 Reefwetering	18	13	13	15				1			1
15_04 Oostkil*	27	11	23	21		2		1	2	1	6
15_05 Oostkil*	27	11	23	21		2		1	2	1	6
15_06 Bruine Kil*	10	7	20	12		1	1	1	2	1	6
15_08 Bakkerskil*	52	42	10	36		2	1	1	2	1	7
Smal veenkanaal											
05_01 Buiten Giessen			26	26		1	1	2	1	1	6
Breed veenkanaal											
01_01 Alblas		17	50	30		1	1	1	1	1	5
05_03 Giessen		14	29	19		1	1	2	1	1	6
Alle typen	30	20	27	26	2	16	9	13	18	10	68

Tabel 7.4 Gemiddelde concentraties van P-totaal en N-totaal en aantal locaties per KRW-kwaliteitsklasse per watertype op de deelmaatlat chlorofyl voor fytoplankton.

Type	P-totaal gemiddeld (mg/l)						N-totaal gemiddeld (mg/l)						aantal locaties					
	geen	MEP	GEP	matig	ontoer.	Alle	geen	MEP	GEP	matig	ontoer.	alles	geen	MEP	GEP	matig	ontoer.	Alle
Beken	0,03					0,03	4,6					4,6	2					2
Zandsloten		0,06	0,14		0,21	0,12		4,9	5,0		2,6	4,3		2	1		1	4
Kleislotten		0,05	0,15	0,13		0,14		5,3	2,5	3,0		2,7		1	15	3		19
Smalle kleikanalen		0,08	0,14	0,13		0,12		2,2	2,0	2,6		2,0		4	13	3		20
Brede kleikanalen		0,09	0,11	0,15	0,10	0,12		3,3	2,2	1,9	3,0	2,3		2	16	5	2	25
Linge		0,10	0,11			0,11		2,4	2,4			2,4		1	10			11
Smalle veenkanalen			0,21	0,23	0,63	0,30			2,4	2,5	4,1	2,8			2	2	1	5
Brede veenkanalen			0,27	0,23	0,60	0,29			2,2	2,8	2,7	2,3			12	3	1	16
Alle typen	0,03	0,08	0,16	0,17	0,33	0,15	4,6	3,3	2,3	2,5	3,1	2,5	2	10	69	16	5	102

lijks verschil is tussen de locaties met een goede en matige kwaliteit, maar dat kan ook samenhangen met het relatief geringe aantal locaties met een matige kwaliteit. Er is geen duidelijke afname van de gemiddelde concentratie van totaal-stikstof met een toename van de kwaliteit.

De concentratie lijkt op locaties met het MEP zelfs nog hoger te zijn dan op die met het GEP.

7.2.2. Soortensamenstelling

Locaties en monsters

In totaal zijn er 16 locaties onderzocht (Tabel 7.3). Het betreft maar een gering aantal wateren, voornamelijk in het westelijk deel van het gebied: relatief veel kreekrestanten en in mindere mate (voormalige) veenriviertjes. Begeleidende chlorofylmetingen zijn op 13 locaties van drie jaren bekend, van de overige locaties slechts van 1-2 jaren. De soortensamenstelling is alleen onderzocht in 2006, in 68 fytoplanktonmonsters. Van tien locaties is de soortensamenstelling in meerdere monsters in het zomerhalfjaar onderzocht. Voor locaties in watertypen waarvoor fytoplanktonmaatlatten beschikbaar zijn is in Tabel 7.3 in kleur ook het toetsingsresultaat weergegeven.

De chlorofyl-*a*-gehalten van de ene zandsloot (88 µg/l) en de ene kleisloot (44 µg/l) waarvan gegevens over chlorofyl en de soortensamenstelling bekend zijn, liggen aanmerkelijk hoger dan de gemiddelde chlorofylconcentraties van zulke sloten (vergelijk bijvoorbeeld de waarden uit Tabel 7.3 met die in Tabel 7.2) en duiden op zeer voedselrijke omstandigheden in deze sloten. Zowel in het Ebeo-systeem voor sloten (Franken e.a. 2006) als in de KRW-maatlatten voor sloten en kanalen (Evers e.a. 2007) ontbreken maatlatten voor chlorofyl in zandsloten, maar de aangetroffen concentraties duiden niet op een hoog ecologisch niveau.

In de acht brede kleikanalen en de drie veenkanalen liggen de zomer-gemiddelden van chlorofyl-*a* tussen 17 en 52 µg/l en zijn daarmee vergelijkbaar met die van andere kanalen van deze typen (Tabel 7.2). De concentraties in de brede kleikanalen, exclusief de killen, duiden op een matige tot goede kwaliteit. Voor de killen ontbreekt een KRW-toetsingskader, maar de kwaliteit is meestal vergelijkbaar met die in de overige kleikanalen. Alleen de Bakkerskil scoort soms slechter. Het smalle veenkanaal voldoet net niet aan het GEP, terwijl de brede veenkanalen een wisselend resultaat geven. De gemiddelden van milieuvariabelen van locaties die meer dan eens zijn bemonsterd op fytoplanktonsamenstelling zijn vermeld in Tabel 7.5.

Overzicht

De gemiddelde procentuele hoeveelheden van de aangetroffen geslachten per locatie zijn vermeld in Bijlage 7.2. De meest voorkomende geslachten van de locaties die meer dan eens zijn bemonsterd zijn vermeld in Tabel 7.5, samen met de chlorofyl-*a*-concentraties.

De 42 geslachten uit Tabel 7.6 zijn goed voor 98,5% van de hoeveelheid. Van de brede kleikanalen, waarvan relatief veel (vijf) locaties zijn onderzocht is, de gemiddelde samenstelling van de hoofdgroepen weergegeven in Figuur 7.1.

Het meest voorkomende geslacht is *Cryptomonas*, met 25% van het aantal gevonden individuen. De soorten van dit geslacht komen in zoet water voor en zijn uitgerust met twee flagellen (zweepharen), waardoor ze zich gemakkelijk actief in de waterkolom kunnen verplaatsen als de milieuomstandigheden veranderen.

Tabel 7.5. Gemiddelden van geselecteerde milieuvariabelen van beschikbare locaties met fytoplanktonanalyses per watertype in 2006. Variabelen met significante ($p < 0,05$) correlaties met een of meer hoofdgroepen van algen zijn onderstreept. n = aantal locaties. Typen verklaard in Tabel 2.1 en afkortingen variabelen verklaard in Bijlage 5.1. * = (meetkundig) gemiddelde berekend na terugtransformatie van logaritmisch getransformeerde basisgegevens.

Groep	Type	SZ	SK	Kb	Vs	Vb	Alle	
Variabele	eenh.	n	1	1	4	0	1	7
Hydromorfologie en helderheid								
Breedte*	m	7,0	1,5	39,9	-	25,0	20,1	
Diepte*	dm	5,0	4,5	9,1	-	7,5	7,6	
Slibdikte*	dm	0,01	0,81	0,56	-	2,01	0,38	
Doorzicht	m	0,43	0,40	0,57	-	0,50	0,52	
Nutriënten en chlorofyl-a								
NH ₄ *	mg/l N	0,13	0,35	0,20	-	0,22	0,21	
NO ₃	mg/l N	0,50	0,58	0,30	-	0,32	0,36	
NO ₂	mg/l N	0,02	0,04	0,03	-	0,05	0,03	
tN	mg/l N	2,53	2,16	2,12	-	2,88	2,27	
tP*	mg/l P	0,20	0,11	0,10	-	0,21	0,12	
N:P ^a	at/at	20,5	30,7	31,3	-	23,2	28,9	
Chl-a	µg/l	88	44	26	26 ^a	16 ^b	32	
Chl-a:tN ^a	µg/mg	35	20	12	-	5	14	
Chl-a:tP	µg/mg	441	412	249	-	75	259	
Zuurstofhuishouding								
BZV ₅	mg/l	6,08	4,46	4,21	-	3,28	4,36	
O ₂ %	%	109	98	78	-	43	80	
Macro-ionen								
pH	-	8,6	7,8	7,7	-	7,5	7,8	
EGV	mS/m	36	41	66	-	62	58	
Ionic Ratio	-	0,73	0,71	0,76	-	0,79	0,76	
HCO ₃	meq/l	1,5	1,8	4,2	-	3,6	3,5	
Cl	mg/l	25	30	48	-	43	42	
SO ₄	mg/l	42	41	37	-	82	44	
Ca	mg/l	39	43	91	-	88	78	
Mg	mg/l	6	6	9	-	12	9	
Zware metalen								
Fe*	mg/l	0,99	1,14	0,59	-	-	0,75	
Zn	µg/l	11,4	8,2	8,8	-	-	9,2	
Pb*	µg/l	1,9	1,2	1,4	-	-	1,4	
Cd*	µg/l	0,03	0,02	0,02	-	-	0,02	

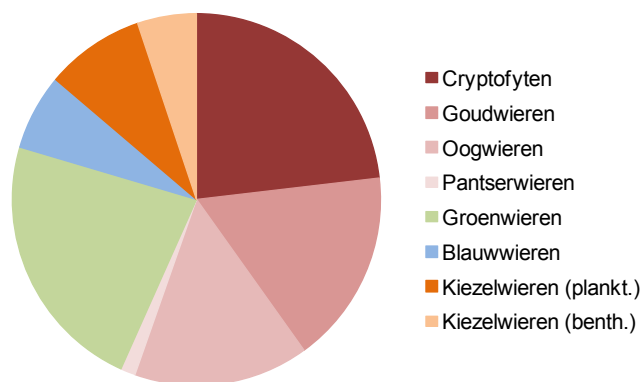
^agemeten in 2008, ^cgemeten in 2007

In totaal bestaat meer dan de helft van de gevonden individuen uit algen met zweefpharen, zoals cryptofyten, goudwieren, oogwieren, pantserwieren en van de groenwieren vooral *Chlamydomonas*. Van de groenwieren, met 19% van het aantal individuen na de goudwieren (20%) de belangrijkste groep van algen, domineren verder kleine, veelal snel groeiende soorten uit voedselrijk milieu, waarvan vooral de soorten uit het geslacht *Scenedesmus* (inclusief *Desmodesmus*) voorkomen. Deze zijn kenmerkend voor ondiepe, goede gemengde stilstaande wateren, inclusief traag stromende rivieren (Reynolds 2006, Padisák e.a. 2009).

Tabel 7.6. Gemiddelde procentuele hoeveelheid van de meest voorkomende fytoplanktongeslachten per watertype in 2006 van die locaties die meer dan eens zijn bemonsterd. Afkortingen van de watertypen als in Tabel 2.1. Afkortingen van groepen in Tabel 7.1. hoef. = hoeveelheid, aant. = aantal. Als in 2006 geen chlorofylconcentraties zijn gemeten, zijn die uit andere, daarbij vermelde, jaren genomen. - = niet aangetroffen, + = <0,5%. ~ = met flagel(len) [zweep(a)r(en)].

		Ebeo-type	SZ	SK	Kb	Vs	Vb	Alle typen	
		KRW-type(n)	M2	M2	(M3)R8	M10	M10	hoef.	aant.
Hoofdgroep		aantal locaties	1	1	5	1	2	10	10
Subgroep	Geslacht	aantal monsters	7	6	32	6	11	62	
Blauwwieren									
BC	<i>Aphanocapsa</i>		-	17	-	-	-	3	1
BC	<i>Chroococcus</i>		8	-	2	-	+	2	4
BO	<i>Oscillatoria</i>		1	3	2	-	-	1	6
BO	<i>Phormidium</i>		1	4	+	-	-	1	6
Subtotaal blauwwieren			11	24	7	1	1	9	
(~)Groenwieren									
GC	<i>Chlorella</i>		3	+	+	+	+	1	7
GC	<i>Coelastrum</i>		5	2	+	+	+	2	9
GC	<i>Monoraphidium</i>		1	1	3	2	2	2	10
GC	<i>Oocystis</i>		1	+	+	+	1	1	8
GC	<i>Scenedesmus</i>		10	6	9	4	4	7	10
GO	~ <i>Chlamydomonas</i>		2	3	5	9	5	5	10
Subtotaal groenwieren			26	12	23	17	15	19	
~Oogwieren									
OO	~ <i>Euglena</i>		-	1	4	+	+	1	6
OO	~ <i>Trachelomonas</i>		12	8	10	1	1	6	9
Subtotaal oogwieren			12	9	15	1	1	8	
~Cryptomonaden									
CR	~ <i>Cryptomonas</i>		8	17	23	35	41	25	10
Subtotaal cryptomonaden			8	17	23	35	41	25	
~Pantserwieren									
PA	~ <i>Peridinium</i>		-	-	1	1	1	1	6
Subtotaal pantserwieren			-	-	1	2	1	1	
~Goudwieren									
CH	~ <i>Chrysococcus</i>		9	20	6	16	17	14	10
CH	~ <i>Kephyrion</i>		1	-	2	3	2	1	8
CH	~ <i>Ochromonas</i>		5	4	8	1	2	4	10
Subtotaal goudwieren			15	24	17	20	22	20	
Planktonische kiezelwieren									
KC	<i>Aulacoseira</i>		8	1	1	6	3	4	10
KC	<i>Cyclotella</i>		1	1	+	2	1	1	9
KC	<i>Stephanodiscus</i>		14	1	7	11	10	9	10
Subtotaal planktonische kiezelwieren			24	3	9	21	16	14	
Benthische kiezelwieren									
KP	<i>Cocconeis</i>		-	8	1	-	+	2	7
KP	<i>Navicula</i>		-	1	2	+	+	1	9
KP	<i>Nitzschia</i>		2	1	1	2	1	1	10
Subtotaal benthische kiezelwieren			3	11	5	3	3	5	
Totaal alle wieren			100	100	100	100	100	100	

Opmerkelijk is, ondanks de ruime beschikbaarheid van nutriënten (Tabel 7.5), de relatief geringe hoeveelheid van de blauwwieren. Met name geslachten uit de orde van de Nostocales, waartoe stikstoffixerende soorten zoals *Anabaena flos-aquae* behoren, komen maar weinig voor in de onderzochte kanalen. Ook een beruchte bloeivormer van uiterst voedselrijke meren zoals *Microcystis* ontbreekt vrijwel. Bloeivormers van zeer troebele, goed gemengde wateren zoals de draden van sommi-

Figuur 7.1. Gemiddelde samenstelling van de hoofdgroepen van het fytoplankton van vijf locaties in de brede kleikanalen in 2006.

ge Oscillatoriales (hier gedetermineerd als *Oscillatoria* en *Phormidium*) komen weinig voor, het meest nog in een zeer voedselrijke kleisluit. Het bolvormig blauwwiertje *Aphanocapsa* is één keer, bloeivormend, aangetroffen in een kleikanaal. Waarschijnlijk zijn de kanalen een te dynamisch milieu (grote dagelijkse fluctuaties in watertemperatuur, zuurgraad, zuurstof, korte verblijftijd) voor de draadvormige blauwwieren om te kunnen profiteren van hun eigen strategie: dagelijkse verticale migratie tussen nutriëntrijke en lichtrijke lagen door verandering van het drijfvermogen (gasvacuoles).

De kiezelwieren maken 19% van het totaal van de planktonalgen uit. Het betreft voornamelijk soorten uit het geslacht *Stephanodiscus*. Deze soorten zijn kenmerkend voor (zeer) voedselrijke wateren. Meer nog dan fosfaat wordt hun groei beperkt door silicium, dat zij voor de opbouw van hun celwand nodig hebben. Vanwege hun relatief zware celwand bezinken ze gemakkelijk en kunnen daarom alleen goed groeien in wateren met voldoende turbulentie. Ook de relatief sterke aanwezigheid (5%) van soorten die op de bodem of aangehecht aan planten leven (de benthische kiezelwieren) duidt op waterbeweging, bijvoorbeeld door in- en uitstromend water of wind. Sommige kiezelwiersoorten, vooral van de geslachten *Thalassiosira* en *Skeletonema*, zijn in Nederland min of meer kenmerkend voor de grote rivieren, maar deze zijn niet gevonden binnen de fytoplanktontellingen van de kanalen.

Verband met omgevingsvariabelen

In Tabel 7.7 zijn de (bijna) significante correlaties tussen de hoofdgroepen van planktonalgen en de abiotische variabelen vermeld van die locaties waarvan meer dan één planktonmonster beschikbaar is. De hoofdgroepen zijn gerangschikt naar aflopende correlatie met bicarbonaat (alkaliniteit), die overigens zeer sterk positief gecorreleerd is met elektrisch geleidingsvermogen, calcium, magnesium en Ionic Ratio (IR). De zuurgraad is hier negatief gecorreleerd met de alkaliniteit. Ondanks het geringe aantal locaties zijn er toch veel significante correlaties.

Opvallend is het ontbreken van significante correlaties tussen algen en fosfaat. Kennelijk is hiervan overal meer dan voldoende aanwezig.

De cryptofyten (*Cryptomonas*) en de blauwwieren gedragen zich tegenovergesteld. De blauwwieren komen vooral voor op locaties met troebel water (hoog chlorofyl-*a* en laag doorzicht) – waarvan ze trouwens zelf deels de oorzaak zijn – en een relatief lage alkaliniteit, IR, lage concen-

Tabel 7.7. Product-moment-correlatiecoëfficiënten tussen hoofdgroepen van planktonalgen en zomer-gemiddelden (apr. – sep.) van fosfaat en significante milieuvariabelen. n = aantal locaties. Afkortingen verklaard in Bijlagen 3.1 en 5.1. * = logaritmische transformatie. **Vet** = significant ($p < 0,05$), normaal = bijna significant, grijs = niet (bijna) significant.

		Hydromorf.			Helderh.		Macro-ionen					Nutriënten en zuurstofhuishouding								Zware metalen			
Hoev.	Variabele	Opp*	Sli*		Chi*	DZ	pH	EGV	IR	HCO3	Ca	Mg	oP*	tP*	NH4*	NO3	NO2	BZV5	O2%	Fe*	Zn	Pb*	Cd*
(%)	Hoofdgroep	n	8	6	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	5	5	5	5
25	Cryptofyten		,09	,78	-,84	,61	-,86	,77	,77	,78	,84	,76	,41	-,15	,78	,30	,81	-,93	-,84	,47	-,93	-,93	-,91
1	Pantserwieren		,23	,45	-,46	,45	-,70	,74	,68	,76	,77	,73	,44	,00	,47	-,37	,32	-,48	-,84	-,38	-,65	-,60	-,74
8	Oogwieren		,47	-,20	,13	,08	-,23	,27	,58	,41	,33	-,01	-,28	-,03	,56	,00	,12	,02	-,16	,91	-,22	-,28	-,13
5	Kiezelwieren (benth.)		,38	,14	-,13	-,06	-,34	-,01	,39	,11	,05	-,24	-,29	-,24	,73	,78	,63	-,35	,09	,85	-,41	-,46	-,28
20	Goudwieren		-,81	,40	-,55	,42	-,28	,30	-,23	,14	,27	,19	-,06	-,45	,35	,28	,26	-,59	-,19	,13	-,91	-,90	-,93
19	Groenwieren		,07	-,53	,37	-,22	,57	-,38	-,54	-,41	-,46	-,21	,01	,10	-,96	-,44	-,70	,60	,47	-,71	,85	,88	,79
14	Kiezelwieren (plankt.)		-,35	-,36	,26	-,26	,58	-,39	-,41	-,48	-,40	,01	,34	,60	-,71	-,29	-,36	,39	,11	-,51	,53	,55	,44
9	Blauwwieren		,09	-,22	,73	-,78	,51	-,81	-,62	-,79	-,85	-,82	-,31	,07	-,41	,00	-,36	,66	,74	-,05	,69	,66	,76

traties van calcium en magnesium en een laag elektrisch geleidingsvermogen. De cryptofyten groeien het best bij hoge concentraties van ammonium en nitriet, wat vaak samengaat met een lage zuurstofverzadiging en een laag biochemisch zuurstofverbruik. Dit laatste lijkt op het eerste gezicht tegengesteld aan de verwachting, maar waarschijnlijk gaan hier de overdag gemeten hoge waarden van het BZV samen met een grote hoeveelheid blauwwieren. Hoge procentuele hoeveelheden cryptofyten gaan samen met lage chlorofylconcentraties, dus relatief helder water (de zichtdiepten zijn met 0,4 – 0,65 m in absolute zin nog steeds laag). De cryptofyten lijken in het gebied minder tolerant voor relatief hoge concentraties van zink, lood en cadmium dan de andere algengroepen.

De cryptofyten van het geslacht *Cryptomonas* doen het in de kanalen goed. Soorten van dit geslacht komen het gehele jaar door in zoete wateren voor. Ondanks de lage groeisnelheid zijn ze opportunisten, die allerlei niches die niet door andere algen worden bezet snel innemen. Naast chlorofyl-*a* en $-c_2$ bezitten ze alloxanthinen en (phyco)biliproteïnen, waardoor ze ook bij lage lichtintensiteit (dus in troebel water) nog kunnen fotosynthetiseren. Ze kunnen migreren van de bovenste waterlaag naar beneden. Op die manier ontsnappen ze aan de predatie van watervlooien en roeipootkreeftjes, die niet bestand zijn tegen de lage zuurstofgehalten vlakbij de bodem. Minder dan blauwalgen zijn de *Cryptomonas* -soorten bestand tegen hoge pH-waarden, zoals die tijdens intensieve algengroei in minder goed gebufferde wateren kunnen optreden (Klaveness 1988, Cutter & David 2010, Hoef-Emden & Archibald 2010). De correlaties van de pantserwieren – veel minder talrijk dan de cryptofyten – met de milieuvariabelen, lijken veel op die van de cryptofyten. De hoeveelheid oogwieren, vooral van het geslacht *Trachelomonas*, dat in de kanalen veel voorkomt, heeft een hoge correlatie met het ijzergehalte van het water. De soorten van dit geslacht hebben veel ijzer nodig voor de opbouw van de celwand, die hier voor bijna de helft uit kan bestaan (Pereira 2003).

De benthische kiezelwieren hebben een positieve correlatie met de anorganische stikstofverbindingen. De planktische kiezelwieren hebben daarmee juist een negatieve correlatie, vooral met ammoniumstikstof.

De procentuele hoeveelheid goudwieren is sterk negatief gecorreleerd met zink, lood en cadmium en met de oppervlakte van het waterli-

chaam. In Canadese meren, verontreinigd door zware metalen waren goudwieren veel minder algemeen dan in schone meren (Yan 1979 in Rai e.a. 1981). De groenwieren, vooral *Scenedesmus*, zijn negatief gecorreleerd met ammonium en positief met zink en lood. Veel stammen van dit geslacht zijn tolerant voor zware metalen (Rai e.a. 1981).

7.3. Samenvatting

De zomergemiddelde chlorofylconcentratie bedraagt gemiddeld 18 µg/l op de 102 locaties waarvan metingen bekend zijn. In verhouding tot de nutriëntenconcentraties is dat laag. Kennelijk wordt de algengroei beperkt door andere factoren, zoals licht, verblijftijd of graas door zoöplankton. Op 79 locaties wordt minimaal het GEP gehaald. Meer dan stikstof is fosfaat sturend voor de ontwikkeling van het fytoplankton. De kwaliteit neemt toe met afnemende concentraties totaal-fosfaat.

De soortensamenstelling van het fytoplankton is in het zomerhalfjaar van 2006 op tien locaties, maandelijks en op zes locaties een maal onderzocht, voornamelijk in brede kleikanalen en veenkanalen in het westelijk deel van Rivierenland. De chlorofyl-a-concentraties van sommige kanalen zijn in 2006 en van andere in 2007 of 2008 gemeten. Van acht van de tien locaties zijn ook omgevingsvariabelen bekend.

De taxa zijn niet altijd tot op de soort gedetermineerd. Na administratieve en taxonomische correcties resteerden 297 taxa uit 75 geslachten (genera), waarvan de procentuele hoeveelheid per monster en locatie is berekend. De bewerkingen hebben op geslachtsniveau plaatsgevonden.

De aangetroffen taxa zijn kenmerkend voor voedselrijke Nederlandse binnenwateren. Specifieke riviersoorten zijn niet aangetroffen.

De voor sterk geëutrofiëerde wateren zo kenmerkende blauwalgen zijn met een gemiddelde hoeveelheid van 9% niet zeer algemeen. Hoewel de nutriëntenconcentraties hoog genoeg zijn voor de ontwikkeling van blauwalgenbloei, zijn de milieuomstandigheden daarvoor waarschijnlijk te dynamisch (sterke dagelijkse fluctuaties in watertemperatuur, zuurgraad, korte verblijftijd).

Ruim de helft van het gevonden aantal individuen bestaat uit soorten die zich door middel van zweepharen vrij in de waterkolom kunnen verplaatsen. Hiervan zijn de (opportunistische) soorten van het geslacht *Cryptomonas* het belangrijkste, met 25% van het totaal van alle algen. Ze zijn aangepast aan het leven in troebel water. Hoewel ze stapelvoedsel van sommige soorten watervlooien en roepootkreeftjes zijn, weten ze gedeeltelijk aan vraat te ontsnappen door migratie naar de laag vlak boven de bodem, waar het zuurstofgehalte te laag is voor de beestjes. In het gebied komt *Chlamydomonas* het minst voor op de locaties met de hoogste concentraties van zink, lood en cadmium.

Kort gezegd

In de op fytoplankton bemonsterde kanalen van Rivierenland zijn de algenhoeveelheden veel geringer dan op grond van de nutriëntenconcentraties verwacht mag worden. Daardoor scoort het fytoplankton op de deelmaatlat voor chlorofyl op 80% van de locaties voldoende. De milieuomstandigheden zoals watertemperatuur, zuurgraad en verblijftijd zijn waarschijnlijk te dynamisch voor ontwikkeling van blauwwie-

renbloei. Wel kunnen planktonsoorten met zweefharen, vooral cryptofyten, zich goed ontwikkelen, doordat ze steeds actief het voor hen meest geschikte deel van de waterkolom kunnen opzoeken. Er zijn geen soorten gevonden die een relatie met het ingelaten rivierwater aangeven.

NL_09_01_01 (Alblas) Alblas (breed veenkanaal)

NL-09_29_01 (Veenvaarten Overwaard) Ammerse Boezem (breed veenkanaal)

8. Synthese

Gebied en locaties

In het onderstaande worden, na een zeer korte introductie van het gebied, voor de belangrijkste milieuv variabelen steeds eerst de waarden van de milieuv variabelen en daarna de consequenties voor de water- en oeverplanten en het fytoplankton beschreven

Het gebied van het Waterschap Rivierenland omvat het gebied tussen de grote rivieren, vanaf de Duitse grens in het oosten tot en met de Alblasserwaard en een deel van de Biesbosch in het westen. Er is een macrogradiënt van het zandlandschap op de Nijmeegse stuwwal, via rivierklei naar veen (Alblasserwaard) en zeeklei (Biesbosch).

Voor het onderzoek zijn uit 31 oppervlaktewaterlichamen 155 locaties in lijnvormige oppervlaktewateren geselecteerd, die in 2006, 2007 en 2008 zijn onderzocht. Ze zijn naar hun breedte en grondsoort verdeeld in negen typen, waarvan de brede kleikanalen het meest algemeen zijn.

Op 103 locaties zijn gedurende een of meer jaren regelmatig monsters genomen voor fysische en chemische analyse (lichtklimaat, nutriënten, zuurstofhuishouding, macro-ionen, zware metalen). Op 153 locaties zijn in totaal 168 vegetatieopnamen gemaakt. Op 16 locaties zijn 68 fytoplanktonmonsters genomen.

Bodem en landgebruik

Binnen het gebied bestaan gradiënten, o.a. van zandige oeverwallen met veel fruitteelt en boomkwekerijen naar zware komklei, met veel grasland. Ook komt glastuinbouw en akkerbouw voor, vooral op zeeklei. Er zijn maar weinig natuurgebieden. Naast enkele grote steden (Arnhem, Nijmegen) zijn er vooral kleinere steden, als Tiel, Culemborg en Zaltbommel.

Het gemiddeld aantal soorten water- en oeverplanten per opname is op veen (24) wat hoger dan op klei (20). Op klei hebben de ondergedoken planten en flab een grotere bedekking (27%) dan op veen (10%) en voor de drijvende planten is dat net omgekeerd (3 en 13%). De bedekking van de oever- en landplanten is op het veen (12%) hoger dan op de klei (3%). Glanzig, tenger en gekroesd fonteinkruid en aarvederkruid komen vrijwel exclusief in de kleiwatervoren voor, terwijl puntkroos, grote kroos-

Waterhuishouding

varen, gele plomp en witte waterlelie vooral in de veenwateren voorkomen

Gemiddeld is de helft van het land in gebruik als grasland, Maïs bezet gemiddeld 5% en nog eens 12% is in gebruik voor de teelt van overige landbouwgewassen. Boomgaarden nemen 6% in.

In de kleiwateren zou de aanwezigheid van veel boomgaarden enige negatieve invloed op de ecologische kwaliteit kunnen hebben.

De waterhuishouding van het hele gebied is zoveel mogelijk geoptimaliseerd ten behoeve van de landbouw. Daarvoor is een uitgebreid stelsel van sloten en kanalen aangelegd, waardoor in de zomer water uit de grote rivieren wordt aangevoerd en in de winter water wordt afgevoerd. Een aantal ecologische gevolgen van wateraanvoer wordt vermeld in het kader.

ECOLOGISCHE EFFECTEN VAN WATERINLAAT

Peilbeheer

Om wateraanvoer mogelijk te maken, wordt in de zomermaanden een hoger waterpeil ingesteld. Oevers die 's winters droog staan, worden onder water gezet. Die situatie komt van nature niet voor; zonder wateraanvoer zou het waterpeil juist uitzakken in de zomer. Weinig oeverplanten zijn goed aangepast aan omgekeerde peilen.

Morfologie

Om voldoende water te transporteren, moet de doorstroomcapaciteit van aanvoerleidingen groot genoeg zijn. Om ruimte te sparen zijn de aanvoerleidingen als relatief diepe watergangen met steile oevers en een abrupte overgang van water naar land ontworpen, terwijl juist vlakke oevers met geleidelijke overgangen ruimte bieden aan een goed ontwikkelde, diverse levensgemeenschap.

Intensief onderhoud

Het handhaven van voldoende doorstroomcapaciteit van de watergangen in de zomer vereist intensief maaionderhoud. De vegetatie wordt meerdere keren gemaaid, terwijl een goed ontwikkelde plantengroei juist een voorwaarde is voor een goed leefmilieu in de watergang. Slechts een beperkt aantal soorten is bestand tegen het intensieve maaien. Wateraanvoer vormt een belemmering voor natuurvriendelijk onderhoud.

Waterkwaliteit

Waterinlaat hoeft niet te leiden tot overschrijding van waterkwaliteitsnormen. Doordat ingelaten water vaak minder voedselrijk is dan het gebiedseigen landbouwwater, kan zelfs verbetering plaatsvinden. Wateraanvoer zorgt ook voor meer stroming in het water, met een gunstig effect op het zuurstofgehalte. Aanvoerwater is echter vaak rijk aan sulfaat. Vooral in gebieden met veel organisch materiaal in de bodem wordt dit gereduceerd en komen hieruit nutriënten vrij, wat leidt tot lage zuurstofconcentraties en interne eutrofiëring. Bij sulfaatreductie wordt bicarbonaat gevormd, wat leidt tot verhoging van de alkaliniteit en versterking van de interne eutrofiëring. Daardoor kan sterke groei van kroos, flab en fytoplankton ontstaan, waardoor de overige waterplanten verdwijnen. Daarnaast zijn de gevormde sulfiden en ammoniak vaak giftig voor waterorganismen.

Gelijkvormigheid

De aanvoer van gebiedsvreemd water zorgt ervoor dat tijdens het groeiseizoen ruimtelijke verschillen in de samenstelling van het water verdwijnen. Overal wordt het lokale water gemengd met hetzelfde type inlaatwater. Vanuit de ecologie worden verschillen in waterkwaliteit juist hoog gewaardeerd, omdat die zorgen voor het ontstaan van verschillende watermilieus. Hoe meer ruimtelijke diversiteit in waterkwaliteit, des te meer soorten planten en dieren kunnen voorkomen. Gelijkvormigheid in waterkwaliteit leidt tot afname van soorten en vooral van zeldzame soorten, die vaak bijzondere eisen stellen aan hun leefmilieu.

(Aangevuld naar Smolders e.a. 2006 en De Meij 2009)

Hydromorfologie

Vanouds is er veel regionale kwel van de zandgronden van de Veluwe, Noord-Brabant en de Nijmeegse stuwwal naar de kleigronden. Op locale schaal is er kwel vanuit de rivieren (vooral in de winter) en vanuit de stroomruggen naar de komgronden,

Vooraf in de zomer wordt rivierwater ingelaten. Hierdoor wordt de macro-ionensamenstelling van de Linge en de kleislotten en –kanalen het meest en de van de wateren nabij de Nijmeegse stuwwal het minst beïnvloed. Met het rivierwater worden ook nutriënten aangevoerd.

De invloed van waterinlaat is vooral in de veenwateren aantoonbaar. Locaties met veel waterinlaat hebben vaak dichter begroeide (ruigere) oevers en een dikkere sliblaag, wat ongunstig is voor veel waterplanten. Een stijging van de alkaliniteit, (van 3,1 tot 3,9 mmol/l), begunstigt door waterinlaat, gaat in veenwateren samen met een geringe vermindering van het aantal plantensoorten, maar een stijging van de bedekking van ondergedoken waterplanten.

In het fytoplankton zijn geen soorten aangetroffen die een relatie met het ingelaten rivierwater indiceren.

De breedte van de locaties loopt uiteen van 1 tot 80 m en is gemiddeld 22 m. De diepte, op maximaal 1 m uit de oever, ligt tussen 0,1 en 4 m (gemiddeld 0,8 m).

Het totale aantal soorten water- en oeverplanten is gemiddeld het hoogst in de smalle kanalen (21). In de andere breedteklassen zijn er gemiddeld 17-18 soorten water- en oeverplanten.

Vooraf de bedekking van de ondergedoken waterplanten, maar ook die van flab en kroos, neemt af met toenemende breedte van het water. Sterrenkroos en grof hoornblad doen het ook in de bredere kanalen nog goed. De drijfslag (gele plomp, witte waterlelie) is best ontwikkeld in de smalle en brede kanalen. Voor de emerse planten, zoals riet, lijken de dimensies weinig uit te maken. Het aantal soorten en de bedekking van oeverplanten, zoals scherpe zegge, moerasvergeet-mij-nietje en waterzuring, is het hoogst in de brede kanalen.

Bijna 90% van de oevers is steil, wat een slecht uitgangspunt is voor de ontwikkeling van een goede overbegroeiing, met de daaraan gebonden fauna. Op 16% van de oevers treden nog verdere beperkingen voor een goede ontwikkeling van de levensgemeenschappen op, doordat ze zijn beschoeid. De algemeenste oeverplant is gele lis, die in vaak in sloten en kanalen met onder water steil aflopende oevers voorkomt.

In de KRW-maatlatten scoort de oevervegetatie bijna altijd slecht, vooral door onvoldoende structuurvariatie.

Peilbeheer

De fluctuatie van het waterpeil is gemiddeld 2 dm, maar in veenkanalen en –sloten kan deze oplopen tot bijna een halve meter. In de meeste wateren in het gebied is het zomerpeil hoger dan het winterpeil, wat tegen-natuurlijk is. Uit de literatuur is bekend dat dit een goede ontwikkeling van de rietzoom belemmert. Omdat er nauwelijks wateren met natuurlijke peilfluctuatie in het gebied zijn kan het effect van het omgekeerd peil niet goed uit de gegevens worden gehaald.

Onderhoud

Het onderhoud van de onderzochte wateren is zeer intensief. Er zijn twee tot vijf schoningsbeurten per jaar. De maaiboot wordt gebruikt om de vegetatie in het natte profiel en de natte oever kort te houden, Vooraf

in de zand- en kleislotten wordt de maaikorf (droge en natte oever) of de klepelmaaier gebruikt (droge oever).

De meest voorkomende ondergedoken waterplanten zijn smalle waterpest, grof hoornblad en sterrenkroos. Deze zijn goed bestand tegen schonen met een veegboot. Ook flab komt veel voor. Kleine kroossoorten zijn bijna overal aanwezig en de gele plomp - goed bestand tegen schonen met de maaiboot - is de meest voorkomende drijvende waterplant.

Op de KRW-maatlatten zijn de scores op de deelmaatlat groeivormen in de klei- en veenwateren altijd ontoereikend of zelfs slecht. In de kleiwateren door onvoldoende bedekking met drijvende waterplanten, in de veenwateren vooral door te weinig ondergedoken waterplanten.

De emerse waterplanten duiden op voedselrijke omstandigheden, met ophoping van organisch materiaal, waarbij toxische verbindingen als ammoniak en waterstofsulfide vrijkomen. De meest algemene soort hiervan is liesgras, goed bestand tegen frequent maaien.

Vrijwel nooit wordt het materiaal afgevoerd, waardoor verruiging van de oevervegetatie optreedt. Ruigtkruiden als grote brandnetel en harig wilgenroosje zijn dan ook algemeen op de oevers. Ze hebben een voorkeur voor plekken waar aangespoeld of afgemaaid organisch materiaal zich ophoopt. Soorten die kenmerkend zijn voor minder sterk bemeste waterkanten, zoals de dotterbloem, komen maar sporadisch voor.

Nutriënten

De uit- en afspoeling van nutriënten uit de landbouw en de lozingen van effluënten van rioolwaterzuiveringsinstallaties dragen bij tot eutrofiering van sloten en kanalen.

De concentraties van het voor algen en waterplanten opneembare orthofosfaat zijn vaak te laag om gedetecteerd te worden ($< 0,05$ mg/l P-ortho) en soms lager dan in het ingelaten rivierwater (jaargemiddelde $0,04 - 0,10$ mg/l P-ortho). Het wordt aan (het door kwel aangevoerde) ijzer gebonden, maar in zuurstofarm milieu komt het weer vrij en wordt dan opgenomen door algen en waterplanten.

In de veenkanalen zijn de concentraties van fosfaten (zomergemiddelde $0,3$ mg/l P-totaal) hoger dan in de klei- en zandwateren ($< 0,05 - 0,12$ mg/l P-totaal), door de vaak hoge achtergrondbelasting in veengebieden en de afbraak van veen. In de meeste wateren zijn de fosfaatconcentraties in de zomer gemiddeld 20% lager dan in de winter, behalve in de veenkanalen. Daar zijn ze 's-zomers twee maal zo hoog als 's-winters, door de lage zuurstofgehaltes en intensieve sulfaatreductieprocessen in de zomer.

De totale hoeveelheid stikstof is hoog (zomergemiddelde $2,5$ mg/l): in de beken ($4,6$ mg/l) en zandsloten ($4,3$ mg/l) worden de landelijke grenswaarden voor respectievelijk GET (Goede Ecologische Toestand) en GEP (Goed Ecologisch Potentieel) overschreden. De concentraties van minerale stikstof zijn in de zomer lager dan in de winter, door een hogere snelheid van denitrificatie in de zomer.

De aanwezige water- en oeverplanten duiden op (zeer) voedselrijke omstandigheden. Er is een overmaat aan nutriënten. De hogere fosfaatconcentraties in de veenwateren dan in de kleiwateren zijn waarschijnlijk verantwoordelijk voor een deel verantwoordelijk voor verschillen in de soortensamenstelling tussen beide typen wateren, maar verder hebben verschillen in concentraties van nutriënten binnen het gebied nauwelijks

aantoonbare verschillen voor de soortensamenstelling van water- en oeverplanten.

Er zijn soms al hoge chlorofyl-a-concentraties (tot 190 µg/l), na het uitrijden van mest in februari en maart en verhoging van de nutriëntenconcentraties (tot 2,4 mg/ P-totaal en 18,2 mg/l N-totaal) door sterke afspoeling en ondiepe drainage in deze periode. In de meeste wateren is sprake van fosfaatbeperking van de algengroei (N/P > 30 op atomaire basis). Ondanks de ruime beschikbaarheid van nutriënten zijn er maar weinig blauwwieren (slechts 9% van het aantal individuen van alle planktonalgen). De meest voorkomende algen, met name de cryptofyten zijn voorzien van flagellen (zweepharen), waarmee ze kunnen migreren van de bovenste naar de onderste waterlaag. Ze zijn daardoor aangepast aan snel veranderende milieuomstandigheden. Ze ontsnappen zo ook aan de predatie van o.a. watervlooien, die niet bestand zijn tegen de lage zuurstofgehalten nabij de bodem. De zomergemiddelde chlorofyl-a-concentraties liggen meestal in de orde van enkele tientallen microgrammen per liter en zijn lager dan op grond van de nutriëntenconcentraties kunnen worden verwacht. De algengroei wordt waarschijnlijk beperkt door de milieudynamiek (temperatuur, zuurgraad, verblijftijd).

Een hogere nutriëntenconcentratie en de daardoor veroorzaakte toename van de stofwisselingsactiviteit veroorzaakt ook grotere fluctuaties in de zuurstofconcentratie. Met name de daardoor al of niet periodiek optredende lage zuurstofconcentraties kunnen schadelijk zijn voor vissen en lagere waterdieren.

Licht

De meeste locaties liggen in een open landschap en zijn niet tot licht beschaduwd. Hierdoor is er in principe voldoende licht voor de ontwikkeling van water- en oeverplanten.

Het doorzicht van de meeste wateren is in de zomer (gemiddeld 0,71 m) groter dan in de winter (0,54 m), door de soms hoge chlorofylconcentraties aan het einde van de winter. Daarnaast wordt het doorzicht belemmerd door de aanwezigheid van zwevend stof (14,3 mg/l). Bij dergelijke doorzichtwaarden is een redelijke tot goede ontwikkeling van waterplanten mogelijk.

In de wateren op kleigrond gaan hogere waarden voor het doorzicht vaak samen met meer ondergedoken waterplanten. In het fytoplankton domineren de cryptofyten in relatief helder water en de blauwwieren in het troebelste water.

Zware metalen

De concentraties van chroom en lood liggen in meer dan 80% van de gevallen beneden de aantoonbaarheidsgrens van 1 µg/l. Bij zink (1 µg/l) is dat bij bijna de helft van de gevallen. De overige zware metalen (nikkel, koper en cadmium) zijn wel vaak aantoonbaar, maar liggen ruim beneden de MTR-waarden. Vanwege additieve toxische effecten is het echter niet uitgesloten dat de zware metalen effecten hebben op het voorkomen van water- en oeverplanten en fytoplankton. De procentuele hoeveelheden van de cryptofyten zijn negatief gecorreleerd met zink, lood en cadmium.

Eindconclusies

Het grootste deel van het gebied van het Waterschap Rivierenland wordt intensief door de landbouw gebruikt. Daarnaast zijn er stedelijke kernen en veel dorpen. De oppervlakte aan natuurgebieden is zeer gering. De bodem bestaat grotendeels uit klei, in het oostelijk en westelijk deel zijn respectievelijk ook zand en veen aanwezig. Dat geeft een na-

tuurlijke differentiatie in de plantengroei. Het gebied ontvangt kwelwater van de omringende hogere gronden en uit de rivieren.

De waterhuishouding is goed afgestemd op de eisen van de landbouw. Via een uitgebreid stelsel van kanalen en sloten – met meestal steile oevers – wordt in de zomer water uit de grote rivieren ingelaten en in de winter wordt water naar de rivieren uitgemalen. Daarbij is het waterpeil in het groeiseizoen hoger dan daarbuiten (tegennatuurlijk). Om voldoende doorstroming te handhaven wordt de water- en oevervegetatie meerdere malen per jaar gemaaid. De wateren zijn van nature al voedselrijk, maar in de veengebieden komen nog eens extra nutriënten uit de bodem vrij door de aanvoer van sulfaatrijk rivierwater, wat o.a. leidt tot extra algengroei en een verslechtering van de zuurstofhuishouding.

De meest voorkomende soorten water- en oeverplanten zijn kenmerkend voor (zeer) voedselrijke omgeving en zijn goed bestand tegen de intensieve schoning van de watergangen. De steile kanten geven weinig ruimte voor de ontwikkeling van een diverse oeverzone. Doordat het bij de schoning gemaaide organische materiaal niet wordt verwijderd ontwikkelen zich ruigtkruiden op de oevers. De kwaliteit van de vegetatie is ontoereikend, vooral door de slechte ontwikkeling van de drijvende waterplanten en de oeverbegroeiing. In wateren die met de maaiboot worden geschoond ontwikkelen de ondergedoken waterplanten en de andere groeivormen zich slechter dan in wateren waar de maaikorf en klepelmaaier worden gebruikt. Voor de soortensamenstelling lijken de verschillen in onderhoud in het gebied niet van grote betekenis. Verschillen in grondsoort en afmetingen van het water zijn voor de vegetatie van groter belang dan verschillen in concentraties van nutriënten.

In het fytoplankton zijn de algenhoeveelheden veel geringer dan op grond van de nutriëntenconcentraties verwacht mag worden. Daardoor scoort het fytoplankton op de deelmaatlat voor chlorofyl op 80% van de locaties voldoende. De milieuomstandigheden zoals watertemperatuur, zuurgraad en verblijftijd zijn waarschijnlijk te dynamisch voor ontwikkeling van blauwwierenbloei. Wel kunnen planktonsoorten met zweepharen, vooral cryptofyten, zich goed ontwikkelen, doordat ze steeds actief het voor hen meest geschikte deel van de waterkolom kunnen opzoeken. Er zijn geen soorten gevonden die een relatie met het ingelaten rivierwater aangeven.

9. Dankwoord

Bjorn Prudon verzorgde de begeleiding vanuit het Waterschap Rivierenland. Andere betrokken medewerkers van het waterschap zijn Arjen de Bruine (gegevensbeheer), Johan de Jong (water- en oeverplanten, fytoplankton), Paul Jeschar (omrekening fytoplankton) en Jan de Rooij (fytoplankton, thans Bureau Waardenburg).

Roelf Pot (Oosterhesselen) leverde als externe deskundige commentaar op het hoofdstukken macrofyten. Ronald Bijkerk (Haren) en Bas Ibelings (Nieuwersluis) deden dat voor het hoofdstuk fytoplankton.

I 0. Literatuur

- Berg, M. van den (red) (2004): Achtergronddocument referenties en maatlatten waterflora. Expertteam macrofyten en fytoplankton. STOWA, Utrecht / RIZA, Lelystad. 116p.
- Christensen, T. (1980-1994): Algae: a taxonomic survey. AiO Print, Odense. 472p.
- CIW (2001): Leidraad monitoring. Commissie Integraal Waterbeheer, Lelystad. 364p.
- Cutter, A. & A. David (2010): *Cryptomonas*. <http://microbewiki.kenyon.edu/index.php/Cryptomonas>.
- Dam, H. van & J.H. Wanink (2007): Trendanalyse hydrobiologische gegevens Friesland. Rapport 210455, Grontmij | AquaSense, Amsterdam / Rapport 2007-015, Koeman & Bijkerk, Haren / Rapport 605, Herman van Dam, Adviseur Water en Natuur, Amsterdam. 175p.
- Dam, H. van (2009): Evaluatie basismeetnet waterkwaliteit Hollands Noorderkwartier: trendanalyse hydrobiologie, temperatuur en waterchemie 1982-2007. Rapport 708. Herman van Dam, Adviseur Water en Natuur, Amsterdam. 253p.
- Ellenberg, H., H.E. Weber, R. Duell, V. Wirth, W. Werner & D. Paulissen (2001): Zeigerwerte von Pflanzen in Mitteleuropa (3., durchgesehene Auflage). Scripta Geobotanica 18. Goltze, Göttingen. 262p.
- Evers, C.H.M., A.J.M. van den Broek, R. Buskens, A. van Leerdam & R.A.E. Knoben (2007): Omschrijving MEP en maatlatten voor sloten en kanalen voor de Kaderrichtlijn Water. STOWA-rapport 2007-32b / RWS-WD-rapport 2007-019. STOWA, Utrecht. 144p.
- Franken, R.J.M., J.J.P. Gardeniers & E. Peeters (2006): Handboek Nederlandse ecologische beoordelingssystemen (EBEO-systemen), Deel A. Filosofie en beschrijving van de systemen. Rapport 2006-4. STOWA, Utrecht. 255p. + CD-ROM.
- Gervais, F. (1998): Ecology of cryptophytes coexisting near a freshwater chemocline. *Freshwater Biology* 39: 61-78.
- Griffioen, J., P. de Louw & C. Orup, J.W. (2010): Variatie in achtergrondbelasting van fosfaat op oppervlaktewater in een polder. 43(7): 35-38.

- Hammen, H. van der, T.H.L. Claassen & P.F.M. Verdonchot (1984): Handleiding voor hydrobiologische milieu-inventarisatie: eindverslag Interprovinciale Ambtelijke Werkgroep Milieu-inventarisatie, subwerkgroep Hydrobiologie. Provinciale Waterstaat van Noord-Holland, Haarlem. 61p. + bijl.
- Hammer, O., D.A.T. Harper & P.D. Ryan (2001): PAST: Paleontological statistics software package for education and data analysis. *Palaeontologia Electronica* 4(1): 9p.
- Hoef-Emden, K. & J.M. Archibald (2010): Cryptomonads. Cryptophyta. Version 02 April 2010. <http://tolweb.org/Cryptomonads/2396/2010.04.02>.
- Jaarsma, N., M. Klinge & L. Lamers (2008): Van helder naar troebel... en weer terug. Rapport 2008-04. STOWA, Utrecht. 73p. + bijl.
- Klaveness, D. (1988): Ecology of the Cryptomonadida: a first review. In: C.D. Sandgren (Ed.) Growth and reproductive strategies of freshwater phytoplankton. Cambridge University Press, Cambridge. p. 105-133.
- Klein, J. de (2008): From ditch to delta: nutrient retention in running waters. Proefschrift, Wageningen University, Wageningen. 194p.
- Loeb, R., P. Verdonchot, F. Kragt & H. van Grinsven (2009): Sturen op fosfor of stikstof voor verbetering ecologische kwaliteit van zoete wateren? *H₂O* 42(22): 32-34.
- Meij, T. de (2009): Wateraanvoer op de helling. *H₂O* 42(19): 23-25.
- Meijden, R. van der (2005): Heukels' flora van Nederland, 23e druk. Wolters-Noordhoff, Groningen. 685p.
- Mennema, J., A.J. Quené-Boterbrood & C.L. Plate (1980): Atlas van de Nederlandse flora. 1. Uitgestorven en zeer zeldzame planten. Kosmos, Amsterdam. 226p.
- Mennema, J., A.J. Quené-Boterbrood & C.L. Plate (1985): Atlas van de Nederlandse flora. 2. Zeldzame en vrij zeldzame planten. Bohn, Scheltema & Holkema, Utrecht. 349p.
- Ministeries V&W, VROM en LNV (2009): Stroomgebiedbeheerplan Rijndelta 2009-2015. Den Haag. 235p. + DVD.
- Molen, D.T. van der & R. Pot (red.) (2007): Referenties en maatlatten voor natuurlijke watertypen voor de Kaderrichtlijn Water. STOWA-rapport 2007-32 / RWS-WD-rapport 2007.018. STOWA, Utrecht / Rijkswaterstaat Waterdienst, Lelystad. 362p.
- Nijs, A.C.M. de, A. Driesprong, H.A. den Hollander, L.R.M. de Poorter, W.H.J. Verweij, J.A. Vonk & D. de Zwart (2008): Risico's van toxische stoffen in de Nederlandse oppervlaktewateren. Rapport 607340001/2008. RIVM, Bilthoven.
- NW4 (1998): Waterkader. Vierde nota waterhuishouding (regeringsbeslissing). Ministerie van Verkeer en Waterstaat, Den Haag. 162p.
- Pearson, E.S. & H.O. Hartley (1966): Biometrika tables for statisticians. Volume I. University Press, Cambridge. 264p.
- Pereiraa, M.J., U.M.M. Azeiteirob, F. Gonçalvesa & A.M.V.M. Soares (2003): Inorganic composition of the envelopes of *Trachelomonas* Ehr. (Euglenophyta). *Acta Oecologica* 24, Suppl. 1: , S317-S324.
- Portielje, R. & D.T. van der Molen (1998): Relaties tussen eutrofiëringsvariabelen en systeemkenmerken van de Nederlandse meren en plassen. Rapport 98.007. RIZA, Lelystad. 97p.
- Pot, R. (2001): Veldgids water- en oeverplanten. Uitgeverij KNNV, Utrecht. 352p.
- Pot, R. (2008): QBwat: ecologische beoordeling van waterkwaliteit conform de Europese Kaderrichtlijn Water, versie 4.17. Roelf Pot, Oosterhesselen. 15p.
- Preston, C.D. & J. Croft (1997): Aquatic plants in Britain and Ireland. Harley, Colchester. 365p.

- Rai, L.C., L.C. Gaur & H.D. Kumar (1981): Phycology and heavy-metal pollution. *Biological Reviews* 56(2): 99-151.
- Redfield, A.C. (1958): The biological control of chemical factors in the environment. *American Scientist* 46: 205-221.
- Reynolds, C.S. (2006): *Ecology of phytoplankton*. Cambridge University Press, Cambridge. 535p.
- RIWA (2007): Jaarrapport 2006 De Rijn. Vereniging van Rivierwaterbedrijven, Nieuwegein. 180p.
- RIWA (2008): Jaarrapport 2007 De Rijn. Vereniging van Rivierwaterbedrijven, Nieuwegein. 160p.
- RIWA (2009): Jaarrapport 2008 De Rijn. Vereniging van Rivierwaterbedrijven, Nieuwegein. 172p.
- Roelofs, H.J., T.J. Beukeboom, A. Ebregt & W. Vos (1982): Landschapsecologische relaties van het grondwater op nationaal en regionaal niveau. Rapport 317. De Dorschkamp, Wageningen. 122p. + bijl.
- Roelofs, J.G.M. (1991): Inlet of alkaline river water into peaty lowlands: effects on water quality and *Stratiotes aloides* L. stands. *Aquatic Botany* 39: 267-293.
- Siebel, H. & H. During (2006): *Beknopte mosflora van Nederland en België*. Uitgeverij KNNV, Utrecht. 560p.
- Smolders, A.P.J., L.P.M. Lamers, E.C.H.E.T. Lucassen, G. van der Velde & J.G.M. Roelofs (2006): Internal eutrophication: How it works and what to do about it – a review. *Chemistry and Ecology*. 22: 93–111.
- STOWA (1994): *Ecologische beoordeling en beheer van oppervlaktewater: beoordelingssysteem voor kanalen op basis van macrofyten, macrofauna, epifytische diatomeeën en fytoplankton*. Rapport 94-1. Utrecht. 77p.
- STOWA (2001): *Ecologisch beoordelingssysteem voor stadswateren, gebruikershandleiding*. Rapport 2001-18. Utrecht. 64p.
- Tamis, W.L.M., R. van der Meijden, J. Runhaar, R.M. Bekker, W.A. Ozinga, B. Odé & I. Hoste (2004): Standaardlijst van de Nederlandse flora 2003. *Gorteria* 40: 101-195.
- Wallach, E. & B. Goffinet (1989): Mean squared error of prediction as a criterion for evaluating and comparing system models. *Ecological Modelling* 44: 299-306.
- Waterschap Rivierenland (2007): *Een blik onder water; waterkwaliteit 2001-2005 onder de loep genomen*. Tiel. 160p.
- Weeda, E.J., R. Westra, C. Westra & T. Westra (1985-1994): *Nederlandse oecologische flora: wilde planten en hun relaties 1-5*. Instituut voor Natuurbeschermingseducatie, Amsterdam.
- Wirdum, G. van (1980): Eenvoudige beschrijving van de waterkwaliteitsverandering gedurende de hydrologische kringloop. In: Hooghart, J.C. (red.) *Waterkwaliteit in grondwaterstromingsstelsels*. Rapporten en Nota's 5. CHO-TNO, Den Haag. p. 118-143.
- Wolters-Noordhoff (1995): *De grote Bosatlas*. WN Atlas Productions, Groningen. 223p. + bijl.
- Zonderwijk, M. (2008): Zwarte lijst van woekerende exotische waterplanten. *H₂O* 41(6): 4-6.
- Zwolsman, G., H. Wanningen, M. Talsma & K. de Schampelaere (2007): *Minder risico's door zware metalen in oppervlaktewater dan aangenomen*. *H₂O* 40(14/15): 29-31.

Bijlagen

Bijlage 2.1. Locaties en kwaliteitselementen

De locaties zijn numeriek gerangschikt.

In de afkortingen van de locaties zijn de eerste drie tekens afkortingen van de watertypen (Tabel 2.1), de volgende twee tekens (hoofdletters) zijn afkortingen van de waterlichamen (Figuur 2.4) en de laatste twee tekens (cijfers) het nummer van de locatie binnen het waterlichaam (gelijk aan de laatste twee cijfers in de eerste kolom). De watertypen zijn conform de indeling van het Waterschap Rivierenland.

De ligging is vermeld in de kilometernotatie van de Amersfoortcoördinaten. De getallen in de kolommen voor de kwaliteitselementen (Fypl = fytoplankton) geven het aantal beschikbare monsters of opnamen per jaar aan. De vissen zijn niet per locatie, maar per waterlichaam bemonsterd.

Het KRW-type is de type-indeling van het waterschap volgens Tabel 2.1

Het Ebeo-type is de indeling volgens de criteria van de Ebeo-systemen (Franken e.a. 2006) met de afkortingen uit Tabel 2.1.

De afkorting is de aanduiding van de betreffende locatie in tabellen en figuren. De eerste twee letters duiden het Ebeo-type aan, de laatste twee letters het oppervlaktewaterlichaam, zoals verklaard in Figuur 2.4 en de twee cijfers in het midden zijn een volgnummer binnen watertype en oppervlaktewaterlichaam.

De getallen bij de kolommen voor de kwaliteitselementen in de verschillende jaren geven het aantal monsters aan uit dat jaar.

Bijlagen

Nummer NL_09_...	KRW- type	Ebeo- type	Afkor- ting	Omschrijving		Ligging		Chemie			Macrofyten			Fypl	Macrofauna			Vis
				Type	Naam waterlichaam	Naam watergang	X-coörd.	Y-coörd.	'06	'07	'08	'06	'07	'08	'06	'06	'07	'08
01_01	M10	Vb	0101AS	M10	Alblas	Alblas	108,04	430,30	12	12	1			5				1
02_01	M03	Kb	0201AL	M03	Alm	Wijde Alm	127,89	421,57	14	14	12	1	1	7	1	1		1
02_02	M03	Ks	0202AL	M03	Alm	Alm	125,54	420,10				1						1
02_03	M03	Ks	0203AL	M03	Alm	Wijde Alm	127,14	421,52				1				1		1
02_04	M03	Ks	0204AL	M03	Alm	Alm	124,42	420,18				1				1		1
02_05	M03	Ks	0205AL	M03	Alm	Alm	128,66	421,11				1						1
02_06	M03	SK	0206AL	M03	Alm	Alm	129,34	422,86				1						1
03_01	R04	BU	0301GR	R04	Beken Groesbeek	Bruukse Beek	193,53	420,23		13			1					
03_02	R04	BU	0302GR	R04	Beken Groesbeek	Drulse Beek	194,48	419,89		9			1					
04_01	R06	BL	0401LB	R06	Beneden-Linge	Linge	144,54	434,38	12	12	12	1						1
04_02	R06	BL	0402LB	R06	Beneden-Linge	Linge	129,57	430,16				1						1
04_03	R06	BL	0403LB	R06	Beneden-Linge	Linge	139,66	434,26				1						1
04_04	R06	BL	0404LB	R06	Beneden-Linge	Linge	133,45	431,76				1						1
04_05	R06	BL	0405LB	R06	Beneden-Linge	Linge	126,92	427,61				1						1
04_06	R06	BL	0406LB	R06	Beneden-Linge	Linge	141,15	432,43	13	12	12	1						1
04_07	R06	BL	0407LB	R06	Beneden-Linge	Linge	148,33	432,99				1						1
04_08	R06	BL	0408LB	R06	Beneden-Linge	Linge	136,51	432,09	13	13	12	1				1		1
05_01	M10	Vs	0501GI	M10	Giessen	Buiten Giessen	117,22	427,07		12		1		6	1			1
05_02	M10	Vb	0502GI	M10	Giessen	Giessen	121,61	431,12		12	12	1						1
05_03	M10	Vb	0503GI	M10	Giessen	Giessen	123,73	433,33		12	12	1		6				1
05_04	M10	Vb	0504GI	M10	Giessen	Giessen	106,68	431,06				1						1
05_05	M10	Vb	0505GI	M10	Giessen	Giessen	121,22	429,94				1						1
05_06	M10	Vb	0506GI	M10	Giessen	Giessen	123,26	432,53				1						1
05_07	M10	Vs	0507GI	M10	Giessen	Giessen	124,43	434,83				1						1
06_01	M27	Vb	0601HO	M27	Hogeboezem van de Overwaard	Hogeboezem v.d. Overwaard	104,19	433,23		14	12		1					1
07_01	M03	SZ	0701KB	M03	Kanalen Bloemers	Nieuwe Wetering	182,32	425,74	11	12	13	1	1					1
07_02	M03	Kb	0702KB	M03	Kanalen Bloemers	Nieuwe Wetering	172,78	428,63				1						1
07_03	M03	Kb	0703KB	M03	Kanalen Bloemers	Nieuwe Wetering	169,65	427,35	14	12	12	1	1			1		1
08_01	M03	SK	0801BO	M03	Kanalen Bommelerwaard-oost	Drielse Wetering	148,57	419,49	12	12	12	1				1		
08_02	M03	Kb	0802BO	M03	Kanalen Bommelerwaard-oost	Welse Wetering	143,09	419,72	12	12	12	1	1	1	1			
08_03	M03	SK	0803BO	M03	Kanalen Bommelerwaard-oost	Parallelwetering	146,40	420,08	12	12	12	1						
09_01	M03	SK	0901BW	M03	Kanalen Bommelerwaard-west	Van Heemstrawetering	140,06	422,82	12	13	11	1		1	1			
09_02	M03	Ks	0902BW	M03	Kanalen Bommelerwaard-west	Capreton	137,45	422,88	12	13	12	1	1			1		
09_03	M03	Ks	0903BW	M03	Kanalen Bommelerwaard-west	Capreton	140,59	421,96	2			1						
09_04	M03	Kb	0904BW	M03	Kanalen Bommelerwaard-west	Capreton	137,90	422,83	12	13	12	1						
10_01	M03	SK	1001HA	M03	Kanalen Land van Heusden en Altena	Afwateringskanaal Altena	129,41	417,29	13	12	12	1				1		1
10_02	M03	Ks	1002HA	M03	Kanalen Land van Heusden en Altena	Afwateringskanaal Altena	127,34	421,77	13	13	12	1		1	1			1
10_03	M03	Kb	1003HA	M03	Kanalen Land van Heusden en Altena	Afwateringskanaal Altena	123,38	424,84	12	12	12	1		1	1			1
11_01	M03	Ks	1101LL	M03	Kanalen Lek en Linge	Nieuwe Graaf	139,27	435,83	1	13	12	1				1		1
11_02	M03	Ks	1102LL	M03	Kanalen Lek en Linge	Culemborgse Vliet	137,91	436,23	1	13	12	1						1
11_03	M03	Ks	1103LL	M03	Kanalen Lek en Linge	Molenkade	138,64	437,78				1						1
11_04	M03	Ks	1104LL	M03	Kanalen Lek en Linge	Nieuwe Graaf	139,51	435,86				1						1
11_05	M03	SK	1105LL	M03	Kanalen Lek en Linge	Zwarte Kade	146,17	437,20				1						1
11_06	M03	Kb	1106LL	M03	Kanalen Lek en Linge	Bisschopsgraaf	145,35	434,04		12	12	1						1
11_07	M03	SK	1107LL	M03	Kanalen Lek en Linge	Bisschopse Sloot	144,77	436,79		14		1						1
12_01	M03	SK	1201QU	M03	Kanalen Quarles van Ufford	Broekse Leigraaf	170,46	431,16	14	12	12	1	1			1		
12_02	M03	Kb	1202QU	M03	Kanalen Quarles van Ufford	Reefwetering	160,06	428,28	13	12	12	1	1	1	1			
12_03	M03	SK	1203QU	M03	Kanalen Quarles van Ufford	Broekse Leigraaf	174,74	430,36				1						
12_04	M03	SK	1204QU	M03	Kanalen Quarles van Ufford	Bemerdwetering	159,58	430,55	13	12	12	1	1			1		
12_05	M03	SK	1205QU	M03	Kanalen Quarles van Ufford	Blauwe Wetering	168,00	430,08				1						
12_06	M03	Ks	1206QU	M03	Kanalen Quarles van Ufford	Leeuwense Wetering	162,60	428,91				1						
12_07	M03	Ks	1207QU	M03	Kanalen Quarles van Ufford	Broekse Leigraaf	173,81	430,91	13	13	12	1				1		
13_01	M03	Ks	1301TK	M03	Kanalen Tielervwaarden	Tweede Middelste Wetering	133,72	428,83				1						1
13_02	M03	Ks	1302TK	M03	Kanalen Tielervwaarden	Mark	147,10	429,86	9	13	12	1						1
13_03	M03	SK	1303TK	M03	Kanalen Tielervwaarden	Dwarswetering	134,92	431,35				1						1
13_04	M03	Ks	1304TK	M03	Kanalen Tielervwaarden	Leuvense Achtervliet	132,37	429,45	13	12	12	1						1
13_05	M03	Ks	1305TK	M03	Kanalen Tielervwaarden	Kanaal naar Broekse sluis	131,61	428,50	13	12		1						1
13_06	M03	Ks	1306TK	M03	Kanalen Tielervwaarden	Marijkegraaf	140,99	429,86		12		1						1
13_07	M03	Ks	1307TK	M03	Kanalen Tielervwaarden	Hoogveldse Wetering	129,64	429,29				1						1
14_01	M03	Vb	1401VY	M03	Kanalen Vijftheerenlanden	Achterwetering	128,37	430,79				1						1
14_02	M03	Vs	1402VY	M03	Kanalen Vijftheerenlanden	Over-Boeicopper Wetering	133,49	440,49		13	12	1						1
14_03	M03	SV	1403VY	M03	Kanalen Vijftheerenlanden	Bastaardkade	130,81	439,75				1						1
15_01	R08	Kb	1501AB	R08	Kreekrestanten Alm en Biesbosch	Noorder Afwateringskanaal	124,49	415,31	12			1						
15_02	R08	Kb	1502AB	R08	Kreekrestanten Alm en Biesbosch	Oude Maasje	130,72	414,43	13	12	12	1						
15_03	R08	SK	1503AB	R08	Kreekrestanten Alm en Biesbosch	Noorder Afwateringskanaal	133,73	415,32				1						
15_04	R08	Kb	1504AB	R08	Kreekrestanten Alm en Biesbosch	Oostkil	118,77	416,03	12	12	12	1		6	1			
15_05	R08	Kb	1505AB	R08	Kreekrestanten Alm en Biesbosch	Oostkil	119,77	416,28	12	12	12	1		6				
15_06	R08	Kb	1506AB	R08	Kreekrestanten Alm en Biesbosch	Bruine Kil	118,98	419,73	13	12	12	1		6	1			
15_07	R08	Kb	1507AB	R08	Kreekrestanten Alm en Biesbosch	Bleeke Kil	120,94	417,36				1						
15_08	R08	Kb	1508AB	R08	Kreekrestanten Alm en Biesbosch	Bakkerskil	120,49	419,64	13	13	12	1		7	1			
15_09	R08	Kb	1509AB	R08	Kreekrestanten Alm en Biesbosch	Bakkerskil	121,98	421,90				1						
15_10	R08	Kb	1510AB	R08	Kreekrestanten Alm en Biesbosch	Bakkerskil	118,95	418,30		12		1						
16_01	M6a	BL	1601LI	M6a	Linge	Linge	156,19	435,17										

Pilot stuurvariabelen waterkwaliteit en ecologie

Nummer NL_09 ...	KRW- type	Ebeo- type	Afkor- ting	Omschrijving		Ligging		Chemie			Macrofyten			Fypl	Macrofauna			Vis		
				Type	Naam waterlichaam	Naam watergang	X-coörd.	Y-coörd.	'06	'07	'08	'06	'07	'08	'06	'06	'07	'08	'06	'07
17_03	M6a	BL	1703LN	M6a	Linge en Kanalen	Nederbetuwe	Linge	166,40	436,54	13	12	13	1							
17_04	M6a	BL	1704LN	M6a	Linge en Kanalen	Nederbetuwe	Linge	166,40	436,54	13	12	13	1	1						
18_01	M6a	BL	1801LO	M6a	Linge en Kanalen	Overbetuwe	Linge	177,68	438,72	12	13									
18_02	M6a	BL	1802LO	M6a	Linge en Kanalen	Overbetuwe	Linge	195,65	434,34	13	12	12	1							
18_03	M6a	Ks	1803LO	M6a	Linge en Kanalen	Overbetuwe	Eldense Zeeg	182,08	439,11				1							
18_04	M6a	Ks	1804LO	M6a	Linge en Kanalen	Overbetuwe	Breede Sloot	182,07	435,05				1							
18_05	M6a	Ks	1805LO	M6a	Linge en Kanalen	Overbetuwe	Bemmelse Zeeg	188,57	435,23	12	12	13	1	1						
18_06	M6a	Kb	1806LO	M6a	Linge en Kanalen	Overbetuwe	Lingekanaal	174,76	439,94		3			1						
18_07	M6a	Ks	1807LO	M6a	Linge en Kanalen	Overbetuwe	Verloren Zeeg	181,11	436,83					1						
18_08	M6a	Ks	1808LO	M6a	Linge en Kanalen	Overbetuwe	Verloren Zeeg	181,46	436,00	11	12	13	1							
18_09	M6a	Ks	1809LO	M6a	Linge en Kanalen	Overbetuwe	Verloren Zeeg	181,44	434,48			12		1						
18_10	M6a	Ks	1810LO	M6a	Linge en Kanalen	Overbetuwe	Endelse Zeeg	182,22	439,18	12	13	13	1							
18_11	M6a	BL	1811LO	M6a	Linge en Kanalen	Overbetuwe	Linge	185,38	438,13	12	13		1							
18_12	M6a	Kb	1812LO	M6a	Linge en Kanalen	Overbetuwe	Stadswater Arnhem	188,88	441,71			12		1						
18_13	M6a	SK	1813LO	M6a	Linge en Kanalen	Overbetuwe	Rietkampse Tochtsloot	182,77	433,64	1	12	13	1							
19_01	M7b	BL	1901MW	M7b	Merwedekanaal /	Steenenhoek	Linge	120,13	426,94				1							1
19_02	M7b	Kb	1902MW	M7b	Merwedekanaal /	Steenenhoek	Merwedekanaal	127,04	429,46		12	12		1						1
19_03	M7b	BL	1903MW	M7b	Merwedekanaal /	Steenenhoek	Linge	123,39	427,76											1
19_04	M7b	Kb	1904MW	M7b	Merwedekanaal /	Steenenhoek	Merwedekanaal	134,18	443,05		12	12		1						1
19_05	M7b	Kb	1905MW	M7b	Merwedekanaal /	Steenenhoek	Merwedekanaal	128,04	434,56		12	12		1			1			1
19_06	M7b	Kb	1906MW	M7b	Merwedekanaal /	Steenenhoek	Merwedekanaal	131,32	439,03					1						1
20_01	M03	Kb	2001RO	M03	Oude Rijn		Oude Rijn	165,09	439,36	9	13	13		1						1
20_02	M03	Ks	2002RO	M03	Oude Rijn		Oude Rijn	164,65	440,09	11	13	13		1						1
21_01	M02	SK	2101SB	M02	Sloot Bloemers		Nieuwe Wetering	174,49	427,04				1							
22_01	M1a	Ks	2201BS	M1a	Sloten Bommelerwaard-west		Kanaal naar van Dam van Bral	132,59	423,14	12	12	12	1	1		1	1			
22_02	M1a	SK	2202BS	M1a	Sloten Bommelerwaard-west		Van Heemstrawetering	135,69	423,71					1						
23_01	M02	SK	2301CI	M02	Sloten Citters		Ruffelse Sloot	174,67	424,84	13	12	12	1			6				1
23_02	M02	SK	2302CI	M02	Sloten Citters		Zeedijkse Leigraaf	179,16	421,25	12	12		1				1			1
23_03	M02	SZ	2303CI	M02	Sloten Citters		Zoetebornse Sloot	181,18	422,46	11	12	12	1				1			1
23_04	M02	SZ	2304CI	M02	Sloten Citters		Geitwetering	182,28	422,23				1							1
23_05	M02	Ks	2305CI	M02	Sloten Citters		Balgijse Wetering	177,16	423,11				1							
23_06	M02	Ks	2306CI	M02	Sloten Citters		Balgijse Wetering	176,83	422,89	14	12	13	1							1
23_07	M02	Kb	2307CI	M02	Sloten Citters		Wijchens Meer	177,02	424,03											1
23_08	M02	SZ	2308CI	M02	Sloten Citters		Niftrikse Wetering	174,41	424,67	13	12	12	1			7	1			1
23_09	M02	SK	2309CI	M02	Sloten Citters		Zeedijkse Leigraaf	182,84	420,78	13	12	12	1			6	1			1
23_10	M02	SZ	2310CI	M02	Sloten Citters		Gaaseltse Graaf	181,78	420,89	4	12		1				1			1
23_11	M02	SK	2311CI	M02	Sloten Citters		Balgijse Wetering	178,60	422,11	11	12		1							1
24_01	M1a	Ks	2401SL	M1a	Sloten Lek en Linge		Korne	149,97	434,45						1					
24_02	M1a	SK	2402SL	M1a	Sloten Lek en Linge		Hennisdijkse Dwarsloot	150,00	435,99	5	15	13		1						
24_03	M1a	SK	2403SL	M1a	Sloten Lek en Linge		Hofkampse Wetering	150,26	436,90	5	15	13		1						
24_04	M1a	Kb	2404SL	M1a	Sloten Lek en Linge		Korne	150,69	435,26					1						
24_05	M1a	Ks	2405SL	M1a	Sloten Lek en Linge		Hooglandse Wetering	147,64	434,56					1						
24_06	M1a	SK	2406SL	M1a	Sloten Lek en Linge		Bulksteegse Wetering	149,13	434,43	5	15	13		1	1					
25_01	M1a	Ks	2501NB	M1a	Sloten Nederbetuwe		Korne	151,49	435,82	12	13	12		1						
25_02	M1a	Kb	2502NB	M1a	Sloten Nederbetuwe		Maurikse Wetering	156,34	440,67	12	12	13	1	1						
25_03	M1a	Ks	2503NB	M1a	Sloten Nederbetuwe		Maurikse Wetering	159,28	440,49	11	12	13		1	1					
25_04	M1a	SK	2504NB	M1a	Sloten Nederbetuwe		Stadswater Tiel	152,94	437,83				1							
26_01	M1a	Ks	2601OB	M1a	Sloten Overbetuwe		Andelste Leigraaf	173,62	437,40			1		1						
27_01	M1a	SK	2701TS	M1a	Sloten Tielervwaarden		Bulkheuvelse Sloot	154,05	429,41	12	13	12		1						1
27_02	M1a	Ks	2702TS	M1a	Sloten Tielervwaarden		Lekkerwaardse Wetering	151,14	430,05	15	12	12		1						1
27_03	M1a	SK	2703TS	M1a	Sloten Tielervwaarden		Bulkheuvelse Sloot	153,36	429,09				1							1
28_01	M10	Kb	2801VN	M10	Veenvaarten Nederwaard		Nieuwe Waterschap	103,45	433,40		13	12		1			1			1
28_02	M10	Vb	2802VN	M10	Veenvaarten Nederwaard		Graafstroom	117,00	432,55		12	12		1						1
28_03	M10	Vs	2803VN	M10	Veenvaarten Nederwaard		Stadsgracht Papendrecht	106,65	428,78			12		1						1
28_04	M10	Vs	2804VN	M10	Veenvaarten Nederwaard		Alblas	112,35	431,37		12	12		1						1
29_01	M10	Vb	2901VO	M10	Veenvaarten Overwaard		Ammerse Boezem	116,75	435,98	13	12	1	1				1			1
29_02	M10	SV	2902VO	M10	Veenvaarten Overwaard		Schelluinse Vliet	123,07	428,92					1						1
29_03	M10	Vs	2903VO	M10	Veenvaarten Overwaard		Grote Vliet	125,89	436,89					1						1
29_04	M10	SV	2904VO	M10	Veenvaarten Overwaard		Noordelijke Tiendwegwetering	119,61	438,04					1						1
29_05	M10	Vb	2905VO	M10	Veenvaarten Overwaard		Achterwaterschap	110,56	432,71		13	12		1						1
29_06	M10	Vb	2906VO	M10	Veenvaarten Overwaard		Ottolandse Kade	118,75	433,65		12	12		1						1
29_07	M10	Vs	2907VO	M10	Veenvaarten Overwaard		Gemaalvliet	112,58	434,50		13	12		1						1
29_08	M10	Vb	2908VO	M10	Veenvaarten Overwaard		Achterwaterschap	103,57	433,38		12	12		1						1
29_09	M10	Vb	2909VO	M10	Veenvaarten Overwaard		Dwarsgang	120,37	434,75			12		1						1
29_10	M10	SV	2910VO	M10	Veenvaarten Overwaard		Ravenhoekse Vliet	125,19	437,04					1						1
30_01	R05	SK	3001OY	R05	Weteringen Ooijpolder		Grenswetering	194,41	427,73	12	13	13	1	1			1	1		
30_02	R05	Kb	3002OY	R05	Weteringen Ooijpolder		Het Meer	190,89	428,10					1						
30_03	R05	SK	3003OY	R05	Weteringen Ooijpolder		Otterlei	198,20	427,79					1						
30_04	R05	Kb	3004OY	R05	Weteringen Ooijpolder		't Meertje	188,84	428,74	13	12	13								

Bijlage 2.2 Aantal locaties per type en waterlichaam

De locaties zijn per gebied ongeveer van oost naar west gerangschikt.

Gebied	Waterlichaam	Afk.	Stromend		Kanalen				Sloten			Alle	
			boven- lopen	rivier- tje	klei		veen		zand	klei	veen		
					smal	breed	smal	breed					
Noord (tussen Rijn/Lek en Waal/Merwede)													
	Sloten Overbetuwe	OB				1						1	
	Sloten Nederbetuwe	NB				2	1			1		4	
	Sloten Tielerwaarden	TS				1				2		3	
	Sloten Lek en Linge	SL				2	1			3		6	
	Linge en Kanalen Overbetuwe	LO		3		7	2			1		13	
	Linge en Kanalen Nederbetuwe	LN		4								4	
	Linge	LI		2						1		3	
	Oude Rijn	RO				1	1					2	
	Kanalen Lek en Linge	LL				4	1			2		7	
	Beneden-Linge	LB		8								8	
	Kanalen Tielerwaarden	TK				6				1		7	
	Kanalen Vijfheerenlanden	VY						1	1		1	3	
	Merwedekanaal / Steenenhoek	MW		2		4						6	
	Zouweboezem	ZO							6			6	
	Giessen	GI						2	5			7	
	Veenvaarten Overwaard	VO						2	5		3	10	
	Alblas	AS							1			1	
	Veenvaarten Nederwaard	VN				1		2	1			4	
	Hogeboezem van de Overwaard	HO							1			1	
Zuid (tussen Waal/Merwede en Maas)													
	Beken Groesbeek	GR		2								2	
	Weteringen Ooijpolder	OY					4			3		7	
	Sloten Citters	CI				2	1			4	4	11	
	Sloot Bloemers	SB								1		1	
	Kanalen Bloemers	KB					2			1		3	
	Kanalen Quarles van Ufford	QU				2	1			4		7	
	Kanalen Bommelerwaard-oost	BO				1				2		3	
	Kanalen Bommelerwaard-west	BW				2	1			1		4	
	Sloten Bommelerwaard-west	BS				1				1		2	
	Alm	AL				4	1			1		6	
	Kanalen Land van Heusden en Altena	HA				1	1			1		3	
	Kreekrestanten Alm en Biesbosch	AB					9			1		10	
	Alle waterlichamen			2	19	37	31	7	20	5	30	4	155

Bijlage 3.1 Hydrologie, hydromorfologie, omgeving, landschap, onderhoud

Legenda bij de tabel op de volgende bladzijden. Afk. 1 is de afkorting die in deze tabel wordt gebruikt. Afk. 2 wordt gebruikt in diagrammen van de ordinaties. Lege velden: geen waarneming, - = waarde is nul. De onderhoudsperioden zijn gedefinieerd in Tabel 4.4

Groep	Afk. 1	Afk. 2	Eenheid	Omschrijving	Verklaring
Hydromorfologie	L	L	km	Lengte waterlichaam	
	Opp	Opp	ha	Oppervlakte waterlichaam	
	Br	Br	m	Breedte locatie	
	Di	Di	dm	Waterdiepte locatie	
	Sli	Sli	dm	Slibdikte locatie op 1 m uit oever	
	Gr	Gro		Grondsoort	B = beton, K = klei, V = veen, Z = zand
	Tal	Talud		Helling talud	F = flauw, P = plasberm, S = steil
	Oe	Oev		Overwegende aard oever	A = aarde, B = beschoeid, N = natuurvriendelijk
	P	KWP		Aantal voor vis passeerbare kunstwerken	
	K	KWT		Totaal aantal kunstwerken	
Hydrologie	Flu	Flu	dm	Fluctuatie waterstand	
	Inl	Inl		Beïnvloeding door inlaatwater	0 = geen, 1 = weinig, 2 = matig, 3 = veel
	Her	Her		Herkomst inlaatwater	G = geen inlaat, R = Rijn, L = Lek, M = Maas, W = Maas (60%) en Waal (40%)
	AfR	AfR	km	Afstand tot rivier (Rijn, Lek, Waal, Merwede, Maas, Linge)	
Omgeving	Sc	Sch		Beschaduwing	1 = licht, 2 = licht-matig, 3 = matig, 4 = matig sterk, 5 = bijna geheel
	Be	Begr		Begroeiing oever	1 = onbegroeid, 2 = kruiden, 3 = kruiden en bomen
	Om	Omg		Omgevend landgebruik	Akk = akkerbouw, Boo = boomkwekerij, Bos = bos, Grs = gras, Mai = mais, Nat = Natuur, Ove = overig
Landschap	st	%st	%	Oppervlakte stedelijk gebied in stroomgebied	
	gs	%gs	%	Oppervlakte grasland in stroomgebied	
	ma	%ma	%	Oppervlakte mais in stroomgebied	
	gn	%gn	%	Oppervlakte granen in stroomgebied	
	aa	%aa	%	Oppervlakte aardappelen in stroomgebied	
	bi	%bi	%	Oppervlakte bieten in stroomgebied	
	ov	%ov	%	Oppervlakte overige gewassen in stroomgebied	
	bo	%bo	%	Oppervlakte boomgaard in stroomgebied	
	lo	%lo	%	Oppervlakte loofbos in stroomgebied	
	na	%na	%	Oppervlakte naaldbos in stroomgebied	
Onderhoud	Sh	Sco		Tijdstip schoning	1 = onlangs (op veel locaties niet bekend)
	OR	OR		Onderhoudsregio	AB = Alm en Biesbosch, AW = Alblasterwaard, BO = Bommelerwaard, LL = Lek en Linge, MW = Maas en Waal, NB = Nederbetuwe, OV = Overbetuwe, RN = Rijk van Nijmegen, TI = Tiel.
	M	OnM		(Combinatie van) onderhoudsmethode(n)	A = maaikorf en afvoeren (droge en natte oever), K = klepelen en niet afvoeren (droge oever), M = maaikorf en niet afvoeren (droge en natte oever), N = natuurvriendelijk, maaien en afvoeren, V = varen en niet afvoeren (nat profiel en natte oever)
	F	OnF	aantal	Onderhoudsfrequentie (beurten per jaar)	
	V	OpV		Onderhoudsperiode voorjaar	1 = van toepassing
	Z	OpZ		Onderhoudsperiode zomer	2 = van toepassing
	N	OpN		Onderhoudsperiode nazomer	3 = van toepassing
	H	OpH		Onderhoudsperiode herfst	4 = van toepassing
	J	OpJ		Onderhoudsperiode voorjaar en zomer	5 = van toepassing

Bijlagen

Nr locatie	Hydromorfologie										Hydrologie				Omgeving			Landschap										Onderhoud									
	L	Opp	Br	Di	Sli	Gr	Tal	Oe	P	K	Flu	Her	Inl	AfR	Sc	Be	Om	st	gs	ma	gn	aa	bi	ov	bo	lo	na	Sh	OR	M	F	V	Z	N	H	J	
01_01	8,1	35	25	15,0	2,0	V	S	B	0	0	4	L	2	3,1			Ove	10	75	-	-	-	-	-	-	-	-	-	AW						1		1
02_01	10,9	16	65	9,5	1,0	K	S	A	0	2	0	M	0	3,2	2	2	Ove	7	28	8	16	8	6	14	-	-	-	AB						1		1	
02_02	10,9	16	11	6,0	0,1	K	S	A	0	2	0	M	0	5,1			Akk	7	28	8	16	8	6	14	-	-	-	1 AB	V	5				1		1	
02_03	10,9	16	11	4,0	2,5	K	P	N	0	2	0	M	0	3,7	2	2	Grs	7	28	8	16	8	6	14	-	-	-	1 AB	V	5				1		1	
02_04	10,9	16	12	2,0	0,1	K	P	N	0	2	0	M	0	5,0	2	2	Akk	7	28	8	16	8	6	14	-	-	-	1 AB	V	5				1		1	
02_05	10,9	16	12	7,0	0,1	K	S	A	0	2	0	M	0	3,2			Mai	7	28	8	16	8	6	14	-	-	-	1 AB	V	5				1		1	
02_06	10,9	16	8	3,0	0,5	K	F	A	0	2	0	M	0	1,3			Bos	7	28	8	16	8	6	14	-	-	-	1 AB	V	5				1		1	
03_01	6,5	5	1	1,5	0,0	Z	S	A	1	3	0	G	0	4,5	2	2	Ove	23	23	7	4	1	2	2	1	10	9	RN	MK	2	1			1		1	
03_02	6,5	5	1,5	2,0	0,2	Z/B	S	A	1	3	0	G	0	4,7	2	2	Grs	23	23	7	4	1	2	2	1	10	9	RN	MK	2	1			1		1	
04_01	40,6	185	62	10,0	2,0	K	S	N	0	1	0	R	0	0,0	2	2	Bos	8	56	5	3	1	1	1	9	-	-	LL						1		1	
04_02	40,6	185	60	17,0	1,5	K	S	B	0	1	0	R	0	0,0	1	1	Nat	8	56	5	3	1	1	1	9	-	-	LL						1		1	
04_03	40,6	185	35	20,0	0,5	K	S	B	0	1	0	R	0	0,0			Mai	8	56	5	3	1	1	1	9	-	-	LL						1		1	
04_04	40,6	185	60	30,0	4,0	K	S	B	0	1	0	R	0	0,0	1	1	Ove	8	56	5	3	1	1	1	9	-	-	LL						1		1	
04_05	40,6	185	50	40,0		K	S	B	0	1	0	R	3	0,0			Ove	8	56	5	3	1	1	1	9	-	-	LL						1		1	
04_06	40,6	185	50	>30		K	S	B	0	1	0	R	0	0,0	2	1	Ove	8	56	5	3	1	1	1	9	-	-	LL						1		1	
04_07	40,6	185	40	25,0	5,0	K	S	B	0	1	0	R	0	0,0			Ove	8	56	5	3	1	1	1	9	-	-	LL						1		1	
04_08	40,6	185	80	30,0	4,0	K	S	B	0	1	0	R	0	0,0	2	3	Ove	8	56	5	3	1	1	1	9	-	-	LL						1		1	
05_01	18,6	39	17	9,0	4,0	V	S	B	0	1	8	L	0	1,3	2	2	Ove	10	75	-	-	-	-	-	-	-	-	AW						1		1	
05_02	18,6	39	40	12,0	2,0	V	S	B	0	1	8	L	0	3,4	2	1	Ove	10	75	-	-	-	-	-	-	-	-	AW						1		1	
05_03	18,6	39	25	7,5	2,0	V	S	A	0	1	8	L	0	4,4	2	2	Grs	10	75	-	-	-	-	-	-	-	-	AW						1		1	
05_04	18,6	39	45	10,0	2,0	V	F	B	0	1	4	L	2	2,4			Grs	10	75	-	-	-	-	-	-	-	-	AW						1		1	
05_05	18,6	39	50	25,0	1,0	V	S	B	0	1	8	L	0	2,3			Grs	10	75	-	-	-	-	-	-	-	-	AW						1		1	
05_06	18,6	39	30	9,5	1,5	V	S	A	0	1	8	L	0	4,6			Grs	10	75	-	-	-	-	-	-	-	-	AW						1		1	
05_07	18,6	39	16	6,5	1,0	V	S	A	0	1	8	L	0	3,6			Grs	10	75	-	-	-	-	-	-	-	-	AW						1		1	
06_01	6,8	61	50	7,0	1,0	V	S	A	0	0	13	L	3	0,5	2	2	Grs	10	75	-	-	-	-	-	-	-	-	AW						1		1	
07_01	33,1	51	7	4,0	0,0	Z	S	A	0	10	2	W	2	1,8	4	2	Ove	13	44	9	5	1	1	3	4	4	1	MW	MK	3	1			1		1	
07_02	33,1	51	40	12,0	0,5	K	S	A	0	10	3	W	0	3,0			Bos	13	44	9	5	1	1	3	4	4	1	MW	V					1		1	
07_03	33,1	51	25	7,0	0,5	K	S	A	0	10	2	W	0	0,7	2	2	Ove	13	44	9	5	1	1	3	4	4	1	MW	V					1		1	
08_01	29,2	29	8	5,0	1,0	K	S	A	0	12	2	M	2	2,7	2	2	Mai	10	52	7	2	1	1	3	5	-	-	BO	V	2				1		1	
08_02	29,2	29	20	6,0	0,1	K	S	A	0	12	2	M	1	2,5	2	2	Grs	10	52	7	2	1	1	3	5	-	-	BO	V	3				1		1	
08_03	29,2	29	8	5,5	0,2	K	S	A	0	12	2	M	2	3,3	2	2	Grs	10	52	7	2	1	1	3	5	-	-	BO	KV	2				1		1	
09_01	17,1	21	5	6,5	0,5	K	S	A	0	7	2	M	2	2,5	2	2	Grs	10	52	7	2	1	1	3	5	-	-	BO	MK	2				1		1	
09_02	17,1	21	15	6,5	1,0	K	S	A	0	7	2	M	3	2,0	2	2	Grs	10	52	7	2	1	1	3	5	-	-	BO	V	2				1		1	
09_03	17,1	21	15	4,5	0,5	K	S	A	0	7	2	M	2	2,8	1	2	Ove	10	52	7	2	1	1	3	5	-	-	BO	V	2				1		1	
09_04	17,1	21	22	5,0	0,2	K	F	N	0	7	2	M	3	2,2	2	2	Bos	10	52	7	2	1	1	3	5	-	-	BO	V	2				1		1	
10_01	81,5	119	9	10,0	1,0	K	S	A	0	20	3	M	0	3,5	4	2	Grs	7	28	8	16	8	6	14	-	-	-	1 AB	V	5				1		1	
10_02	81,5	119	15	8,0	0,2	Z	S	B	0	20	3	M	0	3,4	2	2	Grs	7	28	8	16	8	6	14	-	-	-	1 AB	V	5				1		1	
10_03	81,5	119	30	10,0	0,2	K	S	A	0	20	3	M	0	1,9	2	2	Akk	7	28	8	16	8	6	14	-	-	-	AB	M	1				1		1	
11_01	36,3	47	18	5,5	0,1	K	S	A	0	7	2	R	0	1,6	2	1	Grs	8	56	5	3	1	1	1	9	-	-	LL	V	2				1		1	
11_02	36,3	47	12	5,5	0,2	K	S	A	0	7	2	R	0	2,5	1	2	Grs	8	56	5	3	1	1	1	9	-	-	LL	V	2				1		1	
11_03	36,3	47	12	4,5	0,5	K	S	A	0	7	2	R	0	3,6			Grs	8	56	5	3	1	1	1	9	-	-	LL	V	2				1		1	
11_04	36,3	47	12	5,5	0,2	K	S	A	0	7	2	R	0	1,6	1	2	Grs	8	56	5	3	1	1	1	9	-	-	LL	V	2				1		1	
11_05	36,3	47	5	5,5	0,1	K	S	A	0	7	2	R	0	3,2			Grs	8	56	5	3	1	1	1	9	-	-	LL	V	2				1		1	
11_06	36,3	47	25	6,0	0,1	K	S	A	0	7	3	R	0	0,3	2	1	Bos	8	56	5	3	1	1	1	9	-	-	LL	V	2				1			

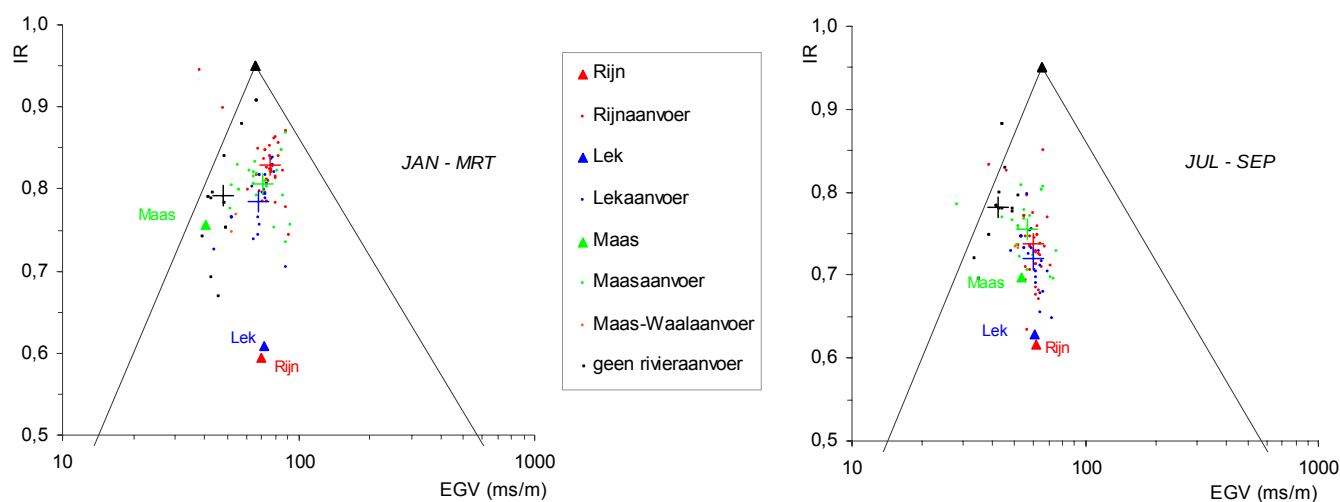
Pilot stuurvariabelen waterkwaliteit en ecologie

Nr locatie	Hydromorfologie										Hydrologie				Omgeving			Landschap										Onderhoud									
	L	Opp	Br	Di	Sli	Gr	Tal	Oe	P	K	Flu	Her	Inl	AfR	Sc	Be	Om	st	gs	ma	gn	aa	bi	ov	bo	lo	na	Sh	OR	M	F	V	Z	N	H	J	
17_03	27,6	51	25	4,0	0,0	K	S	A	2	10	2	R	2	2,0	2	2	Boo	10	39	5	8	1	2	6	11	-	-	NB	V		1	1	1	1			
17_04	27,6	51	30	8,0	0,0	K	S	A	2	10	2	R	2	1,8	2	2	Grs	10	39	5	8	1	2	6	11	-	-	NB	V		1	1	1	1			
18_01	80,5	122	28	4,0	0,5	Z	S	A	0	25	2	R	0	3,0	2	2	Grs	10	39	5	8	1	2	6	11	-	-	OV	V		1	1	1				
18_02	80,5	122	20	6,0	0,3	Z	S	N	0	25	3	R	3	1,8	2	2	Grs	10	39	5	8	1	2	6	11	-	-	OV	V		1	1	1				
18_03	80,5	122	11	7,0	1,5	K	S	A	0	25		R	0	2,2			Grs	10	39	5	8	1	2	6	11	-	-	OV	V		1	1	1				
18_04	80,5	122	10	5,0	0,1	K	S	A	0	25		R	0	2,8	2	2	Ove	10	39	5	8	1	2	6	11	-	-	OV						1	1	1	
18_05	80,5	122	10	3,0	7,0	K	S	A	0	25		R	0	4,0	2	2	Grs	10	39	5	8	1	2	6	11	-	-	OV	M	2				1	1	1	
18_06	80,5	122	40	4,0	0,2	K	S	A	0	25	2	R	3	0,8	2	2	Grs	10	39	5	8	1	2	6	11	-	-	OV	N					1	1	1	
18_07	80,5	122	12	5,5	0,1	K	S	N	0	25		R	1	4,1	1	2	Grs	10	39	5	8	1	2	6	11	-	-	OV						1	1	1	
18_08	80,5	122	10	6,0	0,5	K	S	A	0	25		R	0	3,4	1	2	Ove	10	39	5	8	1	2	6	11	-	-	OV						1	1	1	
18_09	80,5	122	10	5,5	0,1	Z	S	A	0	25		R	1	2,0	2	2	Akk	10	39	5	8	1	2	6	11	-	-	OV	A					1	1	1	
18_10	80,5	122	12	5,0	1,5	K	S	A	0	25		R	0	2,1	1	2	Grs	10	39	5	8	1	2	6	11	-	-	OV	V					1	1	1	
18_11	80,5	122	20	5,5	1,0	K	S	A	0	25	2	R	1	4,0	3	3	Akk	10	39	5	8	1	2	6	11	-	-	OV	V					1	1	1	
18_12	80,5	122	25	3,5	0,5	K	F	A	0	25		R	0	1,3	1	2	Ove	10	39	5	8	1	2	6	11	-	-	OV	V					1	1	1	
18_13	80,5	122	4	6,5	2,0	K	S	B	0	25		R	1	1,5	4	2	Akk	10	39	5	8	1	2	6	11	-	-	OV	M	2				1	1	1	
19_01	31,8	98	75	5,0		K	P	N	0	0	0	L	3	0,0			Grs	8	56	5	3	1	1	1	9	-	-	AW						1	1		
19_02	31,8	98	35	12,5	0,1	K	S	B	0	0	0	L	3	0,0	2	2	Ove	8	56	5	3	1	1	1	9	-	-	AW						1	1		
19_03	31,8	98	80	4,0		K			0	0	0	L	3	0,0			Grs	8	56	5	3	1	1	1	9	-	-	AW						1	1		
19_04	31,8	98	45	20,0		V	S	B	0	0	0	L	3	0,0			Ove	8	56	5	3	1	1	1	9	-	-	AW						1	1		
19_05	31,8	98	45	17,0	0,0	K	S	B	0	0	0	L	3	0,0	2	2	Ove	8	56	5	3	1	1	1	9	-	-	AW						1	1		
19_06	31,8	98	30	18,0	0,0	K	S	B	0	0	0	L	3	0,0			Grs	8	56	5	3	1	1	1	9	-	-	AW						1	1		
20_01	6,0	12	20	3,0	0,5	K	S	A	3	3	2	R	3	2,1	2	2	Boo	10	39	5	8	1	2	6	11	-	-	NB	V				1	1	1	1	
20_02	6,0	12	10	6,0	0,5	K	F	A	3	3	2	R	3	1,9	2	3	Grs	10	39	5	8	1	2	6	11	-	-	NB	V				1	1	1	1	
21_01	2,6	3	7	4,5	1,0	K	S	A	0	1	3	W	0	2,5			Grs	13	44	9	5	1	1	3	4	4	1	MW	MK	2		1	1	1	1		
22_01	4,3	5	18	8,0	0,5	K	P	A	0	2	2	M	0	0,9	2	2	Grs	10	52	7	2	1	1	3	5	-	-	BO	MK	2		1		1	1		
22_02	4,3	5	6	6,0	0,2	K	S	A	0	2	2	M	0	1,7	2	2	Grs	10	52	7	2	1	1	3	5	-	-	BO	MK	2		1		1	1		
23_01	22,6	32	6	5,0	1,0	K	S	A	0	4	0	G	0	1,7	2	2	Mai	13	44	9	5	1	1	3	4	4	1	MW	MK	3		1	1	1	1		
23_02	22,6	32	4	3,0	0,5	K	S	A	0	4	0	G	0	1,4	2	2	Akk	13	44	9	5	1	1	3	4	4	1	MW	MK	3		1	1	1	1		
23_03	22,6	32	1,3	2,0	0,5	Z/K	S	N	0	4	0	G	0	0,8	1	2	Grs	13	44	9	5	1	1	3	4	4	1	MW	MK	3		1	1	1	1		
23_04	22,6	32	1	0,8	0,5	K	S	A	0	4	0	G	0	3,0			Grs	13	44	9	5	1	1	3	4	4	1	MW	MK	2		1	1	1	1		
23_05	22,6	32	12	4,0	0,3	K	S	A	0	4	0	G	0	3,0			Grs	13	44	9	5	1	1	3	4	4	1	MW	MK	2		1	1	1	1		
23_06	22,6	32	12	10,0	0,0	K	F	A	0	4	0	G	0	1,4	1	2	Grs	13	44	9	5	1	1	3	4	4	1	MW	KV	3		1	1	1	1		
23_07	22,6	32	35	4,0		K	S		0	4	0	G	0	1,0	1	2	Grs	13	44	9	5	1	1	3	4	4	1	MW	MK	3		1	1	1	1		
23_08	22,6	32	7	5,0	0,0	Z	F	A	0	4	0	G	0	2,0	1	2	Grs	13	44	9	5	1	1	3	4	4	1	MW					1	1	1	1	
23_09	22,6	32	1,5	4,5	0,8	K	S	A	0	4	0	G	0	1,4	2	2	Mai	13	44	9	5	1	1	3	4	4	1	MW	MK	3		1	1	1	1		
23_10	22,6	32	1,2	3,5	0,2	Z	S	A	0	4	0	G	0	2,3	1	2	Grs	13	44	9	5	1	1	3	4	4	1	MW	MK	2		1	1	1	1		
23_11	22,6	32	6	4,0	0,5	K	S	A	0	4	0	G	0	2,6	1	2	Nat	13	44	9	5	1	1	3	4	4	1	MW					1	1	1	1	
24_01	10,9	13	18	3,0	0,2	K	S	A	0	1	0	R	1	0,6			Boo	8	56	5	3	1	1	1	9	-	-	LL	V	2		1		1	1		
24_02	10,9	13	6	5,5	0,5	K	S	A	0	1	2	R	1	1,9	2	2	Grs	8	56	5	3	1	1	1	9	-	-	LL	M	2		1		1	1		
24_03	10,9	13	4	3,5	0,5	K	S	A	0	1	2	R	1	2,8	2	2	Grs	8	56	5	3	1	1	1	9	-	-	LL	M	2		1		1	1		
24_04	10,9	13	20	6,0	0,8	K	S	B	0	1	0	R	1	1,6			Mai	8	56	5	3	1	1	1	9	-	-	LL	V	2		1		1	1		
24_05	10,9	13	15	4,5	0,2	K	S	A	0	1	2	R	0	1,2	1	2	Grs	8	56	5	3	1	1	1	9	-	-	LL	V	2		1		1	1		
24_06	10,9	13	8	4,5	0,2	K	S	A	0	1	2	R	1	0,4	2	2	Mai	8	56	5	3	1	1	1	9	-	-	LL	V	2		1		1	1		
25_01	25,3	28	15	9,0	0,5	K	S	B	0	10	0	R	1	2,6	2	1	Ove	10	39	5	8	1	2	6	11	-	-	NB	V	2		1	1	1	1		
25_02	25,3	28	20	4,0	0,5	K	S	A	0	10	2	R	1	1,9	2	2	Grs	10	39	5	8	1	2	6	11	-	-	NB	V				1	1	1	1	
25_03	25,3	28	12	4,0	0,2	K	S	A	0	10	2	R	3	2,4	2	2	Grs	10	39	5	8	1	2	6	11	-	-	NB	V				1	1	1	1	
25_04	25,3	28	8	4,5	0,3	K	S	A	0	10	2	R	0	1,9			Ove	10	39	5	8	1	2	6	11	-	-	NB					1	1	1	1	
26_01	8,8	16	15	8,0	0,5	K	S	A	0	0	2	R	0	2,8	2	3	Boo	10	39	5	8	1	2	6	11	-	-	OV	V				1	1	1		
27_01	9,8	37	6	3,5	0,2	K	S	N	0	4	2	R	0	2,5	2	2	Akk	8	56	5	3	1	1	1	9	-	-	TI	M	2		1		1	1		
27_02	9,8	37	11	10,0	2,0	K	S	A	0	4	4	R	0	3,9	2	2	Akk	8	56	5	3	1	1	1	9	-	-	TI	V	3		1		1	1		
27_03	9,8	37	8	5,5	0,5	K	F	A	0	4	2	R	0	2,8	2	2	Boo	8	56	5	3	1	1	1	9	-	-	TI	M	2		1		1	1		
28_01	21,4	68	45	5,0	0,5	K	S	A	0	6	4	L	3	0,5	2	3	Ove	10	75	-	-	-	-	-	-	-	-	AW					1	1			
28_02	21,4	68	20	5,5	1,0	V	S	B	0	6	4	L	1	5,1	2	2	Ove	10	75	-	-	-	-	-	-	-	-	AW					1	1			
28_03	21,4	68	10	6,0	0,5	V	S	A	0	6																											

Bijlage 3.2 EGV-IR diagrammen

EGV-IR diagrammen van de gemiddelde samenstelling van het oppervlaktewater in winter en zomer over de periode 2006-2008. De samenstelling van het rivierwater is met driehoekjes en dat van de afzonderlijke locaties is met puntjes aangegeven. De kruisjes stellen de gemiddelden van de locaties met aanvoer van de gelijk gekleurde rivier voor. Er zijn slechts twee locaties met aanvoer van zowel Maas- als Waalwater.

Bijlage 5.1.**Jaargemiddelden fysische en chemische metingen**

Voor elke locatie zijn voor de vermelde variabelen de gemiddelden vermeld van de bemonsteringsjaren uit Bijlage 2.1.

Legenda

Loc	Locatie	-
Diep	Diepte	m
T	Temperatuur	oC
Chl	Chlorofyl-a	µg/l
DZ	Doorzicht	m
Klr	Kleur	-
ZS	Zwevende stof	mg/l
pH	pH	-
NH4	Ammonium (N)	mg N/l
NO3	Nitraat (N)	mg N/l
NO2	Nitriet (N)	mg N/l
kN	Kjeldahl stikstof	mg N/l
tN	Totaal stikstof	mg N/l
oP	Orthofosfaat (P)	mg P/l
tP	Totaal fosfaat (P)	mg P/l
N/P	N/P	-
BZV5	Bioch. zuurstofverbr. (5 dg)	mg/l
TOC	Totaal organisch koolstof	mg/l
O2	Zuurstof	mg/l
ZVP	Zuurstofverzadiging	%
EGV	Elektrisch gel. vermogen	mS/m
IR	IR	-
HCO3	Bicarbonaat	mmol/l
CO3	Carbonaat	mmol/l
Cl	Chloride	mg/l
SO4	Sulfaat	mg/l
Na	Natrium	mg/l
K	Kalium	mg/l
Ca	Calcium	mg/l
Mg	Magnesium	mg/l
Fe	IJzer	mg/l
Cr	Chroom	µg/l
Ni	Nikkel	µg/l
Cu	Koper	µg/l
Zn	Zink	µg/l
Pb	Lood	µg/l
Cd	Cadmium	µg/l

Pilot stuurvariabelen waterkwaliteit en ecologie

Loc	Diep	T	Chl	DZ	Klr	ZS	pH	NH4	NO3	NO2	kN	tN	oP	tP	N/P	BZV5	TOC	O2	ZVP	EGV	IR	HCO3	CO3	Cl	SO4	Na	K	Ca	Mg	Fe	Cr	Ni	Cu	Zn	Pb	Cd
01_01	1,73	13,8	31,5	0,60	0,79	11,7	7,2	1,00	0,74	0,050	3,5	4,2	0,06	0,25	41	4,1	30,3	6,1	57	70	0,69	3,6	0,05	68	63	39	8	85	12	1,5	0,6	4,2	2,4	4,9	1,0	0,02
02_01	0,24	12,5	16,1	0,28	0,38	9,2	7,8	0,16	0,48	0,020	1,3	1,8	0,03	0,08	83	3,1	11,9	8,8	80	77	0,72	4,4	0,06	72	44	42	3	103	10	0,5	0,9	3,2	1,1	3,6	0,7	0,01
03_01	0,14	11,3	3,0	0,20	0,69	13,3	7,4	0,04	4,05	0,019	0,7	4,8	0,03	0,03	379	1,0	4,3	9,2	85	50	0,78	2,1	0,05	30	67	22	4	59	9							
03_02	0,24	11,0	3,3	0,35	0,78	7,8	7,8	0,03	3,71	0,018	0,6	4,4	0,03	0,03	363	0,9	4,1	10,1	93	50	0,78	2,1	0,05	30	67	21	4	59	9							
04_01	2,26	11,3	8,0	0,63	0,42	15,5	7,7	0,31	1,61	0,038	1,2	2,8	0,05	0,15	45	1,7	5,5	9,6	86	67	0,78	4,3	0,05	50	48	32	4	94	12	0,9	0,7	2,5	3,0	8,2	0,7	0,03
04_06	2,34	12,1	11,6	0,45	0,43	13,5	7,8	0,29	1,60	0,042	1,1	2,8	0,04	0,15	45	2,0	6,1	9,6	88	70	0,77	4,4	0,06	49	47	32	4	93	12	0,7	0,5	2,7	2,6	4,8	0,8	0,04
04_08	2,20	12,6	10,9	0,60	0,39	13,8	7,7	0,27	1,60	0,042	1,1	2,8	0,03	0,12	58	2,0	6,5	8,9	83	69	0,77	4,2	0,06	49	46	32	4	90	12	0,6	0,5	2,5	2,6	5,5	0,5	0,02
05_01	1,08	11,6	25,7	1,24	0,92	7,9	7,8	0,16	0,88	0,018	1,0	1,9	0,03	0,09	71	3,2	6,4	7,6	71	65	0,69	3,1	0,05	58	51	41	5	73	10	0,2	0,5	2,5	5,4	19,6	4,1	0,04
05_02	1,69	13,1	21,5	0,55	0,75	12,6	7,5	0,39	0,72	0,042	2,3	3,1	0,04	0,18	44	3,0	22,6	6,6	60	70	0,78	3,6	0,05	46	95	34	7	93	12	1,3	0,6	5,6	2,7	5,9	0,8	0,03
05_03	2,27	12,9	25,7	0,49	0,71	15,7	7,6	0,43	0,61	0,040	2,8	3,4	0,05	0,22	43	4,0	25,4	6,5	60	69	0,81	3,7	0,05	41	104	31	7	97	12	1,6	0,6	6,1	2,8	6,2	0,8	0,03
06_01	1,10	14,2	54,3	0,49	0,73	19,9	7,9	0,44	0,55	0,034	2,6	3,1	0,18	0,52	20	4,6	19,3	8,7	84	70	0,71	3,6	0,05	63	62	40	8	83	12	0,6	0,6	4,0	2,3	8,5	1,5	0,03
07_01	0,87	12,2	3,3	0,78	0,61	9,4	7,6	0,14	3,14	0,043	1,0	4,2	0,03	0,08	169	1,4	5,3	9,6	92	52	0,74	2,4	0,06	35	51	28	4	57	8	0,6	0,6	5,7	2,8	9,8	1,1	0,11
07_03	2,08	13,1	14,7	0,61	0,45	15,0	7,7	0,14	1,73	0,037	1,0	2,7	0,03	0,12	51	2,1	5,4	9,9	94	53	0,75	2,8	0,06	39	51	28	5	64	8	0,9	0,6	3,2	2,1	6,6	0,8	0,04
08_01	0,98	12,9	6,6	1,02	0,42	11,6	7,7	0,24	1,65	0,052	1,2	2,9	0,03	0,12	74	2,0	5,2	8,7	81	56	0,78	3,3	0,06	35	46	30	5	71	9	0,4	0,6	2,8	1,9	6,8	0,6	0,03
08_02	1,37	13,5	10,9	0,51	0,47	17,3	7,7	0,20	1,46	0,040	1,1	2,6	0,03	0,11	64	2,0	5,6	9,0	83	57	0,78	3,6	0,06	36	42	29	5	75	9	0,7	0,6	2,9	1,9	4,7	0,7	0,02
08_03	0,98	12,9	6,6	1,02	0,42	11,6	7,7	0,24	1,65	0,052	1,2	2,9	0,03	0,12	74	2,0	5,2	8,7	81	56	0,78	3,3	0,06	35	46	30	5	71	9	0,4	0,6	2,8	1,9	6,8	0,6	0,03
09_01	0,37	12,6	17,1	0,36	0,39	16,9	7,7	0,31	6,57	0,153	1,7	8,4	0,38	0,66	48	2,8	10,5	9,2	86	74	0,78	4,3	0,06	55	65	34	10	103	14	0,8	0,5	6,0	4,0	13,0	0,5	0,02
09_02	1,93	13,6	21,9	0,60	0,41	11,9	7,8	0,19	2,53	0,060	1,3	3,9	0,03	0,10	127	3,2	8,1	9,9	96	65	0,78	4,1	0,06	40	43	29	5	85	12	0,6	0,6	4,5	2,0	6,1	0,6	0,02
09_03	1,10	13,0	15,0	0,50	0,50	10,5	7,8	0,21	3,11	0,030	1,2	4,3	0,03	0,13	78	2,1	13,6	10,2	66	68	0,83	4,7	0,05	34	35	23	4	95	10							
09_04	1,93	13,6	21,9	0,60	0,41	11,9	7,8	0,19	2,53	0,060	1,3	3,9	0,03	0,10	127	3,2	8,1	9,9	96	65	0,78	4,1	0,06	40	43	29	5	85	12	0,6	0,6	4,5	2,0	6,1	0,6	0,02
10_01	1,15	11,7	16,4	0,61	0,43	11,7	7,6	0,22	0,91	0,026	1,1	2,0	0,03	0,08	67	2,1	9,4	8,8	80	64	0,80	4,1	0,06	40	48	28	3	92	10	0,9	0,5	3,7	1,8	3,3	0,5	0,02
10_02	1,41	12,3	12,6	0,42	0,68	17,1	7,4	0,58	0,75	0,034	1,9	2,7	0,03	0,12	53	2,6	13,5	7,9	73	84	0,71	4,6	0,06	79	51	47	3	112	11	2,4	0,8	4,1	1,5	5,0	0,6	0,02
10_03	1,89	11,7	18,3	0,57	0,50	14,1	7,6	0,56	1,85	0,053	1,8	3,7	0,04	0,12	79	2,8	11,6	9,2	85	81	0,77	5,1	0,05	61	46	38	4	115	10	1,4	0,8	3,6	1,8	5,1	1,0	0,06
11_01	0,97	12,8	15,9	0,37	0,46	30,4	7,6	0,30	0,68	0,032	1,6	2,3	0,04	0,17	33	3,2	12,4	8,2	77	63	0,81	4,2	0,06	38	44	24	4	87	12	1,2	0,7	4,0	3,0	7,2	1,1	0,03
11_02	1,13	13,0	14,5	0,45	0,40	21,8	7,6	0,32	0,35	0,024	1,4	1,8	0,03	0,13	36	2,4	10,5	7,6	70	65	0,78	3,8	0,06	45	53	30	4	86	11							
11_06	1,59	10,8	16,9	0,57	0,79	17,5	7,8	0,21	0,89	0,025	1,1	2,0	0,03	0,12	55	2,4	7,3	9,3	84	68	0,78	4,5	0,05	45	43	30	4	92	12	0,7	0,5	2,6	2,3	4,5	0,8	0,03
11_07	0,61	11,9	11,8	0,41	0,50	17,9	7,4	0,16	0,17	0,010	1,6	1,8	0,03	0,19	23	2,6	5,9	5,3	53	46	0,82	3,1	0,05	26	34	18	2	67	10							
12_01	1,16	12,4	10,5	0,70	0,45	11,4	7,7	0,36	1,29	0,055	1,4	2,7	0,03	0,15	53	2,4	8,7	8,9	83	59	0,76	3,5	0,06	40	47	28	5	75	10	0,8	0,6	3,0	2,3	6,1	0,7	0,03
12_02	1,26	12,0	9,9	0,44	0,49	27,2	7,6	0,30	1,13	0,031	1,4	2,5	0,03	0,18	42	2,6	8,2	8,3	78	57	0,79	3,8	0,06	36	37	24	4	78	10	1,6	0,7	3,3	2,6	6,0	1,0	0,04
12_04	0,63	11,8	7,6	0,69	0,38	22,5	7,5	0,27	1,67	0,030	1,1	2,9	0,04	0,14	78	2,2	6,7	8,1	74	71	0,76	4,9	0,06	51	34	35	4	95	11							
12_07	1,14	11,8	6,9	0,93	0,42	12,0	7,7	0,28	1,51	0,057	1,2	2,8	0,04	0,14	65	2,5	8,2	8,9	81	59	0,77	3,3	0,05	40	52	28	5	74	10	0,5	0,7	3,3	2,3	6,3	0,8	0,04
13_02	0,77	12,4	7,9	0,62	0,38	14,0	7,8	0,23	1,38	0,037	0,9	2,3	0,03	0,08	80	1,5	5,4	9,8	91	70	0,78	4,4	0,05	48	47	31	4	95	13	0,6	0,6	2,7	1,7	4,3	0,6	0,03
13_04	1,69	12,1	24,8	0,40	0,43	21,5	7,6	0,40	0,72	0,030	2,0	2,7	0,03	0,19	42	3,4	12,8	8,6	80	70	0,78	4,3	0,06	48	52	31	4	93	12	1,4	0,8	4,0	2,3	5,9	0,8	0,03
13_05	1,00	12,3	17,4	0,55	0,20	10,4	7,6	0,83	0,84	0,053	2,3	3,2	0,03	0,12	83	3,4	8,0	7,4	80	80	0,76	4,6	0,06	63	63	37	3	103	13							
13_06	0,92	11,3	16,4	0,44	0,83	47,0	7,7	0,41	1,05	0,031	1,8	2,9	0,03	0,23	31	3,4	10,0	7,9	72	68	0,79	4,8	0,05	42	37	30	4	94	12							
14_02	1,35	13,5	20,1	0,51	0,68	17,8	7,7	0,21	0,24	0,034	1,4	1,7	0,03	0,15	26	2,5	12,7	7,6	72	61	0,73	3,5	0,05	50	47	30	4	78	11	1,2	0,5	3,8	2,4	3,7	8,9	0,44
15_01	0,53	13,1	40,0	0,54	0,00	5,6	7,8	0,56	0,07	0,014	1,4	1,5	0,24	0,38	9	3,8	5,7	5,7	57	46	0,79	3,2	0,07	32	40	23	4	66	7							
15_02	2,33	12,1	20,3	0,56	0,46	14,0	7,6	0,29	0,96	0,029	1,2	2,2	0,03	0,13	40	2,3	8,4	8,7	81	59	0,81	3,9	0,06	35	48	27	3	84	8	1,3	0,6	3,3	1,7	4,3	0,6	0,02
15_04	1,03	11,6	12,8	0,54	0,42	9,9	7,5	0,66	2,19	0,051	1,7	3,9	0,03	0,11	100	2,1	8,3	7,2	66	74	0,83	5,4	0,06	42	40	30	3	116	9	1,7	0,6	2,8	1,5	5,5	1,6	0,09
15_05	1,03	11,6	12,8	0,54	0,42	9,9	7,5	0,66	2,19	0,051	1,7	3,9	0,03	0,11	100	2,1	8,3	7,2	66	74	0,83	5,4	0,06	42	40	30	3	116	9	1,7	0,6	2,8	1,5	5,5	1,6	0,09

Bijlage 5.2 Typegemiddelden fysische en chemische metingen

In de tabel zijn de alle jaargemiddelden en geselecteerde zomerhalfjaargemiddelden (z) per watertype vermeld. Het aantal locaties voor de schuine streep betreft de metalen, dat achter de schuine streep de overige variabelen

De GES (Goede Ecologische Situatie) is voor de stromende wateren de Goede Ecologische Toestand (GET) volgens Van der Molen & Pot (2007) en voor de sloten en kanalen het Goed Ecologisch Potentieel (GEP) volgens Evers e.a. (2007) voor de meest overeenkomende watertypen. De GES-waarden zijn dus geen metingen uit dit onderzoek en zijn daarom grijs gedrukt. *Cursief gedrukte gemiddelden voldoen aan de GES, vet gedrukte gemiddelden voldoen niet aan de GES.* De MTR-waarden zijn ontleend aan Rijkswaterstaat (1998)

Groep	type	bovenloop beek	zand- sloot	klei- sloot	smal kleikanaal	breed kleikanaal	river- tje	smal veenkanaal	breed veenkanaal	alle	MTR
variabele	aant. loc.	0 / 2	3 / 4	14 / 19	15 / 21	22 / 26	10 / 10	3 / 5	10 / 16	77 / 103	
<i>Algemeen</i>											
Diepte	m	0,19	0,59	0,71	1,11	1,34	1,94	0,95	1,34	1,16	-
Temperatuur	oC	11,2	11,8	12,4	12,1	12,7	12,2	12,6	13,8	12,6	-
Chlorofyl-a	µg/l	3,2	22,9	12,4	11,5	17,0	8,2	32,3	25,9	16,2	-
Chlorofyl-a (z)	µg/l	3,8	27,4	14,6	14,7	20,8	12,4	33,3	22,4	18,3	100
Doorzicht	m	0,27	0,65	0,60	0,64	0,60	0,67	0,65	0,64	0,62	-
Doorzicht (z)	m	0,25	0,65	0,65	0,71	0,60	0,66	0,72	0,68	0,65	-
Doorzicht (GES)	m	-	-	-	0,65	0,65	-	0,65	0,65	0,65	0,4
Kleur	-	0,74	0,34	0,30	0,33	0,40	0,35	0,52	0,35	0,36	-
Zwevend stof	mg/l	10,6	16,0	16,1	17,1	12,4	14,2	15,1	11,5	14,3	-
pH	-	7,6	7,4	7,6	7,7	7,7	7,8	7,7	7,7	7,7	6,5 - 9,0
<i>Nutriënten</i>											
Ammonium	mg N/l	0,03	0,15	0,23	0,29	0,29	0,19	0,60	0,35	0,28	-
Nitraat	mg N/l	3,88	3,57	2,20	1,43	1,48	1,74	0,67	0,51	1,57	-
Nitriet	mg N/l	0,019	0,039	0,045	0,037	0,035	0,031	0,035	0,036	0,037	-
Organische stikstof	mg N/l	0,6	1,1	1,0	1,0	1,0	0,8	1,8	1,8	1,1	-
Totaal stikstof	mg N/l	4,6	4,8	3,5	2,8	2,8	2,7	3,1	2,7	3,0	2,2
Totaal stikstof (z)	mg N/l	4,6	4,3	2,7	2,1	2,3	2,4	2,8	2,3	2,5	-
Totaal stikstof (GES)	mg N/l	4,0	2,4	2,4	2,8	2,8	4,0	2,8	2,8	2,4 - 4,0	-
Orthofosfaat	mg P/l	0,03	0,03	0,05	0,04	0,04	0,03	0,07	0,09	0,05	-
Totaal fosfaat	mg P/l	0,03	0,12	0,15	0,15	0,13	0,12	0,27	0,25	0,16	-
Totaal fosfaat (z)	mg P/l	0,03	0,12	0,14	0,13	0,12	0,11	0,30	0,29	0,16	0,15
Totaal fosfaat (GES)	mg P/l	0,12	0,22	0,22	0,15	0,15	0,14	0,15	0,15	0,15 - 0,22	-
N/P	-	371	169	92	67	68	64	39	34	75	-
N/P (z)	-	364	184	78	62	59	63	36	29	68	-
<i>Zuurstofhuishouding</i>											
Bioch. zuurstofverbr.	mg/l	1,0	2,1	2,4	2,3	2,4	1,7	4,2	3,4	2,6	-
Tot. organ. koolstof	mg/l	4,2	7,0	6,4	7,8	8,1	5,7	18,4	19,0	9,8	-
Zuurstof	mg/l	9,7	8,5	8,5	9,1	8,7	9,5	7,0	6,8	8,5	-
ZVP	%	89	79	79	84	82	87	65	64	79	-
ZVP (z)	%	88	85	84	92	89	91	69	59	83	-
<i>Macro-ionen</i>											
Elektr. geleidingsverm.	mS/m	50	44	60	66	62	69	68	63	63	-
Ionic Ratio	-	0,78	0,74	0,78	0,77	0,78	0,75	0,70	0,74	0,76	-
Ionic Ratio (z)	-	0,78	0,74	0,76	0,74	0,76	0,71	0,68	0,72	0,74	-
Bicarbonaat	mmol/l	2,1	1,7	3,7	4,0	3,8	3,9	3,7	3,4	3,6	-
Carbonaat	mmol/l	0,05	0,06	0,06	0,05	0,05	0,06	0,05	0,05	0,05	-
Chloride	mg/l	30	30	38	46	43	53	62	50	45	200
Chloride (z)	mg/l	29	30	40	49	44	55	68	54	47	-
Chloride (GES)	mg/l	40	150	150	300	300	40	300	300	40 - 300	-
Sulfaat	mg/l	67	55	50	49	47	53	53	64	52	100
Natrium	mg/l	22	20	26	30	29	34	41	33	30	-
Magnesium	mg/l	4	6	5	4	4	4	6	6	5	-
Kalium	mg/l	59	48	82	88	84	88	83	80	82	-
Calcium	mg/l	9	7	11	11	10	11	11	11	11	-
<i>Metalen</i>											
Ijzer	mg/l		2,7	1,4	1,0	1,0	0,6	1,0	0,9	1,1	-
Chroom	ug/l		0,6	0,6	0,7	0,7	0,7	0,6	0,6	0,7	84
Nikkel	ug/l		5,8	3,5	3,3	3,2	2,3	3,5	4,3	3,4	6,3
Koper	ug/l		2,3	2,0	2,1	2,0	2,6	3,3	2,2	2,2	3,8
Zink	ug/l		11,9	6,7	6,2	6,0	7,2	9,3	5,2	6,6	40
Lood	ug/l		1,1	0,8	0,7	1,0	0,9	4,7	1,1	1,0	220
Cadmium	ug/l		0,09	0,05	0,03	0,04	0,05	0,17	0,04	0,05	2,0

Bijlage 5.3 Jaargemiddelden fysische en chemische metingen per type

Tussen haakjes is achter elk type het aantal beschikbare locaties vermeld. Afkortingen van de variabelen en eenheden als in Bijlage 5.2. **vet** = zeer significante verschillen ($p < 0.001$) tussen de drie jaren, onderstreept = matig significante verschillen ($p < 0.01$), *cursief* = zwak significante verschillen ($p < 0.05$)

	zandsloot (3)			kleisloot (16)			smal kleikan. (14-16)			breed kleikan. (13-15)			riviertje (8)			alle (58)		
	2006	2007	2008	2006	2007	2008	2006	2007	2008	2006	2007	2008	2006	2007	2008	2006	2007	2008
Diep	0,68	0,69	0,63	0,78	0,69	0,75	1,12	1,15	1,12	1,31	1,31	1,23	2,16	1,88	1,91	1,20	1,14	1,13
T	13,1	12,5	11,4	14,7	12,2	11,5	14,0	12,4	11,6	12,7	12,6	12,1	<u>13,0</u>	<u>12,5</u>	<u>11,3</u>	13,7	12,4	11,6
Chl	29,2	22,6	23,7	13,2	8,3	13,1	11,5	10,5	12,9	19,2	15,5	17,3	10,8	7,1	7,1	14,8	11,3	13,8
DZ	0,63	0,74	0,74	0,58	0,61	0,66	0,56	0,68	0,63	0,59	0,62	0,58	<i>0,56</i>	<i>0,64</i>	<i>0,80</i>	0,58	0,64	0,65
ZS	19,6	13,5	10,4	13,2	15,9	16,6	14,5	15,7	16,9	11,9	12,5	13,4	<u>15,5</u>	<u>14,6</u>	<u>10,7</u>	13,9	14,7	14,7
pH	7,8	7,5	7,5	<i>7,7</i>	<i>7,6</i>	<i>7,7</i>	<i>7,6</i>	<i>7,6</i>	<i>7,7</i>	<i>7,7</i>	<i>7,7</i>	<i>7,7</i>	<u>7,7</u>	<u>7,7</u>	<u>7,8</u>	<u>7,7</u>	<u>7,6</u>	<u>7,7</u>
NH ₄	0,14	0,15	0,17	0,20	0,26	0,24	0,25	0,29	0,28	0,31	0,31	0,34	0,20	0,23	0,21	0,24	0,27	0,27
NO ₃	2,87	3,76	3,54	1,75	2,47	1,87	1,42	1,58	1,42	1,74	1,78	1,47	1,69	2,06	1,65	1,71	2,06	1,70
NO ₂	0,042	0,043	0,036	0,049	0,051	0,038	0,040	0,039	0,036	0,041	0,040	0,034	0,033	0,037	0,034	0,042	0,043	0,036
kN	1,3	1,1	1,2	1,2	1,1	1,1	1,3	1,2	1,3	1,5	1,2	1,3	1,1	0,9	0,9	<i>1,3</i>	<i>1,1</i>	<i>1,2</i>
tN	4,2	4,9	4,7	3,0	3,6	3,1	2,8	2,8	2,7	3,3	3,0	2,8	2,8	3,0	2,6	3,0	3,2	2,9
oP	0,03	0,03	0,03	0,05	0,07	0,03	0,05	0,04	0,05	0,03	0,03	0,03	0,04	0,03	0,03	0,04	0,04	0,03
tP	0,11	0,11	0,11	0,11	0,17	0,14	0,11	0,16	0,20	0,10	0,11	0,12	0,11	0,13	0,12	0,11	0,14	0,15
N/P	146	178	173	74	88	74	81	63	58	93	83	66	71	61	66	84	81	72
BZV5	2,7	2,4	4,0	2,8	1,8	2,1	2,5	2,2	2,2	2,9	2,3	2,2	<u>2,0</u>	<u>1,4</u>	<u>1,3</u>	2,6	2,0	2,5
O ₂	9,7	8,9	8,9	8,8	8,6	9,0	8,6	8,7	9,4	9,3	8,9	9,0	<u>9,8</u>	<u>9,0</u>	<u>9,6</u>	9,1	8,8	9,2
ZVP	92	85	83	86	80	82	83	81	85	87	83	83	<u>93</u>	<u>83</u>	<u>87</u>	87	82	84
EGV	46	44	44	60	64	63	65	65	65	65	64	63	69	68	67	63	64	63
IR	0,75	0,75	0,75	0,79	0,79	0,78	0,78 ^a	0,77	0,78	0,77	0,79	0,79		0,76	0,76	0,78 ^d	0,78	0,78
HCO ₃	1,8	1,8	1,9	3,5	4,1	4,1	3,8	4,0	4,0	3,9	4,1	4,0	3,9	4,1	4,0	3,7	3,9	3,9
CO ₃	0,07	0,05	0,05	0,07	0,05	0,06	0,07	0,05	0,05	0,07	0,05	0,05	0,06	0,05	0,05	0,07	0,05	0,05
Cl	29	28	29	44	39	40	50	45	43	46	42	41	<u>58</u>	<u>49</u>	<u>48</u>	47	42	42
SO ₄	53	51	54	49	46	49	49	48	50	47	45	45	51	52	52	49	47	49
Na	20	20	22	24	27	28	28 ^a	29	30	30 ^b	28	30		32	34	27 ^d	28	30
K	6	7	8	5	5	5	4 ^a	4	5	4 ^b	4	4		4	4	5 ^d	5	5
Ca	48	47	50	80	86	88	92 ^a	86	88	96 ^b	89	87		89	89	85 ^d	85	86
Mg	7	7	8	10	11	12	10 ^a	11	11	9 ^b	9	10		11	12	10 ^d	10	11
Fe	0,7	0,6	0,6	0,7	1,0	0,8	0,9	1,0	1,0	1,0	1,0	1,1	0,8 ^c	0,7 ^a	0,6	0,9 ^f	0,9 ^e	0,9 ^g
Cr	0,9	0,6	0,5	0,9	0,6	0,6	1,0	0,5	0,5	1,1	0,6	0,5	1,5^c	0,5^a	0,5	1,0^f	0,6^e	0,5^g
Ni	5,4	5,5	5,5	2,6	3,1	3,0	3,1	3,3	3,4	3,0	3,0	2,9	2,5 ^c	2,3 ^a	2,3	3,0 ^f	3,1 ^e	3,1 ^g
Cu	3,2	2,6	1,7	1,8	2,1	1,8	2,1	2,2	1,9	1,9	1,8	1,5	3,8^c	2,7^a	2,2	2,2 ^f	2,1 ^e	1,8 ^g
Zn	11,7	7,3	8,0	6,4	5,8	5,6	7,4	5,9	5,5	<u>6,8</u>	<u>5,1</u>	<u>4,9</u>	<u>14,5^c</u>	<u>6,9^a</u>	<u>5,8</u>	7,7^f	5,8^e	5,5^g
Pb	1,3	0,8	1,1	0,8	0,7	0,8	0,8	0,7	0,7	1,0	0,7	1,1	1,8 ^c	1,0 ^a	0,6	0,9 ^f	0,7 ^e	0,8 ^g
Cd	0,09	0,06	0,09	0,03	0,03	0,03	0,02	0,03	0,04	0,03	0,03	0,06	0,07 ^c	0,05 ^a	0,04	0,03 ^f	0,03 ^e	0,04 ^g

^a7 locaties, ^b11 locaties, ^c3 locaties, ^d31 locaties, ^e51 locaties, ^f42 locaties, ^g46 locaties

Bijlage 6.1 Soortenlijst macrofyten

In de tabel zijn voor alle consequent gedetermineerde soorten de frequenties (percentages van het aantal opnamen waarin de soort is gevonden) vermeld. De laatste kolom geeft de gemiddelde procentuele bedekking voor alle opnamen samen.

nl = aantal locaties

no = aantal opnamen

Laag is de groeivorm van de soort (S = ondergedoken, K = kroos, F = flab, N = drijvend, E = emers, O = oever, L = land)

Pilot stuurvariabelen waterkwaliteit en ecologie

Soort	Wetenschappelijke naam	Afkorting	Laag	zandgrond				kleigrond				veengrond			alle typen				gem. bed. %
				nl	be-	slo-	ten	slo-	smal	breed	Lin-	slo-	smal	breed	zand	klei	veen	alle	
					ken	ten	ten	kan.	kan.	ge	ten	kan.	kan.						
				2	5	30	36	31	18	4	7	20	7	115	31	153	153		
				2	6	34	40	35	19	4	7	21	8	128	32	168	168		
Kalmoes	<i>Acorus calamus</i>	Kalmoes	E	-	-	-	-	11	26	-	-	29	-	7	19	9	0,092		
Grote waterweegbree	<i>Alisma plantago-aquatica</i>	Gr.W. wee	E	50	67	15	25	9	11	25	-	10	63	16	9	17	0,149		
Zwarte els	<i>Alnus glutinosa</i>	ZwarEls	L	-	17	9	13	17	5	75	-	33	13	12	31	15	0,329		
Gewone engelwortel	<i>Angelica sylvestris</i>	Gw.Engel	L	-	-	3	8	9	16	-	29	24	-	8	22	10	0,036		
Groot moerasscherm	<i>Apium nodiflorum</i>	Gr.M.sch	O	-	-	-	3	-	5	-	-	-	-	2	-	1	0,002		
Grote kroosvaren	<i>Azolla filiculoides</i>	Gr.Krsva	K	-	-	6	13	3	21	50	57	29	-	9	38	14	0,595		
Kleine watereppe	<i>Berula erecta</i>	Kl.W.epp	E	-	-	-	3	-	5	-	14	10	-	2	9	3	0,008		
Knikkend tandzaad	<i>Bidens cernua</i>	KnikTand	O	-	17	-	-	6	5	-	-	24	13	2	16	5	0,033		
Smal tandzaad	<i>Bidens connata</i>	SmalTand	O	-	-	-	-	-	-	25	-	-	-	-	3	1	0,003		
Zwart tandzaad	<i>Bidens frondosa</i>	ZwarTand	O	-	33	3	20	-	32	25	-	10	25	12	9	12	0,023		
Tandzaad	<i>Bidens spec.</i>	Tandzaad	O	-	-	-	8	-	5	25	14	-	-	3	6	4	0,007		
Veerdelig tandzaad	<i>Bidens tripartita</i>	VeerTand	O	-	17	-	8	3	5	-	14	24	13	4	19	7	0,036		
Heen	<i>Bolboschoenus maritimus</i>	Heen	E	-	17	3	5	6	-	25	29	-	13	4	9	5	0,033		
Zwanenbloem	<i>Butomus umbellatus</i>	Zwanenbl	E	-	-	3	18	11	5	25	-	10	-	10	9	10	0,064		
Hennegras	<i>Calamagrostis canescens</i>	Hennegra	O	-	-	3	-	3	-	-	-	5	-	2	3	2	0,007		
(Gewoon) sterrenkroos	<i>Callitriche cf. platycarpa</i>	(Gw)Ster	S	100	83	35	58	29	42	75	29	24	88	41	34	42	1,660		
Gewone dotterbloem	<i>Caltha palustris ssp. palustris</i>	Gw.Dotte	O	-	-	3	-	3	-	-	-	24	-	2	16	4	0,027		
Haagwinde	<i>Calystegia sepium</i>	Haagwind	O	-	-	26	25	43	16	25	14	24	-	28	25	26	0,097		
Pinksterbloem	<i>Cardamine pratensis</i>	Pinkster	O	-	33	26	20	11	16	25	29	14	25	19	19	19	0,033		
Scherpe zegge	<i>Carex acuta</i>	ScheZegg	E	-	17	53	58	69	68	50	29	38	13	60	41	54	0,510		
Moeraszegge	<i>Carex acutiformis</i>	M.zegge	E	-	-	9	20	14	16	25	14	48	-	15	38	18	0,186		
Tweerijsse zegge	<i>Carex disticha</i>	TweeZegg	O	-	17	15	8	6	-	50	-	-	13	8	6	7	0,012		
Stijve zegge	<i>Carex elata</i>	StijZegg	E	-	-	-	-	-	5	-	14	19	-	1	16	4	0,015		
Valse voszegge	<i>Carex otrubae</i>	ValsVosz	O	-	-	12	15	29	26	25	14	-	-	19	9	16	0,045		
Pluimzegge	<i>Carex paniculata</i>	Pluimzeg	E	-	-	-	3	6	-	-	-	29	-	2	19	5	0,334		
Hoge cyperzegge	<i>Carex pseudocyperus</i>	HogeCype	E	-	17	9	33	20	11	75	14	33	13	20	34	22	0,101		
Ijle zegge	<i>Carex remota</i>	IjleZegg	O	-	-	-	3	6	-	-	-	-	-	2	-	2	0,003		
Oeverzegge	<i>Carex riparia</i>	Oeverzeg	E	-	-	6	8	9	11	-	29	38	-	8	31	12	0,071		
Blaaszegge	<i>Carex vesicaria</i>	Blaaszeg	E	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	1	-	1	0,000		
Grof hooiblad	<i>Ceratophyllum demersum</i>	GroftHoor	S	-	17	56	58	31	37	75	71	48	13	47	56	47	2,593		
Kransblad	<i>Chara spec.</i>	Kransbla	S	-	-	3	13	-	-	-	-	-	-	5	-	4	0,049		
Gewoon kransblad	<i>Chara vulgaris</i>	Gw.Krans	S	-	-	-	8	-	-	-	-	-	-	2	-	2	0,021		
Ganzevoet	<i>Chenopodium spec.</i>	Ganzevoe	L	-	-	-	-	-	5	-	-	-	-	1	-	1	0,006		
Waterscheerling	<i>Cicuta virosa</i>	W.scheer	E	-	-	-	-	3	-	-	-	5	-	1	3	1	0,007		
Kale jonker	<i>Cirsium palustre</i>	KaleJonk	O	-	-	-	-	-	-	-	-	5	-	-	3	1	0,006		
Ruwe smele	<i>Deschampsia cespitosa</i>	RuweSmel	L	-	17	-	-	3	-	-	-	-	13	1	-	1	0,005		
Smalle stekelvaren	<i>Dryopteris carthusiana</i>	SmalStek	L	-	-	-	-	-	-	-	-	5	-	-	3	1	0,006		
Naaldwaterbies	<i>Eleocharis acicularis</i>	Naaldwat	S	-	17	3	3	-	-	-	-	-	13	2	-	2	0,056		
Gewone waterbies	<i>Eleocharis palustris</i>	Gw.W.bie	E	-	-	12	5	3	5	-	-	-	-	6	-	5	0,026		
Smalle waterpest	<i>Elodea nuttallii</i>	SmaW.pes	S	50	67	71	65	43	32	75	14	14	63	55	25	49	6,572		
Darmwier	<i>Enteromorpha spec.</i>	Darmwier	F	-	-	18	30	14	11	25	-	-	-	20	3	15	0,504		
Bekliede basterdwederik	<i>Epilobium ciliatum</i>	BeklBast	O	-	17	3	-	6	-	-	14	-	13	2	3	3	0,009		
Harig wilgenroosje	<i>Epilobium hirsutum</i>	HariWilg	O	-	33	24	35	57	58	75	14	43	25	41	41	40	0,195		
Viltige basterdwederik	<i>Epilobium parviflorum</i>	ViltBast	O	-	-	3	8	3	5	-	29	14	-	5	16	7	0,026		
Holpijp	<i>Equisetum fluviatile</i>	Holpijp	E	-	-	6	3	-	-	14	5	-	-	2	6	3	0,038		
Lidrus	<i>Equisetum palustre</i>	Lidrus	E	-	-	21	30	23	-	-	43	10	-	21	16	19	0,150		
Koninginnenkruid	<i>Eupatorium cannabinum</i>	Koningin	O	-	17	-	3	3	11	-	-	33	13	3	22	7	0,103		
Heksenmelk	<i>Euphorbia esula</i>	Heksenme	L	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	1	-	1	0,000		
Rietzwenkgras	<i>Festuca arundinacea</i>	Rietzwen	O	-	-	-	3	6	5	-	-	-	-	3	-	2	0,005		
Moerasspirea	<i>Filipendula ulmaria</i>	M.spirea	O	-	-	38	40	31	26	50	29	33	-	35	34	33	0,090		
Flab overig	Flab indet.	FlabOver	F	50	33	53	58	17	21	100	29	14	38	39	31	38	7,085		
Es	<i>Fraxinus excelsior</i>	Es	L	-	-	-	5	3	5	-	14	5	-	3	6	4	0,012		
Kleefkruid	<i>Galium aparine</i>	Kleefkru	L	-	-	12	10	17	11	50	-	5	-	13	9	11	0,060		
Mannagras	<i>Glyceria fluitans</i>	Mannagra	N	100	50	18	25	14	16	25	14	5	63	19	9	19	0,458		
Liesgras	<i>Glyceria maxima</i>	Liesgras	E	-	83	85	88	71	63	75	86	52	63	78	66	75	1,979		
Moerasdroogbloem	<i>Gnaphalium uliginosum</i>	M.droogb	O	-	17	-	3	-	-	-	-	-	13	1	-	1	0,037		
Paarbladig fonteinkruid	<i>Groenlandia densa</i>	PaarFont	S	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	3	1	0,011		
Lidsteng	<i>Hippuris vulgaris</i>	Lidsteng	E	50	-	-	-	-	-	-	-	-	13	-	-	1	0,001		
Waterviolier	<i>Hottonia palustris</i>	W.volie	E	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	0,082		
Kikkerbeet	<i>Hydrocharis morsus-ranae</i>	Kikkerbe	N	-	-	29	43	17	16	75	57	24	-	28	38	29	0,397		
Grote watermavel	<i>Hydrocotyle ranunculoides</i>	Gr.W.nav	N	-	-	3	-	-	-	-	14	24	-	1	19	4	0,025		
Gewone watermavel	<i>Hydrocotyle vulgaris</i>	Gw.W.nav	O	-	17	-	-	-	-	-	-	-	13	-	-	1	0,001		
Gele lis	<i>Iris pseudacorus</i>	GeleLis	O	50	33	35	68	57	68	75	71	76	38	55	78	59	0,347		
Zomprus	<i>Juncus articulatus</i>	Zomprus	O	-	33	3	5	9	-	-	-	10	25	5	6	6	0,025		
Greppelrus	<i>Juncus bufonius</i>	Greppelr	O	-	33	3	5	-	-	-	-	5	25	2	3	4	0,019		
Platte rus	<i>Juncus compressus</i>	PlatRus	O	-	-	3	3	6	11	-	-	-	-	5	-	4	0,011		
Pitrus	<i>Juncus effusus</i>	Pitrus	O	-	67	29	38	20	26	50	57	5	50	29	22	29	0,098		
Zeegroene rus	<i>Juncus inflexus</i>	ZeegRus	L	-	17	12	5	17	32	-	-	-	13	14	-	11	0,027		
Paddenrus	<i>Juncus subnodulosus</i>	Paddenru	O	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	1	-	1	0,006		
Tengere rus	<i>Juncus tenuis</i>	TengRus	O	-	17	-	-	-	-	-	-	-	13	-	-	1	0,000		
Gemengd kroos	<i>Lemna gibba, L. minor, L. minuta</i>	GemeKroo	K	-	83	91	80	69	53	100	86	86	63	76	88	77	3,330		
Puntkroos	<i>Lemna trisulca</i>	Puntkroo	S	-	-	15	13	11	11	100	71	48	-	13	59	21	0,648		
Moerasrolklaver	<i>Lotus pedunculatus</i>	M.rolkla	O	-	50	9	10	-	-	-	-	-	38	5	-	6	0,026		
Echte koekoeksbloem	<i>Lychnis flos-cuculi</i>	EchtKoek	L	-	-	6	-	3	-	-	-	-	-	2	-	2	0,005		
Wolfspoot	<i>Lycopus europaeus</i>	Wolfspoo	O	-	33	21	45	46	63	75	71	62	25	41	66	45	0,193		
Penningkruid	<i>Lysimachia nummularia</i>	Penningk	O	-	17	18	5	9	5	-	-	-	13	9	-	8	0,030		
Grote wederik	<i>Lysimachia vulgaris</i>	Gr.Weder	O	-	17	3	8	6	11	-	-	5	13	6	3	6	0,022		
Waterpostelein	<i>Lythrum portula</i>	W.postel	O	-	17	3	3	-	-	-	-	-	13	2	-	2	0,041		
Grote kattenstaart	<i>Lythrum salicaria</i>	Gr.Katte	O	50	33	32	15	43	37	25	43	52	38	30	47	34	0,124		

Soort	Wetenschappelijke naam	Afkorting	Laag	zandgrond		kleigrond				veengrond				alle typen				gem.			
				nl	be-	slo-	slo-	smal	breed	Lin-	slo-	smal	breed	zand	klei	veen	alle	gem.			
					ten	ten	kan.	kan.	ge	ten	kan.	kan.									
					2	5	30	36	31	18	4	7	20						7	115	31
																	8	128	32	168	158
Watermunt	<i>Mentha aquatica</i>	W.munt	O	50	-	3	8	20	42	-	14	24	13	15	19	15	0,094				
Moerasvergeet-mij-nietje	<i>Myosotis scorpioides</i>	M.vergee	O	50	67	21	30	40	42	-	43	43	63	32	38	35	0,194				
Parelvederkruid	<i>Myriophyllum aquaticum</i>	Parelv	S	-	-	-	3	-	-	-	-	-	-	1	-	1	0,012				
Aarvederkruid	<i>Myriophyllum spicatum</i>	Aarveder	S	-	-	9	13	-	-	-	-	-	-	6	-	5	0,220				
Buigzaam glanswier	<i>Nitella flexilis</i>	BuigGlan	S	-	-	-	-	-	5	-	-	-	-	1	-	1	0,046				
Gele plomp	<i>Nuphar lutea</i>	GelePlom	N	-	17	26	53	60	84	75	86	95	13	52	94	58	4,648				
Witte waterlelie	<i>Nymphaea alba</i>	WitW.llel	N	-	-	-	8	3	11	50	14	52	-	5	44	12	0,569				
Watergentiaan	<i>Nymphaoides peltata</i>	W.gentia	N	-	-	9	5	9	-	-	-	5	-	6	3	5	0,200				
Watertorkruid	<i>Oenanthe aquatica</i>	W.torkru	E	-	-	-	-	-	5	-	14	5	-	1	6	2	0,001				
Veenwortel	<i>Persicaria amphibia</i>	Veenwort	N	50	33	62	58	43	37	50	57	14	38	52	28	46	0,390				
Waterpeper	<i>Persicaria hydropiper</i>	W.peper	E	-	33	6	10	3	16	-	29	10	25	8	13	10	0,032				
Beklierde duizendknoop	<i>Persicaria lapathifolia</i>	BeklDuiz	L	-	33	-	3	3	-	-	-	-	25	2	-	2	0,007				
Groot hoeftblad	<i>Petasites hybridus</i>	Gr.Hoeftb	O	-	-	-	3	-	-	-	-	-	-	1	-	1	0,000				
Melkeppe	<i>Peucedanum palustre</i>	Melkeppe	O	-	-	3	3	3	-	25	-	24	-	2	19	5	0,045				
Rietgras	<i>Phalaris arundinacea</i>	Rietgras	O	-	83	62	68	40	37	75	57	5	63	53	28	49	0,351				
Riet	<i>Phragmites australis</i>	Riet	E	-	33	32	35	74	53	25	57	95	25	48	78	52	3,279				
Gekroesd fonteinkruid	<i>Potamogeton crispus</i>	GekrFont	S	-	-	12	3	6	5	-	-	-	-	6	-	5	0,135				
Glanzig fonteinkruid	<i>Potamogeton lucens</i>	GlanFont	S	-	-	24	5	3	-	-	-	-	-	9	-	7	0,161				
Puntig fonteinkruid	<i>Potamogeton mucronatus</i>	PuntFont	S	-	-	3	3	-	-	-	-	-	-	2	-	1	0,011				
Drijvend fonteinkruid	<i>Potamogeton natans</i>	DrijFont	N	-	17	-	-	-	-	-	-	-	13	-	-	1	0,011				
Rivierfonteinkruid	<i>Potamogeton nodosus</i>	RivirFont	N	-	-	12	8	6	11	-	-	-	-	9	-	7	0,083				
Stomp fonteinkruid	<i>Potamogeton obtusifolius</i>	StomFont	S	-	-	-	3	-	-	-	-	10	-	1	6	2	0,102				
Schedefonteinkruid	<i>Potamogeton pectinatus</i>	Schedefo	S	-	17	18	33	17	21	50	57	-	13	23	19	21	1,513				
Doorgroeid fonteinkruid	<i>Potamogeton perfoliatus</i>	DoorFont	S	-	-	9	8	-	5	-	-	-	-	5	-	4	0,052				
Tenger fonteinkruid	<i>Potamogeton pusillus</i>	TengFont	S	-	17	12	15	-	-	-	-	5	13	8	3	7	0,140				
Haarfonteinkruid	<i>Potamogeton trichoides</i>	HaarFont	S	-	-	24	20	3	-	-	14	-	-	13	3	11	0,283				
Zilverschoon	<i>Potentilla anserina</i>	Zilversc	L	-	-	3	-	-	11	-	-	-	-	2	-	2	0,001				
Wateraardbei	<i>Potentilla palustris</i>	W.aardbe	E	50	-	-	-	-	-	-	-	-	13	-	-	1	0,001				
Heelblaadjes	<i>Pulicaria dysenterica</i>	Heelblaa	L	-	-	-	3	-	5	-	-	-	-	2	-	1	0,002				
Fijne watteranonkel	<i>Ranunculus aquatilis</i>	Fijw.ran	S	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	1	-	1	0,012				
Stijve watteranonkel	<i>Ranunculus circinatus</i>	StiW.ran	S	-	-	-	5	-	-	-	-	-	-	2	-	1	0,012				
Egelboterbloem	<i>Ranunculus flammula</i>	Egelbote	O	-	33	3	8	-	-	-	-	-	25	3	-	4	0,005				
Blaartrekkende boterbloem	<i>Ranunculus sceleratus</i>	BlaaBote	O	-	-	-	10	9	5	-	14	24	-	6	19	8	0,113				
Gewoon watervorkje	<i>Riccia fluitans</i>	Gw.W.vor	K	-	17	6	13	6	-	25	14	10	13	7	13	8	0,183				
Gele waterkers	<i>Rorippa amphibia</i>	GelW.ker	O	-	-	6	3	31	42	25	43	71	-	17	59	24	0,290				
Slanke waterkers	<i>Rorippa microphylla</i>	SlawW.ker	O	50	-	6	15	17	26	-	14	-	13	15	3	13	0,114				
Moeraskers	<i>Rorippa palustris</i>	M.kers	O	-	-	-	-	-	5	-	-	-	-	1	-	1	0,000				
Akkerkers	<i>Rorippa sylvestris</i>	Akkerker	L	-	33	3	8	-	5	-	-	10	25	4	6	5	0,037				
Waterzuring	<i>Rumex hydrolapathum</i>	W.zuring	O	-	17	21	53	54	68	75	71	57	13	47	63	48	0,282				
Moeraszuring	<i>Rumex palustris</i>	M.zuring	O	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	0,001				
Pijlkruid	<i>Sagittaria sagittifolia</i>	Pijlkrui	E	-	-	38	45	14	16	-	29	5	-	30	9	25	0,387				
Schietwilg	<i>Salix alba</i>	Schietwi	L	-	33	3	3	11	16	-	14	29	25	7	22	11	0,285				
Boswilg	<i>Salix caprea</i>	Boswilg	L	-	-	-	13	6	-	-	-	5	-	5	3	5	0,015				
Grauwe wilg	<i>Salix cinerea</i>	GrauWilg	L	-	17	-	-	6	-	25	-	10	13	2	9	4	0,210				
Wilg	<i>Salix spec.</i>	Wilg	L	-	-	3	3	6	16	-	14	5	-	5	6	5	0,017				
Amandelwilg	<i>Salix triandra</i>	Amandelw	L	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	1	-	1	0,001				
Katwilg	<i>Salix viminalis</i>	Katwilg	L	-	-	-	8	6	-	50	-	14	-	4	16	6	0,071				
Gewone vlier	<i>Sambucus nigra</i>	Gw.Vlier	L	-	-	3	-	3	-	-	-	-	-	2	-	1	0,000				
Mattenbies	<i>Schoenoplectus lacustris</i>	Mattenbi	E	-	-	-	-	6	11	-	-	5	-	3	3	3	0,032				
Bosbies	<i>Scirpus sylvaticus</i>	Bosbies	O	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	3	1	0,001				
Helmkruid	<i>Scrophularia spec.</i>	Helmkrui	L	-	-	6	-	-	-	-	-	5	-	2	3	2	0,002				
Blauw gliedkruid	<i>Scutellaria galericulata</i>	BlauGlied	O	-	-	9	28	11	32	50	57	10	-	19	25	19	0,061				
Grote watereppe	<i>Sium latifolium</i>	Gr.W.epp	E	-	-	-	3	5	25	-	25	5	-	2	6	2	0,008				
Bitterzoet	<i>Solanum dulcamara</i>	Bitterzo	O	-	-	-	5	17	32	-	14	62	-	11	44	17	0,150				
Canadese guldenroede	<i>Solidago canadensis</i>	CanaGuld	L	-	-	-	-	-	5	-	-	-	-	1	-	1	0,000				
Akkermelkdistel	<i>Sonchus arvensis</i>	Akkermel	O	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-	1	-	1	0,001				
Gekroesde melkdistel	<i>Sonchus asper</i>	GekrMelk	L	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-	1	-	1	0,001				
Moerasmelkdistel	<i>Sonchus palustris</i>	M.melkdi	O	-	-	-	-	-	-	-	-	14	-	-	9	2	0,018				
Melkdistel	<i>Sonchus spec.</i>	Melkdist	L	-	-	-	3	-	-	-	-	-	-	1	-	1	0,000				
Kleine egelskop	<i>Sparganium emersum</i>	Kl.Egels	E	-	67	3	8	3	5	-	-	-	50	5	-	6	0,356				
Grote egelskop	<i>Sparganium erectum</i>	Gr.Egels	E	50	17	47	30	49	47	25	29	62	25	41	53	43	0,680				
Veelwortelig kroos	<i>Spirodela polyrhiza</i>	VeelKroo	K	-	50	82	58	43	26	75	71	48	38	55	59	55	1,555				
Moerasandoorn	<i>Stachys palustris</i>	M.andoor	O	-	-	3	5	17	26	-	43	67	-	11	53	18	0,140				
Bosandoorn	<i>Stachys sylvatica</i>	Bosandoo	L	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	1	-	1	0,000				
Krabbenscheer	<i>Stratiotes aloides</i>	Krabbens	N	-	-	-	-	-	-	-	-	19	-	-	13	2	0,036				
Gewone smeewortel	<i>Symphytum officinale</i>	Gw.Smeer	O	-	33	41	43	34	16	50	43	19	25	35	31	34	0,053				
Poelruit	<i>Thalictrum flavum</i>	Poelruit	O	-	-	6	-	9	-	-	-	-	-	4	-	3	0,001				
Kleine lisdodde	<i>Typha angustifolia</i>	Kl.Lisdo	E	-	-	-	-	14	21	-	-	48	-	7	31	11	0,270				
Grote lisdodde	<i>Typha latifolia</i>	Gr.Lisdo	E	-	33	-	15	20	21	25	-	43	25	13	31	17	0,138				
Ruwe iep	<i>Ulmus glabra</i>	Ruwelep	L	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	0,000				
Iep	<i>Ulmus spec.</i>	Iep	L	-	-	-	3	-	-	-	-	-	-	1	-	1	0,000				
Grote brandnetel	<i>Urtica dioica</i>	Gr.Brand	O	50	33	47	48	49	26	25	57	24	38	44	34	42	0,187				
Groot blaasjeskruid	<i>Utricularia vulgaris</i>	Gr.Blaas	S	-	-	9	10	9	-	25	14	29	-	8	25	11	0,230				
Echte valeriaan	<i>Valeriana officinalis</i>	EchtVale	O	-	-	44	30	43	32	50	-	14	-	37	19	32	0,113				
Beekpunge	<i>Veronica beccabunga</i>	Beekpung	O	100	-	6	13	9	11	25	-	10	25	9	9	10	0,045				
Rode waterereprijs	<i>Veronica catenata</i>	RodW.ere	O	-	-	6	5	3	21	-	-	5	-	7	3	6	0,034				
Wortelloos kroos	<i>Wolffia arrhiza</i>	WortKroo	K	-	-	-	-	-	-	-	29	-	-	-	6	1	0,024				
Zittende zannichellia	<i>Zannichellia palustris ssp. palustris</i>	ZittZann	S	-	-	6	5	-	-	-	14	-	-	2	6	3	0,186				

Bijlage 6.2 Relatie groeivormen en onderhoud

Aantal opnamen per onderhoudsvorm en watertype en gemiddelde bedekkingspercentages van de verschillende groeivormen daarin. Afv. = maaikorf en afvoeren, mak = maaikorf en klepelen en niet afvoeren, nvm = natuurvriendelijk, maaien en afvoeren, var = varen en niet afvoeren, vkl = varen en klepelen en niet afvoeren.

	aantal opnamen						submers						flab							
	afv	mak	nvm	var	vk1	totaal	afv	mak	nvm	var	vk1	totaal	afv	mak	nvm	var	vk1	totaal		
Beken			2			2			18			18			1			1		
Zandsloten			5			5			53			53			5			5		
Kleislotten			15		12	1	28		30		33	5	30		17		21	1	18	
Smalle kleikanalen	1		8		26	1	36	70	32		13	1	19	1	27		8	1	12	
Brede kleikanalen		1		4	19	2	26		1		1	5	0	4		0	2	4	0	4
Linge				1	9		10			10		9		9		80		1		9
Veensloten					3		3					7		7				2		2
Smalle veenkanalen					3		3					9		9				5		5
Brede veenkanalen					1		1					2		2				1		1
Alle typen	1	31		5	73	4	114	70	32		2	13	2	18	1	16	18	8	1	10

	kroos					drijfblad					emers									
	afv	mak	nvm	var	vk1	totaal	afv	mak	nvm	var	vk1	totaal	afv	mak	nvm	var	vk1	totaal		
Beken			0			0			0			0			35				35	
Zandsloten			4			4			2			2			14				14	
Kleislotten			4		8	1	6		4		2	15	4		1		3	1	2	
Smalle kleikanalen	1		2		2	1	2	1	6		5	1	5	1	4		2	1	2	
Brede kleikanalen		1		2	2	1	2		1		1	4	1	3		0	1	7	4	6
Linge				15	3		4			2	2		2				1	2		2
Veensloten					14		14				14		14					7		7
Smalle veenkanalen					6		6				2		2					1		1
Brede veenkanalen					2		2				10		10					1		1
Alle typen	1	3		4	4	1	3	1	4		1	4	4	4	1	6	1	4	3	4

	oever					landplanten					alle groeivormen									
	afv	mak	nvm	var	vk1	totaal	afv	mak	nvm	var	vk1	totaal	afv	mak	nvm	var	vk1	totaal		
Beken			2			2			0			0			53				53	
Zandsloten			7			7			1			1			79				79	
Kleislotten			1		2	1	1		0		0	0	0		57		66	23	60	
Smalle kleikanalen	5		6		2	3	3	1	0		0	0	0	74	71		30	5	40	
Brede kleikanalen		1		4	5	0	4		0		1	1	0	1		3	5	22	6	18
Linge				15	2		4				2	0		0			108	17		26
Veensloten					1		1				0		0					45		45
Smalle veenkanalen					1		1				0		0					23		23
Brede veenkanalen					0		0				0		0					16		16
Alle typen	5	3		6	2	1	3	1	0		1	0	0	0	74	62	26	33	10	40

Aantal opnamen per onderhoudsfrequentieklasse (aantal malen per jaar) en watertype en gemiddelde bedekkingspercentages van de verschillende groeivormen daarin.

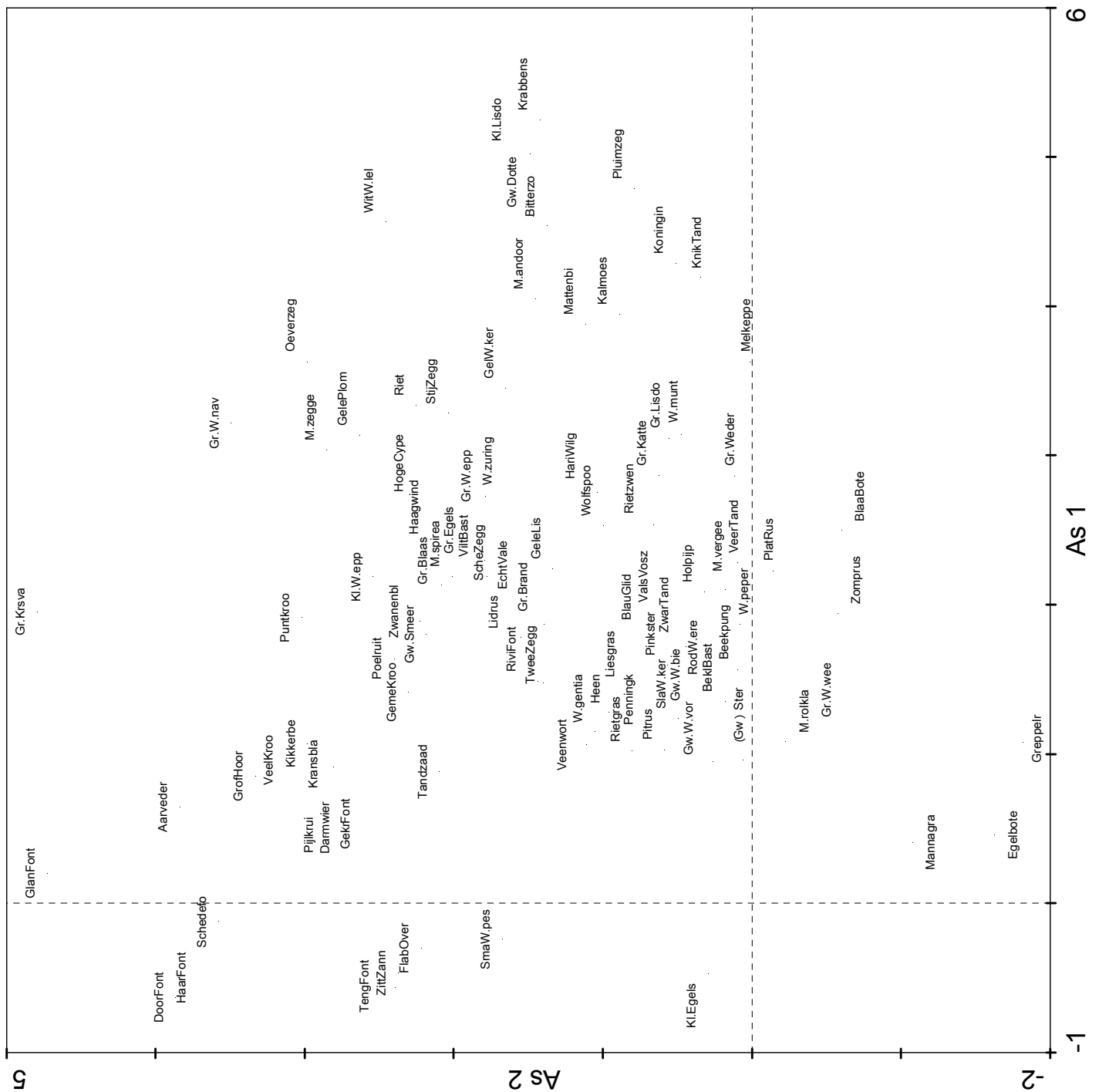
	aantal opnamen					submers					flab				
	1	2	3	5	1 - 5	1	2	3	5	1 - 5	1	2	3	5	1 - 5
Beken		2			2	18				18	1				1
Zandsloten		2	3		5	48	57			53	0	9			5
Kleislotten	3	15	3	3	24	31	35	40	4	31	0	19	27	23	18
Smalle kleikanalen		21	3	5	29		19	37	18	20		12	27	8	13
Brede kleikanalen	3	5	2	7	17	0	2	2	3	2	0	1	1	3	2
Linge		2			2		13			13		0			0
Smalle veenkanalen			1		1			25		25			0		0
Brede veenkanalen			1		1			2		2			1		1
Alle typen	6	47	13	15	81	16	23	33	8	21	0	12	15	9	11

	kroos					drijvend					emers				
	1	2	3	5	1 - 5	1	2	3	5	1 - 5	1	2	3	5	1 - 5
Beken		0			0	0				0	35				35
Zandsloten		8	1		4		3	2		2	20	10			14
Kleislotten	2	10	1	1	7	7	4	0	1	4	1	2	1	7	2
Smalle kleikanalen		2	3	0	2		4	1	15	6		2	3	1	2
Brede kleikanalen	1	4	1	2	2	1	4	1	6	4	3	1	1	10	5
Linge		2			2		2			2		6			6
Smalle veenkanalen			5		5			3		3			2		2
Brede veenkanalen			2		2			10		10			1		1
Alle typen	2	5	2	1	3	4	4	2	8	4	2	4	4	6	4

	oever					landplanten					alle groeivormen				
	1	2	3	5	1 - 5	1	2	3	5	1 - 5	1	2	3	5	1 - 5
Beken		2			2	0				0	53				53
Zandsloten		8	7		7		1	2		1	78	79			79
Kleislotten	3	1	1	3	1	0	0	0	0	0	42	69	68	37	61
Smalle kleikanalen		3	2	1	3		0	0	0	0		39	71	42	43
Brede kleikanalen	0	4	1	3	3	0	0	0	1	1	5	13	6	24	15
Linge		1			1		0			0		22			22
Smalle veenkanalen			1		1			0		0			35		35
Brede veenkanalen			0		0			0		0			16		16
Alle typen	2	2	3	3	2	0	0	0	1	0	23	47	55	33	44

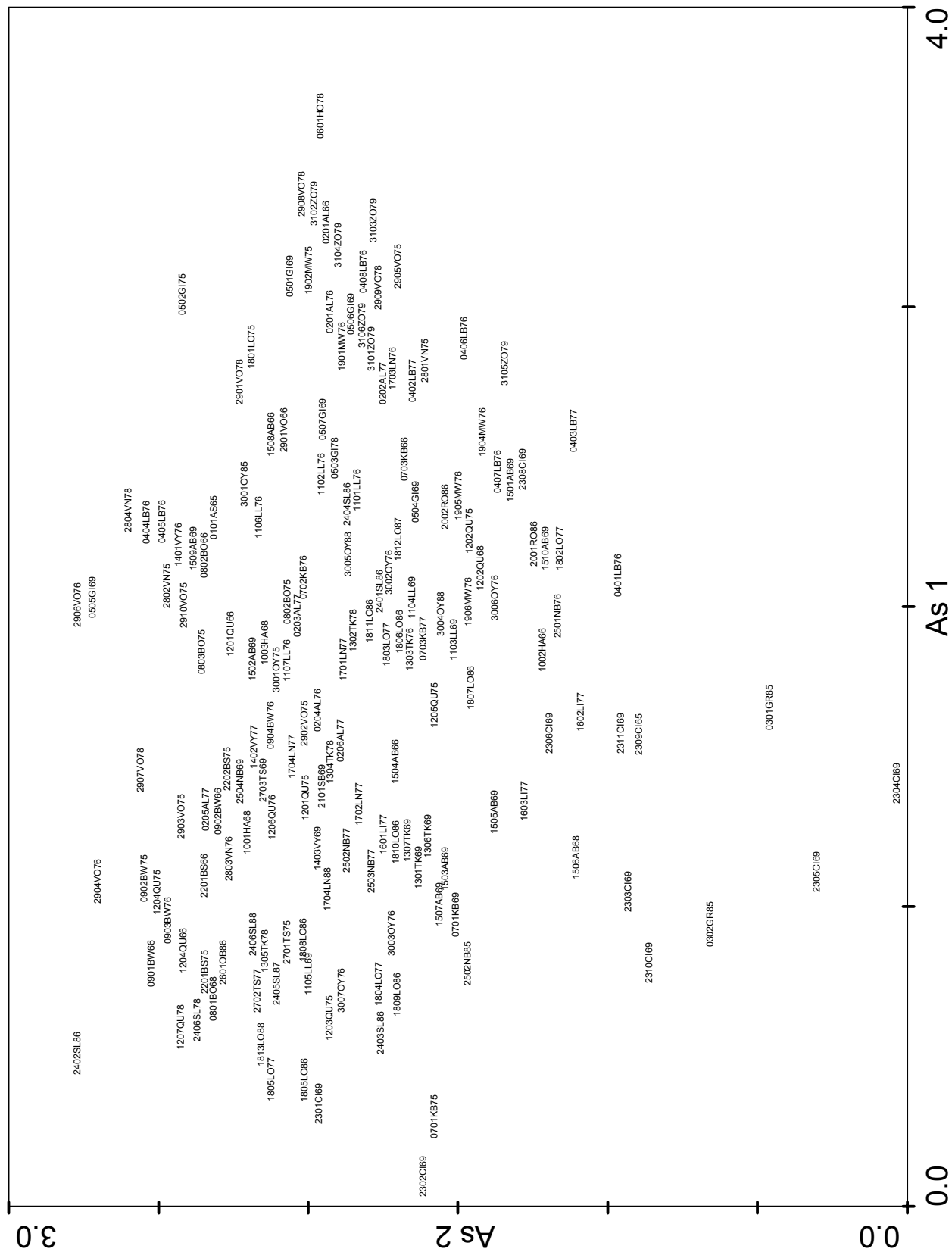
Bijlage 6.3   Scores soorten en opnamen ordinatie macrofyten

Afkortingen volgens Bijlage 6.1

Scores van de monsters op de eerste twee assen

De eerste zes karakters komen overeen met de afkorting van de locaties in Bijlage 2.1, het voorlaatste cijfer (6, 7 of 8) komt overeen met het jaar van bemonstering (2006, 2007, 2008) en het laatste cijfer is het volgnummer van de kalendermaand (enkele monsters uit oktober zijn tot de maand september gerekend).

Bijlage 6.4 Centroiden en correlaties milieuvariabelen ordinatie macrofyten

Centroiden watertypen, grondsoorten, oevertypen, herkomst inlaatwater, onderhoud.

Groep	Var.	N	As1	As2	As3	As4	Groep	Var.	N	As1	As2	As3	As4	Groep	Var.	N	As1	As2	As3	As4
Ebeo- typen	BB	2	1,20	0,52	0,93	1,21	Her- komst inlaat- water	R	62	1,55	1,78	1,23	0,78	Onder- houds- periode	OpV	48	1,43	1,56	1,27	0,85
	SZ	6	1,12	1,00	1,37	1,08		L	38	2,40	2,01	1,34	0,93		OpZ	168	1,73	1,81	1,24	0,85
	SK	34	1,16	1,95	1,30	0,89		M	42	1,58	1,96	1,16	0,82		OpN	53	1,37	1,63	1,26	0,80
	Ks	39	1,35	1,82	1,25	0,71		W	6	1,48	1,68	1,29	0,87		OpH	168	1,73	1,81	1,24	0,85
	Kb	36	2,02	1,69	1,09	0,84		G	20	1,37	1,24	1,27	1,00		OpJ	47	1,55	1,93	1,22	0,72
	RI	19	2,12	1,68	1,19	0,75	Omge- vend land- gebruik	Grs	86	1,64	1,77	1,25	0,79	Onder- houds- regio	AB	20	1,85	1,76	1,17	1,08
	SV	4	1,47	2,24	1,65	0,77		Ove	35	2,16	1,87	1,19	0,91		AW	38	2,40	2,01	1,34	0,93
	Vs	7	1,91	2,26	1,42	0,91		Akk	15	1,40	1,83	1,22	1,05		BO	12	1,32	2,30	1,01	0,51
	Vb	21	2,71	2,00	1,31	1,05		Mai	13	1,26	1,92	1,43	0,88		LL	22	1,84	1,84	1,32	0,76
								Bos	11	1,82	1,83	1,22	0,90		MW	26	1,29	1,52	1,37	0,84
Grond- soort	Z	14	1,46	1,16	1,24	0,94		Boo	5	1,80	1,79	1,07	0,76		NB	12	1,60	1,68	1,25	0,75
	K	123	1,59	1,81	1,21	0,81		Nat	3	2,33	1,44	1,19	0,79		OV	15	1,33	1,79	1,06	0,77
	V	33	2,38	2,07	1,37	0,96									RN	10	1,60	1,51	1,04	1,02
	B	1	0,84	0,62	1,39	1,08									TI	13	1,28	1,73	1,25	0,85
Oever	A	131	1,62	1,82	1,23	0,86	Onder- houds- methode	V	77	1,60	1,85	1,22	0,81							
	B	24	2,25	1,88	1,32	0,90		N	5	1,87	1,58	1,33	0,56							
								M+K	31	0,99	1,72	1,23	0,90							
	N	13	1,78	1,58	1,24	0,64		K	26	1,15	1,58	1,25	0,91							
								A	1	0,71	1,66	1,69	1,06							

Product-moment-correlaties hydro(morfo)logie, omgeving, landschap, onderhoud (donkerrood: $p < 0,001$, middenrood: $p < 0,01$, lichtrood: $p < 0,05$).

Groep	Variabele	N	As1	As2	As3	As4	Groep	Variabele	N	As1	As2	As3	As4
Hydromor- fologie	KWT*	168	-0,41	0,03	-0,01	-0,09	Land- schap	%ma	168	-0,36	-0,32	-0,04	-0,10
	L*	168	-0,07	0,02	0,05	-0,09		%lo	168	-0,17	-0,29	-0,04	0,09
	Tal	168	-0,03	0,01	0,12	0,00		%st	168	-0,16	-0,21	-0,10	0,07
	KWP	168	0,03	-0,14	-0,01	0,01		%bo	168	-0,16	-0,10	0,02	-0,32
	SLi*	160	0,15	0,15	-0,08	0,13		%gn	168	-0,13	-0,21	-0,12	0,13
	Opp*	168	0,20	0,08	0,10	0,03		%ov	168	-0,11	-0,13	-0,15	0,13
	Di*	167	0,39	0,20	0,05	-0,03		%na	168	-0,08	-0,21	-0,11	0,11
	Br*	168	0,63	0,13	-0,13	-0,06		%bi	168	-0,06	-0,14	-0,13	0,16
Hydrologie	Flu	158	0,20	0,27	-0,06	0,23	Onder- houd	%aa	168	0,01	-0,08	-0,08	0,19
	Inl	168	0,28	0,05	-0,02	-0,12		%gs	168	0,29	0,34	0,18	-0,03
	AfR	168	-0,16	0,09	-0,05	0,01		OnF	81	0,16	-0,04	-0,04	0,30
Omgeving	Sch	125	-0,13	0,08	0,14	0,08							
	Begr	124	-0,07	-0,13	-0,19	0,06							

Product-moment-correlaties EKR, bedekking vegetatielagen en aantal soorten (donkerrood: $p < 0,001$, middenrood: $p < 0,01$, lichtrood: $p < 0,05$).

Groep	Variabele	Afk.	N	As1	As2	As3	As4	Groep	Variabele	Afk.	N	As1	As2	As3	As4
EKR	totaal	EKRt	168	-0,18	-0,01	-0,02	0,24	Aantal soorten	totaal	S-tot	168	0,10	-0,13	0,25	-0,31
	lagen	EKRl	168	-0,42	0,01	-0,05	0,30		water en oever	S-w+o	168	0,07	-0,09	0,24	-0,29
	submers	EKRs	168	-0,62	0,05	-0,05	0,33		submers	S-S	168	-0,56	0,32	0,00	0,10
	flab	EKRf	18	0,66	-0,13	0,00	-0,24		flab	S-F	168	-0,51	0,20	-0,10	-0,21
	drijvend	EKRn	147	0,33	0,08	-0,04	-0,05		drijvend	S-N	168	0,00	0,14	0,12	0,09
	kroos	EKRk	48	0,70	-0,23	-0,14	-0,07		kroos	S-K	168	-0,26	0,40	0,38	0,13
	emers	EKR e	67	-0,19	-0,36	0,10	0,03		emers	S-E	168	0,32	-0,06	0,06	-0,06
	oever	EKR o	29	-0,04	-0,24	-0,01	0,11		oever	S-O	168	0,30	-0,38	0,23	-0,46
	soorten	EKR srt	168	0,20	-0,03	0,02	0,05		landplanten	S-L	168	0,33	-0,27	0,17	-0,24
Bedek- king lagen	totaal	Totaal	168	-0,54	0,10	0,04	0,17								
	submers	S	168	-0,60	0,05	0,09	0,21								
	flab	F	168	-0,48	0,11	-0,10	0,00								
	drijvend	N	168	0,28	0,12	0,04	-0,05								
	kroos	K	168	-0,14	0,20	0,25	0,04								
	emers	E	168	0,05	-0,24	-0,15	0,19								
	oever	O	168	0,31	-0,25	0,08	-0,04								
	landplanten	L	168	0,36	-0,03	0,07	-0,06								

Product-moment-correlaties chlorofyl, fysische en chemische variabelen (donkerrood: $p < 0,001$, middenrood: $p < 0,01$, lichtrood: $p < 0,05$). oN = organisch gebonden stikstof, overige afkortingen in Bijlage 5.1. * = logaritmisches getransformeerd.

		Diep*	T	Chl*	DZ	ZS	pH	NH4*	NO3	NO2	oN*	kN*	tN	oP*	tP*	N/P*	BZV5	O2	O2%
Jaar	N	109	110	108	110	108	110	109	109	109	109	109	109	108	109	109	108	110	110
	As1	0,18	0,43	0,34	-0,21	-0,02	0,08	0,09	-0,45	-0,16	0,34	0,31	-0,32	0,39	0,33	-0,48	0,25	-0,41	-0,36
	As2	0,26	0,20	0,18	0,27	0,09	0,19	0,20	-0,29	0,26	0,27	0,26	-0,17	0,18	0,25	-0,25	0,21	-0,08	-0,05
	As3	-0,03	0,08	-0,03	-0,08	0,08	-0,14	0,20	0,04	0,10	0,19	0,21	0,14	0,10	0,16	-0,07	0,07	-0,28	-0,27
	As4	-0,17	-0,20	0,05	0,05	-0,31	-0,23	0,05	0,15	0,03	0,16	0,16	0,24	0,08	-0,06	0,21	0,06	-0,11	-0,15
Zomerhalfjaar	N	109	110	108	110	108	110	109	109	109	109	109	109	108	109	109	108	110	110
	As1	0,17	0,29	0,32	-0,30	0,02	-0,01	0,14	-0,31	-0,15	0,35	0,34	-0,17	0,45	0,41	-0,45	0,10	-0,43	-0,39
	As2	0,30	0,42	0,21	0,28	0,11	0,16	0,05	-0,34	0,22	0,29	0,26	-0,22	0,17	0,30	-0,33	0,26	-0,09	-0,03
	As3	-0,01	-0,03	-0,10	0,00	0,08	-0,08	0,25	-0,01	0,06	0,14	0,17	0,07	0,14	0,14	-0,09	0,01	-0,24	-0,23
	As4	-0,15	-0,29	-0,05	0,03	-0,18	-0,17	0,10	0,12	0,05	0,15	0,16	0,20	0,09	-0,07	0,20	0,03	-0,10	-0,12
1e kwartaal	N	93	99	98	93	93	99	99	99	99	99	99	99	99	99	99	96	99	99
	As1	0,15	0,16	0,07	-0,07	-0,07	0,31	-0,23	-0,33	0,08	0,01	0,05	-0,29	-0,09	-0,18	-0,07	0,14	0,12	0,15
	As2	0,02	-0,08	0,02	0,03	-0,07	0,17	0,08	-0,16	0,01	0,19	0,13	-0,14	0,11	0,00	0,05	-0,10	0,13	0,07
	As3	0,03	0,07	0,12	0,00	0,15	-0,06	0,06	0,15	0,04	0,21	0,22	0,16	0,11	0,02	0,03	-0,05	0,00	0,00
	As4	-0,15	0,08	0,03	0,01	-0,23	-0,25	0,00	0,13	0,19	-0,08	0,18	0,23	0,04	0,03	0,11	0,12	-0,12	-0,08
3e kwartaal	N	105	107	107	105	106	107	107	107	107	107	107	107	107	107	107	107	107	107
	As1	0,06	0,19	0,30	-0,32	0,12	-0,06	0,30	-0,25	0,34	-0,07	0,34	-0,03	0,41	0,47	-0,46	0,23	-0,39	-0,38
	As2	0,29	0,26	0,15	0,13	0,05	0,12	0,07	-0,30	0,24	0,19	0,22	-0,13	0,22	0,30	-0,39	0,22	-0,18	-0,16
	As3	0,00	-0,09	0,00	-0,09	0,09	-0,04	0,24	-0,03	0,10	0,21	0,11	0,05	0,11	0,15	-0,10	0,05	-0,20	-0,22
	As4	-0,16	0,01	-0,02	-0,02	-0,22	-0,09	0,12	0,09	0,11	0,05	0,12	0,16	0,10	-0,05	0,13	0,09	-0,04	-0,04
1e min 3e kwartaal	N	92	98	97	92	91	98	98	98	98	98	98	98	98	98	98	95	98	98
	As1	0,03	-0,02	-0,18	0,24	-0,22	0,36	-0,37	-0,17	-0,24	0,13	-0,28	-0,26	-0,43	-0,50	0,37	0,07	0,35	0,37
	As2	-0,28	-0,20	-0,10	-0,11	-0,08	0,04	0,04	0,02	0,00	-0,06	-0,05	-0,03	-0,13	-0,22	0,37	-0,18	0,17	0,12
	As3	0,00	0,11	0,09	0,09	0,09	-0,04	-0,12	0,19	0,01	-0,06	0,11	0,17	-0,12	-0,08	0,14	0,01	0,10	0,16
	As4	0,04	0,06	0,00	0,04	0,03	-0,16	-0,06	0,07	0,10	-0,08	0,05	0,13	-0,02	0,09	-0,07	0,07	-0,09	-0,05
1e / 3e kwartaal	N	85	98	97	92	91	98	98	98	98	98	92	98	98	98	98	95	98	98
	As1	0,10	0,07	-0,31	0,17	-0,21	0,34	0,29	0,07	-0,10	-0,19	0,20	-0,34	0,40	0,45	0,41	0,04	0,44	0,43
	As2	0,15	-0,16	-0,15	-0,10	-0,17	0,04	-0,06	0,02	-0,14	0,13	-0,10	0,08	0,10	0,05	0,31	-0,18	0,14	0,10
	As3	0,13	0,05	0,09	0,01	0,06	-0,04	0,11	0,01	0,02	0,01	-0,01	0,06	0,09	0,16	0,16	0,05	0,20	0,21
	As4	-0,14	0,09	0,11	-0,03	0,09	-0,15	-0,01	0,04	0,07	0,03	0,06	-0,02	-0,02	-0,12	-0,06	0,13	-0,01	-0,01
		EGV	IR HCO3	CO3	Cl	SO4	Na	K	Ca	Mg	Fe*	Cr*	Ni	Cu	Zn	Pb*	Cd*		
Jaar	N	110	108	108	108	108	108	108	108	108	77	77	77	77	77	77	77		
	As1	-0,03	-0,37	-0,10	-0,35	0,33	0,01	0,24	0,13	-0,10	-0,13	-0,15	0,05	0,07	0,19	0,02	0,19	-0,14	
	As2	0,27	0,04	0,36	-0,03	0,16	-0,04	0,18	0,08	0,30	0,36	-0,32	-0,17	0,03	-0,05	-0,29	-0,11	-0,41	
	As3	-0,15	-0,06	-0,13	0,05	-0,04	-0,11	-0,16	0,09	-0,14	-0,14	0,13	0,09	0,03	0,14	-0,02	0,01	-0,18	
	As4	-0,09	0,14	-0,10	0,03	-0,12	0,24	-0,15	0,15	0,00	-0,14	0,23	0,14	0,14	-0,07	0,00	0,04	0,24	
Zomerhalfjaar	N	110	108	108	108	108	108	108	108	108	74	74	74	74	74	74	74		
	As1	0,09	-0,25	0,07	-0,27	0,33	-0,01	0,23	0,11	0,06	-0,11	-0,09	0,05	0,07	0,30	0,18	0,22	0,11	
	As2	0,19	-0,03	0,36	0,05	0,15	-0,16	0,15	0,07	0,25	0,32	-0,31	-0,13	-0,03	-0,20	-0,31	-0,13	-0,43	
	As3	-0,15	-0,09	-0,12	0,08	-0,01	-0,14	-0,13	0,08	-0,15	-0,18	0,12	0,09	0,00	0,00	-0,13	0,04	-0,11	
	As4	-0,02	0,23	-0,04	0,06	-0,14	0,23	-0,14	0,12	0,08	-0,08	0,18	0,00	0,17	0,01	0,09	0,02	0,17	
1e kwartaal	N	99	96	99	99	99	96	96	96	96	55	55	55	58	58	55	55		
	As1	-0,19	-0,32	-0,35	-0,01	0,06	0,23	0,06	0,04	-0,29	-0,28	-0,07	0,30	0,37	0,35	0,28	0,36	0,39	
	As2	0,25	0,16	0,23	0,00	0,12	0,21	0,10	-0,16	0,27	0,31	-0,11	-0,08	0,23	0,15	-0,14	-0,05	-0,25	
	As3	-0,15	0,04	-0,15	-0,01	-0,14	0,02	-0,18	-0,04	-0,11	-0,12	0,23	0,11	0,22	0,36	0,08	0,17	0,01	
	As4	-0,03	0,07	-0,09	0,00	-0,14	0,11	-0,15	0,19	-0,05	-0,13	0,26	0,14	-0,02	-0,22	-0,24	-0,16	-0,01	
3e kwartaal	N	107	106	107	107	107	106	106	106	106	74	74	74	74	74	74	74		
	As1	-0,10	0,06	0,10	-0,26	0,02	-0,21	0,00	0,16	0,00	-0,26	0,18	0,10	0,18	0,25	0,07	0,28	0,21	
	As2	0,08	0,02	0,27	0,10	0,05	-0,28	0,07	0,09	0,12	0,19	-0,18	-0,13	-0,10	-0,20	-0,31	-0,16	-0,37	
	As3	-0,21	-0,04	-0,08	0,12	-0,09	-0,26	-0,18	0,03	-0,18	-0,24	0,03	0,08	-0,06	-0,06	-0,12	0,00	-0,10	
	As4	-0,04	0,14	-0,07	0,01	-0,12	0,17	-0,08	0,15	0,04	-0,04	0,09	-0,10	0,21	-0,01	0,07	-0,05	0,20	
1e min 3e kwartaal	N	98	94	98	98	98	94	94	94	94	51	51	51	54	54	51	51		
	As1	-0,15	-0,28	-0,48	0,26	0,04	0,34	0,04	-0,04	-0,34	-0,11	-0,15	0,38	0,31	0,11	0,06	0,14	-0,01	
	As2	0,29	0,09	0,08	-0,12	0,12	0,36	0,09	-0,21	0,28	0,27	-0,11	-0,04	0,01	0,25	-0,10	-0,12	0,03	
	As3	0,01	0,06	-0,12	-0,11	-0,08	0,20	-0,03	-0,06	0,00	0,09	0,08	0,12	0,11	0,36	0,15	0,10	-0,05	
	As4	0,01	-0,02	-0,02	-0,02	-0,08	-0,03	-0,10	0,14	-0,05	-0,15	0,08	0,03	-0,10	0,00	-0,17	-0,09	-0,15	
1e / 3e kwartaal	N	98	94	98	98	98	94	94	94	94	51	47	51	54	54	50	51		
	As1	-0,11	-0,29	-0,27	0,23	0,04	0,40	0,04	-0,07	-0,33	-0,08	-0,01	-0,21	0,17	-0,01	0,06	0,04	-0,01	
	As2	0,23	0,09	-0,10	-0,03	0,10	0,28	0,06	-0,14	0,25	0,27	-0,30	-0,18	0,00	0,14	-0,02	-0,22	0,00	
	As3	0,04	0,06	-0,15	-0,06	-0,12	0,20	-0,05	-0,07	0,07	0,10	0,03	-0,14	0,01	0,19	0,18	-0,21	0,01	
	As4	-0,01	-0,01	0,09	-0,06	-0,08	0,01	-0,10	0,13	-0,07	-0,17	-0,03	-0,20	-0,13	0,07	-0,14	-0,14	0,19	

Bijlage 7.1   **Determinatieliteratuur fytoplankton**

- ANONYMUS, 1988. Praktische sleutel tot de belangrijkste microfytengroepen uit het zoete water: 11-26.
- ANONYMUS. Systematiek van het Phytoplankton, inclusief eenvoudige determinatietabel.
- BARBER, H.G. and E.Y. HAYWORTH, 1981. A guide to the morphology of the diatom frustule, with a key to the British freshwater genera. *Scient. Publs. Freshwat. Biol. Ass.* 44: 112 p.
- COESEL, P.F.M., 1982 - 1997. De Desmidiaceën van Nederland. *Sieralgen. Wetenschappelijke Mededelingen KNNV* nr. 153, 157, 170, 202, 210, 220.
- ESSEN, A. van, 1974. De Chlorococcales, een belangrijke orde van Groenwieren. *Wet. Med. KNNV* nr. 100: 88 p.
- ETTL, 1983. Chlorophyta I. Phytomonadina. *Süßwasserflora von Mitteleuropa*. Band 9. Gustav Fischer Verlag, Stuttgart: 807 p.
- ETTL, 1988. Chlorophyta II. Tetrasporales, Chlorococcales, Gloeodendrales. *Süßwasserflora von Mitteleuropa*. Band 10. Gustav Fischer Verlag, Stuttgart: 436 p.
- ETTL, H. 1978. Xanthophyceae, 1 Teil. *Süßwasserflora von Mitteleuropa*. Band 3. Gustav Fischer Verlag, Stuttgart: 530 p.
- HAUSLER, 1982. Schizomycetes, Bakterien. *Süßwasserflora von Mitteleuropa*. Band 20. Gustav Fischer Verlag, Stuttgart: 588 p.
- HOOGERS, B.J., 1984. Determinatietabel voor de meest voorkomende draadwiergeslachten in Nederland. *Centrum voor Landbouwpublicaties en Landbouwdocumentatie, Pudoc, Wageningen*: 10 p.
- HUBER PESTALOZZI, G., 1938-1972. Das Phytoplankton des Süßwassers. Systematik und Biologie. Teil 1 9. In: *Die Binnengewässer*, Band XVI. Schweizerbart'sche Verlagsb., Stuttgart. Teil 2: 1. Hälfte: Chrysophyceen, Farblose Flagellaten, Heterokonten. 1941. 365 p. Teil 5: Chlorophyceae (Grünalgen) Ordnung Volvocales. 1961. 744 p. Teil 6: Chlorophyceae (Fortsetzung) Ordnung Tetrasporales von Prof. Dr. B. Fott, Prag., 1972: 116 p.
- HUBER PESTALOZZI, G., 1938. Das Phytoplankton des Süßwassers. Systematik und Biologie. Teil 1 9. In: *Die Binnengewässer*, Band XVI. Schweizerbart'sche Verlagsb., Stuttgart. Teil 1: Allgemeiner Teil: Blaualgen. Bakterien. Pilze.: 342 p.
- HUBER PESTALOZZI, G., 1983. Das Phytoplankton des Süßwassers. Systematik und Biologie. Teil 1 9. In: *Die Binnengewässer*, Band XVI. Schweizerbart'sche Verlagsb., Stuttgart. Teil 7, 1. Hälfte: Chlorophyceae (Grünalgen) Ordnung: Chlorococcales. 1044 p.
- HUBER PESTALOZZI, G., 1955. Das Phytoplankton des Süßwassers. Systematik und Biologie. Teil 1 9. In: *Die Binnengewässer*, Band XVI. Schweizerbart'sche Verlagsb., Stuttgart. Teil 4. Hälfte: Euglenophyceae. 1135 p.
- HUBER PESTALOZZI, G., 1968. Das Phytoplankton des Süßwassers. Systematik und Biologie. Teil 1 9. In: *Die Binnengewässer*, Band XVI. Schweizerbart'sche Verlagsb., Stuttgart. Teil 3. Hälfte: Cryptophyceae, Chloromonadophyceae, Dinophyceae. 1968: 322 p.
- JOOSTEN, A.M.T., 1999. Blauwieren uit de Nederlandse eutrofe binnenwateren. *Stichting ALG. Haren*. 230 p.
- KADLUBOWSKA, 1984. Conjugatophyceae I. Zygnemales. *Süßwasserflora von Mitteleuropa*. Band 16. Gustav Fischer Verlag, Stuttgart: 532 p.

- KRAMMER, K. und H. LANGE-BERTALOT, 1986. Baccilariophyceae 1 Teil: Naviculaceae. Süßwasserflora von Mitteleuropa. Band 2/1. Gustav Fischer Verlag, Stuttgart: 876 p.
- KRAMMER, K. und H. LANGE-BERTALOT, 1988. Baccilariophyceae 2 Teil: Bacillariaceae, Epithemiaceae, Surirellaceae. Süßwasserflora von Mitteleuropa. Band 2/2. Gustav Fischer Verlag, Stuttgart: 596 p.
- KRAMMER, K. und H. LANGE-BERTALOT, 1991. Baccilariophyceae 3 Teil: Centrales, Fragilariaceae, Eunotiaceae. Süßwasserflora von Mitteleuropa. Band 2/3. Gustav Fischer Verlag, Stuttgart: 576 p.
- KRAMMER, K. und H. LANGE-BERTALOT, 1991. Baccilariophyceae 4 Teil: Achnanthaceae. Süßwasserflora von Mitteleuropa. Band 2/4. Gustav Fischer Verlag, Stuttgart: 437 p.
- MROZINSKA, 1985. Chlorophyta VI. Oedogoniophyceae: Oedogoniales. Süßwasserflora von Mitteleuropa. Band 14. Gustav Fischer Verlag, Stuttgart: 624 p.
- PATRICK, R. and C.W. REIMER, 1966. The diatoms of the United States, exclusive of Alaska and Hawaii. Volume 1. Fragilariaceae, Eunotiaceae, Achnanthaceae, Naviculaceae. Monogr. 13 Academy of natural sciences, Philadelphia: 688 p.
- PATRICK, R. and C.W. REIMER, 1975. The diatoms of the United States, exclusive of Alaska and Hawaii. Volume 2, part 1. Entomoneidaceae, Gymbellaceae, Gomphonemaceae, Epithemiaceae. Monogr. 13. Academy of natural sciences, Philadelphia: 213 p.
- POPOVSKY, J., 1990. Dinophyceae (Dinoflagellida). Süßwasserflora von Mitteleuropa. Band 6. Gustav Fischer Verlag, Stuttgart: 272 p.
- PRESCOTT, G.W., 1962. Algae of the Great Western Lakes area. Brown Comp. Publ. Dubuque, Iowa, USA: 977 p.
- PRESCOTT, G.W., 1980. How to know the fresh water algae. Brown Comp. Publ. Dubuque Iowa, U.S.A.; third ed.: 293 p.
- RIETH, 1980. Xanthophyceae, 2 Teil. Süßwasserflora von Mitteleuropa. Band 4. Gustav Fischer Verlag, Stuttgart: 147 p.
- ROOS, P.J., 1985. Inleiding tot het aangroei op planten en dieren in het Nederlandse zoete water. Wet. Med. KNNV 168: 29 p.
- SIMONS, J. en A.P. van BEEM, 1990. *Spirogyra* species and accompanying algae from pools and ditches in The Netherlands. Aquatic Botany 37: 247-269.
- SIMONS, J., 1990. *Spirogyra* en verwante draadalg in Nederland. Wet. Med. KNNV 197:87 p.
- SIMONS, J., A.P. van BEEM en P.J.R. de VRIES, 1986. Morphology of the prostrate thallus of *Stigeoclonium* (Chlorophyceae, Chaetophorales) and its taxonomic implications. Phycologia 25: 210-220.
- STARMACH, K., 1985. Chrysophyceae und Haptophyceae. Süßwasserflora von Mitteleuropa. Band 1. Gustav Fischer Verlag, Stuttgart: 515 p.
- STREBLE, H.J. und D. KRAUTER, 1981. Das Leben im Wassertropfen. Mikroflora und mikrofauuna des Süßwassers. Kosmos, Stuttgart: 336 p.
- WERFF, A. van der, 1984. Kiezelwieren - Diatomeeën. Wet. Med. KNNV nr. 164: 115 p.

Bijlage 7.2 Gemiddelde fytoplanktonhoeveelheden

Per geslacht is de gemiddelde procentuele hoeveelheid per monster vermeld (- = niet aangetroffen). Loc. = locatie volgens Bijlage 2.1, n = aantal monsters, KRW = KRW-type, Ebeo = Ebeotype (Tabel 2.1), Groep is taxonomische hoofdgroep (Tabel 9.2), g = gemiddelde procentuele hoeveelheid per locatie waarvoor n>1, m = aantal locaties waarvoor n>1. In de kolom inclusief zijn de moderne namen van geslachten aangegeven (volgens TWN), die bij de aangegeven 'oude' geslachtsnamen uit de tweede kolom zijn inbegrepen.

Groep	Geslacht	g	m	Loc.	23_08	23_09	02_01	15_04	15_05	15_06	15_08	05_01	01_01	05_03	09_01	10_02	22_01	08_02	10_03	12_02	inclusief
				n	7	6	7	6	6	7	6	6	5	6	1	1	1	1	1	1	
				KRW	M02	M02	M03	R08	R08	R08	R08	M10	M10	M10	M03	M03	M1a	M03	M03	M03	
Ebeo	SZ	SK	Kb	Kb	Kb	Kb	Kb	Kb	Kb	Vs	Vb	Vb	SK	Ks	Ks	Kb	Kb	Kb	Kb	Kb	Kb
BC	Aphanocapsa	1,67	1	-	16,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
BC	Chroococcus	2,04	4	7,9	-	-	-	-	0,6	11,3	-	0,5	-	-	-	-	-	-	-	-	-
BC	Coelosphaerium	0,28	6	0,2	0,4	0,3	-	-	-	0,8	0,5	-	0,5	-	-	-	-	-	-	-	-
BC	Gomphosphaeria	0,18	4	-	-	-	0,3	0,3	0,5	0,8	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
BC	Merismopedia	0,08	1	-	-	-	-	-	-	0,8	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
BC	Microcystis	0,01	1	-	-	-	-	-	-	0,1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
BN	Anabaena	0,16	3	0,2	0,2	-	-	-	-	1,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
BN	Aphanizomenon	0,66	6	1,1	-	-	1,4	1,4	-	2,4	0,2	-	0,2	-	-	-	-	-	-	-	-
BO	Lyngbya	0,04	2	-	-	0,2	-	-	0,2	-	-	-	-	-	-	1,0	-	-	-	-	-
BO	Oscillatoria	1,19	6	0,7	3,0	-	1,6	1,6	1,0	4,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	Planktothrix, Pseudanabaena p.p.
BO	Phormidium	0,75	6	1,0	4,2	0,2	1,0	1,0	-	0,2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	Pseudanabaena p.p.
GC	Ankrya	0,13	3	1,0	-	-	0,2	0,2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
GC	Botryococcus	0,01	1	-	-	-	-	-	0,1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
GC	Chlorella	0,45	7	2,7	0,3	0,4	-	-	0,3	0,2	0,4	-	0,4	-	-	-	-	-	-	-	-
GC	Chodatella	0,26	6	0,2	-	0,2	-	-	-	0,1	0,5	1,3	0,5	-	-	-	-	-	-	-	-
GC	Coelastrum	1,03	9	5,0	1,6	-	0,2	0,2	1,0	1,1	0,4	0,5	0,4	-	-	-	-	-	-	-	-
GC	Crucigenia	0,31	7	1,2	-	-	0,3	0,3	0,2	0,5	0,4	-	0,4	-	-	-	-	-	-	-	-
GC	Dictyosphaerium	0,22	4	-	-	-	0,7	0,7	0,2	0,5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	Pseudodictyosphaerium
GC	Didymocystis	0,09	2	-	-	0,2	-	-	-	-	-	0,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-
GC	Gloeocystis	0,01	1	-	-	-	-	-	-	0,1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
GC	Kirchneriella	0,02	1	-	-	-	-	-	-	-	0,2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	Pseudokirchneriella
GC	Lagerheimia	0,35	4	-	-	0,7	1,0	1,0	-	0,8	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
GC	Microactinium	0,02	1	-	-	-	-	-	-	0,2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
GC	Monoraphidium	2,41	10	1,0	1,0	4,5	2,3	2,3	1,3	6,9	1,9	1,1	1,9	-	4,1	-	-	2,3	3,8	-	-
GC	Oocystis	0,43	8	1,0	0,4	0,2	-	-	0,2	1,1	0,2	0,9	0,2	-	-	-	-	-	-	-	-
GC	Pediastrum	0,31	4	0,6	0,1	0,1	-	-	-	2,2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
GC	Scenedesmus	7,44	10	9,7	5,9	2,1	3,8	3,8	5,1	31,5	3,8	5,0	3,8	-	1,5	-	-	-	1,3	-	Desmodesmus
GC	Schroederia	0,06	1	-	-	-	-	-	0,6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
GC	Tetraedron	0,45	9	0,6	0,3	0,8	0,3	0,3	-	1,1	0,2	0,7	0,2	-	-	-	-	-	-	-	Goniocloris, Tetraedella
GC	Tetrastrum	0,54	8	-	-	0,2	0,8	0,8	0,1	1,9	0,6	0,2	0,6	-	-	-	-	-	-	-	-
GC	Treubaria	0,05	2	0,2	-	-	-	-	-	0,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
GO	Ankistrodesmus	0,06	3	-	-	0,3	-	-	0,2	0,1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
GO	Chlamydomonas	5,10	10	2,0	2,6	12,0	1,2	1,2	8,2	4,1	8,9	1,8	8,9	1,5	-	3,9	-	5,6	5,4	-	Fusola
GO	Elakatothrix	0,07	3	0,1	-	-	0,3	0,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
GO	Pandorina	0,03	1	0,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
SI	Closterium	0,03	2	-	-	0,2	-	-	-	0,1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
SI	Cosmarium	0,01	1	0,1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
OO	Euglena	1,90	6	-	0,5	-	7,2	7,2	3,8	-	0,2	-	0,2	-	2,0	3,9	2,3	-	6,7	-	-
OO	Lepocinclis	0,39	4	-	0,3	-	1,1	1,1	1,4	-	-	-	-	-	2,6	-	-	-	-	-	-
OO	Phacus	0,65	2	-	-	-	3,3	3,3	-	-	-	-	-	-	-	-	1,2	-	-	-	-
OO	Strombomonas	0,03	2	-	-	0,2	0,2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
OO	Trachelomonas	7,08	9	12,2	8,2	0,7	21,6	21,6	4,0	-	0,7	1,2	0,7	-	1,0	4,8	1,2	-	2,9	-	-
CR	Cryptomonas	25,71	10	8,4	16,8	24,1	27,8	27,8	33,9	2,0	34,9	46,8	34,9	-	25,5	53,6	19,1	65,7	44,2	-	-
PA	Glenodinium	0,51	8	-	-	0,9	1,3	1,3	0,2	0,1	0,5	0,3	0,5	-	-	-	-	0,9	-	-	-
PA	Peridinium	0,54	6	-	-	0,3	1,0	1,0	0,4	-	1,3	-	1,3	-	-	1,0	-	-	-	-	-
CH	Chrysococcus	11,18	10	9,0	20,2	15,4	3,6	3,6	8,2	0,4	16,4	18,4	16,4	1,5	34,7	-	13,3	6,1	10,0	-	-
CH	Chrysopsis	0,00	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1,5	-	-	-	-	-	-
CH	Dinobryon	0,07	3	-	-	0,1	0,3	0,3	-	-	-	-	-	-	2,0	-	-	-	-	-	-
CH	Kephyrion	1,57	8	1,3	-	2,7	1,1	1,1	3,5	-	2,7	0,5	2,7	1,0	3,1	3,4	15,6	1,4	-	-	Pseudokephyrion
CH	Mallomonas	0,65	7	0,2	0,2	-	1,3	1,3	1,8	0,3	-	1,5	-	-	-	-	-	-	-	-	-
CH	Ochromonas	5,32	10	4,9	3,6	16,6	5,4	5,4	8,1	3,3	0,9	3,9	0,9	96,1	12,8	16,4	27,7	12,2	11,7	-	-
CH	Pseudostaurastrum	0,06	2	-	-	-	0,3	0,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
DI	Bikosoeca	0,28	5	0,5	-	0,9	-	-	-	-	0,3	0,9	0,3	-	3,6	-	2,3	-	-	-	-
DI	Dactylococcopsis	0,01	1	-	-	-	-	-	0,1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
KC	Actinocyclus	0,11	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1,1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
KC	Aulacoseira	2,71	10	7,9	0,9	1,7	0,2	0,2	0,9	2,5	6,1	0,7	6,1	-	-	-	2,3	3,3	-	-	-
KC	Cyclotella	0,89	9	1,5	0,7	-	0,6	0,6	0,2	0,2	2,3	0,5	2,3	-	-	-	1,2	-	-	-	Puncticulata
KC	Melosira	0,22	5	-	-	-	0,5	0,5	-	0,2	0,6	-	0,6	-	-	-	2,3	-	-	-	-
KC	Stephanodiscus	7,98	10	13,9	1,0	13,2	1,8	1,8	1,5	14,6	11,4	9,4	11,4	-	2,0	-	1,2	0,9	2,5	-	-
KZ	Asterionella	0,11	2	-	-	-	-	-	-	-	0,5	-	0,5	-	-	-	-	-	-	-	-
KZ	Diatoma	0,03	1	-	-	-	-	-	0,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
KZ	Fragilaria	0,11	1	-	-	-	-	-	1,1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
KZ	Nitzschia	0,13	5	0,4	0,1	-	0,2	0,2	0,4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
KP	Achnanthes	0,21	8	-	0,4	-	0,2	0,2	0,6	0,2	0,2	0,2	0,2	-	-	-	-	-	-	-	Achnantheidium
KP	Amphora	0,25	6	-	-	-	0,9	0,9	0,2	0,2	0,2	-	0,2	-	-	-	-	-	-	-	-
KP	Cocconeis	1,10	7	-	7,6	0,2	0,2	0,2	2,2	0,1	-	0,5	-	-	-	1,9	1,2	-	-	-	-
KP	Cymbella	0,14	3	-	-	-	0,5	0,5	-	-	-	0,4	-	-	-	3,4	-	-	-	-	Encyonema
KP	Epithemia	0,14	1	1,4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
KP	Fragilaria	0,17	7	-	0,3	-	0,2	0,2	0,2	0,2	0,3	-	0,3	-	-	-	-	1,4	1,7	-	Ulnaria
KP	Gomphonema	0,23	5	-	0,5	0,6	-	-	0,2	-	0,5	-	0,5	-	-	-	-	-	2,1	-	-
KP	Gyrosigma	0,01	1	-	-	-	-	-	-	0,1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
KP	Navicula	1,25	9	-	0,5	0,2	3,5	3,5	4,3	0,1	0,2	0,2	0,2	-	2,6	4,8	6,9	-	5,0	-	Hippodonta
KP	Neidium	0,03	2	-	-	-	-	-	-	0,2	-	0,2	-	-	-	-	-	-	-	-	-
KP	Nitzschia	1,24	10	1,7	1,4	0,1	0,7	0,7	2,9	0,8	1,8	0,2	1,8	-	1,0	1,9	2,3	-	2,9	-	-
KP	Stauroneis	0,02	1	-	-	-	-	-	-	-	-	0,2	-	-	-	-	-	-	-	-	-